พระวินัยปิฎก

เล่ม ๕

มหาวรรค ภาค ๒

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

จัมมขันธกะ

เศรษฐีบุตรโสณโกฬิวิสะเข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสาร

[๑] โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ เขตพระนครราชคฤห์. ครั้งนั้น พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราช เสวยราชสมบัติเป็นอิสราธิบดี ในหมู่บ้านแปดหมื่นตำบล ก็สมัยนั้น ในเมืองจัมปา มีเศรษฐีบุตรชื่อโสณโกฬิวิสโคตร เป็นสุขุมาลชาติ ที่ฝ่าเท้าทั้งสองของเขามีขนงอกขึ้น คราวหนึ่ง พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ให้ราษฎรในตำบลแปดหมื่นนั้นประชุมกันแล้วทรงส่งทูตไปในสำนักเศรษฐีบุตรโสณโกฬิวิสะ ดุจมีพระราชกรณียกิจสักอย่างหนึ่ง ด้วยพระบรมราชโองการว่า เจ้าโสณะจงมา เราปรารถนาให้เจ้าโสณะมา จึงมารดาบิดาของเศรษฐีบุตรโสณโกฬิวิสะได้พูดตักเตือนเศรษฐีบุตรนั้นว่า พ่อโสณะ พระเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์จะทอดพระเนตรเท้าทั้งสองของเจ้า ระวังหน่อยพ่อโสณะ เจ้าอย่าเหยียดเท้าทั้งสองไปทางที่พระเจ้าอยู่หัวประทับอยู่ จงนั่งขัดสมาธิตรงพระพักตร์ของพระองค์ เมื่อเจ้านั่งแล้ว พระเจ้าอยู่หัว จักทอดพระเนตรเท้าทั้งสองได้ ครั้งนั้น ชนบริวารทั้งหลายได้นำเศรษฐีบุตรโสณโกฬิวิสะไปด้วยคานหาม ลำดับนั้น เศรษฐีบุตรโสณโกฬิวิสะได้เข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสาร จอมเสนามาคธราชถวายบังคมแล้วนั่งขัดสมาธิตรงพระพักตร์ของท้าวเธอ ท้าวเธอได้ทอดพระเนตรเห็นโลมชาติที่ฝ่าเท้าทั้งสองของเขา แล้ว

ทรงอนุศาสน์ประชาราษฎรในตำบลแปดหมื่นนั้น ในประโยชน์ปัจจุบัน ทรงส่งไปด้วยพระบรม-ราโชวาทว่า ดูกรพนาย เจ้าทั้งหลายอันเราสั่งสอนแล้วในประโยชน์ปัจจุบัน เจ้าทั้งหลาย จงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคของเราพระองค์นั้นจักทรงสั่งสอนเจ้าทั้งหลาย ในประโยชน์ภายหน้า ครั้งนั้น พวกเขาพากันไปทางภูเขาคิชฌกูฏ.

พระสาคตเถระแสดงอิทธิปาฏิหาริย์

ก็สมัยนั้น ท่านพระสาคตะเป็นอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาค จึงพวกเขาพากันเข้าไปหาท่านพระสาคตะ แล้วได้กราบเรียนว่า ท่านขอรับ ประชาชนชาวตำบลแปดหมื่นนี้ เข้ามาในที่นี้เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค ขอประทานโอกาสขอรับ ขอพวกข้าพเจ้าพึงได้เฝ้าพระผู้มีพระภาค ท่านพระสาคตะบอกว่า ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงอยู่ ณ ที่นี้สักครู่หนึ่งก่อน จนกว่าอาตมาจะกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ ดังนี้ และเมื่อพวกเขากำลังเพ่งมองอยู่ข้างหน้า ท่านพระสาคตะดำลงไปในแผ่นหินอัฒจันทร์ผุดขึ้นตรงพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค แล้วได้กราบทูลคำนี้กะพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ประชาชนชาวตำบลแปดหมื่นนี้พากันเข้ามา ณ ที่นี้เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคย่อมทรงทราบกาลอันควรในบัดนี้ พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า ดูกรสาคตะ ถ้ากระนั้นเธอจงปูลาดอาสนะ ณ ร่มเงาหลังวิหาร ท่านพระสาคตะทูลสนองพระพุทธดำรัสว่า ทราบเกล้าฯ แล้ว พระพุทธเจ้าข้า แล้วถือตั่งดำลงไปตรงพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค เมื่อประชาชนชาวตำบลแปดหมื่นนั้นกำลังเพ่งมองอยู่ตรงหน้าจึงผุดขึ้นลากแผ่นหินอัฒจันทร์แล้วปูลาดอาสนะในร่มเงาหลังพระวิหาร.

เสด็จออกให้ประชาชนเข้าเฝ้า

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากพระวิหาร แล้วประทับนั่งเหนือพระพุทธอาสน์ที่จัดไว้ ณ ร่มเงาหลังพระวิหาร จึงประชาชนชาวตำบลแปดหมื่นนั้นเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค แล้วถวายบังคมนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง และพวกเขาพากันสนใจแต่ท่านพระสาคตะเท่านั้น หาได้สนใจต่อพระผู้มีพระภาค ไม่ทันทีนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบความปริวิตกแห่งใจของพวกเขาด้วยพระทัยแล้ว จึงตรัสเรียกท่านพระสาคตะมารับสั่งว่า ดูกรสาคต ถ้ากระนั้น เธอจงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ ซึ่งเป็นธรรมอันยวดยิ่งของมนุษย์ ให้ยิ่งขึ้นไปอีก

ท่านพระสาคตะทูลรับสนองพระพุทธาณัติว่า อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า แล้วเหาะขึ้นสู่เวหาส เดินบ้าง ยืนบ้าง นั่งบ้าง สำเร็จการนอนบ้าง บังหวนควันบ้าง โพลงไฟบ้าง

หายตัวบ้าง ในอากาศกลางหาว ครั้นแสดงอิทธิปฏิหาริย์อันเป็นธรรมยวดยิ่งของมนุษย์หลายอย่าง ในอากาศกลางหาว แล้วลงมาซบศีรษะลงที่พระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาค แล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคเป็นพระศาสดาของข้าพระพุทธเจ้า ข้าพระพุทธเจ้าเป็นสาวกพระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคเป็นพระศาสดาของข้าพระพุทธเจ้า ข้าพระพุทธเจ้าเป็นสาวก ดังนี้ จึงประชาชนตำบลแปดหมื่นนั้นพูดสรรเสริญว่า ชาวเราผู้เจริญ อัศจรรย์นัก ประหลาดแท้ เพียงแต่พระสาวกยังมีฤทธิ์มากถึงเพียงนี้ ยังมีอานุภาพมากถึงเพียงนี้ พระศาสดาต้องอัศจรรย์แน่ ดังนี้ แล้วพากันสนใจต่อพระผู้มีพระภาคเท่านั้น หาสนใจต่อท่านพระสาคตะไม่

ทรงแสดงอนุปุพพิกถาและจตุราริยสัจ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาค ทรงทราบความปริวิตกแห่งใจของพวกเขาด้วยพระทัย แล้วทรงแสดงอนุปุพพิกถา คือ ทรงประกาศ ทานกถา ศีลกถา สัคคกถาโทษ ความต่ำทราม ความเศร้าหมองของกามทั้งหลาย และอานิสงส์ในความออกบรรพชา เมื่อพระองค์ทรงทราบว่า พวกเขามีจิตสงบ มีจิตอ่อน มีจิตปลอดจากนิวรณ์ มีจิตเบิกบาน มีจิตผ่องใสแล้ว จึงทรงประกาศพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ดวงตาเห็นธรรม ปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดแก่พวกเขา ณ ที่นั่งนั้นเองว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมดมีความดับเป็นธรรมดา ดุจผ้าที่สะอาด ปราศจากมลทินควรได้รับน้ำย้อมเป็นอย่างดี ฉะนั้น พวกเขาได้เห็นธรรมแล้ว ได้บรรลุธรรมแล้ว ได้รู้ธรรมแจ่มแจ้งแล้ว มีธรรมอันหยั่งลงแล้ว ข้ามความสงสัยได้แล้ว ปราศจากถ้อยคำแสดงความสงสัย ถึงความเป็นผู้แกล้วกล้า ไม่ต้องเชื่อผู้อื่น ในคำสอนของพระศาสดา ได้กราบทูลคำนี้ต่อพระผู้มีพระภาคว่า ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระพุทธเจ้าข้า ภาษิตของพระองค์ไพเราะนัก พระพุทธเจ้าข้า พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า คนมีจักษุจักเห็นรูป ดังนี้ ข้าพระพุทธเจ้าเหล่านี้ ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่า เป็นสรณะ ขอพระองค์จงทรงจำพวกข้าพระพุทธเจ้าว่า เป็นอุบาสกผู้มอบชีวิตถึงสรณะ จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป.

เศรษฐีบุตรโสณโกฬิวิสะออกบวช

[๒] ครั้งนั้น เศรษฐีบุตรโสณโกฬิวิสะได้มีความปริวิตก ดังนี้ว่า ด้วยวิธีอย่างไรๆ เราจึงจะรู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว อันบุคคลที่ยังครองเรือนอยู่ จะประพฤติพรหมจรรย์นี้ให้บริบูรณ์โดยส่วนเดียว ให้บริสุทธิ์โดยส่วนเดียว ดุจสังข์ที่ขัดแล้ว ทำไม่ได้ง่ายไฉนหนอ เราพึงปลงผมและหนวด ครองผ้ากาสายะ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ครั้นประชาชนเหล่านั้นชื่นชมยินดี ภาษิตของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลุกจากที่นั่งถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณหลีกไปแล้ว หลังจากประชาชนพวกนั้นหลีกไปแล้วไม่นานนัก เขาได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

เศรษฐีบุตรโสณโกฬิวิสะนั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่นั้นแล ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ด้วยวิธีอย่างไรๆ ข้าพระพุทธเจ้าจึงจะรู้ทั่วถึงธรรมที่พระองค์ทรงแสดงแล้ว อันบุคคลที่ยังครองเรือนอยู่จะประพฤติพรหมจรรย์นี้ ให้บริสุทธิ์โดยส่วนเดียว ดุจสังข์ที่ขัดแล้ว ทำไม่ได้ง่าย ข้าพระพุทธเจ้าปรารถนาจะปลงผมและหนวดครองผ้ากาสายะออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ขอพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดให้ข้าพระพุทธเจ้าบวชเถิด พระพุทธเจ้าข้า เศรษฐีบุตรโสณโกฬิวิสะได้รับบรรพชา อุปสมบทในพุทธสำนักแล้ว ก็แลท่านพระโสณะอุปสมบทแล้วไม่นาน ได้พำนักอยู่ ณ ป่าสีตวันท่านปรารภความเพียรเกินขนาด เดินจงกรมจนเท้าทั้ง ๒ แตก สถานที่เดินจงกรมเปื้อนโลหิต ดุจสถานที่ฆ่าโค ฉะนั้น.

ครั้งนั้น ท่านพระโสณะไปในที่สงัดหลีกเร้นอยู่ ได้มีความปริวิตกแห่งจิตเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า บรรดาพระสาวกของพระผู้มีพระภาค ที่ปรารภความเพียรอยู่ เราก็เป็นรูปหนึ่ง แต่ไฉนจิตของเราจึงยังไม่หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่นเล่า สมบัติในตระกูลของเราก็ยังมีอยู่ เราอาจบริโภคสมบัติและบำเพ็ญกุศล ถ้ากระไร เราพึงสึกเป็นคฤหัสถ์แล้วบริโภคสมบัติและบำเพ็ญกุศล ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบความปริวิตกแห่งจิตของท่านด้วยพระทัยแล้ว จึงทรงอันตรธานที่คิชฌกูฏบรรพต มาปรากฏพระองค์ ณ ป่าสีตวัน เปรียบเหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น คราวนั้น พระองค์พร้อมด้วยภิกษุเป็นอันมากเสด็จเที่ยวจาริกตามเสนาสนะ ได้เสด็จเข้าไปทางสถานที่เดินจงกรมของท่านพระโสณะ ได้ทอดพระเนตรเห็นสถานที่เดินจงกรมเปื้อนโลหิต ครั้นแล้วจึงตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมารับสั่งถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สถานที่เดินจงกรมแห่งนี้ของใครหนอ เปื้อนโลหิต เหมือนสถานที่ฆ่าโค

ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลว่า ท่านพระโสณะปรารภความเพียรเกินขนาด เดินจงกรมจนเท้าทั้ง ๒ แตก สถานที่เดินจงกรมแห่งนี้ของท่านจึงเปื้อนโลหิต ดุจสถานที่ฆ่าโค ฉะนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้เสด็จเข้าไปทางที่อยู่ของท่านพระโสณะ ครั้นแล้วประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์ที่จัดไว้ถวาย แม้ท่านพระโสณะก็ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วนั่งเฝ้าอยู่.

ตั้งความเพียรสม่ำเสมอเทียบเสียงพิณ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระโสณะผู้นั่งเฝ้าอยู่ว่า ดูกรโสณะ เธอไปในที่สงัดหลีกเร้นอยู่ได้มีความปริวิตกแห่งจิตเกิดขึ้น อย่างนี้ว่า บรรดาพระสาวกของพระผู้มีพระภาคที่ปรารภความเพียรอยู่ เราก็เป็นรูปหนึ่ง แต่ไฉน จิตของเราจึงยังไม่หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่นเล่า สมบัติในตระกูลของเราก็ยังมีอยู่ เราอาจบริโภคสมบัติและบำเพ็ญกุศล ถ้ากระไร เราพึงสึกเป็นคฤหัสถ์ แล้วบริโภคสมบัติและบำเพ็ญกุศล ดังนี้ มิใช่หรือ?

ท่านพระโสณะทูลรับว่า อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า

ภ. ดูกรโสณะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เมื่อครั้งเธอยังเป็นคฤหัสถ์ เธอฉลาดในเสียงสายพิณ มิใช่หรือ?

โส. อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ดูกรโสณะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คราวใดสายพิณของเธอตึงเกินไป คราวนั้นพิณของเธอมีเสียงหรือใช้การได้บ้างไหม?

โส. หาเป็นเช่นนั้นไม่ พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ดูกรโสณะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คราวใดสายพิณของเธอหย่อนเกินไป คราวนั้นพิณของเธอมีเสียงหรือใช้การได้บ้างไหม?

โส. หาเป็นเช่นนั้นไม่ พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ดูกรโสณะ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คราวใดสายพิณของเธอไม่ตึงนัก ไม่หย่อนนัก ตั้งอยู่ในคุณภาพสม่ำเสมอ คราวนั้น พิณของเธอมีเสียงหรือใช้การได้บ้างไหม?

โส. เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ดูกรโสณะ เหมือนกันนั่นแล ความเพียรที่ปรารภเกินไปนัก ย่อมเป็นไปเพื่อความฟุ้งซ่าน ความเพียรที่ย่อหย่อนนัก ก็เป็นไปเพื่อเกียจคร้าน เพราะเหตุนั้นแล เธอจงตั้งความเพียรแต่พอเหมาะ จงทราบข้อที่อินทรีย์ทั้งหลายเสมอกัน และจงถือนิมิตในความสม่ำเสมอนั้น

ท่านพระโสณะทูลรับสนองพระพุทธพจน์ว่า จะปฏิบัติตามพระพุทธโอวาทอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า ครั้นพระผู้มีพระภาคทรงสั่งสอนท่านพระโสณะด้วยพระโอวาทข้อนี้แล้ว ทรงอันตธานที่ป่าสีตวันต่อหน้าท่านพระโสณะ แล้วมาปรากฏพระองค์ ณ คิชฌกูฏบรรพต เปรียบเหมือนบุรุษมีกำลัง เหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น.

พระโสณะสำเร็จพระอรหัตผล

ครั้นกาลต่อมา ท่านพระโสณะได้ตั้งความเพียรแต่พอเหมาะ ทราบข้อที่อินทรีย์ทั้งหลายเสมอกัน และได้ถือนิมิตในความสม่ำเสมอ ครั้นแล้วได้หลีกออกอยู่แต่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีเพียร มีตนส่งไป ไม่นานเท่าไรนัก ได้ทำให้แจ้งซึ่งคุณพิเศษอันยอดเยี่ยม เป็นที่สุดพรหมจรรย์ ที่กุลบุตรทั้งหลายออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องประสงค์ ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองในปัจจุบันนี้แหละ เข้าถึงอยู่แล้ว ได้รู้ชัดแล้วว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์เราได้อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นอีกเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ก็แลบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย ท่านพระโสณะได้เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่งแล้ว

พรรณนาคุณของพระขีณาสพ

[๓] ครั้งนั้น ท่านพระโสณะบรรลุพระอรหัตแล้ว ได้คิดว่า ถ้ากระไรเราพึงพยากรณ์อรหัตผลในสำนักพระผู้มีพระภาค แล้วจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถวายบังคมนั่งเฝ้าอยู่ ครั้นแล้วได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาค ว่าดังนี้:-

พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุใด เป็นพระอรหันต์มีอาสวะสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว มีกิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงแล้ว มีประโยชน์ของตนได้ถึงแล้วโดยลำดับ มีกิเลสเครื่องประกอบสัตว์ไว้ในภพหมดสิ้นแล้ว หลุดพ้นแล้วเพราะรู้ชอบ ภิกษุนั้นย่อมน้อมใจ ไปสู่เหตุ ๖ สถาน คือ

๑. น้อมใจไปสู่บรรพชา

๒. น้อมใจไปสู่ความเงียบสงัด

๓. น้อมใจไปสู่ความไม่เบียดเบียน

๔. น้อมใจไปสู่ความสิ้นอุปาทาน

๕. น้อมใจไปสู่ความสิ้นตัณหา และ

๖. น้อมใจไปสู่ความไม่หลงไหล

พระพุทธเจ้าข้า ก็บางทีจะมีบางท่านในพระธรรมวินัยนี้สำคัญเห็นเช่นนี้ว่า ท่านผู้นี้อาศัยคุณแต่เพียงศรัทธาอย่างเดียวเป็นแน่ จึงน้อมใจไปสู่บรรพชา ดังนี้พระพุทธเจ้าข้า ก็ข้อนี้ไม่พึงเห็นอย่างนั้นเลย ภิกษุขีณาสพผู้อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว มีกิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว ไม่เห็นว่าตนยังมีกิจที่จำจะต้องทำ หรือจะต้องกลับสะสมทำกิจที่ได้ทำแล้ว จึงน้อมใจสู่บรรพชา โดยที่ตนปราศจากราคะ เพราะสิ้นราคะ จึงน้อมใจไปสู่บรรพชา โดยที่ตนปราศจากโทสะ เพราะสิ้นโทสะ จึงน้อมใจไปสู่บรรพชา โดยที่ตนปราศจากโมหะ เพราะสิ้นโมหะ

พระพุทธเจ้าข้า ก็บางทีจะมีบางท่านในพระธรรมวินัยนี้ สำคัญเห็นเช่นนี้ว่า ท่านผู้นี้ปรารถนาลาภสักการะและความสรรเสริญเป็นแน่ จึงน้อมใจไปในความเงียบสงัด ดังนี้ พระพุทธ-เจ้าข้า ข้อนี้ก็ไม่พึงเห็นอย่างนั้นเลย ภิกษุขีณาสพผู้อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว มีกิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว ไม่เห็นว่าตนยังมีกิจที่จำจะต้องทำ หรือจะต้องกลับสะสมทำกิจที่ได้ทำแล้ว จึงน้อมใจไปสู่ความเงียบสงัด โดยที่ตนปราศจากราคะ เพราะสิ้นราคะ จึงน้อมใจไปสู่ความเงียบสงัด โดยที่ตนปราศจากโทสะ เพราะสิ้นโทสะ จึงน้อมใจไปสู่ความเงียบสงัด โดยที่ตนปราศจากโมหะ เพราะสิ้นโมหะ

พระพุทธเจ้าข้า ก็บางทีจะมีบางท่านในพระธรรมวินัยนี้ สำคัญเห็นเช่นนี้ว่า ท่านผู้นี้เชื่อถือสีลัพพตปรามาส โดยความเป็นแก่นสารเป็นแน่ จึงน้อมใจไปสู่ความไม่เบียดเบียน ดังนี้ พระพุทธเจ้าข้า ข้อนี้ก็ไม่พึงเห็นอย่างนั้นเลย ภิกษุขีณาสพผู้อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว มีกิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว ไม่เห็นว่าตนยังมีกิจที่จำจะต้องทำ หรือจะต้องกลับสะสมทำกิจที่ได้ทำแล้ว จึงน้อมใจไปสู่ความไม่เบียดเบียน โดยที่ตนปราศจากราคะ เพราะสิ้นราคะ จึงน้อมใจไปสู่ความไม่เบียดเบียน โดยที่ตนปราศจากโทสะ เพราะสิ้นโทสะ จึงน้อมใจไปสู่ความไม่เบียดเบียน โดยที่ตนปราศจากโมหะ เพราะสิ้นโมหะ

... จึงน้อมใจไปสู่ความสิ้นอุปาทาน โดยที่ตนปราศจากราคะ เพราะสิ้นราคะ จึงน้อมใจไปสู่ความสิ้นอุปาทาน โดยที่ตนปราศจากโทสะ เพราะสิ้นโทสะ จึงน้อมใจไปสู่ความสิ้นอุปาทาน โดยที่ตนปราศจากโมหะ เพราะสิ้นโมหะ

... จึงน้อมใจไปสู่ความสิ้นตัณหา โดยที่ตนปราศจากราคะ เพราะสิ้นราคะ จึงน้อมใจไปสู่ความสิ้นตัณหา โดยที่ตนปราศจากโทสะ เพราะสิ้นโทสะ จึงน้อมใจไปสู่ความสิ้นตัณหา โดยที่ตนปราศจากโมหะ เพราะสิ้นโมหะ

... จึงน้อมใจไปสู่ความไม่หลงใหล โดยที่ตนปราศจากราคะ เพราะสิ้นราคะ จึงน้อมใจไปสู่ความไม่หลงใหล โดยที่ตนปราศจากโทสะ เพราะสิ้นโทสะ จึงน้อมใจไปสู่ความไม่หลงใหล โดยที่ตนปราศจากโมหะ เพราะสิ้นโมหะ

พระพุทธเจ้าข้า แม้หากรูปารมณ์ที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยจักษุ ผ่านมาสู่คลองจักษุของภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วโดยชอบอย่างนี้ ก็ไม่ครอบงำจิตของภิกษุนั้นได้เลย จิตของภิกษุนั้นอันอารมณ์ไม่ทำให้เจือติดอยู่ได้ เป็นธรรมชาติตั้งมั่นไม่หวั่นไหว และภิกษุนั้นย่อมพิจารณาเห็นความเกิดและความดับของจิตนั้น

แม้หากสัททารมณ์ที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยโสต ....

แม้หากคันธารมณ์ที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยฆานะ ....

แม้หากรสารมณ์ที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยชิวหา ....

แม้หากโผฏฐัพพารมณ์ที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยกาย ....

แม้หากธรรมารมณ์ที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยมโน ผ่านมาสู่คลองใจของภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วโดยชอบอย่างนี้ ก็ไม่ครอบงำจิตของภิกษุนั้นได้เลย จิตของภิกษุนั้นอันอารมณ์ไม่ทำให้เจือติดอยู่ได้ เป็นธรรมชาติตั้งมั่นไม่หวั่นไหว และภิกษุนั้นย่อมพิจารณาเห็นความเกิดและความดับของจิตนั้น

พระพุทธเจ้าข้า ภูเขาล้วนแล้วด้วยศิลา ไม่มีช่อง ไม่มีโพรง เป็นแท่งทึบอันเดียวกัน แม้หากลมฝนอย่างแรง พัดมาแต่ทิศตะวันออก ก็ยังภูเขานั้นให้หวั่นไหวสะเทือนสะท้านไม่ได้เลย

แม้หากลมฝนอย่างแรง พัดมาแต่ทิศตะวันตก ....

แม้หากลมฝนอย่างแรง พัดมาแต่ทิศเหนือ ....

แม้หากลมฝนอย่างแรง พัดมาแต่ทิศใต้ ก็ยังภูเขานั้นให้หวั่นไหว สะเทือนสะท้านไม่ได้เลย แม้ฉันใด.

พระพุทธเจ้าข้า แม้หากรูปารมณ์ที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยจักษุ ผ่านมาสู่คลองจักษุของภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วโดยชอบอย่างนี้ ก็ย่อมไม่ครอบงำจิตของภิกษุนั้นได้เลย จิตของภิกษุนั้นอันอารมณ์ไม่ทำให้เจือติดอยู่ได้ เป็นธรรมชาติตั้งมั่นไม่หวั่นไหว และภิกษุนั้นย่อมพิจารณาเห็นความเกิดและความดับของจิตนั้น.

แม้หากสัททารมณ์ที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยโสต ....

แม้หากคันธารมณ์ที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบด้วยฆานะ ....

แม้หากรสารมณ์ที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบด้วยชิวหา ....

แม้หากโผฏฐัพพารมณ์ที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยกาย ....

แม้หากธรรมารมณ์ที่หยาบ ซึ่งจะพึงทราบชัดด้วยมโน ผ่านมาสู่คลองใจของภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วโดยชอบอย่างนี้ ก็ไม่ครอบงำจิตของภิกษุนั้นได้เลย จิตของภิกษุนั้นอันอารมณ์ไม่ทำให้เจือติดอยู่ได้ เป็นธรรมชาติตั้งมั่นไม่หวั่นไหว และภิกษุนั้นย่อมพิจารณาเห็นความเกิดและความดับของจิตนั้น ฉันนั้นเหมือนกันแล.

นิคมคาถา

[๔] ภิกษุน้อมไปสู่บรรพชา ๑ ผู้น้อมไปสู่ความเงียบสงัด
แห่งใจ ๑ ผู้น้อมไปสู่ความไม่เบียดเบียน ๑ ผู้น้อมไปสู่
ความสิ้นอุปาทาน ๑ ผู้น้อมไปสู่ความสิ้นตัณหา ๑ ผู้น้อม
ไปสู่ความไม่หลงไหลแห่งใจ ๑ ย่อมมีจิตหลุดพ้นโดย
ชอบ เพราะเห็นความเกิด และความดับแห่งอายตนะ
ภิกษุมีจิตหลุดพ้นแล้วโดยชอบ มีจิตสงบนั้น ไม่ต้องกลับ
สะสมทำกิจที่ได้ทำแล้ว กิจที่จำจะต้องทำก็ไม่มี เปรียบ
เหมือนภูเขาที่ล้วนแล้วด้วยศิลาเป็นแท่งทึบอันเดียวกัน

ย่อมไม่สะเทือนด้วยลม ฉันใด รูป เสียง กลิ่น รส
ผัสสะ และธรรมารมณ์ ทั้งที่น่าปรารถนา และไม่น่า
ปรารถนาทั้งสิ้น ย่อมทำท่านผู้คงที่ให้หวั่นไหวไม่ได้ ฉัน
นั้น จิตของท่านตั้งมั่น หลุดพ้นแล้ว ท่านย่อมพิจารณา
เห็นความเกิด และความดับของจิตนั้นด้วย.

ทรงอนุญาตรองเท้า

[๕] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาค รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ด้วยวิธีอย่างนี้แล ภิกษุทั้งหลาย ที่พวกกุลบุตรพยากรณ์อรหัตกล่าวแต่เนื้อความ และไม่น้อมเข้าไปหาตน ก็แต่ว่า โมฆบุรุษบางจำพวกในธรรมวินัยนี้พยากรณ์อรหัต ทำทีเหมือนเป็นของสนุก ภายหลังต้องทุกข์ เดือดร้อน ดังนี้. ต่อแต่นั้นพระองค์รับสั่งกะท่านพระโสณะว่า ดูกรโสณะ เธอเป็นสุขุมาลชาติ เราอนุญาตรองเท้าชั้นเดียวแก่เธอ.

ท่านพระโสณะกราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้าละเงินประมาณ ๘๐ เล่มเกวียน และละกองพล กอปรด้วยช้าง ๗ เชือก ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตแล้ว จักมีผู้กล่าวแก่พระพุทธเจ้าว่า โสณโกฬิวิสะละเงินประมาณ ๘๐ เล่มเกวียน และละกองพลกอปรด้วยช้าง ๗ เชือก ออกจาก เรือนบวชเป็นบรรพชิตแล้ว เดี๋ยวนี้ยังข้องอยู่ในเรื่องรองเท้าชั้นเดียว ถ้าพระผู้มีพระภาคจักได้ ทรงอนุญาตแก่พระภิกษุสงฆ์ แม้ข้าพระพุทธเจ้าจักใช้สอย ถ้าจักไม่ทรงอนุญาตแก่พระภิกษุสงฆ์ แม้ข้าพระพุทธเจ้าก็จักไม่ใช้สอย พระพุทธเจ้าข้า.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุ แรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตรองเท้าชั้นเดียว ภิกษุ ไม่พึงสวมรองเท้า ๒ ชั้น ไม่พึงสวมรองเท้า ๓ ชั้น ไม่พึงสวมรองเท้าหลายชั้น รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติห้ามสวมรองเท้าสีต่างๆ

[๖] ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์สวมรองเท้าสีเขียวล้วน .... สวมรองเท้าสีเหลือง ล้วน .... สวมรองเท้าสีแดงล้วน .... สวมรองเท้าสีบานเย็นล้วน .... สวมรองเท้าสีดำล้วน .... สวมรองเท้า สีแสดล้วน .... สวมรองเท้าสีชมพูล้วน ชาวบ้านพากันเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า เหมือนพวก

คฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาค ทรงบัญญัติห้ามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้าสีเขียวล้วน ไม่พึงสวมรองเท้าสีเหลืองล้วน ไม่พึงสวมรองเท้าสีแดงล้วน ไม่พึงสวมรองเท้าสีบานเย็นล้วน ไม่พึงสวมรองเท้าสีดำล้วน ไม่พึงสวมรองเท้าสีแสดล้วน ไม่พึงสวมรองเท้าสีชมพูล้วน รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติห้ามสวมรองเท้ามีหูไม่สมควร

สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์สวมรองเท้ามีหูสีเขียว .... สวมรองเท้ามีหูสีเหลือง .... สวมรองเท้ามีหูสีแดง .... สวมรองเท้ามีหูสีบานเย็น .... สวมรองเท้ามีหูสีดำ .... สวมรองเท้ามีหูสีแสด .... สวมรองเท้ามีหูสีชมพู ชาวบ้านพากันเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาค ทรงบัญญัติห้ามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้ามีหูสีเขียว ไม่พึงสวมรองเท้ามีหูสีเหลือง ไม่พึงสวมรองเท้ามีหูสีแดง ไม่พึงสวมรองเท้ามีหูสีบานเย็น ไม่พึงสวมรองเท้ามีหูสีดำ ไม่พึงสวมรองเท้ามีหูสีแสด ไม่พึงสวมรองเท้ามีหูสีชมพู รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติทรงห้ามสวมรองเท้าบางชนิด

สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์สวมรองเท้าติดแผ่นหนังหุ้มส้น .... สวมรองเท้าหุ้มแข้ง .... สวมรองเท้าปกหลังเท้า .... สวมรองเท้ายัดนุ่น .... สวมรองเท้ามีหูลายคล้ายขนปีกนกกระทา .... สวมรองเท้าที่ทำหูงอนมีสัณฐานดุจเขาแกะ .... สวมรองเท้าที่ทำหูงอนมีสัณฐานดุจเขาแพะ .... สวมรองเท้าที่ทำประกอบหูงอนดุจหางแมลงป่อง .... สวมรองเท้าที่เย็บด้วยปีกนกยูง .... สวมรองเท้าอันวิจิตร คนทั้งหลายเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาค ทรงบัญญัติห้ามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้าติดแผ่นหนังหุ้มส้น ไม่พึงสวมรองเท้าหุ้มแข้ง ไม่พึงสวมรองเท้าปกหลังเท้า ไม่พึงสวมรองเท้ายัดนุ่น ไม่พึงสวมรองเท้ามีหูลายคล้ายขนปีกนกกระทา ไม่พึงสวมรองเท้าที่ทำหูงอนมีสัณฐานดุจเขาแกะ ไม่พึงสวมรองเท้าที่ทำหูงอนมีสัณฐานดุจเขาแพะ ไม่พึงสวมรองเท้าที่ทำประกอบหูงอนดุจหางแมลงป่อง ไม่พึงสวมรองเท้าที่เย็บด้วยขนปีกนกยูง ไม่พึงสวมรองเท้าที่อันวิจิตร รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติทรงห้ามสวมรองเท้าขลิบหนัง

สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์สวมรองเท้าขลิบด้วยหนังราชสีห์ .... สวมรองเท้าขลิบด้วยหนังเสือโคร่ง .... สวมรองเท้าขลิบด้วยหนังเสือเหลือง .... สวมรองเท้าขลิบด้วยหนังชะมด .... สวมรองเท้าขลิบด้วยหนังนาก .... สวมรองเท้าขลิบด้วยหนังแมว .... สวมรองเท้าขลิบด้วยหนังค่าง .... สวมรองเท้าขลิบด้วยหนังนกเค้า คนทั้งหลายเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาค ทรงบัญญัติห้ามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้าขลิบด้วยหนังราชสีห์ ไม่พึงสวมรองเท้าขลิบด้วยหนังเสือโคร่ง ไม่พึงสวมรองเท้าขลิบด้วยหนังเสือเหลือง ไม่พึงสวมรองเท้าขลิบด้วยหนังชะมด ไม่พึงสวมรองเท้าขลิบด้วยหนังนาก ไม่พึงสวมรองเท้าขลิบด้วยหนังแมว ไม่พึงสวมรองเท้าขลิบด้วยหนังค่าง ไม่พึงสวมรองเท้าขลิบด้วยหนังนกเค้า รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ.

ทรงอนุญาตรองเท้าหลายชั้นที่ใช้แล้ว

[๗] ครั้งนั้น เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงอันตรวาสกแล้ว ทรงถือบาตรจีวรเสด็จพระพุทธดำเนินเข้าไปบิณฑบาตในพระนครราชคฤห์ มีภิกษุรูปหนึ่งเป็นปัจฉาสมณะ แต่ภิกษุรูปนั้นเดินเขยกตามพระผู้มีพระภาคไปเบื้องพระปฤษฎางค์ อุบาสกคนหนึ่งสวมรองเท้าหลายชั้นได้เห็นพระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จพระพุทธดำเนินมาแต่ไกลเทียว ครั้นแล้วจึงถอดรองเท้า เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมแล้วเข้าไปหาภิกษุรูปนั้น อภิวาทแล้วจึงได้ถามว่า เพราะอะไรพระผู้เป็นเจ้าจึงเดินเขยก ขอรับ?

ภิกษุรูปนั้นตอบว่า เพราะเท้าทั้งสองของอาตมาแตก จ้ะ.

อุ. นิมนต์พระผู้เป็นเจ้ารับรองเท้า ขอรับ.

ภิ. อย่าเลย ท่าน เพราะผู้มีพระภาคทรงห้ามรองเท้าหลายชั้น.

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า เธอรับรองเท้านั้นได้ ภิกษุ.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตรองเท้าหลายชั้นที่ใช้แล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย รองเท้าหลายชั้นที่ใหม่ ภิกษุไม่พึงสวม รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ.

ห้ามสวมรองเท้าในที่บางแห่ง

[๘] ก็โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงฉลองพระบาทเสด็จพระดำเนินอยู่ในที่แจ้ง ภิกษุเถระทั้งหลายทราบว่า พระศาสดามิได้ทรงฉลองพระบาทเสด็จพระพุทธดำเนินอยู่ ดังนี้

จึงเดินไม่สวมรองเท้า เมื่อพระศาสดาเสด็จพระพุทธดำเนินมิได้ทรงฉลองพระบาท แม้เมื่อภิกษุผู้เถระทั้งหลายเดินก็ไม่สวมรองเท้า แต่พระฉัพพัคคีย์เดินสวมรองเท้า บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย ... จึงเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า เมื่อพระศาสดาเสด็จพระพุทธดำเนินมิได้ทรงฉลองพระบาท แม้เมื่อภิกษุผู้เถระทั้งหลายเดินก็ไม่สวมรองเท้า ไฉนพระฉัพพัคคีย์จึงได้สวมรองเท้าเล่า? แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค.

พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่าเมื่อเราผู้ศาสดาเดินมิได้สวมรองเท้า แม้เมื่อภิกษุผู้เถระทั้งหลายเดินก็ไม่สวมรองเท้า แต่พระฉัพพัคคีย์เดินสวมรองเท้า จริงหรือ? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริงพระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเราผู้ศาสดาเดินมิได้สวมรองเท้า แม้เมื่อภิกษุผู้เถระทั้งหลายเดินก็ไม่สวมรองเท้า แต่ไฉนโมฆบุรุษเหล่านั้นจึงได้เดินสวมรองเท้าเล่า อันคฤหัสถ์ชื่อเหล่านี้นุ่งห่มผ้าขาว ยังมีความเคารพ มีความยำเกรง มีความประพฤติเสมอภาค ในอาจารย์ทั้งหลาย เพราะเหตุแห่งศิลปะซึ่งเป็นเครื่องเลี้ยงชีพอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พึงงามในธรรมวินัยนี้เป็นแน่ ถ้าพวกเธอบวชในธรรมวินัยอันเรากล่าวดีแล้วอย่างนี้ จะพึงมีความเคารพ มีความยำเกรง มีความประพฤติเสมอภาค อยู่ในอาจารย์ ในภิกษุปูนอาจารย์ ในอุปัชฌายะ ในภิกษุปูนอุปัชฌายะ การกระทำของเหล่าโมฆบุรุษนั่น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส .... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่ออาจารย์ ภิกษุปูนอาจารย์ อุปัชฌายะ ภิกษุปูนอุปัชฌายะ เดินมิได้สวมรองเท้า ภิกษุไม่พึงเดินสวมรองเท้า รูปใดเดินสวมรองเท้า ต้องอาบัติทุกกฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้าภายในอาราม รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ.

ภิกษุอาพาธเป็นหน่อที่เท้า

[๘] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นหน่อที่เท้า ภิกษุทั้งหลายพยุงภิกษุรูปนั้นให้ถ่ายอุจจาระบ้าง ให้ถ่ายปัสสาวะบ้าง พระผู้มีพระภาคเสด็จเที่ยวจาริกตามเสนาสนะ ได้ทอดพระเนตรเห็นพวกภิกษุกำลังพยุงภิกษุรูปนั้นให้ถ่ายอุจจาระบ้าง ให้ถ่ายปัสสาวะบ้าง จึงเสด็จเข้าไปใกล้ภิกษุพวกนั้น แล้วได้ตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้อาพาธเป็นอะไร? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ท่านรูปนี้อาพาธเป็นหน่อที่เท้า พวกข้าพระพุทธเจ้าต้องพยุงท่านรูปนี้ให้ถ่ายอุจจาระบ้าง ให้ถ่ายปัสสาวะบ้าง พระพุทธเจ้าข้า.

พระพุทธานุญาตให้สวมรองเท้าเป็นพิเศษ

[๑๐] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้มีเท้าชอกช้ำ หรือมีเท้าแตก หรืออาพาธมีหน่อที่เท้า สวมรองเท้าได้

สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายมีเท้ามิได้ล้าง ขึ้นเตียงบ้าง ขึ้นตั่งบ้าง ทั้งจีวร ทั้งเสนาสนะย่อมเสียหาย พวกภิกษุจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สวมรองเท้าในขณะที่คิดว่าประเดี๋ยวจักขึ้นเตียงหรือขึ้นตั่ง.

สมัยต่อมา เวลากลางคืน ภิกษุทั้งหลายเดินไปสู่โรงอุโบสถก็ดี สู่ที่ประชุมก็ดี ย่อมเหยียบตอบ้าง หนามบ้าง ในที่มืด เท้าทั้งสองได้รับบาดเจ็บ ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค.

พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภายในอาราม เราอนุญาตให้สวมรองเท้า และใช้คบเพลิง ประทีป ไม้เท้าได้.

พระพุทธบัญญัติห้ามสวมเขียงเท้าไม้

ครั้นต่อมา ถึงเวลาปัจจุสมัยแห่งราตรี พระฉัพพัคคีย์ลุกขึ้นสวมเขียงเท้าที่ทำด้วยไม้แล้วเดินอยู่กลางแจ้ง มีเสียงขฏะขฏะ ดังอึกทึก กล่าวดิรัจฉานกถา มีเรื่องต่างๆ คือ พูดเรื่องพระราชา เรื่องโจร เรื่องมหาอำมาตย์ เรื่องขุนพล เรื่องภัย เรื่องรบ เรื่องข้าว เรื่องน้ำ เรื่องผ้า เรื่องที่นอน เรื่องดอกไม้ เรื่องของหอม เรื่องญาติ เรื่องยาน เรื่องบ้าน เรื่องนิคม เรื่องนคร เรื่องชนบท เรื่องสตรี เรื่องบุรุษ เรื่องคนกล้าหาญ เรื่องตรอก เรื่องท่าน้ำ เรื่องคนที่ล่วงลับไปแล้ว เรื่องเบ็ดเตล็ด เรื่องโลก เรื่องทะเล เรื่องความเจริญและความเสื่อมด้วยประการนั้นๆ เหยียบแมลงตายเสียบ้าง ยังภิกษุทั้งหลายให้เคลื่อนจากสมาธิบ้าง บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย .... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระฉัพพัคคีย์ เมื่อเวลาปัจจุสมัยแห่งราตรี ได้ลุกขึ้นสวมเขียงเท้าที่ทำด้วยไม้แล้วเดินอยู่กลางแจ้ง มีเสียงขฏะขฏะ ดังอึกทึก กล่าวดิรัจฉานกถา มีเรื่องต่างๆ คือ พูดเรื่องพระราชา เรื่องโจร .... เรื่องความเจริญและความเสื่อมด้วยประการนั้นๆ เหยียบแมลงตายเสียบ้าง ยังภิกษุทั้งหลายให้เคลื่อนจากสมาธิบ้าง แล้วจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค.

พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่าภิกษุฉัพพัคคีย์เมื่อปัจจุสมัยแห่งราตรี ได้ลุกขึ้นสวมเขียงเท้าที่ทำด้วยไม้ แล้วเดินอยู่กลางแจ้ง มีเสียงขฏะขฏะดังอึกทึก กล่าวดิรัจฉานกถา มีเรื่องต่างๆ คือ พูดเรื่องพระราชา เรื่องโจร .... เรื่องความเจริญและความเสื่อมด้วยประการนั้นๆ เหยียบแมลงตายเสียบ้าง ยังภิกษุทั้งหลายให้เคลื่อนจากสมาธิบ้าง จริงหรือ?

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า จริงพระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า .... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เขียงเท้าที่ทำด้วยไม้ อันภิกษุไม่พึงสวม รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติห้ามสวมเขียงเท้าใบตาล

[๑๑] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระนครราชคฤห์ ตามพระพุทธาภิรมย์แล้วเสด็จพระพุทธดำเนินไปสู่จาริกทางพระนครพาราณสี เสด็จพระพุทธดำเนินสู่จาริกโดยลำดับถึงพระนครพาราณสี ทราบว่า พระองค์ประทับอยู่ในป่าอิสิปตนะมฤคทายวัน เขตพระนครพาราณสีนั้น.

ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์คิดว่า พระผู้มีพระภาคทรงห้ามเขียงเท้าไม้ จึงให้ตัดต้นตาลเล็กๆ แล้วเอาใบตาลมาทำเขียงเท้าสวม ต้นตาลเล็กๆ นั้นถูกตัดแล้วย่อมเหี่ยวแห้ง. ชาวบ้านจึงเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรจึงได้ให้ตัดต้นตาลเล็กๆ แล้วเอาใบตาลมาทำเขียงเท้าสวมเล่า ต้นตาลเล็กๆ ถูกตัดแล้วย่อมเหี่ยวแห้ง พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรเบียดเบียนอินทรีย์อย่างหนึ่งซึ่งมีชีวะ ภิกษุทั้งหลายได้ยินชาวบ้านเหล่านั้น เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาอยู่ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค.

พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่าภิกษุฉัพพัคคีย์สั่งให้ตัดต้นตาลเล็กๆ แล้วเอาใบตาลมาทำเขียงเท้าสวม ต้นตาลเล็กๆ นั้นถูกตัดแล้ว ย่อมเหี่ยวแห้ง จริงหรือ?

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าจึงทรงติเตียนว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไฉนโมฆบุรุษเหล่านั้นจึงได้ให้ตัดต้นตาลเล็กๆ แล้วเอาใบตาลทำเขียงเท้าสวมเล่า ต้นตาลเล็กๆ นั้นถูกตัดแล้ว ย่อม

เหี่ยวแห้ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะชาวบ้านมีความสำคัญในต้นไม้ว่ามีชีวะ การกระทำของเหล่าโมฆบุรุษนั่น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส .... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เขียงเท้าสานด้วยใบตาล อันภิกษุไม่พึงสวม รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติห้ามสวมเขียงเท้าไม้ไผ่

สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์คิดว่า พระผู้มีพระภาคทรงห้ามเขียงเท้าสานด้วยใบตาล จึงได้ให้ตัดไม้ไผ่เล็กๆ แล้วเอาใบไผ่มาทำเขียงเท้าสวม ไม้ไผ่เล็กๆ นั้น ถูกตัดแล้ว ย่อมเหี่ยวแห้ง. ชาวบ้านจึงเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรจึงได้ให้ตัดไม้ไผ่เล็กๆ แล้วเอาใบไผ่มาทำเขียงเท้าสวมเล่า ไม้ไผ่เล็กๆ นั้นถูกตัดแล้วย่อมเหี่ยวแห้ง พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรย่อมเบียดเบียนอินทรีย์อย่างหนึ่งซึ่งมีชีวะ. ภิกษุทั้งหลายได้ยินชาวบ้านเหล่านั้น เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาอยู่ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค.

พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า .... ครั้นแล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เขียงเท้าสานด้วยใบไผ่ อันภิกษุไม่พึงสวม รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติห้ามสวมเขียงเท้าต่างชนิด

[๑๒] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระนครพาราณสีตามพระพุทธาภิรมย์ แล้วเสด็จพระพุทธดำเนินจาริกทางพระนครภัททิยะ เสด็จพระพุทธดำเนินจาริกโดยลำดับถึงพระนครภัททิยะ ทราบว่า พระองค์ประทับอยู่ในป่าชาติยาวันเขตพระนครภัททิยะนั้น.

ก็โดยสมัยนั้นแล พวกภิกษุชาวพระนครภัททิยะ ตั้งหน้าพากเพียรตกแต่งเขียงเท้าหลากหลายอยู่ คือ ทำเองบ้าง สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเขียงเท้าสานด้วยหญ้า ทำเองบ้าง สั่งให้ทำบ้างซึ่งเขียงเท้าสานด้วยหญ้ามุงกระต่าย ทำเองบ้าง สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเขียงเท้าสานด้วยหญ้าปล้องทำเองบ้าง สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเขียงเท้าสานด้วยใบเป้ง ทำเองบ้าง สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเขียงเท้าสานด้วยแฝก ทำเองบ้าง สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเขียงเท้าถักด้วยขนสัตว์ พวกเธอละเลยอุเทศ ปริปุจฉา อธิศีล อธิจิต อธิปัญญาเสีย. บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย .... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนเล่าพวกภิกษุชาวพระนครภัททิยะ จึงได้ตั้งหน้าพากเพียรตกแต่งเขียงเท้าหลากหลายอยู่ คือ ได้ทำเองบ้าง ได้สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเขียงเท้าสานด้วยหญ้า ได้ทำเองบ้าง ได้สั่งให้ทำบ้าง

ซึ่งเขียงเท้าสานด้วยหญ้ามุงกระต่าย ได้ทำเองบ้าง ได้สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเขียงเท้าสานด้วยหญ้าปล้อง ได้ทำเองบ้าง ได้สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเขียงเท้าสานด้วยใบเป้ง ได้ทำเองบ้าง ได้สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเขียงเท้าสานด้วยแฝก ได้ทำเองบ้าง ได้สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเขียงเท้าถักด้วยขนสัตว์ ภิกษุเหล่านั้น ได้ละเลยอุเทศ ปริปุจฉา อธิศีล อธิจิต อธิปัญญาเสีย แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่าพวกภิกษุชาวพระนครภัททิยะตั้งหน้าพากเพียรตกแต่งเขียงเท้าหลากหลายอยู่ คือ ทำเองบ้าง สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเขียงเท้าสานด้วยหญ้า ทำเองบ้าง สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเขียงเท้าสานด้วยหญ้ามุงกระต่าย ทำเองบ้าง สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเขียงเท้าสานด้วยหญ้าปล้อง ทำเองบ้าง สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเขียงเท้าสานด้วยใบเป้ง ทำเองบ้าง สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเขียงเท้าสานด้วยแฝก ทำเองบ้าง สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเขียงเท้าถักด้วยขนสัตว์ ย่อมละเลยอุเทศ ปริปุจฉา อธิศีล อธิจิต อธิปัญญาเสีย จริงหรือ?

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไฉนเล่าโมฆบุรุษเหล่านั้น จึงได้ตั้งหน้าพากเพียรตกแต่งเขียงเท้าหลากหลายอยู่ คือ ได้ทำเองบ้าง ได้สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเขียงเท้าสานด้วยหญ้า ได้ทำเองบ้าง ได้สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเขียงเท้าสานด้วยหญ้ามุงกระต่าย ได้ทำเองบ้าง ได้สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเขียงเท้าสานด้วยหญ้าปล้อง ได้ทำเองบ้าง ได้สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเขียงเท้าสานด้วยใบเป้ง ได้ทำเองบ้าง ได้สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเขียงเท้าสานด้วยแฝก ได้ทำเองบ้าง ได้สั่งให้ทำบ้าง ซึ่งเขียงเท้าถักด้วยขนสัตว์ โมฆบุรุษเหล่านั้นได้ละเลยอุเทศ ปริปุจฉา อธิจิต อธิปัญญาเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย การกระทำของเหล่าโมฆบุรุษนั่นไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส .... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมเขียงเท้าสานด้วยหญ้าเขียงเท้าสานด้วยหญ้ามุงกระต่าย เขียงเท้าสานด้วยหญ้าปล้อง เขียงเท้าสานด้วยใบเป้ง เขียงเท้าสานด้วยแฝก เขียงเท้าถักด้วยขนสัตว์ เขียงเท้าประดับด้วยทองคำ เขียงเท้าประดับด้วยเงิน เขียงเท้าประดับด้วยแก้วมณี เขียงเท้าประดับด้วยแก้วไพฑูรย์ เขียงเท้าประดับด้วยแก้วผลึก เขียงเท้าประดับด้วยทองสัมฤทธิ์ เขียงเท้า

ประดับด้วยกระจก เขียงเท้าทำด้วยดีบุก เขียงเท้าทำด้วยสังกะสี เขียงเท้าทำด้วยทองแดง รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง เขียงเท้าบางชนิดที่สำหรับสวมเดิน อันภิกษุไม่พึงสวม รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเขียงเท้าที่ตรึงอยู่กับที่ ไม่ใช่สำหรับใช้สวมเดิน ๓ ชนิด คือ เขียงเท้าที่สำหรับเหยียบถ่ายอุจจาระ ๑ เขียงเท้าที่สำหรับเหยียบถ่ายปัสสาวะ ๑ เขียงเท้าที่สำหรับเหยียบในที่ชำระ ๑.

พระพุทธบัญญัติห้ามจับโค

[๑๓] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระนครภัททิยะ ตามพระพุทธาภิรมย์ แล้วเสด็จพระพุทธดำเนินจาริกทางพระนครสาวัตถี เสด็จพระพุทธดำเนินจาริกโดยลำดับถึง พระนครสาวัตถีแล้ว ทราบว่าพระองค์ประทับอยู่ในพระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกคหบดี เขตพระนครสาวัตถีนั้น

ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์จับโคกำลังข้ามแม่น้ำอจิรวดี ที่เขาบ้าง ที่หูบ้าง ที่คอบ้าง ที่หางบ้าง ขึ้นขี่หลังบ้าง มีจิตกำหนัด ถูกต้ององค์กำเนิดบ้าง กดลูกโคให้จมน้ำตายบ้าง ประชาชนทั้งหลาย พากันเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตร จึงได้จับโคกำลังข้ามน้ำ ที่เขาบ้าง ที่หูบ้าง ที่คอบ้าง ที่หางบ้าง ขึ้นขี่หลังบ้าง มีจิตกำหนัด ถูกต้ององค์กำเนิดบ้าง กดลูกโคให้จมน้ำตายบ้าง เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ฉะนั้น. ภิกษุทั้งหลายได้ยินชาวบ้านเหล่านั้น เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาอยู่ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติห้ามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงจับเขาโค หูโค คอโค หางโค ไม่พึงขี่หลังโค รูปใดจับและขึ้นขี่ ต้องอาบัติทุกกฏ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง องค์กำเนิดโค อันภิกษุมีจิตกำหนัด ไม่พึงถูกต้อง รูปใดถูกต้อง ต้องอาบัติถุลลัจจัย ภิกษุไม่พึงฆ่าลูกโค รูปใดฆ่า พึงปรับอาบัติตามธรรม.

เรื่องยาน

[๑๔] ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์ขี่ยานซึ่งเทียมด้วยโคตัวเมีย มีบุรุษเป็นสารถี เทียมด้วยโคตัวผู้ มีสตรีเป็นสารถีบ้าง. ประชาชนจึงเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า เหมือนชายหนุ่มหญิงสาวไปเล่นน้ำในแม่น้ำคงคาและแม่น้ำมหี ฉะนั้น ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติห้ามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงไปด้วยยาน รูปใดไปต้องอาบัติทุกกฏ.

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งไปพระนครสาวัตถีในโกศลชนบทเพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค แต่อาพาธเสียกลางทาง และได้หลีกจากทางนั่งอยู่ ณ โคนไม้แห่งหนึ่ง ประชาชนพบภิกษุนั้นจึงเรียนถามว่า พระคุณเจ้าจะไปไหน ขอรับ?

ภิกษุนั้นตอบว่า อาตมาจะไปพระนครสาวัตถี เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค จ้ะ

ป. นิมนต์มา ไปด้วยกันเถิด ขอรับ

ภิ. อาตมาไม่อาจ เพราะกำลังอาพาธ จ้ะ

ป. นิมนต์มาขึ้นยานเถิด ขอรับ

ภิ. ไม่ได้จ้ะ เพราะพระผู้มีพระภาคทรงห้ามยาน

ภิกษุนั้นรังเกียจอยู่ดังนั้นจึงไม่ยอมขึ้นยาน ครั้นไปถึงพระนครสาวัตถีแล้ว จึงแจ้งเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตยานแก่ภิกษุผู้อาพาธ.

ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายได้คิดกันว่า ยานที่ทรงอนุญาตนั้นเทียมด้วยโคตัวเมีย หรือเทียมด้วยโคตัวผู้ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตยานที่เทียมด้วยโคตัวผู้ และยานที่ใช้มือลาก.

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งไม่ผาสุกอย่างแรง เพราะความกระเทือนแห่งยาน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตคานหามมีตั่งนั่ง และเปลผ้าที่เขาผูกติดกับไม้คาน.

พระพุทธบัญญัติห้ามใช้ที่นั่งและที่นอนสูงใหญ่

[๑๕] ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์ใช้ที่นั่งและที่นอนอันสูงใหญ่ คือ เตียงมีเท้าเกินประมาณ เตียงมีเท้าทำเป็นรูปสัตว์ร้าย ผ้าโกเชาว์ขนยาว เครื่องลาดที่ทำด้วยขนแกะวิจิตรด้วยลวดลาย เครื่องลาดที่มีสัณฐานเป็นช่อดอกไม้ เครื่องลาดที่ยัดนุ่น เครื่องลาดขนแกะวิจิตรด้วยรูปสัตว์ร้ายมีสีหะและเสือเป็นต้น เครื่องลาดขนแกะมีขนตั้ง เครื่องลาดขนแกะมีขนข้างเดียว เครื่องลาดทองและเงินแกมไหม เครื่องลาดไหมขลิบทองและเงิน เครื่องลาดขนแกะจุนางฟ้อน ๑๖ คน เครื่องลาดหลังช้าง เครื่องลาดหลังม้า เครื่องลาดในรถ เครื่องลาดที่ทำด้วยหนังสัตว์ชื่ออชินะมีขนอ่อนนุ่ม เครื่องลาดอย่างดีทำด้วยหนังชะมด เครื่องลาดมีเพดาน เครื่องลาดมีหมอนข้าง ชาวบ้านเที่ยวชมวิหารไปพบเข้า จึงเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า เหมือนเหล่าคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม. ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค.

พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้ที่นั่งและที่นอนอันสูงใหญ่ คือ เตียงมีเท้าสูงเกินประมาณ เตียงมีเท้าทำเป็นรูปสัตว์ร้าย ผ้าโกเชาว์ขนยาว เครื่องลาดที่ทำด้วยขนแกะวิจิตรลวดลาย เครื่องลาดที่ทำด้วยขนแกะสีขาว เครื่องลาดที่มีสัณฐานเป็นช่อดอกไม้ เครื่องลาดที่ยัดนุ่น เครื่องลาดขนแกะวิจิตรด้วยรูปสัตว์ร้ายมีสีหะและเสือเป็นต้น เครื่องลาดขนแกะมีขนตั้ง เครื่องลาดขนแกะมีขนข้างเดียว เครื่องลาดทองและเงินแกมไหม เครื่องลาดไหมขลิบทองและเงิน เครื่องลาดขนแกะจุนางฟ้อน ๑๖ คน เครื่องลาดหลังช้าง เครื่องลาดหลังม้า เครื่องลาดในรถ เครื่องลาดที่ทำด้วยหนังสัตว์ชื่ออชินะ มีขนอ่อนนุ่ม เครื่องลาดอย่างดีทำด้วยหนังชะมด เครื่องลาดมีเพดาน เครื่องลาดมีหมอนข้าง รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติห้ามใช้หนังผืนใหญ่

[๑๖] ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์รู้ว่าพระผู้มีพระภาค ทรงห้ามที่นั่งและที่นอนอันสูงใหญ่ จึงใช้หนังผืนใหญ่ คือ หนังสีหะ หนังเสือโคร่ง หนังเสือเหลือง หนังเหล่านั้นตัดตามขนาดเตียงบ้าง ตัดตามขนาดตั่งบ้าง ปูลาดไว้ภายในเตียงบ้าง ปูลาดไว้ภายนอกเตียงบ้าง ปูลาดไว้ภายในตั่งบ้าง ปูลาดไว้ภายนอกตั่งบ้าง ชาวบ้านเที่ยวชมวิหารไปพบเข้า จึงเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า เหมือนเหล่าคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม. ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค.

พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้หนังผืนใหญ่ คือ หนังสีหะ หนังเสือโคร่ง หนังเสือเหลือง รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

เรื่องภิกษุใจร้าย

[๑๗] ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์รู้ว่าพระผู้มีพระภาคทรงห้ามหนังผืนใหญ่ จึงใช้หนังโค หนังเหล่านั้นตัดตามขนาดเตียงบ้าง ตัดตามขนาดตั่งบ้าง ปูลาดไว้ภายในเตียงบ้าง ปูลาดไว้ภายนอกเตียงบ้าง ปูลาดไว้ภายในตั่งบ้าง ปูลาดไว้ภายนอกตั่งบ้าง.

มีภิกษุใจร้ายรูปหนึ่ง เป็นกุลุปกะของอุบาสกใจร้ายคนหนึ่ง ครั้นเวลาเช้า ภิกษุใจร้ายรูปนั้นนุ่งอันตรวาสก ถือบาตรจีวรแล้วเดินเข้าไปในบ้านของอุบาสกใจร้ายคนนั้น แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาจัดไว้ จึงอุบาสกใจร้ายคนนั้น เข้าไปหาภิกษุใจร้ายรูปนั้น นมัสการแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ก็สมัยนั้น ลูกโคของอุบาสกใจร้ายคนนั้น เป็นสัตว์กำลังรุ่น รูปร่างเข้าทีน่าดูน่าชม งามคล้ายลูกเสือเหลือง จึงภิกษุใจร้ายรูปนั้นจ้องมองดูมันด้วยความสนใจ ทีนั้นอุบาสกใจร้ายได้กล่าวกะภิกษุใจร้ายว่า พระคุณเจ้าจ้องมองดูมันด้วยความสนใจเพื่อประสงค์อะไรขอรับ? ภิกษุใจร้ายรูปนั้น ตอบว่า อาวุโส อาตมาต้องประสงค์หนังของมัน ทีนั้น อุบาสกใจร้ายจึงฆ่ามันแล้วได้ถลกหนังถวายแก่ภิกษุใจร้ายรูปนั้น ภิกษุใจร้ายรูปนั้นได้เอาผ้าสังฆาฏิห่อหนังเดินไป ครั้งนั้น แม่โค มีความรักลูก จึงเดินตามภิกษุใจร้ายรูปนั้นไปข้างหลังๆ ภิกษุทั้งหลายถามภิกษุใจร้ายรูปนั้นว่า อาวุโส ทำไมแม่โคตัวนี้จึงเดินตามท่านมาข้างหลังๆ ขอรับ? ภิกษุใจร้ายรูปนั้นตอบว่า อาวุโสทั้งหลาย แม้ผมเองก็ไม่ทราบว่า มันเดินตามผมมาข้างหลังๆ ด้วยเหตุอะไร ขณะนั้นผ้าสังฆาฏิของภิกษุใจร้ายรูปนั้นเปื้อนเลือด ภิกษุทั้งหลาย จึงถามภิกษุใจร้ายรูปนั้นว่า อาวุโส ก็ผ้าสังฆาฏิผืนนี้ท่านห่ออะไรไว้ ขอรับ? ภิกษุใจร้ายรูปนั้นได้แจ้งความนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายถามว่า อาวุโสก็ท่านชักชวนให้เขาฆ่าสัตว์หรือขอรับ? ภิกษุใจร้ายตอบว่า อย่างนั้นขอรับ บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อยต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนภิกษุจึงชักชวนให้เขาฆ่าสัตว์เล่า พระผู้มีพระภาคทรงติเตียนการฆ่าสัตว์ ทรงสรรเสริญการงดจากการฆ่าสัตว์ โดยอเนกปริยายมิใช่หรือ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค.

พระพุทธบัญญัติห้ามใช้หนังโค

[๑๘] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามภิกษุใจร้ายนั้นว่า ดูกรภิกษุ ข่าวว่า เธอชักชวนให้เขาฆ่าสัตว์ จริงหรือ?

ภิกษุใจร้ายนั้นกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า ดูกรโมฆบุรุษ ไฉนเธอจึงได้ชักชวนให้เขาฆ่าสัตว์เล่า ดูกรโมฆบุรุษ เราติเตียนการฆ่าสัตว์ สรรเสริญการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ไว้ โดยอเนกปริยายมิใช่หรือ การกระทำของเธอนั่นไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส .... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงชักชวนในการฆ่าสัตว์ รูปใดชักชวน พึงปรับอาบัติตามธรรม.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง หนังโคอันภิกษุไม่พึงใช้ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ หนังอะไรๆ ภิกษุไม่พึงใช้ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

สมัยต่อมา เตียงก็ดี ตั่งก็ดี ของชาวบ้าน เขาหุ้มด้วยหนัง ถักด้วยหนัง ภิกษุทั้งหลายรังเกียจไม่นั่งทับ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาค ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้นั่งทับเตียงตั่งที่เป็นอย่างคฤหัสถ์ แต่ไม่อนุญาตให้นอนทับ.

สมัยต่อมา วิหารทั้งหลายเขาผูกรัดด้วยเชือกหนัง ภิกษุทั้งหลายรังเกียจไม่นั่งพิง แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้นั่งพิงเฉพาะเชือก.

พระพุทธบัญญัติห้ามสวมรองเท้าเข้าบ้าน

[๑๙] ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์สวมรองเท้าเข้าบ้าน คนทั้งหลาย เพ่งโทษติเตียน โพนทะนาว่า เหมือนเหล่าคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม. ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาค ทรงบัญญัติห้ามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้าเข้าบ้าน รูปใดสวมเข้าไป ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธานุญาตให้ภิกษุอาพาธสวมรองเท้าเข้าบ้าน

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเว้นรองเท้าเสียไม่อาจเข้าบ้านได้ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุอาพาธสวมรองเท้าเข้าบ้านได้.

เรื่องพระโสณกุฏิกัณณะ

[๒๐] ก็โดยสมัยนั้นแล ท่านพระมหากัจจานะอยู่ ณ ปปาตะบรรพตเขตกุรรฆระนคร ในอวันตีชนบท ก็คราวนั้นอุบาสกชื่อโสณกุฏิกัณณะ เป็นอุปัฏฐากของท่านพระมหากัจจานะ นมัสการแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง อุบาสกโสณกุฏิกัณณะนั่งอยู่ ณ ที่นั้นแล ได้กราบเรียนคำนี้กะท่านพระมหากัจจานะว่า ท่านขอรับ ด้วยวิธีอย่างไรๆ กระผมจึงจะรู้ทั่วถึงธรรมที่พระคุณเจ้าแสดงแล้ว อันบุคคลที่ยังครองเรือนอยู่ จะประพฤติพรหมจรรย์นี้ให้บริบูรณ์โดยส่วนเดียว ให้บริสุทธิ์โดยส่วนเดียว ดุจสังข์ที่ขัดแล้ว ทำไม่ได้ง่าย กระผมปรารถนาจะปลงผมและหนวด ครองผ้ากาสายะออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ขอพระคุณเจ้ากรุณาโปรดให้กระผมบวชเถิด ขอรับ เมื่ออุบาสกโสณกุฏิกัณณะกราบเรียนเช่นนี้แล้ว ท่านมหากัจจานะได้กล่าวคำนี้กะอุบาสกโสณกุฏิกัณณะว่า โสณะ การประพฤติพรหมจรรย์ซึ่งต้องนอนผู้เดียว บริโภคอาหารหนเดียวจนตลอดชีพ ทำได้ยากนักแล เอาเถอะ โสณะ คุณจงเป็นคฤหัสถ์อยู่ในจังหวัดนี้แหละ แล้วประกอบตามพระพุทธศาสนา ประกอบตามพรหมจรรย์ ซึ่งต้องนอนผู้เดียว บริโภคอาหารหนเดียว ควรแก่กาลเถิด.

คราวนั้น ความตั้งใจบรรพชาซึ่งได้เกิดแก่อุบาสกโสณกุฏิกัณณะนั้นสงบลงแล้ว

แม้ครั้งที่สองแล อุบาสกโสณกุฏิกัณณะ ....

แม้ครั้งที่สามแล อุบาสกโสณกุฏิกัณณะได้เข้าไปหาท่านพระมหากัจจานะ นมัสการแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง อุบาสกโสณกุฏิกัณณะนั่งอยู่ ณ ที่นั้นแล ได้กราบเรียนคำนี้กะท่านพระมหากัจจานะว่า ท่านขอรับ ด้วยวิธีอย่างไรๆ กระผมจึงจะรู้ทั่วถึงธรรมที่พระคุณเจ้าแสดงแล้ว อันบุคคลที่ยังครองเรือนอยู่ จะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์โดยส่วนเดียว ให้บริสุทธิ์โดยส่วนเดียว ดุจสังข์ที่ขัดแล้ว ทำไม่ได้ง่าย กระผมปรารถนาจะปลงผมและหนวด ครองผ้ากาสายะออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ขอพระคุณเจ้ากรุณาโปรดให้กระผมบวชเถิด ขอรับ

ครั้นนั้น ท่านมหากัจจานะให้อุบาสกโสณกุฏิกัณณะบรรพชาแล้ว.

ก็สมัยนั้น อวันตีชนบทอันตั้งอยู่แถบใต้ มีภิกษุน้อยรูป ท่านพระมหากัจจานะจัดหาพระภิกษุสงฆ์แต่ที่นั้นๆ ให้ครบองค์ประชุมทสวรรคได้ยากลำบาก ต่อล่วงไปถึง ๓ ปี จึงอุปสมบทให้ท่านพระโสณะได้.

พระโสณเถระรำพึงแล้วอำลาเข้าเฝ้า

ครั้งนั้น ท่านพระโสณะจำพรรษาแล้ว ไปในที่สงัดหลีกเร้นอยู่ ได้มีความปริวิตกแห่งจิตเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เราได้ยินมาอย่างชัดเจนว่า เป็นผู้เช่นนี้และเช่นนี้ แต่เรามิได้เฝ้าต่อพระพักตร์ เราควรไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น หากพระอุปัชฌายะจะพึงอนุญาตแก่เรา ครั้นเวลาสายัณห์ ท่านออกจากที่หลีกเร้นแล้ว จึงเข้าไปหาท่านพระมหากัจจานะ ไหว้แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกราบเรียนว่า ท่านขอรับ กระผมไปในที่สงัดหลีกเร้นอยู่ ณ ตำบลนี้ได้มีความปริวิตกแห่งจิตเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระ-ภาคพระองค์นั้น เราได้ยินมาอย่างชัดเจนว่า เป็นผู้เช่นนี้และเช่นนี้ แต่เรามิได้เฝ้าต่อพระพักตร์ เราควรไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น หากพระอุปัชฌายะจะพึงอนุญาตแก่เรา ท่านขอรับ กระผมจะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น หากท่านพระอุปัชฌายะจะอนุญาตแก่กระผม.

อาณัติกพจน์ของพระอุปัชฌายะ ๕ ประการ

ท่านมหากัจจานะ กล่าวว่าดีละ ดีละ คุณโสณะ คุณจงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น คุณจักเห็นพระองค์ผู้น่าเลื่อมใส ผู้เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส มีพระอินทรีย์สงบ มีพระทัยสงบ ทรงถึงความฝึกกายและความสงบจิตอันสูงสุด ทรงทรมานแล้ว คุ้มครองแล้ว มีอินทรีย์อันสำรวมแล้ว ผู้ไม่ทำบาป คุณโสณะ ถ้าเช่นนั้น คุณจงถวายบังคมพระบาทยุคลของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้าตามฉันสั่งว่า ท่านมหากัจจานะ อุปัชฌายะของข้าพระพุทธเจ้า ถวายบังคม พระบาทยุคลของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้าพระพุทธเจ้าข้า ดังนี้ และคุณจงกราบทูลอย่างนี้ว่า

๑. พระพุทธเจ้าข้า จังหวัดอวันตีทักขิณาบถ มีภิกษุน้อยรูป ข้าพระพุทธเจ้าได้จัดหาภิกษุสงฆ์แต่ที่นั้นๆ ให้ครบองค์ประชุมทสวรรคได้ยากลำบาก นับแต่วันข้าพระพุทธเจ้าบรรพชาล่วงไป ๓ ปี จึงได้อุปสมบท ถ้ากระไรเฉพาะในอวันตีทักขิณาบถ พึงทรงอนุญาตอุปสมบทด้วยคณะสงฆ์น้อยรูปกว่านี้ได้.

๒. พระพุทธเจ้าข้า พื้นดินในอวันตีทักขิณาบถ มีดินสีดำมาก ขรุขระดื่นดาดด้วยระแหงกีบโค ถ้ากระไร เฉพาะในอวันตีทักขิณาบถ ขอพระผู้มีพระภาคพึงทรงอนุญาตรองเท้าหลายชั้น.

๓. พระพุทธเจ้าข้า คนทั้งหลายในอวันตีทักขิณาบถนิยมการอาบน้ำ ถือว่าน้ำทำให้บริสุทธิ์ ถ้ากระไร เฉพาะในอวันติทักขิณาบถ ขอพระผู้มีพระภาค พึงทรงอนุญาตการอาบน้ำได้เป็นนิตย์.

๔. พระพุทธเจ้าข้า ในอวันตีทักขิณาบถ มีหนังเครื่องลาด คือ หนังแกะ หนังแพะ หนังมฤค ในมัชฌิมชนบท มีหญ้าตีนกา หญ้าหางนกยูง หญ้าหนวดแมว หญ้าหางช้าง แม้ฉันใด ในอวันตีทักขิณาบถก็มีหนังเครื่องลาด คือ หนังแกะ หนังแพะ หนังมฤค ฉันนั้นเหมือนกันแล ถ้ากระไร เฉพาะในอวันตีทักขิณาบถ ขอพระผู้มีพระภาค พึงทรงอนุญาตหนังเครื่องลาด คือ หนังแกะ หนังแพะ หนังมฤค.

๕. พระพุทธเจ้าข้า เดี๋ยวนี้คนทั้งหลายฝากถวายจีวรเพื่อหมู่ภิกษุผู้อยู่นอกสีมา ด้วยคำว่า ข้าพเจ้าทั้งหลายขอถวายจีวรผืนนี้แก่ท่านผู้มีชื่อนี้ ดังนี้ ภิกษุผู้รับฝากมาบอกว่า อาวุโส คนทั้งหลายมีชื่อนี้ถวายจีวรแก่ท่านแล้ว พวกภิกษุผู้รับคำบอกเล่า รังเกียจไม่ยินดีรับ ด้วยคิดว่า พวกเราไม่ต้องการของเป็นนิสสัคคีย์ ถ้ากระไร ขอพระผู้มีพระภาคพึงตรัสชี้แจงในเรื่องจีวร.

พระโสณะเถระเข้าเฝ้า

ท่านพระโสณะรับสนองคำของท่านพระมหากัจจานะว่าปฏิบัติตามอย่างนั้นขอรับ แล้วลุกจากอาสนะอภิวาทท่านพระมหากัจจานะทำประทักษิณแล้ว เก็บเสนาสนะ ถือบาตรจีวรเดินไปทางที่จะไปพระนครสาวัตถี ถึงพระนครสาวัตถี พระวิหารเชตวันอารามของอนาถบิณฑิกคหบดีโดยลำดับ เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ เธอจงจัดเสนาสนะต้อนรับภิกษุอาคันตุกะรูปนี้ จึงท่านพระอานนท์คิดว่า พระผู้มีพระภาคทรงพระบัญชาใช้เราเพื่อภิกษุรูปใดว่า ดูกรอานนท์ เธอจงจัดเสนาสนะต้อนรับภิกษุอาคันตุกะรูปนี้ ดังนี้ พระผู้มีพระภาคย่อมปรารถนาจะประทับอยู่ในพระวิหารแห่งเดียวกับภิกษุรูปนั้น พระผู้มีพระภาคปรารถนาจะประทับอยู่ในพระวิหารแห่งเดียวกับท่านพระโสณะเป็นแน่ ดังนี้ จึงจัดเสนาสนะต้อนรับท่านพระโสณะในพระวิหารอันเป็นที่ประทับของพระผู้มีพระภาค.

ถวายเทศน์ในพระวิหาร

[๒๑] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในที่แจ้งจนดึก จึงเสด็จเข้าพระวิหาร แม้ท่านพระโสณะก็ยับยั้งอยู่ในที่แจ้งจนดึกจึงเข้าพระวิหาร ครั้นเวลาปัจจุสมัยแห่งราตรี พระผู้มีพระภาค

ทรงตื่นพระบรรทมแล้วทรงอัชเฌสนาท่านพระโสณะว่า ดูกรภิกษุ เธอจงกล่าวธรรมตามถนัด ท่านพระโสณะกราบทูลสนองพระพุทธบัญชาว่า อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า แล้วได้สวดพระสูตรทั้งหลาย อันมีอยู่ในอัฏฐกวรรค จนหมดสิ้นโดยสรภัญญะ ครั้นจบสรภัญญะของท่านพระโสณะ พระผู้มีพระภาคทรงพระปราโมทย์โปรดประทานสาธุการว่า ดีละ ดีละ ภิกษุ สูตรทั้งหลายที่มีในอัฏฐกวรรคเธอเรียนมาดีแล้ว ทำไว้ในใจดีแล้ว ทรงจำได้แม่นยำดี เธอเป็นผู้ประกอบด้วยวาจาไพเราะเพราะพริ้ง ไม่มีโทษ ให้เข้าใจรู้ความได้แจ่มชัด เธอมีพรรษาเท่าไร ภิกษุ?

ท่านพระโสณะกราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้ามีพรรษาเดียว พระพุทธเจ้าข้า

ภ. เพราะเหตุไร เธอจึงมัวประพฤติชักช้าเช่นนั้นเล่า ภิกษุ?

โส. ข้าพระพุทธเจ้าเห็นโทษในกามทั้งหลายนานแล้ว แต่เพราะฆราวาสคับแคบ มีกิจมาก มีกรณียมาก จึงได้ประพฤติชักช้าอยู่ พระพุทธเจ้าข้า.

ทรงเปล่งพระอุทาน

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบความข้อนี้แล้ว จึงทรงเปล่งพระอุทานนี้ในเวลานั้นว่าดังนี้:-

อารยชนเห็นโทษในโลก ทราบธรรมที่ปราศจาก
อุปธิแล้ว ฉะนั้น จึงไม่ยินดีในบาป เพราะคน
สะอาดย่อมไม่ยินดีในบาป.

กราบทูลอาณัติกพจน์ของพระอุปัชฌายะ ๕ ประการ

[๒๒] ลำดับนั้น ท่านพระโสณะคิดว่า พระผู้มีพระภาคกำลังโปรดปรานเรา เวลานี้ควรกราบทูลถ้อยคำที่พระอุปัชฌายะของเราสั่งมา ดังนี้ แล้วลุกจากที่นั่ง ห่มจีวรเฉวียงบ่า หมอบลงที่พระบาทยุคลของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า แล้วได้กราบทูลคำนี้ต่อพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ท่านพระมหากัจจานะ อุปัชฌายะของข้าพระพุทธเจ้า ขอถวายบังคมพระบาทยุคลของพระองค์ด้วยเศียรเกล้า และสั่งให้ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลอย่างนี้ว่า

๑. พระพุทธเจ้าข้า จังหวัดอวันตีทักขิณาบถ มีภิกษุน้อยรูป ข้าพระพุทธเจ้าได้จัดหาภิกษุสงฆ์แต่ที่นั้นๆ ให้ครบองค์ประชุมทสวรรคได้ยากลำบาก นับแต่วันข้าพระพุทธเจ้าบรรพชา

ล่วงไป ๓ ปี จึงได้อุปสมบท ถ้ากระไร เฉพาะในอวันตีทักขิณาบถ ขอพระผู้มีพระภาคพึงทรงอนุญาตอุปสมบท ด้วยคณะสงฆ์น้อยรูปกว่านี้ได้

๒. พระพุทธเจ้าข้า พื้นดินในอวันตีทักขิณาบถ มีดินสีดำมาก ขรุขระดื่นดาดด้วยระแหงกีบโค ถ้ากระไร เฉพาะในอวันตีทักขิณาบถ ขอพระผู้มีพระภาคพึงทรงอนุญาตรองเท้าหลายชั้น

๓. พระพุทธเจ้าข้า คนทั้งหลายในอวันตีทักขิณาบถนิยมการอาบน้ำ ถือว่าน้ำทำให้บริสุทธิ์ ถ้ากระไร เฉพาะในอวันตีทักขิณาบถขอพระผู้มีพระภาคพึงทรงอนุญาตอาบน้ำได้เป็นนิตย์

๔. พระพุทธเจ้าข้า ในอวันตีทักขิณาบถ มีหนังเครื่องลาด คือ หนังแกะ หนังแพะ หนังมฤค ในมัชฌิมชนบท มีหญ้าตีนกา หญ้าหางนกยูง หญ้าหนวดแมว หญ้าหางช้าง แม้ฉันใด ในอวันตีทักขิณาบถก็มีหนังเครื่องลาด คือ หนังแกะ หนังแพะ หนังมฤค ฉันนั้นเหมือนกันแล ถ้ากระไร เฉพาะในอวันตีทักขิณาบถ ขอพระผู้มีพระภาคพึงทรงอนุญาตหนังเครื่องลาด คือ หนังแกะ หนังแพะ หนังมฤค

๕. พระพุทธเจ้าข้า เดี๋ยวนี้คนทั้งหลายฝากถวายจีวรแก่หมู่ภิกษุผู้อยู่นอกสีมา ด้วยคำว่า ข้าพเจ้าทั้งหลายขอถวายจีวรผืนนี้แก่ท่านผู้มีชื่อนี้ ดังนี้ ภิกษุผู้รับฝากมาบอกว่า อาวุโส คนทั้งหลายมีชื่อนี้ถวายจีวรแก่ท่านแล้ว พวกภิกษุผู้ได้รับคำบอกเล่า รังเกียจไม่ยินดีรับ ด้วยคิดว่า พวกเราไม่ต้องการของเป็นนิสสัคคีย์ ถ้ากระไร ขอพระผู้มีพระภาคพึงตรัสชี้แจงในเรื่องจีวร.

พระพุทธานุญาตพิเศษ

[๒๓] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลาย ว่าดังนี้:-

๑. ดูกรภิกษุทั้งหลาย จังหวัดอวันตีทักขิณาบถ มีภิกษุน้อยรูป เราอนุญาตการอุปสมบทด้วยคณะสงฆ์มีวินัยธรเป็นที่ ๕ ได้ ทั่วปัจจันตชนบท ๑-

กำหนดเขตปัจจันตชนบทและมัชฌิมชนบท

บรรดาชนบทเหล่านั้น ปัจจันตชนบท มีกำหนดเขต ดังนี้:-

ในทิศบูรพามีนิคมชื่อกชังคละ ถัดนิคมนั้นมาถึงมหาสาลนคร นอกนั้นออกไปเป็นปัจจันตชนบท ร่วมในเป็นมัชฌิมชนบท ๑-

@๑. จังหวัดภายในเป็นศูนย์กลางของประเทศ

ในทิศอาคเนย์ มีแม่น้ำชื่อสัลลวตี นอกแม่น้ำสัลลวตีนั้นออกไป เป็นปัจจันตชนบท ร่วมในเป็นมัชฌิมชนบท

ในทิศทักษิณ มีนิคมชื่อเสตกัณณิกะ นอกนิคมนั้นออกไปเป็นปัจจันตชนบท ร่วมในเป็นมัชฌิมชนบท

ในทิศปัจฉิม มีพราหมณคามชื่อถูนะ นอกนั้นออกไป เป็นปัจจันตชนบท ร่วมในเป็นมัชฌิมชนบท

ในทิศอุดร มีภูเขาชื่ออุสีรธชะ นอกนั้นออกไป เป็นปัจจันตชนบท ร่วมในเป็นมัชฌิมชนบท

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตการอุปสมบท ด้วยคณะสงฆ์มีวินัยธรเป็นที่ ๕ ได้ ทั่วปัจจันตชนบทเห็นปานนี้

๒. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พื้นดินในอวันตีทักขิณาบถ มีดินสีดำมาก ดื่นดาดด้วยระแหงกีบโค เราอนุญาตรองเท้าหลายชั้น ทั่วปัจจันตชนบท

๓. ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนทั้งหลายในอวันตีทักขิณาบถ นิยมการอาบน้ำ ถือว่าน้ำทำให้บริสุทธิ์ เราอนุญาตการอาบน้ำได้เป็นนิตย์ทั่วปัจจันตชนบท

๔. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในอวันตีทักขิณาบถ มีหนังเครื่องลาด คือ หนังแกะ หนังแพะ หนังมฤค ในมัชฌิมชนบท มีหญ้าตีนกา หญ้าหางนกยูง หญ้าหนวดแมว หญ้าหางช้าง แม้ฉันใด ในอวันตีทักขิณาบถ ก็มีหนังเครื่องลาด คือ หนังแกะ หนังแพะ หนังมฤค ฉันนั้นเหมือนกันแล เราอนุญาตหนังเครื่องลาด คือ หนังแกะ หนังแพะ หนังมฤค ทั่วปัจจันตชนบท

๕. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง คนทั้งหลายในโลกนี้ฝากถวายจีวรเพื่อหมู่ภิกษุผู้อยู่นอกสีมา ด้วยคำว่า ข้าพเจ้าทั้งหลายถวายจีวรผืนนี้แก่ภิกษุผู้มีชื่อนี้ ดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ยินดีได้ จีวรนั้นยังไม่ควรนับราตรีตลอดเวลาที่ยังไม่ถึงมือ.

จัมมขันธกะ ที่ ๕ จบ.

ในขันธกะนี้มี ๖๓ เรื่อง

หัวข้อประจำขันธกะ

[๒๔] พระเจ้าแผ่นดินมคธ ทรงปกครองพลเมือง ๘๐,๐๐๐ ตำบล รับสั่งให้โสณเศรษฐีเข้าเฝ้า ๑ พระสาคตเถระแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเป็นธรรมยวดยิ่งของมนุษย์มากมาย ณ คิชฌกูฏบรรพต ๑ โสณเศรษฐีบุตรออกบวช และปรารภความเพียรเกินขนาด เดินจงกรมจนเท้าแตก ๑ เปรียบเทียบความเพียรด้วยสายพิณ ๑ ทรงอนุญาตรองเท้าชั้นเดียว ๑ ทรงห้ามรองเท้าสีเขียว ๑ รองเท้าสีเหลือง ๑ รองเท้าสีแดง ๑ รองเท้าสีบานเย็น ๑ รองเท้าสีดำ ๑ รองเท้าสีแสด ๑ รองเท้าสีชมพู ๑ รองเท้ามีหูวิจิตร ๑ รองเท้าหุ้มส้น ๑ รองเท้าหุ้มแข็ง ๑ รองเท้าที่ยัดด้วยนุ่น ๑ รองเท้าที่มีลายคล้ายขนปีกนกกระทา ๑ รองเท้าที่ทำหูงอนมีสัณฐานดุจเขาแกะ ๑ รองเท้าที่หูงอนมีสัณฐานดุจเขาแพะ ๑ รองเท้าที่ทำประกอบหูงอนดุจหางแมลงป่อง ๑ รองเท้าที่เย็บด้วยขนปีกนกยูง ๑ รองเท้าที่วิจิตร ๑ รองเท้าที่ขลิบด้วยหนังราชสีห์ ๑ รองเท้าที่ขลิบด้วยหนังเสือโคร่ง ๑ รองเท้าที่ขลิบด้วยหนังเสือเหลือง ๑ รองเท้าที่ขลิบด้วยหนังชะมด ๑ รองเท้าที่ขลิบด้วยหนังนาก ๑ รองเท้าที่ขลิบด้วยหนังแมว ๑ รองเท้าที่ขลิบด้วยหนังค่าง ๑ รองเท้าที่ขลิบด้วยหนังนกเค้า ๑ เท้าแตก ๑ สวมรองเท้าในวัด ๑ เท้าเป็นหน่อ ล้างเท้า ตอไม้ และสวมเขียงเท้าเดินเสียงดังขฏะ ขฏะ ๑ เขียงเท้าสานด้วยใบตาล ๑ เขียงเท้าสานด้วยใบไผ่ ๑ เขียงเท้าสานด้วยหญ้า ๑ เขียงเท้าสานด้วยหญ้ามุงกระต่าย ๑ เขียงเท้าสานด้วยหญ้าปล้อง ๑ เขียงเท้าสานด้วยใบเป้ง ๑ เขียงเท้าสานด้วยแฝก ๑ เขียงเท้าถักด้วยขนสัตว์ ๑ เขียงเท้าประดับด้วยทองคำและเงิน ๑ เขียงเท้าประดับด้วยแก้วมณี ๑ เขียงเท้าประดับด้วยแก้วไพฑูรย์ ๑ เขียงเท้าประดับด้วยแก้วผลึก ๑ เขียงเท้าทำด้วยทองสัมฤทธิ์ ๑ เขียงเท้าประดับด้วยกระจก ๑ เขียงเท้าทำด้วยดีบุก ๑ เขียงเท้าทำด้วยสังกะสี ๑ เขียงเท้าทำด้วยทองแดง ๑ จับโค ๑ ขี่ยานและภิกษุอาพาธ ๑ ยานเทียมด้วยโคตัวผู้ ๑ คานหาม ๑ ที่นั่งและที่นอน ๑ หนังผืนใหญ่ ๑ หนังโค ๑ ภิกษุใจร้าย ๑ เตียงตั่งของพวกคฤหัสถ์ที่หุ้มหนัง ๑ สวมรองเท้าเข้าบ้าน และภิกษุอาพาธ ๑ พระมหากัจจานะ ๑ พระโสณะ สวดสูตร อันมีอยู่ในอัฏฐกวรรค โดยสรภัญญะและพระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกได้ทรงประทานพร ๕ อย่างนี้ แก่พระโสณะเถระ คือ อนุญาตสงฆ์ปัญจวรรคทำการอุปสมบทได้ ๑ สวมรองเท้าหลายชั้นได้ ๑. อาบน้ำได้เป็นนิตย์ ๑ ใช้หนังเครื่องลาดได้ ๑ ทายกถวายจีวร เมื่อยังไม่ถึงมือภิกษุ ยังไม่ต้องนับราตรี ๑

หัวข้อประจำขันธกะ จบ.

เภสัชชขันธกะ

ภิกษุอาพาธในฤดูสารท

[๒๕] โดยสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวันอารามของอนาถบิณฑิกคหบดี เขตพระนครสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายอันอาพาธซึ่งเกิดชุมในฤดูสารทถูกต้องแล้ว ยาคูที่ดื่มเข้าไปก็พุ่งออก แม้ข้าวสวยที่ฉันแล้วก็พุ่งออก เพราะอาพาธนั้น พวกเธอจึงซูบผอม เศร้าหมอง มีผิวพรรณไม่ดี มีผิวเหลืองขึ้นๆ มีเนื้อตัวสะพรั่งด้วยเอ็น พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นภิกษุเหล่านั้นซูบผอม เศร้าหมอง มีผิวพรรณไม่ดี มีผิวเหลืองขึ้นๆ มีเนื้อตัวสะพรั่งด้วยเอ็น ครั้นแล้วจึงตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งถามว่า ดูกรอานนท์ ทำไมหนอ เดี๋ยวนี้ภิกษุทั้งหลายจึงซูบผอม เศร้าหมอง มีผิวพรรณไม่ดี มีผิวเหลืองขึ้นๆ มีเนื้อตัวสะพรั่งด้วยเอ็น

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า เดี๋ยวนี้ภิกษุทั้งหลาย อันอาพาธซึ่งเกิดชุมในฤดูสารทถูกต้องแล้ว ยาคูที่ดื่มเข้าไปก็พุ่งออก แม้ข้าวสวยที่ฉันแล้วก็พุ่งออก เพราะอาพาธนั้น พวกเธอจึงซูบผอม เศร้าหมองมีผิวพรรณไม่ดี มีผิวเหลืองขึ้นๆ มีเนื้อตัวสะพรั่งด้วยเอ็น.

พระพุทธานุญาตเภสัช ๕ ในกาล

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับในที่สงัดทรงหลีกเร้นอยู่ ได้มีพระปริวิตกแห่งพระทัยเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า เดี๋ยวนี้ภิกษุทั้งหลายอันอาพาธซึ่งเกิดชุมในฤดูสารท ถูกต้องแล้ว ยาคูที่ดื่มเข้าไปก็พุ่งออก แม้ข้าวสวยที่ฉันแล้วก็พุ่งออก เพราะอาพาธนั้น พวกเธอจึงซูบผอม เศร้าหมอง มีผิวพรรณไม่ดี มีผิวพรรณเหลืองขึ้นๆ มีเนื้อตัวสะพรั่งด้วยเอ็น เราจะพึงอนุญาตอะไรหนอเป็นเภสัชแก่ภิกษุทั้งหลาย ซึ่งเป็นเภสัชอยู่ในตัว และเขาสมมติว่าเป็นเภสัช ทั้งจะพึงสำเร็จประโยชน์ในอาหารกิจแก่สัตวโลก และจะไม่พึงปรากฏเป็นอาหารหยาบ ทีนั้นพระองค์ได้มี

พระปริวิตกสืบต่อไปว่า เภสัช ๕ นี้แล คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เป็นเภสัชอยู่ในตัว และเขาสมมติว่าเป็นเภสัช ทั้งสำเร็จประโยชน์ในอาหารกิจแก่สัตวโลก และไม่ปรากฏเป็นอาหารหยาบ ผิฉะนั้น เราพึงอนุญาตเภสัช ๕ นี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ให้รับประเคนในกาลแล้วบริโภคในกาล ครั้นเวลาสายัณห์พระองค์เสด็จออกจากที่หลีกเร้น ทรงทำธรรมีกถาในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไปในที่สงัดหลีกเร้นอยู่ ณ ตำบลนี้ ได้มีความปริวิตกแห่งจิตเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า เดี๋ยวนี้ภิกษุทั้งหลายอันอาพาธซึ่งเกิดชุมในฤดูสารท ถูกต้องแล้ว ยาคูที่ดื่มเข้าไปก็พุ่งออก แม้ข้าวสวยที่ฉันแล้วก็พุ่งออก เพราะอาพาธนั้น พวกเธอจึงซูบผอม เศร้าหมอง มีผิวพรรณไม่ดี มีผิวเหลืองขึ้นๆ มีเนื้อตัวสะพรั่งด้วยเอ็น เราจะพึงอนุญาตอะไรหนอเป็นเภสัชแก่ภิกษุทั้งหลาย ซึ่งเป็นเภสัชอยู่ในตัวและเขาสมมติว่าเป็นเภสัช ทั้งจะพึงสำเร็จประโยชน์ในอาหารกิจแก่สัตวโลก และไม่ปรากฏเป็นอาหารหยาบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรานั้นได้มีความปริวิตกสืบต่อไปว่า เภสัช ๕ นี้แล คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เป็นเภสัชอยู่ในตัว และเขาสมมติว่าเป็นเภสัช ทั้งสำเร็จประโยชน์ในอาหารกิจแก่สัตวโลก และไม่ปรากฏเป็นอาหารหยาบ ผิฉะนั้น เราพึงอนุญาตเภสัช ๕ นี้แก่ภิกษุทั้งหลาย ให้รับประเคนในกาลแล้วบริโภคในกาล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้รับประเคนเภสัช ๕ นั้นในกาล แล้วบริโภคในกาล.

พระพุทธานุญาตเภสัช ๕ นอกกาล

[๒๖] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายรับประเคนเภสัช ๕ นั้นในกาล แล้วบริโภคในกาล โภชนาหารของพวกเธอชนิดธรรมดา ชนิดเลว ไม่ย่อย ไม่จำต้องกล่าวถึงโภชนาหารที่ดี พวกเธออันอาพาธซึ่งเกิดชุมในฤดูสารทนั้น และอันความเบื่อภัตตาหารนี้ถูกต้องแล้ว เพราะเหตุ ๒ ประการนั้น ยิ่งเป็นผู้ซูบผอม เศร้าหมอง มีผิวพรรณไม่ดี มีผิวเหลืองขึ้นๆ มีเนื้อตัวสะพรั่งด้วยเอ็นมากขึ้น พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นภิกษุเหล่านั้นซึ่งซูบผอม เศร้าหมอง มีผิวพรรณไม่ดี มีผิวเหลืองขึ้นๆ มีเนื้อตัวสะพรั่งด้วยเอ็นมากขึ้น ครั้นแล้วจึงตรัสเรียกท่านพระอานนท์ มารับสั่งถามว่า ดูกรอานนท์ ทำไมหนอ เดี๋ยวนี้ภิกษุทั้งหลายยิ่งซูบผอม เศร้าหมอง มีผิวพรรณไม่ดี มีผิวเหลืองขึ้นๆ มีเนื้อตัวสะพรั่งด้วยเอ็นมากขึ้น?

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า เดี๋ยวนี้ภิกษุทั้งหลายรับประเคนเภสัช ๕ นั้น ในกาลแล้วบริโภคในกาล โภชนาหารของพวกเธอชนิดธรรมดา ชนิดเลว ไม่ย่อย ไม่จำต้อง กล่าวถึงโภชนาหารที่ดี พวกเธออันอาพาธ ซึ่งเกิดชุมในฤดูสารทนั้น และอันความเบื่อภัตตาหาร นี้ถูกต้องแล้ว เพราะเหตุ ๒ ประการนั้น ยิ่งเป็นผู้ซูบผอม เศร้าหมอง มีผิวพรรณไม่ดี มีผิวเหลืองขึ้นๆ มีเนื้อตัวสะพรั่งด้วยเอ็นมากขึ้น.

ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุ แรกเกิดนั้น แล้วตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมารับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้รับประเคน เภสัช ๕ นั้น แล้วบริโภคได้ทั้งในกาลทั้งนอกกาล.

พระพุทธานุญาตน้ำมันเปลว

[๒๗] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายที่อาพาธมีความต้องการด้วยน้ำมันเปลว เป็นเภสัช จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลาย ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำมันเปลวเป็นเภสัช คือ น้ำมันเปลวหมี น้ำมันเปลวปลา น้ำมันเปลวปลาฉลาม น้ำมันเปลวหมู น้ำมันเปลวลา ที่รับประเคนในกาล เจียวในกาล กรองในกาล บริโภคอย่างน้ำมัน

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุรับประเคนในวิกาล เจียวในวิกาล กรองในวิกาล หากจะ พึงบริโภคน้ำมันเปลวนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ ๓ ตัว

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุรับประเคนในกาล เจียวในวิกาล กรองในวิกาล หากจะ พึงบริโภคน้ำมันเปลวนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ ๒ ตัว

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุรับประเคนในกาล เจียวในกาล กรองในวิกาล หากจะ พึงบริโภคน้ำมันเปลวนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ ๑ ตัว

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุรับประเคนในกาล เจียวในกาล กรองในกาล หากจะ พึงบริโภคน้ำมันเปลวนั้น ไม่ต้องอาบัติ.

พระพุทธานุญาตมูลเภสัช

[๒๘] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายที่อาพาธมีความต้องการด้วยรากไม้เป็นเภสัช จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาค ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตรากไม้ที่เป็นเภสัช คือ ขมิ้น ขิง ว่านน้ำ ว่านเปราะ อุตพิด ข่า แฝก แห้วหมู ก็หรือมูลเภสัช แม้ชนิดอื่นใดบรรดามี ที่ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ของควรเคี้ยว ที่ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ของควรบริโภคในของควรบริโภค รับประเคนมูลเภสัชเหล่านั้นแล้วเก็บไว้ได้จนตลอดชีพ ต่อมีเหตุ จึงให้บริโภคได้ เมื่อเหตุไม่มี ภิกษุบริโภค ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธานุญาตเครื่องบดยา

สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายที่อาพาธมีความต้องการด้วยรากไม้ที่เป็นเภสัชชนิดละเอียด จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตตัวหินบด ลูกหินบด.

พระพุทธานุญาตกสาวเภสัช

[๒๙] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายที่อาพาธมีความต้องการด้วยน้ำฝาดเป็นเภสัช จึงกราบทูลเรื่องแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำฝาดที่เป็นเภสัช คือ น้ำฝาดสะเดาะ น้ำฝาดมูกมัน น้ำฝาดกระดอม หรือขี้กา น้ำฝาดบรเพ็ด หรือพญามือเหล็ก น้ำฝาดกถินพิมาน ก็หรือกสาวเภสัช แม้ชนิดอื่นใดบรรดามี ที่ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ของควรเคี้ยว ในของควรเคี้ยว ที่ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ของควรบริโภคในของควรบริโภค รับประเคนกสาวเภสัชเหล่านั้น แล้วเก็บไว้ได้จนตลอดชีพ ต่อมีเหตุ จึงให้บริโภคได้ เมื่อเหตุไม่มี ภิกษุบริโภค ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธานุญาตปัณณเภสัช

[๓๐] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายที่อาพาธมีความต้องการด้วยใบไม้เภสัช จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตใบไม้ที่เป็นเภสัช คือ ใบสะเดา ใบมูกมัน ใบกระดอม หรือขี้กา ใบกะเพรา หรือแมงลัก ใบฝ้าย ก็หรือปัณณเภสัช แม้ชนิดอื่นใดบรรดามี ที่ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ของควรเคี้ยว ในของควรเคี้ยว ที่ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ของควรบริโภคในของควรบริโภค รับประเคนปัณณเภสัชเหล่านั้น แล้วเก็บไว้ได้จนตลอดชีพ ต่อมีเหตุ จึงให้บริโภคได้ เมื่อเหตุไม่มีภิกษุบริโภค ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธานุญาตผลเภสัช

[๓๑] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายที่อาพาธมีความต้องการด้วยผลไม้เป็นเภสัช จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผลไม้ที่เป็นเภสัช คือ ลูกพิลังกาสา ดีปลี พริก สมอไทย สมอพิเภก มะขามป้อม ผลแห่งโกฐ ก็หรือผลเภสัช แม้ชนิดอื่นใดบรรดามี ที่ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ของควรเคี้ยวในของควรเคี้ยว ที่ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ของควรบริโภคในของควรบริโภค รับประเคนผลเภสัชเหล่านั้นแล้วเก็บไว้ได้จนตลอดชีพ ต่อมีเหตุ จึงให้บริโภคได้ เมื่อเหตุไม่มี ภิกษุบริโภค ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธานุญาตชตุเภสัช

[๓๒] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายที่อาพาธมีความต้องการด้วยยางไม้เป็นเภสัช จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตยางไม้ที่เป็นเภสัช คือ ยางอันไหลออกจากต้นหิงคุ ยางอันเขาเคี่ยวจากก้านและใบแห่งต้นหิงคุ ยางอันเขาเคี่ยวจากใบแห่งต้นหิงคุ หรือเจือของอื่นด้วย ยางอันไหลออกจากยอดไม้ตกะ ยางอันไหลออกจากใบแห่งต้นตกะ ยางอันเขาเคี่ยวจากใบหรือไหลออกจากก้านแห่งต้นตกะ กำยานก็หรือชตุเภสัชชนิดอื่นใดบรรดามีที่ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ของควรเคี้ยวในของควรเคี้ยว ที่ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ของควรบริโภคในของควรบริโภค รับประเคนชตุเภสัชเหล่านั้น แล้วเก็บไว้ได้จนตลอดชีพ ต่อมีเหตุ จึงให้บริโภคได้ เมื่อเหตุไม่มี ภิกษุบริโภค ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธานุญาตโลณเภสัช

[๓๓] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายที่อาพาธมีความต้องการด้วยเกลือเป็นเภสัช จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเกลือที่เป็นเภสัช คือ เกลือสมุทร เกลือดำ เกลือสินเธาว์ เกลือดินโป่ง เกลือหุง ก็หรือโลณเภสัชชนิดอื่นใดบรรดามี ที่ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ของควรเคี้ยวในของควรเคี้ยว ที่ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ของควรบริโภคในของควรบริโภค รับประเคนโลณเภสัชเหล่านั้น แล้วเก็บไว้ได้จนตลอดชีพ ต่อมีเหตุ จึงให้บริโภคได้ เมื่อเหตุไม่มี ภิกษุบริโภค ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธานุญาตจุณเภสัชเป็นต้น

[๓๔] โดยสมัยนั้นแล ท่านพระเวลัฏฐสีสะ อุปัชฌาย์ของท่านพระอานนท์ อาพาธเป็นโรคฝีดาษ หรืออีสุกอีใส ผ้านุ่งผ้าห่มกรังอยู่ที่ตัว เพราะน้ำเหลืองของโรคนั้น ภิกษุทั้งหลายเอาน้ำชุบๆ ผ้าเหล่านั้นแล้วค่อยๆ ดึงออกมา พระผู้มีพระภาคเสด็จพระพุทธดำเนินตามเสนาสนะ ได้ทอดพระเนตรเห็นภิกษุพวกนั้นกำลังเอาน้ำชุบๆ ผ้านั้นแล้วค่อยๆ ดึงออกมา ครั้นแล้วเสด็จพระพุทธดำเนินเข้าไปทางภิกษุเหล่านั้น ได้ตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้อาพาธโรคอะไร? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า ท่านรูปนี้อาพาธโรคฝีดาษ หรืออีสุกอีใส ผ้ากรังอยู่ที่ตัว เพราะน้ำเหลือง พวกข้าพระพุทธเจ้าเอาน้ำชุบๆ ผ้าเหล่านั้น แล้วค่อยๆ ดึงออกมา.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเภสัชชนิดผง สำหรับภิกษุผู้เป็นฝีก็ดี พุพองก็ดี สิวก็ดี โรคฝีดาษ หรืออีสุกอีใสก็ดี มีกลิ่นตัวแรงก็ดี

เราอนุญาตโคมัย ดินเหนียว กากน้ำย้อม สำหรับภิกษุไม่อาพาธ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตครก สาก.

พระพุทธานุญาตเครื่องกรอง

[๓๕] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายที่อาพาธมีความต้องการด้วยยาผงที่กรองแล้ว จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตวัตถุเครื่องกรองยาผง

ภิกษุอาพาธมีความต้องการด้วยยาผงที่ละเอียด พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้ากรองยา.

พระพุทธานุญาตเนื้อดิบและเลือดสด

[๓๖] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเพราะผีเข้า พระอาจารย์ พระอุปัชฌายะช่วยกันรักษาเธอ ก็ไม่สามารถแก้ไขให้หายโรคได้ เธอเดินไปที่เขียงแล่หมู แล้วเคี้ยวกินเนื้อดิบดื่มกินเลือดสด อาพาธเพราะผีเข้าของเธอนั้น หายดังปลิดทิ้ง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเนื้อดิบ เลือดสด ในเพราะอาพาธเกิดแต่ผีเข้า.

พระพุทธานุญาตยาตาเป็นต้น

[๓๗] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคนัยน์ตา ภิกษุทั้งหลายจูงเธอไปให้ถ่ายอุจจาระบ้าง ปัสสาวะบ้าง พระผู้มีพระภาคเสด็จพระพุทธดำเนินตามเสนาสนะ ได้ทอดพระเนตรเห็นพวกภิกษุนั้นกำลังจูงภิกษุรูปนั้นไปให้ถ่ายอุจจาระบ้าง ปัสสาวะบ้าง จึงเสด็จพระพุทธดำเนินเข้าไปทางภิกษุพวกนั้นแล้วได้ตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้อาพาธเป็นอะไร? ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ท่านรูปนี้อาพาธเป็นโรคนัยน์ตา พวกข้าพระพุทธเจ้าคอยจูงท่านรูปนี้ไปให้ถ่ายอุจจาระบ้าง ปัสสาวะบ้าง พระพุทธเจ้าข้า.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตยาตา คือ ยาตาที่ปรุงด้วยเครื่องปรุงหลายอย่าง ยาตาที่ทำด้วยเครื่องปรุงต่างๆ ยาตาที่เกิดในกระแสน้ำเป็นต้น หรดาลกลีบทอง เขม่าไฟ

พวกภิกษุอาพาธมีความต้องการด้วยเครื่องยาที่จะบดผสมกับยาตา จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไม้จันทร์ กฤษณา กะลัมพัก ใบเฉียง แห้วหมู

สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายเก็บยาตาชนิดผงไว้ในโอบ้าง ในขันบ้าง ผงหญ้าบ้าง ฝุ่นบ้างปลิวลง จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกลักยาตา

สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์ใช้กลักยาตาชนิดต่างๆ คือ ชนิดที่ทำด้วยทองคำบ้าง ชนิดที่ทำด้วยเงินบ้าง คนทั้งหลายจึงเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า เหมือนเหล่าคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม. ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้กลักยาตาชนิดต่างๆ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกลักยาตาที่ทำด้วยกระดูก ทำด้วยงา ทำด้วยเขา ทำด้วยไม้อ้อ ทำด้วยไม้ไผ่ ทำด้วยยาง ทำด้วยผลไม้ ทำด้วยโลหะ ทำด้วยเปลือกสังข์

สมัยต่อมา กลักยาตาไม่มีฝาปิด ผงหญ้าบ้าง ฝุ่นบ้าง ปลิวตกลง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตฝาปิด.

ฝาปิดยังตกได้ พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ผูกด้าย แล้วพันกับกลักยาตา.

กลักยาตาแตก พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถักด้วยด้าย.

สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลาย ป้ายยาตาด้วยนิ้วมือ นัยน์ตาช้ำ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาค ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไม้ป้ายยาตา.

สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์ใช้ไม้ป้ายตาชนิดต่างๆ คือ ที่ทำด้วยทองคำบ้าง ที่ทำด้วยเงินบ้าง คนทั้งหลายจึงเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า เหมือนเหล่าคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม. ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้ไม้ป้ายยาตาชนิดต่างๆ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไม้ป้ายยาตาที่ทำด้วยกระดูก ทำด้วยงา ทำด้วยเขา ทำด้วยเปลือกสังข์

สมัยต่อมา ไม้ป้ายยาตาตกลงที่พื้นเปื้อน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตภาชนะสำหรับเก็บไม้ป้ายยาตา.

สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายบริหารกลักยาตาบ้าง ไม้ป้ายยาตาบ้าง ด้วยมือ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตถุงกลักยาตา.

หูถุงสำหรับสะพายไม่มี ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเชือกผูกเป็นสายสะพาย.

พระพุทธานุญาตน้ำมันเป็นต้น

[๓๘] ก็โดยสมัยนั้นแล ท่านพระปิลินทวัจฉะปวดศีรษะ ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำมันทาศีรษะ โรคปวดศีรษะยังไม่หาย ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตการนัตถุ์

น้ำมันที่นัตถุ์ไหลออก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกล้องสำหรับนัตถุ์.

สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์ใช้กล้องสำหรับนัตถุ์ชนิดต่างๆ คือ ทำด้วยทองคำบ้าง ชนิดที่ทำด้วยเงินบ้าง คนทั้งหลายจึงเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า เหมือนเหล่าคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม. ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้กล้องสำหรับนัตถุ์ชนิดต่างๆ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกล้องสำหรับนัตถุ์ที่ทำด้วยกระดูก .... ทำด้วยเปลือกสังข์ ท่านพระปิลินทวัจฉะนัตถุ์ไม่เท่ากัน ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกล้องสำหรับนัตถุ์ประกอบด้วยหลอดคู่ โรคปวดศีรษะยังไม่หาย ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาค ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สูดควัน ภิกษุทั้งหลายจุดเกลียวผ้าแล้วสูดควันนั้นนั่นแหละ คอแสบร้อน จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกล้องสูดควัน

สมัยต่อมา ฉัพพัคคีย์ใช้กล้องสูดควันชนิดต่างๆ คือ ชนิดที่ทำด้วยทองคำบ้าง ชนิดที่ทำด้วยเงินบ้าง คนทั้งหลายจึงเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า เหมือนเหล่าคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม. ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้กล้องสูดควันชนิดต่างๆ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกล้องสูดควันที่ทำด้วยกระดูก .... ทำด้วยเปลือกสังข์

สมัยต่อมา กล้องสูดควันไม่มีฝาปิด ตัวสัตว์เข้าไปได้ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาค ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตฝาปิด

สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายบริหารกล้องสูดควันด้วยมือ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตถุงกล้องสูดควัน กล้องสูดควันเหล่านั้นอยู่ร่วมกันย่อมกระทบกันได้ ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต

ถุงคู่ หูสำหรับสะพายไม่มี ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาค ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเชือกผูกเป็นสายสะพาย.

พระปิลินทวัจฉเถระอาพาธเป็นโรคลม

[๓๙] ก็โดยสมัยนั้นแล ท่านพระปิลินทวัจฉะอาพาธเป็นโรคลม พวกแพทย์ปรึกษา ตกลงกันอย่างนี้ว่า ต้องหุงน้ำมันถวาย ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาค ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำมันที่หุง ในน้ำมันที่หุงนั้นแล แพทย์ต้องเจือน้ำเมาด้วย ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เจือน้ำเมาลง ในน้ำมันที่หุง.

สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์หุงน้ำมันเจือน้ำเมาลงไปเกินขนาด ดื่มน้ำมันนั้นแล้วเมา ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงดื่มน้ำมันที่เจือน้ำเมาลงไปเกินขนาด รูปใดดื่ม พึงปรับอาบัติตามธรรม

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ดื่มน้ำมันเจือน้ำเมา ชนิดที่เขาหุงไม่ปรากฏสี กลิ่น และรสของน้ำเมา.

สมัยต่อมา น้ำมันที่พวกภิกษุหุงเจือน้ำเมาลงไปเกินขนาดมีมาก ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลาย ได้มีความปริวิตกว่า จะพึงปฏิบัติในน้ำมันที่เจือน้ำเมาลงไปเกินขนาด อย่างไรหนอ? แล้วกราบ ทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ตั้งเอาไว้เป็นยาทา

สมัยต่อมา ท่านพระปิลินทวัจฉะหุงน้ำมันไว้มาก ภาชนะสำหรับบรรจุน้ำมันไม่มี ภิกษุ ทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตลักจั่น ๓ ชนิด คือ ลักจั่นทำด้วยโลหะ ๑ ลักจั่นทำด้วยไม้ ๑ ลักจั่นด้วยผลไม้ ๑.

สมัยต่อมา ท่านพระปิลินทวัจฉะอาพาธเป็นโรคลมตามอวัยวะ ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูล เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตการเข้ากระโจม โรคลมยังไม่หาย ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตการรมใบไม้ต่างๆ

โรคลมยังไม่หาย พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตการรมใหญ่ โรคลมยังไม่หาย พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำที่ต้มเดือดด้วยใบไม้ต่างชนิด โรคลมยังไม่หาย พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอ่างน้ำ.

อาพาธโรคลมเสียดยอกตามข้อ

[๔๐] ก็โดยสมัยนั้นแล ท่านพระปิลินทวัจฉะ อาพาธเป็นโรคลมเสียดยอกตามข้อ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ระบายโลหิตออก โรคลมเสียดยอกตามข้อยังไม่หาย ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ระบายโลหิตออกแล้วกรอกด้วยเขา.

อาพาธเท้าแตก

[๔๑] ก็โดยสมัยนั้นแล เท้าของท่านปิลินทวัจฉะแตก ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตยาทาเท้า โรคยังไม่หาย ภิกษุนวกะทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ปรุงน้ำมันทาเท้า.

อาพาธเป็นโรคฝี

[๔๒] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคฝี ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตการผ่าตัด ภิกษุนั้นต้องการน้ำฝาด ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำฝาด ภิกษุนั้นต้องการงาที่บดแล้ว ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตงาที่บดแล้ว ภิกษุนั้นต้องการยาพอก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตยาพอก ภิกษุนั้นต้องการผ้าพันแผล ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าพันแผล แผลคัน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาค

ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ชะด้วยน้ำแป้งเมล็ดพรรณผักกาด แผลชื้นหรือเป็นฝ้า ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาต แก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้รมควัน เนื้องอกยื่นออกมา ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ-ทั้งหลาย เราอนุญาตให้ตัดด้วยก้อนเกลือ แผลไม่งอก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต น้ำมันทาแผล น้ำมันไหลเยิ้ม ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาค ตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าเก่าสำหรับซับน้ำมันและ การรักษาบาดแผลทุกชนิด.

พระพุทธานุญาตยามหาวิกัฏ ๔ อย่าง

[๔๓] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งถูกงูกัด ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้ยามหาวิกัฏ ๔ อย่าง คือ คูถ มูตร เถ้า ดิน ต่อมา ภิกษุทั้งหลายคิดสงสัยว่า ยามหาวิกัฏไม่ต้องรับประเคน หรือต้องรับประเคน จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุรับประเคน ในเมื่อมีกัปปิยการก เมื่อ กัปปิยการกไม่มี ให้ภิกษุหยิบบริโภคเองได้.

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งดื่มยาพิษเข้าไป ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแด่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ดื่มน้ำเจือคูถ ต่อมา ภิกษุทั้งหลายคิดสงสัยว่า น้ำเจือคูถนั้น จะไม่ต้องรับประเคน หรือต้องรับประเคน จึง กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตคูถที่ภิกษุหยิบไว้ตอนกำลังถ่าย นั่นแหละเป็นอันประเคนแล้ว ไม่ต้อง รับประเคนอีก.

ภิกษุอาพาธด้วยโรคต่างๆ

[๔๔] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธถูกยาแฝด ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต ให้ดื่มน้ำที่เขาละลายจากดินรอยไถซึ่งติดผาล.

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นพรรดึก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ดื่มน้ำด่างอามิส.

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคผอมเหลือง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ดื่มยาผลสมอดองน้ำมูตรโค.

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคผิวหนัง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ทำการลูบไล้ด้วยของหอม.

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งมีกายกอปรด้วยโทษมาก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ดื่มยาประจุถ่าย ภิกษุนั้นมีความต้องการน้ำข้าวใส ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำข้าวใส มีความต้องการด้วยน้ำถั่วเขียวต้มที่ไม่ข้น ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำถั่วเขียวต้มที่ไม่ข้น มีความต้องการด้วยน้ำถั่วเขียวต้มที่ข้นนิดหน่อย ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำถั่วเขียวต้มที่ข้นนิดหน่อย มีความต้องการด้วยน้ำเนื้อต้ม ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำเนื้อต้ม.

พระปิลินทวัจฉเถระซ่อมแปลงเงื้อมเขา

[๔๕] ก็โดยสมัยนั้นแล ท่านพระปิลินทวัจฉะ กำลังให้คนชำระเงื้อมเขา ในเขตพระนครราชคฤห์ ประสงค์จะทำให้เป็นสถานที่เร้น ขณะนั้นพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราชเสด็จพระดำเนินไปหาท่านพระปิลินทวัจฉะถึงสำนัก ทรงอภิวาทแล้วประทับเหนือพระราชอาสน์อันควรส่วนข้างหนึ่ง ได้ตรัสถามท่านพระปิลินทวัจฉะว่า ข้าแต่พระคุณเจ้า พระเถระกำลังให้เขาทำอะไรอยู่?

ท่านพระปิลินทวัจฉะถวายพระพรว่า อาตมภาพกำลังให้เขาชำระเงื้อมเขา ประสงค์ให้เป็นสถานที่เร้น ขอถวายพระพร

พิ. พระคุณเจ้าต้องการคนทำการวัดบ้างไหม?

ปิ. ขอถวายพระพร พระผู้มีพระภาคยังไม่ทรงอนุญาตคนทำการวัด

พิ. ถ้าเช่นนั้น โปรดทูลถามพระผู้มีพระภาค แล้วบอกให้ข้าพเจ้าทราบ

ท่านพระปิลินทวัจฉะรับพระราชโองการว่า จะปฏิบัติอย่างนั้น ขอถวายพระพร แล้วชี้แจงให้พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราชให้เห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมีกถา ครั้นพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราช อันท่านพระปิลินทวัจฉะชี้แจงให้เห็นแจ้ง ให้ทรงสมาทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมีกถา แล้วเสด็จลุกจากพระราชอาสน์ ทรงอภิวาทท่านพระปิลินทวัจฉะ ทรงทำประทักษิณแล้วเสด็จกลับ

หลังจากนั้น ท่านพระปิลินทวัจฉะ ส่งสมณทูตไปในสำนักพระผู้มีพระภาคกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราช มีพระราชประสงค์จะถวายคนทำการวัด ข้าพระพุทธเจ้าจะพึงปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า?

พระพุทธานุญาตอารามิก

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้มีคนทำการวัด

พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราช เสด็จพระราชดำเนินไปหาท่านพระปิลินทวัจฉะถึงสำนักเป็นคำรบสอง ทรงอภิวาทแล้วประทับเหนือพระราชอาสน์อันควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วตรัสถามพระปิลินทวัจฉะว่า ข้าแต่พระคุณเจ้า คนทำการวัด พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตหรือ?

ท่านพระปิลินทวัจฉะถวายพระพรว่า ขอถวายพระพร ทรงอนุญาตแล้ว

พระเจ้าพิมพิสารตรัสว่า ถ้าเช่นนั้น ข้าพเจ้าจักถวายคนทำการวัดแก่พระคุณเจ้า

ครั้งนั้น พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราช ทรงรับปฏิญาณถวายคนทำการวัดแก่ท่านพระปิลินทวัจฉะดังนั้นแล้ว ทรงลืมเสีย ต่อนานมาทรงระลึกได้ จึงตรัสถามมหาอำมาตย์ผู้สำเร็จราชกิจทั้งปวงผู้หนึ่งว่า พนาย คนทำการวัดที่เราได้รับปฏิญาณจะถวายแก่พระคุณเจ้านั้น เราได้ถวายไปแล้วหรือ?

มหาอำมาตย์กราบทูลว่า ขอเดชะ ยังไม่ได้พระราชทาน พระพุทธเจ้าข้า.

พระราชาตรัสถามว่า จากวันนั้นมานานกี่ราตรีแล้ว?

ท่านมหาอำมาตย์นับราตรีแล้ว กราบทูลในทันใดนั้นแลว่า ขอเดชะ ๕๐๐ ราตรี พระพุทธเจ้าข้า.

พระราชารับสั่งว่า พนาย ถ้าเช่นนั้น จงถวายท่านไป ๕๐๐ คน ท่านมหาอำมาตย์รับพระบรมราชโองการว่าเป็นดังโปรดเกล้า ขอเดชะ แล้วได้จัดคนทำการวัดไปถวายท่านพระปิลินทวัจฉะ ๕๐๐ คน หมู่บ้านของคนทำการวัดพวกนั้นได้ตั้งอยู่แผนกหนึ่ง คนทั้งหลายเรียกบ้านตำบลนั้นว่า ตำบลบ้านอารามิกบ้าง ตำบลบ้านปิลินทวัจฉะบ้าง.

นิรมิตมาลัยทองคำ

[๔๖] ก็โดยสมัยนั้นแล ท่านพระปิลินทวัจฉะได้เป็นพระกุลุปกะ ในหมู่บ้านตำบลนั้น ครั้นเช้าวันหนึ่ง ท่านครองอันตรวาสกแล้ว ถือบาตรจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังตำบลบ้านปิลินทวัจฉะ สมัยนั้น ในตำบลบ้านนั้นมีมหรสพ พวกเด็กๆ ตกแต่งกายประดับดอกไม้เล่นมหรสพอยู่ พอดีท่านพระปิลินทวัจฉะเที่ยวบิณฑบาตไปตามลำดับตรอกในตำบลบ้านปิลินทวัจฉะ ได้เข้าไปถึงเรือนคนทำการวัดผู้หนึ่ง ครั้นแล้วนั่งบนอาสนะที่เขาจัดถวาย

ขณะนั้น ธิดาของสตรีผู้ทำการวัดนั้น เห็นเด็กๆ พวกอื่นตกแต่งกายประดับดอกไม้แล้ว ร้องอ้อนว่า ขอจงให้ดอกไม้แก่ดิฉัน ขอจงให้เครื่องตกแต่งกายแก่ดิฉัน

จึงท่านพระปิลินทวัจฉะถามสตรีผู้ทำการวัดคนนั้นว่า เด็กหญิงคนนี้ร้องอ้อนอยากได้อะไร?

นางกราบเรียนว่า ท่านเจ้าข้า เด็กหญิงคนนี้เห็นเด็กๆ พวกอื่นตกแต่งกายประดับดอกไม้ จึงร้องอ้อนขอว่า ขอจงให้ดอกไม้แก่ดิฉัน ขอจงให้เครื่องตกแต่งกายแก่ดิฉัน ดิฉันบอกว่า เราเป็นคนจนจะได้ดอกไม้มาจากไหน จะได้เครื่องตกแต่งมาจากไหน

ขณะนั้น ท่านพระปิลินทวัจฉะหยิบขดหญ้าพวงหนึ่งส่งให้แล้วกล่าวว่า เจ้าจงสวมขดหญ้าพวงนี้ลงบนศีรษะเด็กหญิงนั้น ทันใดนั้นนางได้รับขดหญ้าสวมลงที่ศีรษะเด็กหญิงนั้น ขดหญ้านั้นได้กลายเป็นระเบียบดอกไม้ทองคำงามมาก น่าดู น่าชม ระเบียบดอกไม้ทองคำเช่นนั้น แม้ในพระราชฐานก็ไม่มี

คนทั้งหลายกราบทูลแด่พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราชว่า ขอเดชะ ระเบียบดอกไม้ทองคำที่เรือนของคนทำการวัดชื่อโน้นงามมาก น่าดู น่าชม แม้ในพระราชฐานก็ไม่มี เขาเป็นคนเข็ญใจจะได้มาแต่ไหน เป็นต้องได้มาด้วยโจรกรรมแน่นอน

จึงท้าวเธอสั่งให้จองจำตระกูลคนทำการวัดนั้นแล้ว.

ครั้นเช้าวันที่ ๒ ท่านพระปิลินทวัจฉะครองอันตรวาสกแล้วถือบาตรจีวรเข้าไปบิณฑบาต ถึงตำบลบ้านปิลินทวัจฉะ เมื่อเที่ยวบิณฑบาตไปตามลำดับตรอกในตำบลบ้านปิลินทวัจฉะได้เดินผ่านไปทางเรือนคนทำการวัดผู้นั้น ครั้นแล้วได้ถามคนที่คุ้นเคยกันว่า ตระกูลคนทำการวัดนี้ไปไหนเสีย?

คนพวกนั้นกราบเรียนว่า เขาถูกรับสั่งให้จองจำ เพราะเรื่องระเบียบดอกไม้ทองคำ เจ้าข้า.

ทันใดนั้น ท่านพระปิลินทวัจฉะได้เข้าไปสู่พระราชนิเวศน์ นั่งเหนืออาสนะที่เขาจัดถวาย

ขณะนั้น พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราช เสด็จเข้าไปหาท่านพระปิลินทวัจฉะ ทรงอภิวาทแล้วประทับเหนือพระราชอาสน์อันควรส่วนข้างหนึ่ง

ท่านพระปิลินทวัจฉะได้ทูลถามพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราช ผู้ประทับเรียบร้อยแล้วดังนี้ว่า ขอถวายพระพร ตระกูลคนทำการวัดถูกรับสั่งให้จองจำด้วยเรื่องอะไร?

พระเจ้าพิมพิสารตรัสตอบว่า ข้าแต่พระคุณเจ้า เพราะที่เรือนของเขามีระเบียบดอกไม้ทองคำอย่างงามมาก น่าดู น่าชม แม้ที่ในวังก็ยังไม่มี เขาเป็นคนจนจะได้มาแต่ไหน เป็นต้องได้มาด้วยโจรกรรมอย่างแน่นอน

ขณะนั้น ท่านพระปิลินทวัจฉะได้อธิษฐานปราสาทของพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราชว่า จงเป็นทอง ปราสาทนั้นได้กลายเป็นทองไปทั้งหมด แล้วได้ถวายพระพรถามว่า ขอถวายพระพร ก็นี่ทองมากมายเท่านั้นมหาบพิตรได้มาแต่ไหน?

พระเจ้าพิมพิสารตรัสว่า ข้าพเจ้าทราบแล้ว นี่เป็นอิทธานุภาพของพระคุณเจ้า ดังนี้แล้วรับสั่งให้ปล่อยตระกูลคนทำการวัดนั้นพ้นพระราชอาญาไป.

พระพุทธานุญาตเภสัช ๕

[๔๗] ประชาชนทราบข่าวว่า ท่านพระปิลินทวัจฉะแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ อันเป็นธรรมยวดยิ่งของมนุษย์ ในบริษัทพร้อมทั้งพระราชา ต่างพากันยินดี เลื่อมใสยิ่ง นำเภสัช ๕ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย มาถวายท่านพระปิลินทวัจฉะ แม้ตามปกติท่านก็ได้เภสัช ๕ อยู่เสมอ ท่านจึงแบ่งเภสัชที่ได้มาถวายแก่บริษัท แต่บริษัทของท่านเป็นผู้มักมาก เก็บเภสัชที่ได้ๆ มาไว้ในกระถางบ้าง ในหม้อน้ำบ้าง จนเต็ม บรรจุลงในหม้อกรองน้ำบ้าง ในถุงย่ามบ้าง จนเต็มแล้ว แขวนไว้ที่หน้าต่าง เภสัชเหล่านั้นก็เยิ้มซึม แม้สัตว์จำพวกหนูก็เกลื่อน

กล่นไปทั่ววิหาร คนทั้งหลายเดินเที่ยวชมไปตามวิหารพบเข้า ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า สมณะเชื้อสายพระศากยบุตรเหล่านี้มีเรือนคลังในภายใน เหมือนพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราช ฉะนั้น

ภิกษุทั้งหลายได้ยินคนพวกนั้น เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาอยู่ บรรดาที่เป็นผู้มักน้อย .... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนภิกษุทั้งหลายจึงได้พอใจในความมักมากเช่นนี้ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่าภิกษุทั้งหลายพอใจในความมักมากเช่นนี้ จริงหรือ?

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า ทรงติเตียนว่า .... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถา รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า อนึ่ง มีเภสัชอันควรลิ้มของภิกษุผู้อาพาธ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ภิกษุรับประเคนของนั้นแล้ว พึงเก็บไว้ฉันได้ ๗ วันเป็นอย่างยิ่ง ภิกษุให้ล่วงกำหนดนั้นไป พึงปรับอาบัติตามธรรม.

ภาณวารว่าด้วยทรงอนุญาตเภสัช ที่ ๑ จบ.

พระพุทธานุญาตงบน้ำอ้อย

[๔๘] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระนครสาวัตถีตามพระพุทธาภิรมย์แล้ว เสด็จพุทธดำเนินไปทางพระนครราชคฤห์ ท่านพระกังขาเรวตะได้แวะเข้าโรงทำงบน้ำอ้อย ในระหว่างทาง เห็นเขาผสมแป้งบ้าง เถ้าบ้าง ลงในงบน้ำอ้อย จึงรังเกียจว่า งบน้ำอ้อยเจืออามิสเป็นอกัปปิยะ ไม่ควรจะฉันในเวลาวิกาล ดังนี้ จึงพร้อมด้วยบริษัทไม่ฉันงบน้ำอ้อย แม้พวกภิกษุที่เชื่อฟังคำท่านก็พลอยไม่ฉันงบน้ำอ้อยไปด้วย ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค.

พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนทั้งหลายผสมแป้งบ้าง เถ้าบ้าง ลงในงบน้ำอ้อย เพื่อประสงค์อะไร?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า เพื่อประสงค์ให้เกาะกันแน่น พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าคนทั้งหลายผสมแป้งบ้าง เถ้าบ้าง ลงในงบน้ำอ้อย เพื่อประสงค์ให้เกาะกันแน่น งบน้ำอ้อยนั้นก็ยังถึงความนับว่า งบน้ำอ้อยนั่นแหละ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ฉันงบน้ำอ้อยตามสบาย.

พระพุทธานุญาตถั่วเขียว

ท่านพระกังขาเรวตะ ได้เห็นถั่วเขียวงอกขึ้นในกองอุจจาระ ณ ระหว่างทาง แล้วรังเกียจว่า ถั่วเขียวเป็นอกัปปิยะ แม้ต้มแล้วก็ยังงอกได้ จึงพร้อมด้วยบริษัทไม่ฉันถั่วเขียว แม้พวกภิกษุที่เชื่อฟังคำของท่านก็พลอยไม่ฉันถั่วเขียวไปด้วย ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถั่วเขียวแม้ที่ต้มแล้ว ก็ยังงอกได้ เราอนุญาตให้ฉันถั่วเขียวได้ตามสบาย.

พระพุทธานุญาตยาดองโลณโสจิรกะ

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคลมเกิดในอุทร ท่านได้ดื่มยาดองโลณโสจิรกะ โรคลมเกิดในอุทรของท่านหายขาด ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุอาพาธฉันยาดองโลณโสจิรกะได้ตามสบาย แต่ภิกษุไม่อาพาธต้องเจือน้ำฉันอย่างน้ำปานะ.

ประชวรโรคลมเกิดในพระอุทร

[๔๙] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จพระพุทธดำเนินโดยลำดับเสด็จถึงพระนครราชคฤห์ ทราบว่า พระองค์ประทับอยู่ที่พระเวฬุวันวิหาร อันเป็นสถานที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแตเขตพระนครราชคฤห์นั้น คราวนั้น พระองค์ประชวรโรคลมเกิดในพระอุทร จึงท่านพระอานนท์ดำริว่า แม้เมื่อก่อนพระผู้มีพระภาคประชวรโรคลมเกิดในพระอุทร ก็ทรงพระสำราญได้ด้วยยาคูปรุงด้วยของ ๓ อย่าง จึงของาบ้าง ข้าวสารบ้าง ถั่วเขียวบ้าง ด้วยตนเอง เก็บไว้ในภายในที่อยู่ ต้มด้วยตนเองในภายในที่อยู่ แล้วน้อมเข้าไปถวายพระผู้มีพระภาค กราบทูลว่า ขอพระผู้มีพระภาคโปรดดื่มยาคูปรุงด้วยของ ๓ อย่าง พระพุทธเจ้าข้า.

พุทธประเพณี

พระตถาคตทั้งหลายทรงทราบอยู่ ย่อมตรัสถามก็มี ทรงทราบอยู่ ย่อมไม่ตรัสถามก็มี ทรงทราบกาลแล้วตรัสถาม ทรงทราบกาลแล้วไม่ตรัสถาม พระตถาคตทั้งหลาย ย่อมตรัสถามสิ่งที่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ตรัสถามสิ่งที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ในสิ่งที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ พระองค์ทรงกำจัดด้วยข้อปฏิบัติ

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมสอบถามภิกษุทั้งหลายด้วยอาการ ๒ อย่าง คือ จักทรงแสดงธรรมอย่างหนึ่ง จักทรงบัญญัติสิกขาบทแก่พระสาวกทั้งหลายอย่างหนึ่ง

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสถามท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ ยาคูนี้ได้มาแต่ไหน?

ท่านพระอานนท์กราบทูลเรื่องนั้นให้ทรงทราบทันที.

ทรงตำหนิท่านพระอานนท์

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า ดูกรอานนท์ การกระทำของเธอนั่น ไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร มิใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ ดูกรอานนท์ ไฉนเธอจึงได้พอใจในความมักมากเช่นนี้เล่า ดูกรอานนท์ อามิสที่เก็บไว้ในภายในที่อยู่ เป็นอกัปปิยะ แม้ที่หุงต้มในภายในที่อยู่ ก็เป็นอกัปปิยะ แม้ที่หุงต้มเอง ก็เป็นอกัปปิยะ การกระทำของเธอนั่น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส .... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถา รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายดังต่อไปนี้:-

พระพุทธบัญญัติห้ามอามิสที่เป็นอันโตวุตถะเป็นต้น

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันอามิสที่เก็บไว้ในภายในที่อยู่ ที่หุงต้มในภายในที่อยู่ และที่หุงต้มเอง รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อามิส ถ้าเก็บไว้ในภายในที่อยู่ หุงต้มในภายในที่อยู่ และหุงต้มเอง ถ้าภิกษุฉันอามิสนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ ๓ ตัว.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อามิส ถ้าเก็บไว้ในภายในที่อยู่ หุงต้มในภายในที่อยู่ แต่ผู้อื่นหุงต้ม ถ้าภิกษุฉันอามิส ต้องอาบัติทุกกฏ ๒ ตัว

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อามิส ถ้าเก็บไว้ในภายในที่อยู่ แต่หุงต้มในภายนอก และหุงต้มเอง ถ้าภิกษุฉันอามิสนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ ๒ ตัว

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อามิส ถ้าเก็บไว้ในภายนอก แต่หุงต้มในภายใน และหุงต้มเอง ถ้าภิกษุฉันอามิสนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ ๒ ตัว

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อามิส ถ้าเก็บไว้ในภายในที่อยู่ แต่หุงต้มในภายนอก และผู้อื่นหุงต้ม ถ้าภิกษุฉันอามิสนั้น ต้องอาบัติทุกกฏตัวเดียว

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อามิส ถ้าเก็บไว้ในภายนอก หุงต้มในภายใน แต่ผู้อื่นหุงต้ม ถ้าภิกษุฉันอามิสนั้น ต้องอาบัติทุกกฏตัวเดียว

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อามิส ถ้าเก็บไว้ในภายนอก หุงต้มในภายนอก แต่หุงต้มเอง ถ้าภิกษุฉันอามิสนั้น ต้องอาบัติทุกกฏตัวเดียว

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อามิส ถ้าเก็บไว้ในภายนอก หุงต้มในภายนอก และผู้อื่นหุงต้ม ถ้าภิกษุฉันอามิสนั้นแล ไม่ต้องอาบัติ.

พระพุทธานุญาตให้อุ่นโภชนาหาร

[๕๐] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายคิดว่า พระผู้มีพระภาคทรงห้ามภัตตาหารที่หุงต้มเอง จึงรังเกียจในโภชนาหารที่ต้องอุ่น แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้อุ่นภัตตาหารที่ต้องอุ่น.

พระพุทธานุญาตอามิสที่เป็นอันโตวุตถะเป็นต้น

[๕๑] ก็โดยสมัยนั้นแล พระนครราชคฤห์บังเกิดทุพภิกขภัย คนทั้งหลายนำเกลือบ้าง น้ำมันบ้าง ข้าวสารบ้าง ของควรเคี้ยวบ้าง มายังอาราม ภิกษุทั้งหลายให้เก็บของเหล่านั้นไว้ข้างนอก สัตว์ต่างๆ กินเสียบ้าง พวกโจรลักเอาไปบ้าง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เก็บไว้ ณ ภายในได้

กัปปิยการกทั้งหลายเก็บอามิสไว้ข้างในแล้ว หุงต้มข้างนอก พวกคนกินเดนพากันห้อมล้อม

ภิกษุทั้งหลายไม่พอใจฉัน แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้หุงต้มในภายใน.

ในคราวเกิดทุพภิกขภัย พวกกัปปิยการกนำสิ่งของไปเสียมากมาย ถวายภิกษุเพียงเล็กน้อย

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้หุงต้มเอง

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอามิสที่เก็บไว้ในภายในที่อยู่ ที่หุงต้มในภายในที่อยู่ และที่หุงต้มเอง.

ผลไม้กลางทาง

[๕๒] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุหลายรูปด้วยกันจำพรรษาในกาสีชนบทแล้ว เดินทางไปสู่พระนครราชคฤห์ เมื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค ในระหว่างทางไม่ได้โภชนาหารที่เศร้าหมอง หรือประณีตบริบูรณ์ พอแก่ความต้องการเลย ถึงของขบเคี้ยวคือผลไม้มีมาก แต่ก็หากัปปิยการกไม่ได้ ต่างพากันลำบาก ครั้นเดินทางไปพระนครราชคฤห์ ถึงพระเวฬุวันวิหารอันเป็นสถานที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแต แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคม นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนหนึ่ง

พุทธประเพณี

ก็การที่พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าหลาย ทรงปราศรัยกับพระอาคันตุกะทั้งหลาย นั่นเป็นพุทธประเพณี

ครั้งนั้น ผู้มีพระภาคได้ตรัสถามภิกษุเหล่านั้นว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ร่างกายของพวกเธอยังพอทนได้หรือ ยังพอให้เป็นไปได้หรือ เดินทางมามีความลำบากน้อยหรือ และพวกเธอมาจากไหนเล่า?

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ยังพอทนได้ พระพุทธเจ้าข้า ยังพอให้เป็นไปได้ พระพุทธเจ้าข้า พวกข้าพระพุทธเจ้าจำพรรษาในกาสีชนบท แล้วเดินทางมาพระนครราชคฤห์ เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ พระเวฬุวันนี้ ในระหว่างทาง ไม่ได้โภชนาหารที่เศร้าหมองหรือประณีต บริบูรณ์พอแก่ความต้องการเลย ถึงของขบเคี้ยว คือผลไม้มีมาก แต่ก็หากัปปิยการกไม่ได้ เพราะเหตุนั้นพวกข้าพระพุทธเจ้าจึงเดินทางมามีความลำบาก.

พระพุทธานุญาตให้รับประเคนของที่เป็นอุคคหิต

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต ภิกษุเห็นของขบเคี้ยว

คือ ผลไม้ในที่ใด ถึงกัปปิยการกไม่มี ก็ให้หยิบนำไปเอง พบกัปปิยการกแล้ว วางไว้บนพื้นดิน ให้กัปปิยการกประเคนแล้วฉัน.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้รับประเคนสิ่งของที่ภิกษุถูกต้องแล้วได้.

พราหมณ์ถวายงาและน้ำผึ้งใหม่

[๕๓] ก็โดยสมัยนั้นแล งาใหม่และน้ำผึ้งใหม่บังเกิดแก่พราหมณ์ผู้หนึ่ง จึงพราหมณ์นั้นได้คิดตกลงว่า ผิฉะนั้น เราพึงถวายงาใหม่และน้ำผึ้งใหม่แก่ภิกษุสงฆ์ มีองค์พระพุทธเจ้าเป็นประมุข ครั้นแล้วได้ไปในพุทธสำนัก ครั้นถึงแล้วได้ทูลปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการทูลปราศรัยพอให้เป็นที่บันเทิง เป็นที่ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พราหมณ์ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอท่านพระโคดมพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ จงทรงพระกรุณาโปรดรับภัตตาหารของข้าพระพุทธเจ้าในวันพรุ่งนี้ เพื่อเจริญบุญกุศล และปีติปราโมทย์แก่ข้าพระพุทธเจ้าด้วยเถิด.

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์โดยดุษณีภาพ ครั้นพราหมณ์นั้นทราบการรับนิมนต์ของพระผู้มีพระภาค แล้วกลับไป แล้วสั่งให้ตกแต่งของเคี้ยวของฉันอันประณีตโดยผ่านราตรีนั้นแล้ว ให้คนไปกราบทูลภัตกาลแด่พระผู้มีพระภาคว่า ถึงเวลาแล้วท่านพระโคดม ภัตตาหารเสร็จแล้ว.

ขณะนั้นเป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสกแล้ว ถือบาตรจีวรเสด็จพระพุทธดำเนินไปสู่นิเวศน์ของพราหมณ์นั้น ครั้นถึงแล้ว ประทับนั่งเหนือพระพุทธอาสน์ที่เขาจัดถวาย พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ จึงพราหมณ์นั้นอังคาสภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยขาทนียโภชนียาหารอันประณีต ด้วยมือของตน จนพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จแล้ว ทรงนำพระหัตถ์ออกจากบาตรห้ามภัตรแล้วนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงพราหมณ์นั้นผู้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ให้เห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมีกถา แล้วลุกจากที่ประทับเสด็จกลับ ครั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จกลับแล้วไม่ทันนาน พราหมณ์นั้นระลึกขึ้นได้ว่า เราคิดว่าจักถวายงาใหม่และน้ำผึ้งใหม่ จึงได้นิมนต์ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข เพื่อถวายไทยธรรมเหล่าใด ไทยธรรมเหล่านั้นเราลืมถวาย ผิฉะนั้น เราพึงให้เขาจัดงาใหม่และน้ำผึ้งใหม่บรรจุขวดและหม้อนำไปสู่อาราม ดังนี้ แล้วให้เขาจัดงาใหม่และน้ำผึ้งใหม่บรรจุขวดและหม้อนำไปสู่อาราม เข้าไปในพุทธสำนัก ครั้นถึงแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

ครั้นแล้วได้ทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า ท่านพระโคดม ข้าพระพุทธเจ้าคิดว่าจักถวายงาใหม่และน้ำผึ้งใหม่ จึงได้นิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข เพื่อถวายไทยธรรมเหล่าใด ไทยธรรมเหล่านั้นข้าพระพุทธเจ้าลืมถวาย ขอท่านพระโคดมโปรดรับงาใหม่และน้ำผึ้งใหม่ของข้าพระ-พุทธเจ้าเถิด.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ ถ้าเช่นนั้น เธอจงถวายแก่ภิกษุทั้งหลาย.

ก็คราวนั้นอัตคัดอาหาร ภิกษุทั้งหลายรับสิ่งของเล็กน้อยแล้วห้ามเสียบ้าง พิจารณาแล้วห้ามเสียบ้าง เป็นอันว่าพระสงฆ์ล้วนเป็นผู้ห้ามภัตรทั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายรังเกียจไม่รับประเคน.

พระพุทธานุญาตให้ฉันโภชนะไม่เป็นเดน

พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงรับประเคนฉันเถิด เราอนุญาตให้ภิกษุฉันเสร็จ ห้ามภัตแล้ว ฉันโภชนะอันไม่เป็นเดน ซึ่งนำมาจากสถานที่ฉัน.

ตระกูลอุปัฏฐากของพระอุปนันทศากยบุตร

[๕๔] ก็สมัยนั้นแล ตระกูลอุปัฏฐากของท่านพระอุปนันทศากยบุตร ได้ส่งของเคี้ยวไปเพื่อถวายพระสงฆ์ สั่งว่า ต้องมอบให้พระคุณเจ้าอุปนนท์ถวายสงฆ์ แต่เวลานั้นท่านพระอุปนันทศากยบุตรกำลังเข้าไปบิณฑบาตในบ้าน ครั้นชาวบ้านพวกนั้นไปถึงอารามแล้วถามภิกษุทั้งหลายว่า พระคุณเจ้าอุปนนท์ไปไหน เจ้าข้า?

ภิกษุทั้งหลายตอบว่า ท่านพระอุปนันทศากยบุตรนั้นเข้าไปบิณฑบาตในบ้านแล้ว.

ชาวบ้านสั่งว่า ท่านเจ้าข้า ของเคี้ยวนี้ต้องมอบให้พระคุณเจ้าอุปนนท์ถวายภิกษุสงฆ์.

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น พวกเธอจงรับประเคนเก็บไว้จนกว่าอุปนนท์จะมา.

ครั้นท่านพระอุปนันทศากยบุตร เข้าไปเยี่ยมตระกูลทั้งหลายก่อนเวลาฉัน แล้วมาถึงต่อกลางวัน ก็คราวนั้นเป็นสมัยทุพภิกขภัย ภิกษุทั้งหลายรับสิ่งของเล็กน้อยแล้วห้ามเสียบ้าง พิจารณาแล้วห้ามเสียบ้าง เป็นอันว่าภิกษุสงฆ์ล้วนเป็นผู้ห้ามภัตรทั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายรังเกียจไม่รับประเคน.

พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงรับประเคนฉันเถิด เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ฉันเสร็จ ห้ามภัตรแล้ว ฉันโภชนะอันไม่เป็นเดน ซึ่งรับประเคนไว้ในปุเรภัตรได้.

พระสารีบุตรเถระอาพาธ

[๕๕] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระนครราชคฤห์ ตามพระพุทธาภิรมย์แล้วเสด็จพระพุทธดำเนินมุ่งไปทางพระนครสาวัตถี เสด็จจาริกโดยลำดับ ถึงพระนครสาวัตถีแล้ว ทราบว่าพระองค์ประทับอยู่ในพระวิหารเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกคหบดี เขตพระนครสาวัตถีนั้น วันต่อมา ท่านพระสารีบุตรอาพาธเป็นไข้ตัวร้อน ท่านพระมหาโมคคัลลานะเข้าไปเยี่ยมท่านพระสารีบุตร ได้ถามท่านพระสารีบุตรว่า อาวุโส สารีบุตร เมื่อก่อนท่านอาพาธเป็นไข้ตัวร้อน รักษาหายด้วยเภสัชอะไร?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า รักษาหายด้วยรากบัวและเง่าบัว.

จึงท่านพระมหาโมคคัลลานะได้หายตัวไปในพระวิหารเชตวันทันที มาปรากฏอยู่ ณ ริมฝั่งสระโบกขรณีมันทากินี เปรียบเหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น

ช้างเชือกหนึ่งได้เห็นท่านพระมหาโมคคัลลานะกำลังมาแต่ไกล ครั้นแล้วได้กล่าวคำนี้กะท่านพระมหาโมคคัลลานะว่า นิมนต์พระคุณเจ้ามหาโมคคัลลานะมา พระคุณเจ้ามหาโมคคัลลานะมาดีแล้ว พระคุณเจ้าต้องประสงค์สิ่งไร ข้าพเจ้าจะถวายสิ่งไร เจ้าข้า?

ท่านพระมหาโมคคัลลานะตอบว่า ฉันประสงค์เง่าบัวและรากบัว จ้ะ.

ช้างเชือกนั้นสั่งช้างอีกเชือกหนึ่งทันทีว่า พนาย ผิฉะนั้น เจ้าจงถวายเง่าบัวและรากบัวแก่พระคุณเจ้า จนพอแก่ความต้องการ.

จึงช้างเชือกที่ถูกใช้นั้นลงสู่สระโบกขรณีมันทากินี ใช้งวงถอนเง่าบัวและรากบัวล้างน้ำให้สะอาด ม้วนเป็นห่อเข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลานะ ทันใดนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้หายตัวไปที่ริมฝั่งสระโบกขรณีมันทากินี มาปรากฏตัวที่พระวิหารเชตวัน เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีกำลัง เหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น แม้ช้างเชือกนั้นก็ได้หายไปตรงริมฝั่งสระโบกขรณีมันทากินี มาปรากฏตัวที่พระวิหารเชตวัน ได้ประเคนเง่าบัวและรากบัวแก่ท่านพระมหาโมคคัลลานะ แล้วหายตัวไปที่พระวิหารเชตวันมาปรากฏตัวที่ริมฝั่งสระโบกขรณีมันทากินี ลำดับนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะน้อมเง่าบัวและรากบัวเข้าไปถวายท่านพระสารีบุตร เมื่อท่านพระสารีบุตรฉันเง่าบัวและรากบัวแล้ว โรคไข้ตัวร้อนก็หายทันที เง่าบัวและรากบัวยังเหลืออยู่มากมาย

ก็แลสมัยนั้นอัตคัดอาหาร ภิกษุทั้งหลายรับสิ่งของเล็กน้อยแล้วห้ามเสียบ้าง พิจารณาแล้วห้ามเสียบ้าง เป็นอันว่าภิกษุสงฆ์ล้วนเป็นผู้ห้ามภัตทั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายรังเกียจไม่รับประเคน.

พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงรับประเคนฉันเถิด เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ฉันเสร็จ ห้ามภัตแล้ว ฉันโภชนะอันไม่เป็นเดน ซึ่งเกิดในป่าเกิดในสระบัว.

พระพุทธานุญาตผลไม้ที่ใช้เพาะพันธุ์ไม่ได้

[๕๖] ก็โดยสมัยนั้นแล ในพระนครสาวัตถี มีของฉัน คือ ผลไม้เกิดขึ้นมาก แต่กัปปิยการกไม่มี ภิกษุทั้งหลายรังเกียจไม่ฉันผลไม้ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ฉันผลไม้ที่ใช้เพาะพันธุ์ไม่ได้ หรือที่ปล้อนเมล็ดออกแล้ว ยังมิได้ทำกัปปะก็ฉันได้.

พระพุทธบัญญัติห้ามทำสัตถกรรม

[๕๗] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระนครสาวัตถีตามพระพุทธาภิรมย์แล้ว เสด็จพระพุทธดำเนินไปทางพระนครราชคฤห์ เสด็จพระพุทธดำเนินผ่านระยะทางโดยลำดับถึงพระนครราชคฤห์ ทราบว่า พระองค์ประทับอยู่ในพระเวฬุวันวิหารอันเป็นสถานที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแต เขตพระนครราชคฤห์นั้น คราวนั้นภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคริดสีดวงทวาร นายแพทย์ชื่ออากาสโคตตะกำลังทำการผ่าตัดทวารหนักด้วยศัสตรา ขณะนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จพระพุทธดำเนินตามเสนาสนะ เสด็จไปถึงวิหารที่อยู่ของภิกษุรูปนั้น นายแพทย์อากาสโคตตะได้เห็นพระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จมาแต่ไกล ครั้นแล้วได้ทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า ขออาราธนาท่านพระโคดมเสด็จมาทอดพระเนตรวัจจมรรคของภิกษุรูปนี้ เหมือนปากคางคก.

ทรงประชุมภิกษุสงฆ์

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงดำริว่า โมฆบุรุษนี้เยาะเย้ยเรา จึงเสด็จกลับจากที่นั้นแล แล้วรับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในวิหารหลังโน้น มีภิกษุอาพาธหรือ?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า มี พระพุทธเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปนั้นอาพาธเป็นอะไร?

ภิ. ท่านรูปนั้นอาพาธเป็นโรคริดสีดวงทวาร นายแพทย์อากาสโคตตะทำการผ่าตัดทวารหนักด้วยศัสตรา พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย การกระทำของโมฆบุรุษนั้นไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร มิใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไฉนโมฆบุรุษนั้นจึงได้ให้ทำสัตถกรรมในที่แคบเล่า ในที่แคบมีผิวเนื้ออ่อน แผลงอกเต็มยาก ผ่าตัดไม่สะดวก การกระทำของโมฆบุรุษนั้นไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส .... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถา รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงให้ทำสัตถกรรมในที่แคบ รูปใดให้ทำ ต้องอาบัติถุลลัจจัย.

พระพุทธบัญญัติห้ามทำวัตถิกรรม

สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์ทราบว่า พระผู้มีพระภาคทรงห้ามทำการผ่าตัดทวารหนักด้วยศัสตรา จึงเลี่ยงให้ทำการรัดหัวไส้ บรรดาภิกษุที่มักน้อย .... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระฉัพพัคคีย์จึงได้ให้ทำวัตถิกรรมเล่า แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค.

พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่า ภิกษุฉัพพัคคีย์ให้ทำวัตถิกรรม จริงหรือ?

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า .... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถา รับสั่งห้ามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงให้ทำสัตถกรรม หรือวัตถิกรรมในที่ประมาณ ๒ นิ้วโดยรอบแห่งที่แคบ รูปใดให้ทำ ต้องอาบัติถุลลัจจัย.

อุบาสิกาสุปปิยาถวายเนื้อขา

[๕๘] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระนครราชคฤห์ ตามพระพุทธาภิรมย์แล้วเสด็จพระพุทธดำเนินไปทางพระนครพาราณสี เสด็จพระพุทธดำเนินผ่านระยะทางโดยลำดับถึงพระนครพาราณสีแล้ว ทราบว่า พระองค์ประทับอยู่ ณ อิสิปตนะมฤคทายวันเขตพระนครพาราณสีนั้น สมัยนั้น อุบาสกสุปปิยะและอุบาสิกาสุปปิยา ๒ คน เป็นผู้เลื่อมใส เป็นทายก

กัปปิยการก บำรุงพระสงฆ์อยู่ในพระนครพาราณสี วันหนึ่ง อุบาสิกาสุปปิยาไปสู่อาราม เที่ยวเยี่ยมวิหารและบริเวณทั่วทุกแห่ง แล้วเรียนถามภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุรูปไรอาพาธ ภิกษุรูปไรโปรดให้ดิฉันนำอะไรมาถวาย เจ้าข้า.

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งดื่มยาถ่ายและได้บอกอุบาสิกาสุปปิยาว่า ดูกรน้องหญิง อาตมาดื่มยาถ่าย อาตมาต้องการน้ำเนื้อต้ม

อุบาสิกาสุปปิยารับคำว่า ดิฉันจักนำมาถวายเป็นพิเศษ เจ้าข้า แล้วไปเรือนสั่งชายคนรับใช้ว่า เจ้าจงไปหาซื้อเนื้อสัตว์ที่เขาขายมา

ชายคนรับใช้รับคำอุบาสิกาสุปปิยาว่า ขอรับกระผม แล้วเที่ยวหาซื้อทั่วพระนครพาราณสี ก็มิได้พบเนื้อสัตว์ที่เขาขาย จึงได้กลับไปหาอุบาสิกาสุปปิยาแล้วเรียนว่า เนื้อสัตว์ที่เขาขายไม่มี ขอรับ เพราะวันนี้ห้ามฆ่าสัตว์

จึงอุบาสิกาสุปปิยาได้มีความปริวิตกว่า ภิกษุอาพาธรูปนั้นแล เมื่อไม่ได้ฉันน้ำเนื้อต้ม อาพาธจักมากขึ้นหรือจักถึงมรณภาพ การที่เรารับคำแล้วไม่จัดหาไปถวายนั้น เป็นการไม่สมควรแก่เราเลย ดังนี้ แล้วได้หยิบมีดหั่นเนื้อมาเชือดเนื้อขาส่งให้หญิงคนรับใช้สั่งว่า แม่สาวใช้ ผิฉะนั้น แม่จงต้มเนื้อนี้แล้วนำไปถวายภิกษุรูปที่อาพาธอยู่ในวิหารหลังโน้น อนึ่ง ผู้ใดถามถึงฉัน จงบอกว่าป่วย แล้วเอาผ้าห่มพันขา เข้าห้องนอนบนเตียง.

ครั้งนั้น อุบาสิกาสุปปิยะไปเรือนแล้วถามหญิงคนรับใช้ว่า แม่สุปปิยาไปไหน?

หญิงคนรับใช้ตอบว่า คุณนายนอนในห้อง เจ้าข้า.

จึงอุบาสกสุปปิยะเข้าไปหาอุบาสิกสุปปิยาถึงในห้องนอน แล้วได้ถามว่า เธอนอนทำไม อุบาสิกา.

ดิฉันไม่สบายค่ะ อุบาสก.

เธอป่วยเป็นอะไร.

ทีนั้น อุบาสิกาสุปปิยาจึงเล่าเรื่องนั้นให้อุบาสกสุปปิยะทราบ

ขณะนั้น อุบาสกสุปปิยะร่าเริงดีใจว่า อัศจรรย์นักชาวเราไม่เคยมีเลยชาวเรา แม่สุปปิยานี้มีศรัทธาเลื่อมใสถึงแก่สละเนื้อของตนเอง สิ่งไรอื่นทำไมนางจักให้ไม่ได้เล่า แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค. ถวายบังคมนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง อุบาสกสุปปิยะนั่งเรียบร้อยแล้ว

ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยพระสงฆ์ จงทรงกรุณาโปรดรับภัตตาหารของข้าพระพุทธเจ้าในวันพรุ่งนี้เพื่อเจริญมหากุศล และปีติปราโมทย์แก่ข้าพระพุทธเจ้าด้วยเถิด พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์โดยดุษณีภาพ ครั้นอุบาสกสุปปิยะทราบการรับนิมนต์ของพระผู้มีพระภาคแล้วลุกจากที่นั่ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วกลับไป และสั่งให้ตกแต่งของเคี้ยวของฉันอันประณีตโดยผ่านราตรีนั้น แล้วให้คนไปกราบทูลภัตกาลแด่พระผู้มีพระภาคว่า ถึงเวลาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ภัตตาหารเสร็จแล้ว.

ขณะนั้นเป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก แล้วถือบาตรจีวรเสด็จไปสู่นิเวศน์ของอุบาสกสุปปิยะ ครั้นถึงแล้วประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์ที่เขาจัดถวายพร้อมด้วยพระสงฆ์ จึงอุบาสกสุปปิยะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามอุบาสกสุปปิยะผู้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า อุบาสิกาสุปปิยาไปไหน?

อุ. นางป่วย พระพุทธเจ้าข้า

พ. ถ้าเช่นนั้น เชิญอุบาสิกาสุปปิยามา

อุ. นางไม่สามารถ พระพุทธเจ้าข้า

พ. ถ้าเช่นนั้น พวกเธอช่วยกันพยุงพามา

ขณะนั้น อุบาสกสุปปิยะได้พยุงอุบาสิกาสุปปิยามาเฝ้า พร้อมกันนางได้เห็นพระผู้มีพระภาค แผลใหญ่เพียงนั้นได้งอกเต็ม มีผิวพรรณเรียบสนิท เกิดโลมชาติทันที จึงอุบาสกสุปปิยะและอุบาสิกาสุปปิยา พากันร่าเริงยินดีว่า อัศจรรย์นักชาวเรา ไม่เคยมีเลยชาวเรา พระตถาคตทรงมีฤทธิ์มาก ทรงมีพระอานุภาพมาก เพราะพอเห็นพระองค์เท่านั้น แผลใหญ่โตยังงอกขึ้นเต็มทันที มีผิวพรรณเรียบสนิท เกิดโลมชาติ แล้วอังคาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขด้วยขาทนียโภชนียาหารอันประณีตด้วยมือของตน จนยังพระผู้มีพระภาคผู้เสวยเสด็จแล้ว ทรงนำพระหัตถ์ออกจากบาตรให้ห้ามภัตรแล้ว นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

พระผู้มีพระภาค ทรงชี้แจงให้อุบาสกสุปปิยะและอุบาสิกาสุปปิยา เห็นแจ้ง สมาทานอาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้ว ทรงลุกจากที่ประทับเสด็จกลับ.

ประชุมสงฆ์ทรงสอบถาม

[๕๙] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปไหนขอเนื้อต่ออุบาสิกาสุปปิยา.

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสเช่นนี้แล้ว ภิกษุรูปนั้นได้ทูลรับต่อพระผู้มีพระภาคว่า ข้าพระ-พุทธเจ้า ได้ขอเนื้อต่ออุบาสิกาสุปปิยา พระพุทธเจ้าข้า

พ. เขานำมาถวายแล้วหรือ ภิกษุ

ภิ. เขานำมาถวายแล้ว พระพุทธเจ้าข้า

พ. เธอฉันแล้วหรือ ภิกษุ

ภิ. ฉันแล้ว พระพุทธเจ้าข้า

พ. เธอพิจารณาหรือเปล่า ภิกษุ

ภิ. มิได้พิจารณา พระพุทธเจ้าข้า

ทรงติเตียน

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า ดูกรโมฆบุรุษ ไฉนเธอจึงไม่ได้พิจารณา แล้วฉันเนื้อเล่า เธอฉันเนื้อมนุษย์แล้ว การกระทำของเธอนั่น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส .... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า

พระพุทธบัญญัติห้ามฉันเนื้อมนุษย์

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาคนที่มีศรัทธาเลื่อมใสมีอยู่ เขาสละเนื้อของเขาถวายก็ได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันเนื้อมนุษย์ รูปใดฉัน ต้องอาบัติถุลลัจจัย อนึ่ง ภิกษุยังมิได้พิจารณา ไม่พึงฉันเนื้อ รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติห้ามฉันเนื้อช้าง

[๖๐] ก็โดยสมัยนั้นแล ช้างหลวงล้มลงหลายเชือก สมัยอัตคัตอาหาร ประชาชนพากันบริโภคเนื้อช้าง และถวายแก่พวกภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต ภิกษุทั้งหลายฉันเนื้อช้าง ประชาชนจึงเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรจึงได้ฉันเนื้อช้างเล่า เพราะช้างเป็นราชพาหนะ ถ้าพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบคงไม่ทรงเลื่อมใสต่อพระสมณะ

เหล่านั้นเป็นแน่ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติห้ามแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันเนื้อช้าง รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติห้ามฉันเนื้อม้า

สมัยต่อมา ม้าหลวงตายมาก สมัยอัตคัดอาหาร ประชาชนพากันบริโภคเนื้อม้า และถวายแก่ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต ภิกษุทั้งหลายฉันเนื้อม้า ประชาชนจึงเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรจึงได้ฉันเนื้อม้าเล่า เพราะม้าเป็นราชพาหนะ ถ้าพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบ คงไม่เลื่อมใสต่อพระสมณะเหล่านั้นเป็นแน่ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติห้ามแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันเนื้อม้า รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติห้ามฉันเนื้อสุนัข

สมัยต่อมา ถึงคราวอัตคัดอาหาร ประชาชนพากันบริโภคเนื้อสุนัข และถวายแก่พวกภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต ภิกษุทั้งหลายฉันเนื้อสุนัข ประชาชนจึงเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรจึงได้ฉันเนื้อสุนัขเล่า เพราะสุนัขเป็นสัตว์น่าเกลียด น่าชัง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติห้ามแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันเนื้อสุนัข รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติห้ามฉันเนื้องู

สมัยต่อมา ถึงคราวอัตคัดอาหาร ประชาชนพากันบริโภคเนื้องู และถวายแก่พวกภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต ภิกษุทั้งหลายฉันเนื้องู ประชาชนจึงเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรจึงได้ฉันเนื้องูเล่า เพราะงูเป็นสัตว์น่าเกลียดน่าชัง แม้พระยานาคชื่อสุปัสสะก็เข้าไปในพุทธสำนักถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ส่วนข้างหนึ่ง ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า บรรดาที่ไม่มีศรัทธา ไม่เลื่อมใสมีอยู่ มันคงเบียดเบียนพวกภิกษุจำนวนน้อยบ้าง ขอประทานพระวโรกาส พระพุทธเจ้าข้า ขอพระ-คุณเจ้าทั้งหลายโปรดกรุณาอย่าฉันเนื้องู ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้พระยานาคสุปัสสะเห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมีกถา ครั้นพระยานาคสุปัสสะอันพระผู้มีพระภาคทรงให้เห็นแจ้งสมาทาน อาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาคทำประทักษิณกลับไป

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันเนื้องู รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติห้ามฉันเนื้อราชสีห์

สมัยต่อมา พวกพรานฆ่าราชสีห์แล้วบริโภคเนื้อราชสีห์ และถวายแก่พวกภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต พวกภิกษุฉันเนื้อราชสีห์แล้วอยู่ในป่า ฝูงราชสีห์ฆ่าพวกภิกษุเสีย เพราะได้กลิ่นเนื้อราชสีห์ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติห้ามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันเนื้อราชสีห์ รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติห้ามฉันเนื้อเสือโคร่ง

สมัยต่อมา พวกพรานฆ่าเสือโคร่งแล้วบริโภคเนื้อเสือโคร่งและถวายแก่พวกภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต พวกภิกษุฉันเสือโคร่งแล้วอยู่ในป่า เหล่าเสือโคร่งฆ่าพวกภิกษุเสียเพราะได้กลิ่นเนื้อเสือโคร่ง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติห้ามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันเนื้อเสือโคร่ง รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติห้ามฉันเนื้อเสือเหลือง

สมัยต่อมา พวกพรานฆ่าเสือเหลือง แล้วบริโภคเนื้อเสือเหลืองและถวายแก่พวกภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต พวกภิกษุฉันเนื้อเสือเหลืองแล้วอยู่ในป่า เหล่าเสือเหลืองฆ่าพวกภิกษุเสียเพราะได้กลิ่นเนื้อเสือเหลือง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติห้ามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันเนื้อเสือเหลือง รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติห้ามฉันเนื้อหมี

สมัยต่อมา พวกพรานฆ่าหมีแล้วบริโภคเนื้อหมี และถวายแก่พวกภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต พวกภิกษุฉันหมีแล้วอยู่ในป่าเหล่าหมีฆ่าพวกภิกษุเสียเพราะได้กลิ่นเนื้อหมี ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติห้ามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันเนื้อหมี รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติห้ามฉันเนื้อเสือดาว

สมัยต่อมา พวกพรานฆ่าเสือดาวแล้วบริโภคเนื้อเสือดาว และถวายแก่พวกภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต พวกภิกษุฉันเนื้อเสือดาวแล้วอยู่ในป่า เหล่าเสือดาวฆ่าพวกภิกษุเสีย เพราะได้กลิ่นเนื้อเสือดาว ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาค ทรงบัญญัติห้ามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันเนื้อเสือดาว รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ.

สุปปิยภาณวาร ที่ ๒ จบ.

เรื่องพราหมณ์ถวายยาคูและขนมปรุงด้วยน้ำหวาน

[๖๑] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระนครพาราณสี ตามพระพุทธาภิรมณ์แล้วเสด็จพระพุทธดำเนินมุ่งไปทางอันธกวินทะชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๑,๒๕๐ รูป คราวนั้นประชาชนชาวชนบทบรรทุกเกลือบ้างน้ำมันบ้าง ข้าวสารบ้าง ของควรเคี้ยวบ้าง เป็นอันมากมาในเกวียน เดินติดตามภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขมาข้างหลังๆ ด้วยตั้งใจว่า ได้โอกาสเมื่อใดจักทำภัตตาหารถวายเมื่อนั้น อนึ่ง คนกินเดนประมาณ ๕๐๐ คน ก็พลอยเดินติดตามไปด้วย ครั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จพระพุทธดำเนินผ่านระยะทางโดยลำดับ เสด็จถึงอันธกวินทชนบท.

ขณะนั้นพราหมณ์คนหนึ่ง ยังหาโอกาสไม่ได้ จึงดำริในใจว่าเราเดินติดตามภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขมากว่า ๒ เดือนแล้ว ด้วยหมายใจว่าได้โอกาสเมื่อใด จักทำภัตตาหารถวายเมื่อนั้น แต่ก็หาโอกาสไม่ได้ อนึ่ง เราตัวคนเดียวและยังเสียประโยชน์ทางฆราวาสไปมากไฉนหนอ เราพึงตรวจดูโรงอาหาร สิ่งใดไม่มีในโรงอาหาร เราพึงตกแต่งสิ่งนั้นถวาย แล้วจึงตรวจดูโรงอาหารมิได้เห็นมีของ ๒ สิ่ง คือยาคู ๑ ขนมปรุงด้วยน้ำหวาน ๑ จึงเข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงสำนัก ครั้นแล้วได้กราบเรียนคำนี้แด่ท่านอานนท์ว่า ข้าแต่พระคุณเจ้าอานนท์ ข้าพเจ้าหาโอกาสในที่นี้ไม่ได้จึงได้ดำริในใจว่า ตนเดินติดตามภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขมา

กว่า ๒ เดือนแล้ว ด้วยหมายใจว่าได้โอกาสเมื่อใด จักทำภัตตาหารถวายเมื่อนั้น แต่ก็หาโอกาสไม่ได้ อนึ่ง ตนตัวคนเดียวและยังเสียประโยชน์ทางฆราวาสของตนไปมาก ไฉนหนอ ตนพึงตรวจดูโรงอาหาร สิ่งใดไม่มีในโรงอาหาร พึงตกแต่งสิ่งนั้นถวาย ดังนี้ ข้าแต่พระคุณเจ้าอานนท์ ข้าพเจ้านั้นตรวจดูโรงอาหาร มิได้เห็นมีของ ๒ สิ่ง คือ ยาคู ๑ ขนมปรุงด้วยน้ำหวาน ๑ ถ้าข้าพเจ้าตกแต่งยาคู และขนมปรุงด้วยน้ำหวานถวาย ท่านพระโคดมจะพึงรับของข้าพเจ้าไหมเจ้าข้า?

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า ดูกรพราหมณ์ ถ้าเช่นนั้นฉันจักทูลถามพระผู้มีพระภาค ดังนี้แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคทันที.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ถ้าเช่นนั้นพราหมณ์จงตกแต่ง ถวายเถิด.

ท่านพระอานนท์ บอกพราหมณ์ว่า ดูกรพราหมณ์ ถ้าเช่นนั้นท่านตกแต่งถวายได้ละ.

จึงพราหมณ์นั้นตกแต่งยาคูและขนมปรุงด้วยน้ำหวานมากมายโดยผ่านราตรีนั้น แล้วน้อมเข้าไปถวายแด่พระผู้มีพระภาคกราบทูลว่า ขอท่านพระโคดมโปรดกรุณารับยาคูและขนมปรุงด้วยน้ำหวานของข้าพระพุทธเจ้าด้วยเถิด.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ ถ้าเช่นนั้นเธอจงถวายแก่ภิกษุทั้งหลายๆ รังเกียจไม่รับ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงรับประเคนฉันเถิด.

จึงพราหมณ์นั้นอังคาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยยาคูและขนมปรุงด้วยน้ำหวานมากมายด้วยมือของตน จนยังพระผู้มีพระภาคผู้เสวยเสร็จล้างพระหัตถ์แล้ว ทรงนำพระหัตถ์ออกจากบาตร ให้ห้ามภัตรแล้ว จึงนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

ข้าวยาคูมีคุณ ๑๐ อย่าง

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้กะพราหมณ์นั้น ผู้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า ดูกรพราหมณ์ ข้าวยาคูมีคุณ ๑๐ อย่างนี้ ๑๐ อย่างเป็นไฉน คือผู้ให้ข้าวยาคู ชื่อว่าให้อายุ ๑ ให้วรรณะ ๑ ให้สุข ๑ ให้กำลัง ๑ ให้ปฏิภาณ ๑ ข้าวยาคูที่ดื่มแล้วกำจัดความหิว ๑ บรรเทาความระหาย ๑ ทำลมให้เดินคล่อง ๑ ล้างลำไส้ ๑ ย่อยอาหารใหม่ที่เหลืออยู่ ๑ ดูกรพราหมณ์ ข้าวยาคูมีคุณ ๑๐ อย่างนี้แล.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไวยากรณ์พจน์นี้ ครั้นแล้วพระสุคตผู้พระศาสดาจึงได้ตรัสคาถาอนุโมทนานี้ต่อไปในภายหลัง ว่าดังนี้:-

คาถาอนุโมทนา

[๖๒] ทายกใดถวายข้าวยาคูโดยเคารพตามกาล แก่ปฏิคาหก
ผู้สำรวมแล้ว บริโภคโภชนาอันผู้อื่นถวาย ทายกนั้น
ชื่อว่าตามเพิ่มให้ซึ่งสถานะ ๑๐ อย่างแก่ปฏิคาหกนั้น อายุ
วรรณะ สุขะ พละ และปฏิภาณ ย่อมเกิดแก่ปฏิคาหกนั้น
แต่นั้นยาคูย่อมกำจัดความหิว ความระหาย ทำลมให้เดิน
คล่อง ล้างลำไส้ และย่อยอาหาร ยาคูนั้นพระสุคตตรัส
สรรเสริญว่าเป็นเภสัช เพราะเหตุนั้นแล มนุษย์ชนที่ต้อง
การสุขยั่งยืน ปรารถนาสุขที่เลิศ หรืออยากได้ความงามอัน
เพริศพริ้งในมนุษย์ จึงควรแท้เพื่อถวายข้าวยาคู.

พระพุทธานุญาตข้าวยาคูและขนมปรุงด้วยน้ำหวาน

[๖๓] ครั้นพระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาแก่พราหมณ์นั้นด้วย ๓ คาถานี้แล้ว เสด็จลุกจากที่ประทับกลับไป.

ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตข้าวยาคู และขนมปรุงด้วยน้ำหวาน.

เรื่องมหาอำมาตย์ผู้เริ่มเลื่อมใส

[๖๔] ประชาชนทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตยาคูและขนมปรุงด้วยน้ำหวานแก่ภิกษุทั้งหลาย จึงตกแต่งยาคูที่แข้นและขนมปรุงด้วยน้ำหวานถวายแต่เช้า ภิกษุทั้งหลายที่ได้รับอังคาสด้วยยาคูที่แข้นและขนมปรุงด้วยน้ำหวานแต่เช้า ฉันภัตตาหารในโรงอาหารไม่ได้ตามที่คาดหมาย คราวนั้น มหาอำมาตย์คนหนึ่งผู้เริ่มเลื่อมใส ได้นิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขเพื่อฉันในวันรุ่งขึ้นและได้มีความคิดว่า ถ้ากระไร เราพึงตกแต่งสำหรับมังสะ ๑,๒๕๐ ที่ เพื่อภิกษุ ๑,๒๕๐ รูป น้อมเข้าไปถวายภิกษุรูปละ ๑ สำรับ แล้วสั่งให้ตกแต่งขาทนียโภชนียาหารอันประณีตและสำรับมังสะ ๑,๒๕๐ ที่ โดยผ่านราตรีนั้น แล้วสั่งให้เจ้าพนักงานไปกราบทูลภัตกาลแด่พระผู้มีพระภาคว่า ถึงเวลาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ภัตตาหารสำเร็จแล้ว.

ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสกแล้ว ถือบาตรจีวรเสด็จพระพุทธดำเนินสู่นิเวศน์ของมหาอำมาตย์ผู้เริ่มเลื่อมใสนั้นแล้ว ประทับนั่งเหนือพระพุทธอาสน์ที่เขาจัดถวาย พร้อมด้วยพระสงฆ์ จึงมหาอำมาตย์ผู้เริ่มเลื่อมใสนั้น อังคาสภิกษุทั้งหลายอยู่ในโรงอาหาร

ภิกษุทั้งหลายพูดอย่างนี้ว่า จงถวายแต่น้อยเถิดท่าน จงถวายแต่น้อยเถิดท่าน

ท่านมหาอำมาตย์กราบเรียนว่า ท่านเจ้าข้า ขอท่านทั้งหลายอย่ารับแต่น้อยๆ ด้วยคิดว่านี่เป็นมหาอำมาตย์ที่เริ่มเลื่อมใส กระผมตกแต่งขาทนียโภชนียาหารไว้มาก กับสำรับมังสะ ๑,๒๕๐ ที่ จักน้อมเข้าไปถวายภิกษุรูปละ ๑ สำรับ ขอท่านทั้งหลายกรุณารับให้พอแก่ความต้องการเถิด เจ้าข้า

ภิกษุทั้งหลายว่า ท่าน พวกอาตมภาพรับแต่น้อยๆ มิใช่เพราะเหตุนั้นเลย แต่เพราะพวกอาตมภาพได้รับอังคาสด้วยยาคูที่แข้น และขนมปรุงด้วยน้ำหวานแต่เช้า ฉะนั้น พวกอาตมภาพจึงขอรับแต่น้อยๆ

ทันใดนั้น มหาอำมาตย์ผู้เริ่มเลื่อมใสนั้นจึงเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระคุณเจ้าทั้งหลาย อันกระผมนิมนต์แล้วจึงได้ฉันยาคูที่แข้นของผู้อื่นเล่า กระผมไม่สามารถจะถวายให้พอแก่ความต้องการหรือ แล้วโกรธไม่พอใจ เพ่งจะหาโทษให้ ได้บรรจุบาตรของภิกษุทั้งหลายเต็มพลางกล่าวว่า ท่านทั้งหลายจะฉันก็ได้ นำไปก็ได้ ครั้นแล้วอังคาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยขาทนียโภชนียาหารอันประณีตด้วยมือของตน จนยังพระผู้มีพระภาคผู้เสวยเสร็จแล้ว นำพระหัตถ์ออกจากบาตรให้ห้ามภัตรแล้ว นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

พระผู้มีพระภาค ทรงชี้แจงแก่มหาอำมาตย์ผู้เริ่มเลื่อมใสนั้น ซึ่งนั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ให้เห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมีกถาแล้ว ทรงลุกจากที่ประทับเสด็จกลับ เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จกลับไม่ทันนาน มหาอำมาตย์ผู้เริ่มเลื่อมใสนั้นได้บังเกิดความรำคาญและความเดือดร้อนว่า มิใช่ลาภของเราหนอ ลาภของเราไม่มีหนอ เราได้ชั่วแล้วหนอ เราไม่ได้ดีแล้วหนอ เพราะเราโกรธไม่พอใจ เพ่งจะหาโทษให้ ได้บรรจุบาตรของภิกษุทั้งหลายเต็มพลางกล่าวว่า ท่านทั้งหลายจะฉันก็ได้ นำไปก็ได้ อะไรหนอแล เราสร้างสมมาก คือ บุญหรือบาป ครั้นแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถวายบังคมนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง จึงกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จกลับไม่ทันนาน ความรำคาญและความเดือดร้อนได้บังเกิดแก่ข้าพระพุทธเจ้า ณ ที่นั้นว่า มิใช่ลาภของข้าพระพุทธเจ้าหนอ ลาภของข้าพระพุทธเจ้า

ไม่มีหนอ ข้าพระพุทธเจ้าได้ชั่วแล้วหนอ ข้าพระพุทธเจ้าไม่ได้ดีแล้วหนอ เพราะข้าพระพุทธเจ้าโกรธไม่พอใจ เพ่งจะหาโทษให้ ได้บรรจุบาตรของภิกษุทั้งหลายเต็มพลางกล่าวว่า ท่านทั้งหลายจะฉันก็ได้ นำไปก็ได้ อะไรหนอแล ข้าพระพุทธเจ้าสร้างสมไว้มาก คือ บุญหรือบาป ดังนี้ อะไรกันแน่ที่ข้าพระพุทธเจ้าสร้างสมมาก คือ บุญหรือบาป พระพุทธเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า อาวุโส ท่านนิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข เพื่อเจริญบุญกุศลและปีติปราโมทย์ในวันพรุ่งนี้ด้วยทานอันเลิศใด ท่านชื่อว่าสร้างสมบุญไว้มาก เพราะทานอันเลิศนั้น เมล็ดข้าวสุกเมล็ดหนึ่งๆ ของท่าน อันภิกษุรูปหนึ่งๆ ผู้เลิศด้วยคุณสมบัติอันใด รับไปแล้ว ท่านชื่อว่าสร้างสมบุญไว้มาก เพราะภิกษุผู้เลิศด้วยคุณสมบัติอันนั้น สวรรค์เป็นอันท่านปรารภไว้แล้ว.

ลำดับนั้น มหาอำมาตย์ผู้เริ่มเลื่อมใสนั้น ได้ทราบว่าเป็นลาภของตน ตนได้ดีแล้ว สวรรค์อันตนปรารภไว้แล้ว ก็ร่าเริง ดีใจลุกจากที่นั่งถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วกลับไป.

ประชุมสงฆ์ทรงสอบถาม

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่า ภิกษุ-ทั้งหลายอันทายกนิมนต์ไว้แห่งอื่น ฉันยาคูที่แข้นของผู้อื่นจริงหรือ?

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า.

พระพุทธบัญญัติห้ามฉันยาคูที่แข้น

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า ทรงติเตียนว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไฉนโมฆบุรุษเหล่านั้นอันทายกนิมนต์ไว้แห่งอื่น จึงได้ฉันยาคูที่แข้นของผู้อื่นเล่า การกระทำของพวกโมฆบุรุษนั่นไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส .... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุ-ทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอันทายกนิมนต์ไว้แห่งอื่น ไม่พึงฉันยาคูที่แข้นของผู้อื่นรูปใดฉัน พึงปรับอาบัติตามธรรม.

เรื่องพราหมณ์เวลัฏฐกัจจานะถวายงบน้ำอ้อย

[๖๕] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในอันธกวินทชนบทตามพระพุทธาภิรมย์ แล้วเสด็จพระพุทธดำเนินมุ่งไปทางพระนครราชคฤห์ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๑,๒๕๐ รูป คราวนั้น พราหมณ์เวลัฏฐกัจจานะ เดินทางไกลแต่พระนครราชคฤห์ไปยังอันธกวินทชนบท พร้อมด้วยเกวียนประมาณ ๕๐๐ เล่มล้วนบรรทุกหม้องบน้ำอ้อยเต็มทุกเล่ม พระผู้มีพระภาคทอดพระเนตรเห็นเวลัฏฐกัจจานะกำลังมาแต่ไกล ครั้นแล้ว เสด็จแวะออกจากทางประทับนั่ง ณ โคนไม้แห่งหนึ่ง.

จึงพราหมณ์เวลัฏฐกัจจานะ เดินเข้าไปถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระพุทธเจ้าปรารถนาจะถวายงบน้ำอ้อย แก่ภิกษุรูปละ ๑ หม้อ.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรกัจจานะ ถ้าเช่นนั้น เธอจงนำงบน้ำอ้อยมาแต่เพียงหม้อเดียว.

พราหมณ์เวลัฏฐกัจจานะทูลรับสนองพระพุทธดำรัสว่า เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า แล้วนำงบน้ำอ้อยมาแต่หม้อเดียว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค แล้วได้ทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า หม้องบน้ำอ้อย ข้าพระพุทธเจ้านำมาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระพุทธเจ้าจะปฏิบัติอย่างไรต่อไป.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรกัจจานะ ถ้าเช่นนั้น เธอจงถวายงบน้ำอ้อยแก่ภิกษุทั้งหลาย.

พราหมณ์เวลัฏฐกัจจานะ ทูลรับสนองพระพุทธดำรัสว่า เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า แล้วถวายงบน้ำอ้อยแก่ภิกษุทั้งหลาย แล้วได้ทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า งบน้ำอ้อยข้าพระพุทธเจ้าถวายแก่ภิกษุทั้งหลาย พระพุทธเจ้าข้า แต่งบน้ำอ้อยนี้ยังเหลืออยู่มาก ข้าพระพุทธเจ้าจะปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูกรกัจจานะ ถ้าอย่างนั้น เธอจงถวายงบน้ำอ้อยแก่ภิกษุทั้งหลายจนพอแก่ความต้องการ.

พราหมณ์เวลัฏฐกัจจานะ ทูลรับสนองพระพุทธดำรัสว่า เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า แล้วถวายงบน้ำอ้อยแก่ภิกษุทุกรูป จนพอแก่ความต้องการ แล้วได้ทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า

งบน้ำอ้อยข้าพระพุทธเจ้าถวายแก่ภิกษุทั้งหลาย จนพอแก่ความต้องการแล้ว พระพุทธเจ้าข้า แต่งบน้ำอ้อยนี้ยังเหลืออยู่มาก ข้าพระพุทธเจ้าจะปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรกัจจานะ ถ้าเช่นนั้น เธอจงอังคาสภิกษุทั้งหลายด้วยงบน้ำอ้อยให้อิ่มหนำ.

พราหมณ์เวลัฏฐกัจจานะทูลรับสนองพระพุทธดำรัสว่า เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า แล้วอังคาสภิกษุทั้งหลายด้วยงบน้ำอ้อยให้อิ่มหนำ ภิกษุบางพวกบรรจุงบน้ำอ้อยเต็มบาตรบ้าง เต็มหม้อกรองน้ำบ้าง เต็มถุงย่ามบ้าง ครั้นพราหมณ์เวลัฏฐกัจจานะอังคาสภิกษุทั้งหลายด้วยงบน้ำอ้อยให้อิ่มหนำแล้วได้ทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า ภิกษุทั้งหลายอันข้าพระพุทธเจ้าอังคาสด้วยงบน้ำอ้อยให้อิ่มหนำแล้ว พระพุทธเจ้าข้า แต่งบน้ำอ้อยนี้ยังเหลืออยู่มาก พระพุทธเจ้าข้า แต่งบน้ำอ้อยนี้ยังเหลืออยู่มาก ข้าพระพุทธเจ้าจะปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรกัจจานะ ถ้าเช่นนั้น เธอจงให้งบน้ำอ้อยแก่พวกคนกินเดน.

พราหมณ์เวลัฏฐกัจจานะ ทูลรับสนองพระพุทธดำรัสว่า เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า. แล้วจึงให้งบน้ำอ้อยแก่พวกคนกินเดน แล้วได้ทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า งบน้ำอ้อยข้าพระพุทธเจ้า ให้พวกคนกินเดนแล้ว พระพุทธเจ้าข้า แต่งบน้ำอ้อยนี้ยังเหลืออยู่มาก ข้าพระพุทธเจ้าจะปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรกัจจานะ ถ้าอย่างนั้น เธอจงให้งบน้ำอ้อยแก่พวกคนกินเดนจนพอแก่ความต้องการ

พราหมณ์เวลัฏฐกัจจานะ ทูลรับสนองพระพุทธดำรัสว่า เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า แล้วจึงให้งบน้ำอ้อยแก่พวกคนกินเดน จนพอแก่ความต้องการ แล้วได้ทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า งบน้ำอ้อยข้าพระพุทธเจ้าให้พวกคนกินเดน จนพอแก่ความต้องการแล้ว พระพุทธเจ้าข้า แต่งบน้ำอ้อยนี้ยังเหลืออยู่มาก ข้าพระพุทธเจ้าจะปฏิบัติอย่างไรต่อไป พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรกัจจานะ ถ้าเช่นนั้น เธอจงเลี้ยงดูพวกคนกินเดนให้อิ่มหนำด้วยงบน้ำอ้อย.

พราหมณ์เวลัฏฐกัจจานะ ทูลรับสนองพระพุทธดำรัสว่า เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า แล้วเลี้ยงดูพวกคนกินเดนให้อิ่มหนำด้วยงบน้ำอ้อย คนกินเดนบางพวกบรรจุงบน้ำอ้อยเต็มกระป๋องบ้าง เต็มหม้อน้ำบ้าง ห่อเต็มผ้าขาวปูลาดบ้าง เต็มพกบ้าง ครั้นพราหมณ์เวลัฏฐกัจจานะ

เลี้ยงดูพวกคนกินเดนให้อิ่มหนำด้วยงบน้ำอ้อย แล้วทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า พวกคนกินเดนอันข้าพระพุทธเจ้าเลี้ยงดูด้วยงบน้ำอ้อยให้อิ่มหนำแล้ว พระพุทธเจ้าข้า แต่งบน้ำอ้อยนี้ยังเหลืออยู่มาก ข้าพระพุทธเจ้าจะปฏิบัติอย่างไรต่อไป พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรกัจจานะ ทั่วโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ทั่วทุกหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ เราไม่เล็งเห็นบุคคลผู้ที่บริโภคงบน้ำอ้อยนั้นแล้วจะให้ย่อยได้ดี นอกจากตถาคตหรือสาวกของตถาคต ดูกรกัจจานะ ถ้าเช่นนั้น เธอจงทิ้งงบน้ำอ้อยนั้นเสียในสถานที่อันปราศจากของเขียวสด หรือจงเทเสียในน้ำซึ่งปราศจากตัวสัตว์.

พราหมณ์เวลัฏฐกัจจานะ ทูลรับสนองพระพุทธดำรัสว่า เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า แล้วเทงบน้ำอ้อยนั้นลงในน้ำซึ่งปราศจากตัวสัตว์ งบน้ำอ้อยที่เทลงในน้ำนั้น เดือดพลุ่ง ส่งเสียงดังจิฏิจิฏิ พ่นไอพ่นควันทันที เปรียบเหมือนผาลที่ร้อนโชนตลอดวันอันบุคคลจุ่มลงในน้ำย่อมเดือดพลุ่ง ส่งเสียงดังจิฏิจิฏิ พ่นไอพ่นควันอยู่ แม้ฉันใด งบน้ำอ้อยที่เทลงในน้ำนั้นย่อมเดือดพล่าน ส่งเสียงดังจิฏิจิฏิ พ่นไอพ่นควันอยู่ ฉันนั้นเหมือนกัน.

พราหมณ์เวลัฏฐกัจจานะ สลดใจ บังเกิดโลมชาติชูชันทันที แล้วเข้าไปในพุทธสำนัก ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

ทรงแสดงอนุปุพพิกถาและจตุราริยสัจ

เมื่อพราหมณ์เวลัฏฐกัจจานะนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงทรงแสดงอนุปุพพิกถา คือ ทรงประกาศ ทานกถา ศีลกถา สัคคกถา โทษ ความต่ำทราม ความเศร้าหมองของกามทั้งหลาย และอานิสงส์ในความออกจากกาม เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า พราหมณ์เวลัฏฐกัจจานะมีจิตสงบ มีจิตอ่อน มีจิตปลอดจากนิวรณ์ มีจิตเบิกบาน มีจิตผ่องใสแล้ว จึงทรงประกาศพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ดวงตาเห็นธรรมปราศจากธุลี ปราศจากมลทินได้เกิดแก่พราหมณ์เวลัฏฐกัจจานะ ณ ที่นั่งนั้นแลว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับเป็นธรรมดา ดุจผ้าสะอาดปราศจากมลทิน ควรได้รับน้ำย้อมเป็นอย่างดีฉะนั้น ครั้นพราหมณ์เวลัฏฐกัจจานะได้เห็นธรรมแล้ว ได้บรรลุธรรมแล้ว ได้รู้ธรรมแจ่มแจ้งแล้ว มีธรรมอันหยั่งลงแล้ว ข้ามความสงสัยได้แล้ว ปราศจากถ้อยคำแสดงความสงสัยแล้ว ถึงความเป็น

ผู้แกล้วกล้า ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในคำสอนของพระศาสดาได้ทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระพุทธเจ้าข้า ภาษิตของพระองค์ไพเราะนัก พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยายอย่างนี้ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืด ด้วยตั้งใจว่า คนมีจักษุจักเห็นรูป ดังนี้ ข้าพระพุทธเจ้านี้ ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำข้าพระพุทธเจ้าว่า เป็นอุบาสกผู้มอบชีวิตถึงสรณะ จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป.

พระพุทธานุญาตงบน้ำอ้อย

[๖๖] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จพระพุทธดำเนินผ่านระยะทางโดยลำดับ เสด็จถึงพระนครราชคฤห์แล้ว ทราบว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันวิหาร อันเป็นสถานที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแต เขตพระนครราชคฤห์นั้น ครั้งนั้น ในพระนครราชคฤห์มีงบน้ำอ้อยมาก ภิกษุทั้งหลายรังเกียจว่า ผู้ไม่อาพาธ จึงไม่ฉันงบน้ำอ้อย แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค.

พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตงบน้ำอ้อยแก่ภิกษุผู้อาพาธ และงบน้ำอ้อยละลายน้ำแก่ภิกษุผู้ไม่อาพาธ.

ทรงรับอาคารพักแรม

[๖๗] ครั้นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระนครราชคฤห์ ตามพระพุทธาภิรมย์แล้ว เสด็จพระพุทธดำเนินมุ่งไปทางตำบลบ้านปาฏลิ พร้อมด้วยพระสงฆ์หมู่ใหญ่จำนวน ๑,๒๕๐ รูป เสด็จพระพุทธดำเนินผ่านระยะทางโดยลำดับถึงตำบลบ้านปาฏลิแล้ว อุบาสกอุบาสิกาชาวตำบลบ้านปาฏลิได้ทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จถึงตำบลบ้านปาฏลิแล้ว จึงพากันเข้าไปเฝ้า ณ พลับพลาที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้อุบาสกอุบาสิกาชาวตำบลบ้านปาฏลิผู้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งเห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมีกถา.

ครั้นอุบาสก อุบาสิกาชาวตำบลบ้านปาฏลิอันพระผู้มีพระภาคชี้แจงให้เห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมีกถาแล้ว ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า ขอพระผู้มีพระภาค

พร้อมด้วยพระสงฆ์ โปรดทรงรับอาคารพักแรมของพวกข้าพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าข้า. พระผู้มีพระภาคทรงรับโดยดุษณีภาพ ครั้นอุบาสกอุบาสิกาชาวตำบลบ้านปาฏลิทราบการทรงรับของพระผู้มีพระภาคแล้ว จึงลุกจากที่นั่งถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วพากันเดินไปทางอาคารพักแรม ปูลาดดาดเพดานทั่วอาคารพักแรมทุกแห่ง จัดอาสนะ ตั้งหม้อน้ำ ตามประทีปน้ำมัน แล้วพากันเข้าไปพลับพลาที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พวกเขายืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า พวกข้าพระพุทธเจ้าปูลาดดาดเพดานอาคารพักแรมทุกแห่ง จัดอาสนะ ตั้งหม้อน้ำ ตามประทีปน้ำมันไว้แล้ว พระผู้มีพระภาคย่อมทรงทราบกาล อันควรในบัดนี้ พระพุทธเจ้าข้า.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ทรงถือบาตรจีวรแล้ว เสด็จไปทางอาคารพักแรมพร้อมกับพระสงฆ์ ทรงชำระพระบาทยุคลแล้วเสด็จเข้าสู่อาคารพักแรม ประทับนั่งพิงเสากลางผินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก แม้พระสงฆ์เหล่านั้นก็ล้างเท้าแล้ว เข้าสู่อาคารพักแรมนั่งพิงฝาด้านตะวันตก ผินหน้าไปทางทิศตะวันออก ห้อมล้อมพระผู้มีพระภาค แม้อุบาสกอุบาสิกาชาวตำบลบ้านปาฏลิก็ล้างเท้าแล้วเข้าสู่อาคารพักแรม นั่งพิงฝาด้านตะวันออก ผินหน้าไปทางตะวันตกห้อมล้อมพระผู้มีพระภาค.

ขณะนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเทศนาโปรดอุบาสก อุบาสิกา ชาวตำบลบ้านปาฏลิ ดังต่อไปนี้:-

โทษแห่งศีลวิบัติ ๕ ประการ

[๖๘] ดูกรคหบดีทั้งหลาย โทษแห่งศีลวิบัติของคนทุศีลมี ๕ ประการ เหล่านี้ ๕ ประการเป็นไฉน ดูกรคหบดีทั้งหลาย คนทุศีล ผู้มีศีลวิบัติในโลกนี้ย่อมเข้าถึงความเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ใหญ่หลวง เพราะเหตุแห่งความประมาท นี้เป็นโทษข้อที่ ๑ แห่งศีลวิบัติ ของคนทุศีล.

ดูกรคหบดีทั้งหลาย อนึ่ง โทษข้ออื่นยังมีอีก ชื่อเสียงอันลามกของคนทุศีล ผู้มีศีลวิบัติย่อมเฟื่องฟุ้งไป นี้เป็นโทษข้อที่ ๒ แห่งศีลวิบัติ ของคนทุศีล.

ดูกรคหบดีทั้งหลาย อนึ่ง โทษข้ออื่นยังมีอีก คนทุศีล ผู้มีศีลวิบัติ เข้าไปหาบริษัทใดๆ เช่น ขัตติยบริษัท พราหมณบริษัท คหบดีบริษัท สมณบริษัทย่อมเป็นผู้ครั่นคร้าม ขวยเขินเข้าไปหาบริษัทนั้นๆ นี้เป็นโทษข้อที่ ๓ แห่งศีลวิบัติของคนทุศีล.

ดูกรคหบดีทั้งหลาย อนึ่ง โทษข้ออื่นยังมีอีก คนทุศีล ผู้มีศีลวิบัติ ย่อมเป็นผู้หลงทำกาละ นี้เป็นโทษข้อที่ ๔ แห่งศีลวิบัติของคนทุศีล.

ดูกรคหบดี อนึ่ง โทษข้ออื่นยังมีอีก คนทุศีล ผู้มีศีลวิบัติ เบื้องหน้าแต่แตกกายตายไป ย่อมเข้าถึง อบาย ทุคติ วินิบาต นรก นี้เป็นโทษข้อที่ ๕ แห่งศีลวิบัติ ของคนทุศีล.

ดูกรคหบดีทั้งหลาย โทษแห่งศีลวิบัติของคนทุศีล มี ๕ ประการนี้แล.

อานิสงส์แห่งศีลสมบัติ ๕ ประการ

[๖๙] ดูกรคหบดีทั้งหลาย อานิสงส์แห่งศีลสมบัติของคนมีศีลมี ๕ ประการ เหล่านี้ ๕ ประการเป็นไฉน? ดูกรคหบดีทั้งหลาย คนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีลในโลกนี้ ย่อมได้กองโภคทรัพย์ใหญ่หลวง เพราะเหตุแห่งความไม่ประมาท นี้เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๑ แห่งศีลสมบัติ ของคนมีศีล.

ดูกรคหบดีทั้งหลาย อนึ่ง อานิสงส์ข้ออื่นยังมีอีก ชื่อเสียงอันดีงามของคนมีศีลถึงพร้อมด้วยศีล ย่อมเฟื่องฟุ้งไป นี้เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๒ แห่งศีลสมบัติของคนมีศีล.

ดูกรคหบดีทั้งหลาย อนึ่ง อานิสงส์ข้ออื่นยังมีอีก คนมีศีลถึงพร้อมด้วยศีล เข้าไปหาบริษัทใดๆ เช่น ขัตติยบริษัท พรหมณบริษัท คหบดีบริษัท สมณบริษัท ย่อมเป็นผู้แกล้วกล้าไม่ขวยเขินเข้าไปหาบริษัทนั้นๆ นี้เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๓ แห่งศีลสมบัติ ของคนมีศีล.

ดูกรคหบดีทั้งหลาย อนึ่ง อานิสงส์ข้ออื่นยังมีอีก คนมีศีลถึงพร้อมด้วยศีล ย่อมไม่หลงทำกาละ นี้เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๔ แห่งศีลสมบัติ ของคนมีศีล.

ดูกรคหบดีทั้งหลาย อนึ่ง อานิสงส์ข้ออื่นยังมีอีก คนมีศีลถึงพร้อมด้วยศีล เบื้องหน้าแต่แตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ นี้เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๕ แห่งศีลสมบัติ ของคนมีศีล.

ดูกรคหบดีทั้งหลาย อานิสงส์แห่งศีลสมบัติ ของคนมีศีล มี ๕ ประการ นี้แล.

[๗๐] ครั้นพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจง ให้อุบาสกอุบาสิกาของตำบลบ้านปาฏลิเห็นแจ้งสมาทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมีกถาจนดึกดื่นแล้วทรงส่งกลับด้วยรับสั่งว่า ดูกรคหบดี-ทั้งหลาย ราตรีจวนสว่างแล้ว บัดนี้ พวกเธอจงรู้กาลที่จะกลับเถิด อุบาสกอุบาสิกาชาวตำบล

บ้านปาฏลิ รับสนองพระพุทธดำรัสว่า ทราบเกล้าฯ เช่นนั้นแล้ว พระพุทธเจ้าข้า แล้วลุกจากที่นั่ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วพากันกลับ ครั้นอุบาสกอุบาสิกาชาวตำบลบ้านปาฏลิกลับไปไม่ทันนาน พระผู้มีพระภาคได้เสด็จเข้าสุญญาคารแล้ว.

เรื่องสุนีธะวัสสการะมหาอำมาตย์

[๗๑] ก็โดยสมัยนั้นแล มหาอำมาตย์แห่งมคธรัฐ ๒ ท่านชื่อ สุนีธะ ๑ วัสสการ ๑ กำลังจัดการสร้างพระนคร ณ ตำบลบ้านปาฏลิ เพื่อป้องกันชาววัชชี พระผู้มีพระภาคทรงตื่นบรรทมในเวลาปัจจุสมัยแห่งราตรี ได้ทรงเล็งทิพจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงวิสัยของมนุษย์ ทอดพระเนตรเห็นเทวดาเป็นอันมากกำลังยึดถือที่ดินในตำบลบ้านปาฏลิ คือ ในประเทศที่ใด พวกเทวดามีศักดิ์ใหญ่ยึดถือที่ดิน พวกเจ้าและราชมหาอำมาตย์ผู้มีศักดิ์สูงๆ ต่างก็น้อมจิตเพื่อสร้างนิเวศน์ลงในประเทศที่นั้น ในประเทศที่ใด พวกเทวดาที่มีศักดิ์ชั้นกลางยึดถือที่ดิน พวกเจ้าและราชมหาอำมาตย์ที่มีศักดิ์ชั้นกลางๆ ต่างก็น้อมจิตเพื่อสร้างนิเวศน์ลงในประเทศที่นั้น ในประเทศที่ใด เทวดาที่มีศักดิ์ชั้นต่ำยึดถือที่ดิน พวกเจ้าและราชมหาอำมาตย์ชั้นต่ำๆ ต่างก็น้อมจิตเพื่อสร้างนิเวศน์ลงในประเทศที่นั้น จึงพระผู้มีพระภาครับสั่งถามท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ คนพวกไหนกำลังสร้างนครลงที่ตำบลบ้านปาฏลิ?

อ. มหาอำมาตย์แห่งมคธรัฐ ชื่อ สุนีธะ ๑ วัสสการะ ๑ กำลังสร้างนครลงที่ตำบลบ้านปาฏลิ เพื่อป้องกันชาววัชชี พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ดูกรอานนท์ สุนีธะ กับ วัสสการะ ๒ มหาอำมาตย์แห่งมคธรัฐกำลังสร้างนครลงในตำบลบ้านปาฏลิ เพื่อป้องกันชาววัชชีเหมือนได้ปรึกษากับพวกเทพเจ้าชั้นดาวดึงส์ ฉะนั้น อานนท์ เมื่อเวลาปัจจุสมัยแห่งราตรีนี้ เราลุกขึ้น ได้เล็งทิพจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงวิสัยของมนุษย์เห็นพวกเทวดาเป็นอันมากกำลังยึดถือที่ดินในตำบลบ้านปาฏลิ คือ ในประเทศที่ใด พวกเทวดามีศักดิ์สูงๆ ยึดถือที่ดินพวกเจ้าและราชมหาอำมาตย์ผู้มีศักดิ์สูงๆ ต่างก็น้อมจิตเพื่อสร้างนิเวศน์ลงในประเทศที่นั้น ในประเทศที่ใด เทวดามีศักดิ์ชั้นกลางๆ ยึดถือที่ดิน พวกเจ้าและราช-มหาอำมาตย์ผู้มีศักดิ์ชั้นกลางๆ ต่างก็น้อมจิตเพื่อสร้างนิเวศน์ลงในประเทศที่นั้น ในประเทศที่ใด เทวดาผู้มีศักดิ์ชั้นต่ำๆ ยึดถือที่ดิน พวกเจ้าและราชมหาอำมาตย์ผู้มีศักดิ์ชั้นต่ำๆ ต่างก็น้อมจิต

เพื่อสร้างนิเวศน์ลงในประเทศที่นั้น อานนท์ ตลอดสถานที่อันเป็นย่านชุมนุมแห่งอารยชน และเป็นทางค้าขาย พระนครนี้ จักเป็นพระนครชั้นเอก เป็นทำเลค้าขาย ชื่อปาฏลิบุตร แลเมืองปาฏลิบุตร จักบังเกิดอันตราย ๓ ประการ คือ บังเกิดแต่ไฟ ๑ บังเกิดแต่น้ำ ๑ บังเกิดแต่ภายในคือ แตกสามัคคีกัน ๑.

[๗๒] ครั้งนั้น ท่านสุนีธะมหาอำมาตย์และท่านวัสสการะมหาอำมาตย์แห่งมคธรัฐ พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ครั้นแล้วได้ทูลปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้เป็นที่บันเทิงเป็นที่ระลึกถึงกันไปแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคว่า ขอท่านพระโคดม พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ จงทรงพระกรุณาโปรดรับภัตตาหารของข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เพื่อเจริญกุศลและปีติปราโมทย์ในวันนี้ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนาโดยดุษณีภาพ ครั้นสุนีธะมหาอำมาตย์และวัสสการะมหาอำมาตย์ ทราบพระอาการที่ทรงรับอาราธนาแล้ว ลุกจากที่นั่งกลับไป ครั้นตกแต่งของเคี้ยวของฉันอันประณีตแล้ว ให้เจ้าหน้าที่มากราบทูลภัตกาลแด่พระผู้มีพระภาคว่า ถึงเวลาแล้ว ท่านพระโคดม ภัตตาหารเสร็จแล้ว.

ครั้งนั้นเป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ทรงถือบาตรจีวรเสด็จพระพุทธดำเนินไปทางสถานที่อังคาส ของสองมหาอำมาตย์แห่งมคธรัฐ ครั้นถึงแล้วประทับนั่งเหนือพระพุทธอาสน์ที่เขาจัดถวาย พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ครั้นสองมหาอำมาตย์อังคาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยขาทนียโภชนียาหารอันประณีต ด้วยมือของตน จนพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จแล้วทรงนำพระหัตถ์ออกจากบาตร ห้ามภัตรแล้ว ได้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาแก่สองมหาอำมาตย์นั้นด้วยพระคาถาเหล่านี้ ว่าดังนี้:-

คาถาอนุโมทนา

[๗๓] บัณฑิตชาติอยู่ในประเทศใด เลี้ยงดูท่านผู้มีศีล ผู้
สำรวม ประพฤติพรหมจรรย์ในประเทศ และได้อุทิศ
ทักษิณาแก่เหล่าเทพดาผู้สถิตในสถานที่นั้นเทพดาเหล่านั้น
อันบัณฑิตชาติบูชาแล้ว ย่อมบูชาตอบ อันบัณฑิตชาติ

นับถือแล้วย่อมนับถือตอบ ซึ่งบัณฑิตชาตินั้น แต่นั้น ย่อม
อนุเคราะห์บัณฑิตชาตินั้น ดุจมารดาอนุเคราะห์บุตรผู้เกิด
แต่อก ฉะนั้น คนที่เทพดาอนุเคราะห์แล้ว ย่อมพบเห็น
แต่สิ่งที่เจริญทุกเมื่อ.

[๗๔] ครั้นพระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาแก่สองมหาอำมาตย์ ด้วยพระคาถาเหล่านี้แล้ว ทรงลุกจากพระพุทธอาสน์เสด็จกลับ จึงสองมหาอำมาตย์ตามส่งเสด็จพระผู้มีพระภาค ไปทางเบื้องพระปฤษฎางค์ด้วยความประสงค์ว่า วันนี้ พระสมณโคดมจักเสด็จออกทางประตูด้านใด ประตูด้านนั้นจักมีนามว่า "ประตูพระโคดม" จักเสด็จข้ามแม่น้ำคงคาโดยท่าใด ท่านั้นจักมีนามว่า "ท่าพระโคดม" ต่อมาประตูที่พระผู้มีพระภาคเสด็จพระพุทธดำเนินผ่านไปนั้น ได้ปรากฏนามว่า "ประตูพระโคดม."

ครั้งนั้น ผู้มีพระภาคเสด็จพระพุทธดำเนินไปทางแม่น้ำคงคา ก็เวลานั้น แม่น้ำคงคากำลังเปี่ยม น้ำเสมอตลิ่ง พอกาดื่มกินได้ คนทั้งหลายใคร่จะไปจากฝั่งนี้สู่ฝั่งโน้น ต่างก็หาเรือ ต่างก็หาแพ ต่างก็ผูกแพลูกบวบ พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นคนเหล่านั้นต่างก็พากันหาเรือ หาแพ ผูกแพลูกบวบ ประสงค์จะข้ามจากฝั่งโน้น จึงได้ทรงอันตรธาน ณ ฝั่งนี้แห่งแม่น้ำคงคา ไปปรากฏ ณ ฝั่งโน้นพร้อมกับภิกษุสงฆ์ ดุจบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบความข้อนี้แล้ว จึงทรงเปล่งพระอุทานนี้ในเวลานั้น

ชนเหล่าใดจะข้ามแม่น้ำที่ห้วงลึก ชนเหล่านั้นต้องสร้าง
สะพานแล้วสละสระน้อยเสีย จึงข้ามสถานอันลุ่มเต็มด้วย
น้ำได้ ส่วนคนที่จะข้ามแม่น้ำน้อยนี้ ก็ผูกแพข้ามไปได้
แต่พวกคนมีปัญญา เว้นแพเสียก็ข้ามได้.

ทรงแสดงจตุราริยสัจ

[๗๕] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จพระพุทธดำเนินเข้าไปทางตำบลบ้านโกฏิ ทราบว่า พระองค์ประทับอยู่ที่ตำบลบ้านโกฏินั้น

ณ ที่นั้นแลพระผู้มีพระภาครับสั่งพระภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราและพวกเธอเร่ร่อนท่องเที่ยวไป ตลอดกาลนานอย่างนี้ เพราะไม่ได้ตรัสรู้ ไม่ได้แทงตลอดอริยสัจ ๔ อริยสัจ ๔ อะไรบ้าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราและพวกเธอเร่ร่อนท่องเที่ยวไปตลอดกาลนานอย่างนี้ เพราะไม่ได้ตรัสรู้ ไม่ได้แทงตลอดทุกขอริยสัจ .... ทุกขสมุทยอริยสัจ .... ทุกขนิโรธอริยสัจ .... ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกขอริยสัจ ทุกขสมุทยอริยสัจ ทุกขนิโรธอริยสัจ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจนี้นั้น อันเราและพวกเธอได้ตรัสรู้แล้ว ได้แทงตลอดแล้ว ตัดตัณหาในภพได้ขาดแล้ว ตัณหาที่จะนำไปเกิดก็สิ้นแล้ว บัดนี้ ไม่มีการเกิดอีกต่อไป.

นิคมคาถา

[๗๖] เพราะไม่เห็นอริยสัจ ๔ ตามเป็นจริง จึงต้องท่องเที่ยว
ไปในชาตินั้นๆ ตลอดเวลานาน อริยสัจเหล่านั้นนั่น เรา
และพวกเธอได้เห็นแล้ว ตัณหาที่จะนำไปเกิดเราและพวก
เธอได้ถอนขึ้นแล้ว รากแห่งทุกข์ เราและพวกเธอก็ได้
ตัดขาดแล้ว บัดนี้ ไม่มีการเกิดอีก.

เรื่องเจ้าลิจฉวีชาวพระนครเวสาลี

[๗๗] นางอัมพปาลีหญิงงามเมืองได้ทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จมาโดยลำดับถึงตำบลบ้านโกฏิแล้ว จึงให้จัดยวดยานที่งามๆ แล้วขึ้นสู่ยวดยานที่งามๆ มียวดยานที่งามๆ ออกไปจากพระนครเวสาลี เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค ไปด้วยยวดยานตลอดพื้นที่ที่ยวดยานจะไปได้ แล้วลงจากยวดยานเดินด้วยเท้าเข้าไปถึงพุทธสำนัก ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้นางเห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมีกถา ครั้นนางอัมพปาลีคณิกา อันพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมีกถาแล้ว ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า ขอพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยพระสงฆ์ ทรงพระกรุณาโปรดรับภัตตาหารของหม่อมฉันเพื่อเจริญบุญกุศลและปีติปราโมทย์ในวันพรุ่งนี้ พระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนาโดยดุษณีภาพ ครั้นนางทราบพระอาการที่ทรงรับอาราธนาแล้ว ลุกจากที่นั่ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วกลับไป.

พวกเจ้าลิจฉวีชาวพระนครเวสาลี ได้ทรงสดับข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จมาโดยลำดับถึงตำบลบ้านโกฏิแล้ว จึงพากันจัดยวดยานที่งามๆ เสด็จขึ้นสู่ยวดยานที่งามๆ มียวดยานที่งามๆ ออกไปจากพระนครเวสาลี เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค เจ้าลิจฉวีบางพวกเขียว คือ มีพระฉวีเขียว ทรงวัตถาลังการเขียว บางพวกเหลือง คือ มีพระฉวีเหลือง ทรงวัตถาลังการเหลือง บางพวกแดง คือ มีพระฉวีแดง ทรงวัตถาลังการแดง บางพวกขาว คือ มีพระฉวีขาว ทรงวัตถาลังการขาว

ขณะนั้น นางอัมพปาลีคณิกา ทำให้งอนรถกระทบงอนรถ แอกกระทบแอก ล้อกระทบล้อ เพลากระทบเพลา ของเจ้าลิจฉวีหนุ่มๆ จึงเจ้าลิจฉวีเหล่านั้นได้ตรัสถามนางว่า แม่อัมพปาลี เหตุไฉนเธอจึงได้ทำให้งอนรถกระทบงอนรถ แอกกระทบแอก ล้อกระทบล้อ เพลากระทบเพลา ของเจ้าลิจฉวีหนุ่มๆ ของพวกเราเล่า?

อัม. จริงอย่างนั้น พ่ะยะค่ะ เพราะหม่อมฉันได้นิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข เพื่อเจริญบุญกุศลและปีติปราโมทย์ในวันพรุ่งนี้.

ลิจ. แม่อัมพปาลี เธอจงให้ภัตตาหารมื้อนี้แก่พวกฉัน ด้วยราคาแสนกษาปณ์เถิด.

อัม. แม้ว่าฝ่าพระบาท จึงพึงประทาน พระนครเวสาลีพร้อมทั้งชนบทแก่หม่อมฉัน หม่อมฉันก็ถวายภัตตาหารมื้อนั้นไม่ได้ พ่ะยะค่ะ.

จึงเจ้าลิจฉวีเหล่านั้นได้ทรงดีดพระองคุลีตรัสว่า ท่านทั้งหลาย พวกเราแพ้แม่อัมพปาลีแล้ว ท่านทั้งหลาย พวกเราแพ้แม่อัมพปาลีแล้ว จึงพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นเจ้าลิจฉวีเหล่านั้นกำลังเสด็จมาแต่ไกล ครั้นแล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่าใดไม่เคยเห็นเทพเจ้าชั้นดาวดึงส์ก็จงแลดูพวกเจ้าลิจฉวี พิจารณาดู เทียบเคียงดู พวกเจ้าลิจฉวีกับพวกเทพเจ้าชั้นดาวดึงส์เถิด จึงเจ้าลิจฉวีเหล่านั้นได้เสด็จไปด้วยยวดยาน ตลอดพื้นที่ที่ยวดยานจะไปได้ แล้วเสด็จลงจากยวดยานทรงดำเนินด้วยพระบาท เข้าไปถึงพุทธสำนัก ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เจ้าลิจฉวีเหล่านั้น ทรงเห็นแจ้งสมาทาน อาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมีกถา จึงเจ้าลิจฉวีเหล่านั้น อันพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็นแจ้งสมาทาน อาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้ว ได้กราบทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคว่า ขอพระองค์พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ทรงพระกรุณาโปรดรับภัตตาหารของพวกข้าพระพุทธเจ้า เพื่อเจริญบุญกุศล และปีติปราโมทย์ ในวันพรุ่งนี้ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรลิจฉวีทั้งหลาย อาตมารับนิมนต์ฉันภัตตาหารของนางอัมพปาลีคณิกา เพื่อเจริญบุญกุศล และปีติปราโมทย์ ในวันพรุ่งนี้แล้ว.

เจ้าลิจฉวีเหล่านั้นทรงดีดองคุลีแล้วตรัสในทันใดนั้นว่า ท่านทั้งหลาย พวกเราแพ้นางอัมพปาลีคณิกาแล้ว ท่านทั้งหลาย พวกเราแพ้นางอัมพปาลีคณิกาแล้ว และได้ทรงเพลิดเพลินยินดีตามภาษิตของพระผู้มีพระภาค เสด็จลุกจากที่ประทับถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทรงทำประทักษิณ แล้วเสด็จกลับ.

นางอัมพปาลี ถวายอัมพปาลีวัน

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ตำบลบ้านโกฏิตามพระพุทธาภิรมย์ แล้วเสด็จพระพุทธดำเนินไปทางเมืองนาทิกา ทราบว่า พระองค์ประทับอยู่ที่พระตำหนักตึก เขตเมืองนาทิกานั้น.

ส่วนนางอัมพปาลีคณิกา สั่งให้ตกแต่งของเคี้ยวของฉันอันประณีต ในสวนของตนโดยผ่านราตรีนั้น แล้วให้คนไปกราบทูลภัตกาลแด่พระผู้มีพระภาคว่า ถึงเวลาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ภัตตาหารเสร็จแล้ว.

ขณะนั้นเป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสกแล้ว ถือบาตรจีวรเสด็จพระพุทธดำเนินไปสู่สถานที่อังคาสของนางอัมพปาลีคณิกา ครั้นถึงแล้ว ประทับนั่งเหนือพระพุทธ-อาสน์ที่เขาจัดถวาย พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ จึงนางอัมพปาลีคณิกา อังคาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยขาทนียโภชนียาหารอันประณีตด้วยมือของตน จนพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จแล้ว ทรงนำพระหัตถ์ออกจากบาตร ห้ามภัตรแล้ว ได้นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง นางได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า หม่อมฉันขอถวายสวนอัมพปาลีวันนี้ แก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคทรงรับเป็นสังฆารามแล้ว ครั้นแล้วพระองค์ทรงชี้แจงให้นางอัมพปาลีเห็นแจ้งสมาทาน อาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมีกถา เสร็จลุกจากพระพุทธอาสน์แล้ว เสด็จพระพุทธดำเนินไปทางป่ามหาวัน ทราบว่า พระองค์ประทับอยู่ ณ กูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน เขตพระนครเวสาลีนั้น.

เรื่องเจ้าลิจฉวีชาวพระนครเวสาลี จบ.

ลิจฉวีภาณวาร จบ.

เรื่องสีหะเสนาบดี

ดำริเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค

[๗๘] ก็โดยสมัยนั้นแล เจ้าลิจฉวีบรรดาที่มีชื่อเสียง มีคนรู้จัก นั่งประชุมพร้อมกัน ณ ท้องพระโรง ต่างพากันตรัสสรรเสริญพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ โดยอเนกปริยาย และเวลานั้น สีหะเสนาบดีสาวกของนิครนถ์ นั่งอยู่ในที่ประชุมนั้นด้วย จึงคิดว่า พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นจักเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยไม่ต้องสงสัยเลย คงเป็นความจริง เจ้าลิจฉวีบรรดาที่มีชื่อเสียง มีคนรู้จักเหล่านี้จึงได้นั่งประชุมพร้อมกัน ณ ท้องพระโรง ต่างพากันตรัสสรรเสริญพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณโดยอเนกปริยาย ถ้ากระไร เราพึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น แล้วจึงได้เข้าไปหานิครนถ์

นาฏบุตรถึงสำนัก ครั้นแล้วให้นิครนถ์นาฏบุตร นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งและได้แจ้งความประสงค์นี้ แก่นิครนถ์นาฏบุตรว่า ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าอยากจะไปเฝ้าพระสมณโคดม.

อกิริยวาทกถา

นิครนถ์นาฏบุตรพูดค้านว่า ท่านสีหะ ก็ท่านเป็นคนกล่าวการทำ ไฉนจึงจักไปเฝ้าพระสมณโคดมผู้เป็นคนกล่าวการไม่ทำเล่า เพราะพระสมณโคดมเป็นผู้กล่าวการไม่ทำ ทรงแสดงธรรมเพื่อการไม่ทำ และทรงแนะนำสาวกตามแนวนั้น.

ขณะนั้น ความตระเตรียมในอันจะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคของสีหะเสนาบดีได้เลิกล้มไป.

แม้ครั้งที่สอง ....

แม้ครั้งที่สาม เจ้าลิจฉวีบรรดาที่มีชื่อเสียง มีคนรู้จักได้นั่งประชุมพร้อมกัน ณ ท้องพระโรง ต่างพากันตรัสสรรเสริญพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ โดยอเนกปริยาย ท่านสีหะเสนาบดีก็ได้คิดเป็นครั้งที่สามว่า พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น จักเป็นพระอรหันต-สัมมาสัมพุทธเจ้า โดยไม่ต้องสงสัยเลย คงเป็นความจริง เจ้าลิจฉวีบรรดาที่มีชื่อเสียง มีคนรู้จักเหล่านี้ จึงได้มานั่งประชุมพร้อมกัน ณ ท้องพระโรง ต่างพากันตรัสสรรเสริญพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ โดยอเนกปริยาย ก็พวกนิครนถ์ เราจะบอกหรือไม่บอกจักทำอะไรแก่เรา ผิฉะนั้น เราจะไม่บอกพวกนิครนถ์ ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นเลยทีเดียว จึงเวลาบ่าย สีหะเสนาบดีออกจากพระนครเวสาลีพร้อมด้วยรถ ๕๐๐ คัน ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคไปด้วยยวดยานตลอดพื้นที่ที่ยวดยานจะผ่านไปได้ แล้วลงจากยวดยานเดินเข้าไปถึงพุทธสำนัก ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง สีหะเสนาบดีนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลเรื่องนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า

พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระพุทธเจ้าทราบมาว่า พระสมณโคดมกล่าวการไม่ทำ ทรงแสดงธรรมเพื่อการไม่ทำ และทรงแนะนำสาวกตามแนวนั้น บุคคลจำพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณโคดมกล่าวการไม่ทำ ทรงแสดงธรรมเพื่อการไม่ทำ และทรงแนะนำสาวกตามแนวนั้นดังนี้นั้น ได้กล่าวตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว ไม่กล่าวตู่พระผู้มีพระภาคด้วยคำอันไม่เป็นจริง กล่าวอ้างเหตุสมควรแก่เหตุ และถ้อยคำที่สมควรพูดบางอย่างที่มีเหตุผล จะไม่มาถึงฐานะที่วิญญูชนจะพึงติเตียนบ้างหรือ เพราะข้าพระพุทธเจ้าไม่ประสงค์จะกล่าวตู่พระผู้มีพระภาคเลย พระพุทธเจ้าข้า.

พระพุทธดำรัสตอบ

[๗๙] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า มีอยู่จริง สีหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณะ-โคดมกล่าวการไม่ทำ แสดงธรรมเพื่อการไม่ทำ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก.

มีอยู่จริง สีหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดม กล่าวการทำแสดงธรรมเพื่อการทำ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก.

มีอยู่จริง สีหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมกล่าวความขาดสูญ แสดงธรรมเพื่อความขาดสูญ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก.

มีอยู่จริง สีหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมช่างรังเกียจ แสดงธรรมเพื่อความรังเกียจ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก.

มีอยู่จริง สีหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมช่างกำจัด แสดงธรรมเพื่อความกำจัด และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก.

มีอยู่จริง สีหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมช่างเผาผลาญ แสดงธรรมเพื่อความเผาผลาญ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก.

มีอยู่จริง สีหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมไม่ผุดเกิด แสดงธรรมเพื่อความไม่ผุดเกิด และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก.

มีอยู่จริง สีหะ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมกล่าวเป็นผู้เบาใจ แสดงธรรมเพื่อความเบาใจ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก.

ดูกรสีหะ ก็เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมกล่าวการไม่ทำ แสดงธรรมเพื่อการไม่ทำ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูกนั้นเป็นอย่างไร ดูกรสีหะ เพราะเรากล่าวการไม่ทำกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต เรากล่าวการไม่ทำสิ่งที่เป็นบาปอกุศลหลายอย่างนี้แล เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมกล่าวการไม่ทำ แสดงธรรมเพื่อการไม่ทำ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก.

ดูกรสีหะ อนึ่ง เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมกล่าวการทำแสดงธรรมเพื่อการทำ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูกนั้น เป็นอย่างไร ดูกรสีหะ เพราะ

เพราะเรากล่าวการทำกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต เรากล่าวการทำสิ่งที่เป็นอกุศลหลายอย่าง นี้แล เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมกล่าวการทำ แสดงธรรมเพื่อการทำ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก.

ดูกรสีหะ อนึ่ง เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมกล่าวความขาดสูญ แสดงธรรมเพื่อความขาดสูญ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูกนั้น เป็นอย่างไร ดูกรสีหะ เพราะเรากล่าวความขาดสูญแห่งราคะ โทสะ โมหะ เรากล่าวความขาดสูญแห่งสถานะที่เป็นบาปอกุศลหลายอย่าง นี้แล เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมกล่าวความขาดสูญแสดงธรรมเพื่อความขาดสูญ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก.

ดูกรสีหะ อนึ่ง เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมช่างรังเกียจ แสดงธรรมเพื่อความรังเกียจ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูกนั้น เป็นอย่างไร ดูกรสีหะ เพราะเรารังเกียจกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต เรารังเกียจความถึงพร้อมแห่งสถานะที่เป็นบาปอกุศลหลายอย่าง นี้แล เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมช่างรังเกียจ แสดงธรรมเพื่อความรังเกียจ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก.

ดูกรสีหะ อนึ่ง เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมช่างกำจัด แสดงธรรมเพื่อความกำจัด และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูกนั้น เป็นอย่างไร ดูกรสีหะ เพราะเราแสดงธรรมเพื่อกำจัด ราคะ โทสะ โมหะ แสดงธรรมเพื่อกำจัดสถานะที่เป็นบาปอกุศลหลายอย่าง นี้แล เหตุที่เขากล่าวหาเราว่าพระสมณโคดมช่างกำจัด แสดงธรรมเพื่อความกำจัด และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก.

ดูกรสีหะ อนึ่ง เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมช่างเผาผลาญ แสดงธรรมเพื่อความเผาผลาญ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูกนั้น เป็นอย่างไร ดูกรสีหะเพราะเรากล่าวธรรมที่เป็นบาปอกุศล คือ กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ว่าเป็นธรรมควรเผาผลาญ ธรรมที่เป็นบาปอกุศล ซึ่งควรเผาผลาญ อันผู้ใดละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มีในภายหลัง มีอันไม่เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา เรากล่าว

ผู้นั้นว่า เป็นคนช่างเผาผลาญ ดูกรสีหะ ธรรมที่เป็นบาปอกุศลซึ่งควรเผาผลาญตถาคตละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มีในภายหลัง มีอันไม่เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา นี้แล เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมช่างเผาผลาญ แสดงธรรมเพื่อความเผาผลาญ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก.

ดูกรสีหะ อนึ่ง เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมไม่ผุดเกิด แสดงธรรมเพื่อความไม่ผุดเกิด และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูกนั้น เป็นอย่างไร ดูกรสีหะ เพราะการนอนในครรภ์ต่อไป การเกิดในภพใหม่ อันผู้ใดละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มีในภายหลัง มีอันไม่เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา เรากล่าวผู้นั้นว่าเป็นคนไม่ผุดเกิด ดูกรสีหะ การนอนในครรภ์ต่อไป การเกิดในภพใหม่ ตถาคตละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มีในภายหลัง มีอันไม่เกิดอีกต่อไปเป็นธรรมดา นี้แล เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมไม่ผุดเกิด แสดงธรรมเพื่อความไม่ผุดเกิด และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ชื่อว่ากล่าวถูก.

ดูกรสีหะ อนึ่ง เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นผู้เบาใจ แสดงธรรมเพื่อความเบาใจ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูกนั้น เป็นอย่างไร ดูกรสีหะ เพราะเราเบาใจ ด้วยธรรมที่ให้เกิดความโล่งใจอย่างสูงและแสดงธรรมเพื่อความเบาใจ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น นี้แล เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณโคดมเป็นผู้เบาใจ แสดงธรรมเพื่อความเบาใจ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก.

แสดงตนเป็นอุบาสก

[๘๐] เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านสีหะเสนาบดี ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ภาษิตของพระองค์ไพเราะนัก พระพุทธเจ้าข้า พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยายอย่างนี้ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า คนมีจักษุจักเห็นรูป ดังนี้ ข้าพระพุทธเจ้านี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระองค์โปรดทรงจำข้าพระพุทธเจ้าว่า เป็นอุบาสกผู้มอบชีวิตถึงสรณะ จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป.

ภ. ดูกรสีหะ เธอจงทำการที่ใคร่ครวญเสียก่อนแล้วทำ เพราะการใคร่ครวญเสียก่อนแล้วทำ เป็นความดีสำหรับคนมีชื่อเสียงเช่นเธอ.

สี. พระพุทธเจ้าข้า โดยพระพุทธดำรัสแม้นี้ ข้าพระพุทธเจ้ายินดี พอใจยิ่งกว่าคาดหมายไว้ เพราะพระองค์ตรัสอย่างนี้กะข้าพระพุทธเจ้าว่า ดูกรสีหะ เธอจงทำการที่ใคร่ครวญเสียก่อนแล้วทำ เพราะการใคร่ครวญเสียก่อนแล้วทำเป็นความดีสำหรับคนมีชื่อเสียงเช่นเธอ ความจริง พวกอัญญเดียรถีย์ได้ข้าพระพุทธเจ้าเป็นสาวก พึงยกธงเที่ยวประกาศทั่วพระนครเวสาลีว่า สีหะเสนาบดีเข้าถึงความเป็นสาวกของพวกเราแล้ว แต่ส่วนพระองค์สิ มาตรัสอย่างนี้กะข้าพระพุทธเจ้าว่า ดูกรสีหะ เธอจงทำการที่ใคร่ครวญเสียก่อนแล้วทำ เพราะการใคร่ครวญเสียก่อนแล้วทำ เป็นความดีสำหรับคนมีชื่อเสียงเช่นเธอ ข้าพระพุทธเจ้านี้ ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรมและพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ แม้ครั้งที่สอง ขอพระองค์โปรดทรงจำข้าพระพุทธเจ้าว่าเป็นอุบาสกผู้มอบชีวิตถึงสรณะ จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป พระพุทธเจ้า.

ภ. นานนักแล สีหะ ตระกูลของเธอได้เป็นสถานที่รับรองพวกนิครนถ์มา ด้วยเหตุนั้น เธอพึงสำคัญเห็นบิณฑบาตว่าเป็นของควรให้นิครนถ์เหล่านั้นผู้เข้าไปถึงแล้ว.

สี. โดยพระพุทธดำรัสแม้นี้ ข้าพระพุทธเจ้ายินดีพอใจยิ่งกว่าคาดหมายไว้ เพราะพระองค์ตรัสอย่างนี้กะข้าพระพุทธเจ้าว่า นานนักแล สีหะ ตระกูลของเธอได้เป็นสถานที่รับรองพวกนิครนถ์มา ด้วยเหตุนั้น เธอพึงสำคัญบิณฑบาตว่าเป็นของควรให้นิครนถ์เหล่านั้นผู้เข้าไปถึงแล้ว ดังนี้ ข้าพระพุทธเจ้าได้ทราบว่า พระสมณะโคดมรับสั่งอย่างนี้ว่า ควรให้ทานแก่เราผู้เดียว ไม่ควรให้ทานแก่คนพวกอื่น ควรให้ทานแก่สาวกของเราเท่านั้น ไม่ควรให้ทานแก่สาวกของศาสดาอื่น เพราะทานที่ให้แก่เราเท่านั้น มีผลมาก ทานที่ให้แก่คนพวกอื่นไม่มีผลมาก ทานที่ให้แก่สาวกของเราเท่านั้น มีผลมาก ทานที่ให้แก่สาวกของศาสดาอื่นไม่มีผลมาก แต่ส่วนพระองค์ทรงชักชวนข้าพระพุทธเจ้า ในการให้แม้ในพวกนิครนถ์ แต่ข้าพระพุทธเจ้าจักรู้กาลในข้อนี้เอง ข้าพระพุทธเจ้านี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ แม้ครั้งที่สาม ขอพระองค์โปรดทรงจำข้าพระพุทธเจ้าว่า เป็นอุบาสกผู้มอบชีวิตถึงสรณะ จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป พระพุทธเจ้าข้า.

สีหเสนาบดีได้ธรรมจักษุ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงอนุปุพพิกถาแก่สีหะเสนาบดี คือ ทรงประกาศทานกถา ศีลกถา สัคคกถา โทษ ความต่ำทราม ความเศร้าหมองของกามทั้งหลาย และ

อานิสงส์ในความออกจากกาม เมื่อพระองค์ทรงทราบว่า สีหะเสนาบดีมีจิตคล่อง มีจิตอ่อน มีจิตปลอดจากนิวรณ์ มีจิตเบิกบาน มีจิตผ่องใสแล้ว จึงได้ทรงประกาศพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ดวงตาเห็นธรรมปราศจากธุลี ปราศจากมลทินได้เกิดแก่สีหะเสนาบดี ณ สถานที่นั่งนั้นแลว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับเป็นธรรมดา ดุจผ้าที่สะอาด ปราศจากมลทินควรรับน้ำย้อมเป็นอย่างดี ฉะนั้น.

ครั้นสีหะเสนาบดีเห็นธรรมแล้ว บรรลุธรรมแล้ว รู้ธรรมแจ่มแจ้งแล้ว หยั่งลงสู่ธรรมแล้ว ข้ามความสงสัยได้แล้ว ปราศจากถ้อยคำแสดงความสงสัย ถึงความเป็นผู้แกล้วกล้า ไม่ต้องเชื่อผู้อื่น ในคำสอนของพระศาสดา ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า ขอพระผู้มีพระภาคพร้อมกับภิกษุสงฆ์ จงทรงพระกรุณาโปรดรับภัตตาหารของข้าพระพุทธเจ้า เพื่อเจริญบุญกุศลและปีติปราโมทย์ในวันพรุ่งนี้ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนาโดยดุษณีภาพ ครั้นสีหะเสนาบดีทราบอาการที่ทรงรับอาราธนาของพระผู้มีพระภาคแล้วได้ลุกจากที่นั่งถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณกลับไป ต่อมาสีหะเสนาบดีใช้มหาดเล็กผู้หนึ่งว่า พนาย เจ้าจงไปหาซื้อเนื้อสดที่เขาขาย แล้วสั่งให้ตกแต่งขาทนียโภชนียาหาร อันประณีตโดยผ่านราตรีนั้นแล้ว ให้มหาดเล็กไปกราบทูลภัตกาลแด่พระผู้มีพระภาคว่า ถึงเวลาแล้วพระพุทธเจ้าข้า ภัตตาหารเสร็จแล้ว.

ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ถือบาตรจีวรเสด็จพระพุทธดำเนินไปทางนิเวศน์ของสีหะเสนาบดี ครั้นถึงแล้วประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์ที่เขาจัดถวาย พร้อมกับภิกษุสงฆ์.

ก็โดยสมัยนั้นแล พวกนิครนถ์เป็นอันมาก พากันประคองแขน คร่ำครวญไปตามถนนหนทางสี่แยก สามแยกทั่วทุกสายในพระนครเวสาลีว่า วันนี้ สีหะเสนาบดีล้มสัตว์ของเลี้ยงตัวอ้วนๆ ทำอาหารถวายพระสมณะโคดม พระสมณะโคดมทรงทราบอยู่ยังเสวยเนื้อนั้นซึ่งเขาทำเฉพาะเจาะจงตน ขณะนั้น มหาดเล็กผู้หนึ่งเข้าไปเฝ้าสีหะเสนาบดีทูลกระซิบว่า ขอเดชะฝ่าพระบาทพึงทราบว่านิครนถ์มากมายเหล่านั้น พากันประคองแขนคร่ำครวญไปตามถนนหนทาง

สี่แยกสามแยกทั่วทุกสายในพระนครเวสาลีว่า วันนี้สีหะเสนาบดี ล้มสัตว์ของเลี้ยงตัวอ้วนๆ ทำอาหารถวายพระสมณโคดม พระสมณโคดมทรงทราบอยู่ ยังเสวยเนื้อนั้น ซึ่งเขาทำเฉพาะเจาะจงตน.

สีหะเสนาบดีตอบว่า ช่างเถิดเจ้า ท่านเหล่านั้นมุ่งติเตียนพระพุทธเจ้ามุ่งติเตียนพระธรรม มุ่งติเตียนพระสงฆ์มานานแล้ว แต่ก็กล่าวตู่พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นด้วยถ้อยคำอันไม่มี เปล่า เท็จ ไม่จริง ยังไม่หนำใจ ส่วนพวกเราไม่ตั้งใจปลงสัตว์จากชีวิต แม้เพราะเหตุแห่งชีวิตเลย.

ครั้งนั้น สีหะเสนาบดีอังคาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยขาทนียโภชนียาหารอันประณีตด้วยมือของตน จนพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จ ทรงนำพระหัตถ์ออกจากบาตรห้ามภัตรแล้ว นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้สีหะเสนาบดีผู้นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งเห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมีกถาแล้ว ทรงลุกจากที่ประทับเสด็จกลับไป.

เรื่องสีหะเสนาบดี จบ.

พระพุทธบัญญัติห้ามฉันเนื้อที่ทำเฉพาะ

ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถาในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรู้อยู่ไม่พึงฉันเนื้อที่เขาทำจำเพาะ รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต ปลา เนื้อ ที่บริสุทธิ์โดยส่วนสาม คือ ไม่ได้เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้รังเกียจ.

พระพุทธบัญญัติห้ามภัตตาหารบางชนิด

[๘๑] ก็โดยสมัยนั้นแล พระนครเวสาลีมีภิกษาหารมาก มีข้าวกล้างอกงาม บิณฑบาตก็ง่าย ภิกษุสงฆ์จะยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยการถือบาตรแสวงหาก็ทำได้ง่าย ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับหลีกเร้นอยู่ในที่สงัด ทรงปริวิตกนี้ว่า ภัตตาหารที่เราอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลาย เมื่อคราว

อัตคัดอาหาร มีข้าวกล้าน้อย บิณฑบาตได้ฝืดเคือง คืออาหารที่เก็บไว้ภายในที่อยู่ ๑ อาหารที่หุงต้มภายในที่อยู่ ๑ อาหารที่หุงต้มเอง ๑ อาหารที่จับต้องแล้วรับประเคนใหม่ ๑ อาหารที่ทายกนำมาจากที่นิมนต์นั้น ๑ อาหารที่รับประเคนฉันในปุเรภัต ๑ อาหารที่เกิดในป่าและเกิดในสระบัว ๑ ภัตตาหารเหล่านั้น ภิกษุทั้งหลายยังฉันอยู่ทุกวันนี้หรือหนอ.

ครั้นเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่ประทับพักเร้น แล้วรับสั่งถามท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ ภัตตาหารที่เราอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลาย เมื่อคราวอัตคัดอาหาร มีข้าวกล้าน้อย บิณฑบาตได้ฝืดเคือง คืออาหารที่เก็บไว้ภายในที่อยู่ ๑ อาหารที่หุงต้มภายในที่อยู่ ๑ อาหารที่หุงต้มเอง ๑ อาหารที่จับต้องแล้วรับประเคนใหม่ ๑ อาหารที่ทายกนำมาจากที่นิมนต์นั้น ๑ อาหารที่รับประเคนฉันในปุเรภัต ๑ อาหารที่เกิดในป่าและเกิดในสระบัว ๑ ภัตตาหารเหล่านั้น ภิกษุทั้งหลายยังฉันอยู่ทุกวันนี้หรือ?

ท่านพระอานนท์ทูลว่า ยังฉันอยู่ พระพุทธเจ้าข้า.

ลำดับนั้น ผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถาในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัตตาหารที่เราอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลาย เมื่อคราวอัตคัดอาหาร มีข้าวกล้าน้อย บิณฑบาตได้ฝืดเคือง คืออาหารที่เก็บไว้ภายในที่อยู่ ๑ อาหารที่หุงต้มภายในที่อยู่ ๑ อาหารที่หุงต้มเอง ๑ อาหารที่จับต้องแล้วประเคนใหม่ ๑ อาหารที่ทายกนำมาจากที่นิมนต์นั้น ๑ อาหารที่รับประเคนฉันในปุเรภัต ๑ อาหารที่เกิดในป่าและเกิดในสระบัว ๑ ภัตตาหารเหล่านั้น เราห้ามจำเดิมนี้เป็นต้นไป

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันอาหารที่เก็บไว้ภายในที่อยู่ อาหารที่หุงต้มภายในที่อยู่ อาหารที่หุงต้มเอง อาหารที่จับต้องแล้วประเคนใหม่ รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนอาหารที่ทายกนำมาจากที่นิมนต์นั้น อาหารที่รับประเคนฉันในปุเรภัต อาหารที่เกิดในป่าและเกิดในสระบัว ยังไม่เป็นเดน ภิกษุฉันเสร็จ ห้ามภัตแล้ว ไม่พึงฉัน รูปใดฉัน พึงปรับอาบัติตามธรรม.

พระพุทธานุญาตกัปปิยภูมิ

[๘๒] ก็โดยสมัยนั้นแล ประชาชนชาวชนบทบรรทุกเกลือบ้าง น้ำมันบ้าง ข้าวสารบ้าง ของขบฉันบ้าง ไว้ในเกวียนเป็นอันมาก แล้วตั้งวงล้อมเกวียนอยู่นอกซุ้มประตูพระอารามคอยท่าว่าเมื่อใด เราทั้งหลายได้ลำดับที่จะถวาย เมื่อนั้นเราจักทำภัตตาหารถวาย ฝนตั้งเค้ามาจะตกใหญ่

จึงคนเหล่านั้นพากันเข้าไปหาท่านพระอานนท์กราบเรียนว่า ท่านพระอานนท์เจ้าข้า เกลือ น้ำมัน ข้าวสาร และของขบฉันเป็นอันมาก พวกข้าพเจ้าบรรทุกไว้ในเกวียนตั้งอยู่หน้าวัดนี้ และฝนตั้งเค้ามาจะตกใหญ่ ท่านพระอานนท์เจ้าข้า พวกข้าพเจ้าพึงปฏิบัติอย่างไร? จึงท่านพระอานนท์กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ถ้าเช่นนั้น สงฆ์จงสมมติวิหารที่ตั้งอยู่สุดเขตวัด ให้เป็นสถานที่เก็บของกัปปิยะ แล้วให้เก็บไว้ในสถานที่ที่สงฆ์จำนงหมาย คือวิหาร เรือนมุงแถบเดียว เรือนชั้น เรือนโล้น หรือถ้ำก็ได้.

วิธีสมมติกัปปิยภูมิ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แลสงฆ์พึงสมมติอย่างนี้

ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา ว่าดังนี้:-

กรรมวาจาสมมติกัปปิยภูมิ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงสมมติวิหารมีชื่อนี้ ให้เป็นกัปปิยภูมิ นี้เป็นญัตติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติวิหารมีชื่อนี้ให้เป็นกัปปิยภูมิ การสมมติวิหารมีชื่อนี้ให้เป็นกัปปิยภูมิ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด

วิหารมีชื่อนี้ สงฆ์สมมติให้เป็นกัปปิยภูมิแล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

สมัยต่อมา ชาวบ้านต้มข้าวต้ม หุงข้าวสวย ต้มแกง สับเนื้อ ผ่าฟืน ส่งเสียงเซ็งแซ่เกรียวกราว ณ สถานที่กัปปิยภูมิ ที่สงฆ์สมมติไว้นั้นแล.

พระผู้มีพระภาค ทรงตื่นบรรทมในเวลาปัจจุสมัยแห่งราตรี ได้ทรงสดับเสียงเซ็งแซ่เกรียวกราว และเสียงการ้องก้อง ครั้นแล้วรับสั่งถามท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ เสียงเซ็งแซ่เกรียวกราว และเสียงการ้องก้องนั้น อะไรกันหนอ?

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า บัดนี้ชาวบ้านมาต้มข้าวต้ม หุงข้าวสวย ต้มแกง สับเนื้อ ผ่าฟืน ณ สถานที่กัปปิยภูมิซึ่งสมมติไว้นั้นแล เสียงเซ็งแซ่เกรียวกราว และเสียงการ้องก้องนั่นคือเสียงนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

พระพุทธานุญาตกัปปิยภูมิ ๓ ชนิด

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้สถานที่กัปปิยภูมิซึ่งสงฆ์สมมติ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตสถานที่กัปปิยภูมิ ๓ ชนิด คือ อุสสาวนันติกา ๑ โคนิสาทิกา ๑ คหปติกา ๑

พระพุทธานุญาตกัปปิยภูมิ ๔ ชนิด

สมัยต่อมา ท่านพระยโสชะอาพาธ ชาวบ้านนำเภสัชมาถวายท่าน ภิกษุทั้งหลายให้เก็บเภสัชเหล่านั้นไว้ข้างนอก สัตว์กินเสียบ้าง ขโมยลักไปเสียบ้าง ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้สถานที่กัปปิยภูมิที่สงฆ์สมมติ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตสถานที่กัปปิยภูมิ ๔ ชนิด คือ อุสสาวนันติกา ๑ โคนิสาทิกา คหปติกา ๑ สมมติกา ๑.

เรื่องเมณฑกะคหบดี

[๘๓] ก็โดยสมัยนั้นแล เมณฑกะคหบดีตั้งบ้านเรือนอยู่ในพระนครภัททิยะ ท่านมีอิทธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ ท่านสระเกล้า แล้วให้กวาดฉางข้าวนั่งอยู่นอกประตู ท่อธารข้าวเปลือกตกจากอากาศเต็มฉาง ภริยามีอิทธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ นางนั่งใกล้กระถางข้าวสุกขนาดจุน้ำหนึ่งอาฬหกใบเดียวเท่านั้น และหม้อแกงหม้อหนึ่ง เลี้ยงอาหารแก่บุรุษที่เป็นทาสและกรรมกร อาหารนั้นไม่หมดสิ้นตลอดเวลาที่นางยังไม่ลุกไปจากที่ บุตรมีอิทธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ เขาถือถุงจุเงินพันหนึ่ง ถุงเดียวเท่านั้น แล้วแจกเบี้ยหวัดกลางปีแก่บุรุษที่เป็นทาสและกรรมกร เงินนั้นไม่หมดสิ้น ตลอดเวลาที่ถุงเงินยังอยู่ในมือของเขา สะใภ้มีอิทธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ นางนั่งใกล้กระเฌอจุข้าว ๔ ทะนานใบเดียวเท่านั้น แล้วแจกข้าวกลางปีแก่บุรุษที่เป็นทาสและกรรมกร ข้าวนั้นมิได้หมดสิ้นตลอดเวลาที่นางยังไม่ลุกไปจากที่ ทาสมีอิทธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือเมื่อเขาไถนาด้วยไถคันเดียว มีรอยไถถึง ๗ รอย.

พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราชได้ทรงสดับข่าวว่า เมณฑกะคหบดีตั้งบ้านเรือนอยู่ในพระนครภัททิยะแคว้นของพระองค์ เธอมีอิทธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ เธอสระเกล้าแล้วให้กวาดฉางข้าว นั่งอยู่นอกประตู ท่อธารข้าวเปลือกตกจากอากาศเต็มฉาง ภริยามีอิทธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ นางนั่งใกล้กระถางข้าวสุกขนาดจุน้ำหนึ่งอาฬหกใบเดียวเท่านั้น และหม้อแกงหม้อหนึ่ง เลี้ยงอาหารแก่บุรุษที่เป็นทาสและกรรมกร อาหารนั้นไม่หมดสิ้นตลอดเวลาที่นางยังไม่ลุกไปจากที่ บุตรมีอิทธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ เขาถือถุงจุเงินพันหนึ่งถุงเดียวเท่านั้นแล้วแจกเบี้ยหวัดกลางปีแก่บุรุษที่เป็นทาสและกรรมกร เงินนั้นไม่หมดสิ้น ตลอดเวลาที่ถุงเงินยังอยู่ในมือของเขา สะใภ้มีอิทธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ นางนั่งใกล้กระเฌอจุข้าว ๔ ทะนานใบเดียวเท่านั้น แล้วแจกข้าวกลางปีแก่บุรุษที่เป็นทาสและกรรมกร ข้าวนั้นมิได้หมดสิ้นตลอดเวลาที่นางยังไม่ลุกไปจากที่ ทาสมีอิทธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ เมื่อเขาไถนาด้วยไถคันเดียวมีรอยไถถึง ๗ รอย.

ครั้งนั้น พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราช ได้ตรัสเรียกมหาอำมาตย์ผู้สำเร็จราชการมารับสั่งว่า ข่าวว่าเมณฑกะคหบดีตั้งบ้านเรือนอยู่ในพระนครภัททิยะแคว้นของเรา เธอมีอิทธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ เธอสระเกล้าแล้วให้กวาดฉางข้าวนั่งอยู่นอกประตู ท่อธารข้าวเปลือกตกจากอากาศเต็มฉาง ภริยามีอิทธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ นางนั่งใกล้กระถางข้าวสุกขนาดจุน้ำหนึ่งอาฬหกใบเดียวเท่านั้น และหม้อแกงใบหนึ่ง เลี้ยงอาหารแก่บุรุษที่เป็นทาสและกรรมกร อาหารนั้นไม่หมดสิ้นตลอดเวลาที่นางยังไม่ลุกไปจากที่ บุตรมีอิทธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ เขาถือถุงจุเงินพันหนึ่งถุงเดียวเท่านั้น แล้วแจกเบี้ยหวัดกลางปีแก่บุรุษที่เป็นทาสและกรรมกร เงินนั้นไม่หมดสิ้นตลอดเวลาที่ถุงเงินยังอยู่ในมือของเขา สะใภ้มีอิทธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ นางนั่งใกล้กระเฌอจุข้าว ๔ ทะนานใบเดียวเท่านั้น แล้วแจกข้าวกลางปีแก่บุรุษที่เป็นทาสและกรรมกร ข้าวนั้นมิได้หมดสิ้นตลอดเวลาที่นางยังไม่ลุกไปจากที่ ทาสมีอิทธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ เมื่อเขาไถนาด้วยไถคันเดียว มีรอยไถถึง ๗ รอย พนาย เธอจงไปดูให้รู้เห็นเหมือนอย่างเราได้เห็นด้วยตนเอง.

ท่านมหาอำมาตย์รับพระบรมราชโองการของพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราชว่า เป็นดังพระราชประสงค์ พระพุทธเจ้าข้า แล้วพร้อมด้วยเสนา ๔ เหล่า เดินทางไปยังภัททิยะนครบทจรไปโดยลำดับจนถึงเมืองภัททิยะ เข้าไปหาเมณฑกะคหบดี ครั้นแล้วได้กล่าวคำนี้กะเมณฑกะ-คหบดีว่า ท่านคหบดี ความจริงข้าพเจ้ามาโดยมีพระบรมราชโองการว่า พนาย ข่าวว่าเมณฑกะ-คหบดีตั้งบ้านเรือนอยู่ในพระนครภัททิยะแคว้นของเรา ครอบครัวของเธอมีอิทธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ เธอสระเกล้าแล้วให้กวาดฉางข้าว นั่งอยู่นอกประตู ท่อธารข้าวเปลือกตกจากอากาศเต็มฉาง ภริยามีอิทธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ นางนั่งใกล้กระถางข้าวสุกขนาดจุน้ำหนึ่งอาฬหกใบเดียวเท่านั้น และหม้อแกงหม้อหนึ่ง เลี้ยงอาหารแก่บุรุษที่เป็นทาสและกรรมกร อาหารนั้นไม่หมดสิ้นตลอดเวลาที่นางยังไม่ลุกไปจากที่ บุตรมีอิทธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ เขาถือถุงจุเงินพันหนึ่งถุงเดียวเท่านั้น แล้วแจกเบี้ยหวัดกลางปีแก่บุรุษที่เป็นทาสและกรรมกร เงินนั้นไม่หมดสิ้นตลอดเวลาที่ถุงเงินยังอยู่ในมือของเขา สะใภ้มีอิทธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือนางนั่งใกล้กระเฌอจุข้าว ๔ ทะนานใบเดียวเท่านั้น แล้วแจกข้าวกลางปีแก่บุรุษที่เป็นทาสและกรรมกร ข้าวนั้นมิได้หมดสิ้นตลอดเวลาที่นางยังไม่ลุกไปจากที่ ทาสมีอิทธานุภาพเห็นปานฉะนี้ คือ เมื่อเขาไถนาด้วยไถคันเดียว มีรอยไถถึง ๗ รอย พนาย เธอจงไปดูให้รู้เห็นเหมือนอย่างเรา ได้เห็นด้วยตนเอง ท่านคหบดี ข้าพเจ้าขอชมอิทธานุภาพของท่าน.

จึงเมณฑกะคหบดีสระเกล้าแล้ว ให้กวาดฉางข้าว นั่งอยู่นอกประตู ท่อธารข้าวเปลือกตกลงมาจากอากาศเต็มฉาง

มหาอำมาตย์สรรเสริญว่า ท่านคหบดี อิทธานุภาพของท่าน ข้าพเจ้าได้เห็นแล้ว ขอชมอิทธานุภาพของภรรยาท่าน

เมณฑกะคหบดีสั่งภรรยาในทันใดว่า ถ้าเช่นนั้น เธอจงเลี้ยงอาหารแก่เสนา ๔ เหล่า

ขณะนั้น ภรรยาท่านเมณฑกะคหบดีได้นั่งใกล้กระถางข้าวสุกขนาดจุน้ำหนึ่งอาฬหกใบเดียวเท่านั้น กับหม้อแกงหม้อหนึ่ง แล้วเลี้ยงอาหารแก่เสนา ๔ เหล่า อาหารนั้นมิได้หมดสิ้นไปตลอดเวลาที่นางยังไม่ลุกไปจากที่

มหาอำมาตย์สรรเสริญว่า ท่านคหบดี อิทธานุภาพของภรรยาท่าน ข้าพเจ้าได้เห็นแล้ว ขอชมอิทธานุภาพของบุตรท่าน

จึงเมณฑกะคหบดีสั่งบุตรว่า ถ้าเช่นนั้น พ่อจงแจกเบี้ยหวัดกลางปีแก่เสนา ๔ เหล่า

ขณะนั้น บุตรของท่านเมณฑกะคหบดีถือถุงจุเงินพันหนึ่ง ถุงเดียวเท่านั้น แล้วได้แจกเบี้ยหวัดกลางปีแก่เสนา ๔ เหล่า เงินนั้นมิได้หมดสิ้นไป ตลอดเวลาที่ถุงเงินยังอยู่ในมือของเขา

ท่านมหาอำมาตย์สรรเสริญว่า ท่านคหบดี อิทธานุภาพของบุตรท่าน ข้าพเจ้าได้เห็นแล้ว ขอชมอิทธานุภาพของสะใภ้ท่าน

เมณฑกะคหบดีสั่งสะใภ้ทันทีว่า ถ้าเช่นนั้น แม่จงแจกข้าวกลางปีแก่เสนา ๔ เหล่า

ขณะนั้น สะใภ้ของเมณฑกะคหบดีได้นั่งใกล้กระเฌอจุข้าว ๔ ทะนานใบเดียวเท่านั้น แล้วได้แจกข้าวกลางปีแก่เสนา ๔ เหล่า ข้าวนั้นมิได้หมดสิ้นไปตลอดเวลาที่นางยังไม่ลุกไปจากที่

มหาอำมาตย์สรรเสริญว่า ท่านคหบดี อิทธานุภาพของสะใภ้ท่าน ข้าพเจ้าได้เห็นแล้ว ขอชมอิทธานุภาพของทาสท่าน

เมณ. อิทธานุภาพของทาสข้าเจ้า ท่านต้องชมที่นา ขอรับ.

ม. ไม่ต้องละท่านคหบดี แม้อิทธานุภาพของทาสท่าน ก็เป็นอันข้าพเจ้าได้เห็นแล้ว ครั้นเสร็จราชการนั้นแล้ว ท่านมหาอำมาตย์นั้นพร้อมด้วยเสนา ๔ เหล่า ก็เดินทางกลับพระนครราชคฤห์ เข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราชกราบทูลเรื่องนั้นให้ทรงทราบทุกประการ.

[๘๔] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระนครเวสาลีตามพระพุทธาภิรมย์ แล้วเสด็จจาริกทางพระนครภัททิยะ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๑,๒๕๐ รูป เสด็จจาริกโดยลำดับ ได้เสด็จถึงพระนครภัททิยะแล้วทราบว่า พระองค์ประทับอยู่ ณ ชาติยาวัน เขตพระนครภัททิยะนั้น.

พระพุทธคุณ

เมณฑกะคหบดีได้สดับข่าวถนัดแน่ว่า ท่านผู้เจริญ พระสมณะโคดมศากยบุตร ทรงผนวชจากศากยตระกูล เสด็จโดยลำดับถึงพระนครภัททิยะ ประทับอยู่ ณ ชาติยาวัน เขตพระนครภัททิยะ ก็พระกิตติศัพท์อันงามของท่านพระโคดมพระองค์นั้น ขจรไปแล้วอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นทรงเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ทรงบรรลุวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้วทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดา

ของทวยเทพและมนุษย์ เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม พระองค์ทรงทำโลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เอง แล้วทรงสอนหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะพราหมณ์ ทวยเทพและมนุษย์ให้รู้ ทรงแสดงธรรม งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์ บริสุทธิ์ อนึ่ง การเห็นพระอรหันต์ทั้งหลายเห็นปานนั้น เป็นความดี

หลังจากนั้น เมณฑกะคหบดีให้จัดแจงยวดยานที่งามๆ แล้วขึ้นสู่ยวดยานที่งามๆ มียวดยานที่งามๆ หลายคันแล่นออกจากพระนครภัททิยะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค.

พวกเดียรถีย์เป็นอันมาก ได้เห็นเมณฑกะคหบดีกำลังมาแต่ไกลเทียว ครั้นแล้วได้ทักถามเมณฑกะคหบดีว่า ท่านคหบดี ท่านจะไปที่ไหน?

เมณ. ข้าพเจ้าจะไปเฝ้าพระสมณะโคดม เจ้าข้า.

ด. คหบดี ก็ท่านเป็นกิริยวาท จะไปเฝ้าสมณะโคดมผู้เป็นอกิริยวาททำไม เพราะพระสมณะโคดมเป็นอกิริยวาท แสดงธรรมเพื่อความไม่ทำ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น

ลำดับนั้น เมณฑกะคหบดีคิดว่า พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น จักเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่แท้ไม่ต้องสงสัย เพราะฉะนั้น เดียรถีย์พวกนี้จึงพากันริษยา แล้วไปด้วยยวดยานตลอดภูมิภาคที่ยวดยานจะไปได้ ลงจากยวดยานแล้ว เดินเข้าไปในพุทธสำนัก ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

ทรงแสดงธรรมโปรด

พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงอนุปุพพิกถาแก่เมณฑกะคหบดี ผู้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง คือ ทรงประกาศทานกถา ศีลกถา สัคคกถา โทษ ความต่ำทราม ความเศร้าหมองของกามทั้งหลาย และอานิสงส์ในความออกจากกาม ขณะเมื่อพระองค์ทรงทราบว่า ท่านเมณฑกะคหบดีมีจิตคล่อง มีจิตอ่อน มีจิตปลอดจากนิวรณ์ มีจิตเบิกบาน มีจิตผ่องใสแล้ว จึงทรงประกาศพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ดวงตาเห็นธรรมปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดแก่ท่านเมณฑกะคหบดี ณ สถานที่นั่งนั้นแลว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับเป็นธรรมดา ดุจผ้าที่สะอาดปราศจากมลทิน ควรรับน้ำย้อมด้วยดีฉะนั้น.

แสดงตนเป็นอุบาสก

ครั้นเมณฑกะคหบดีเห็นธรรมแล้ว บรรลุธรรมแล้ว รู้ธรรมแจ่มแจ้งแล้ว หยั่งลงสู่ธรรมแล้ว ข้ามความสงสัยได้แล้ว ปราศจากถ้อยคำแสดงความสงสัยถึงความเป็นผู้องอาจ ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในคำสอนของพระศาสดา ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระพุทธเจ้าข้า ภาษิตของพระองค์ไพเราะนัก พระพุทธเจ้าข้า พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยายอย่างนี้เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิดบอกทางแก่คนหลงทางหรือส่งประทีปในที่มืด ด้วยประสงค์ว่า คนมีจักษุจักเห็นรูปฉะนั้น ข้าพระพุทธเจ้านี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรมและพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระองค์โปรดทรงจำข้าพระพุทธเจ้าว่า เป็นอุบาสกผู้มอบชีวิตถึงสรณะ จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป และขอพระองค์พร้อมกับภิกษุสงฆ์ จงทรงพระกรุณาโปรดรับภัตตาหารของข้าพระพุทธเจ้า เพื่อเจริญบุญกุศลและปีติปราโมทย์ในวันพรุ่งนี้ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า. พระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนาด้วยดุษณีภาพ ครั้นเมณฑกะคหบดีทราบการรับอาราธนาของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลุกจากที่นั่ง ถวายบังคมทำประทักษิณกลับไป แล้วสั่งให้ตกแต่งของเคี้ยวของฉันอันประณีตโดยผ่านราตรีนั้น แล้วให้เจ้าหน้าที่ไปกราบทูลภัตกาลแด่พระผู้มีพระภาคว่า ถึงเวลาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ภัตตาหารเสร็จแล้ว.

ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ถือบาตรจีวรเสด็จพระพุทธดำเนินเข้าไปทางนิเวศน์ของเมณฑกะคหบดี ครั้นถึงแล้วประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์ที่จัดไว้ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์

ขณะนั้น ภรรยา บุตร สะใภ้ และทาส ของเมณฑกะคหบดีได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมแล้วนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอนุปุพพิกถาแก่เขาทั้งหลาย คือ ทรงประกาศทานกถา ศีลกถา สัคคกถา โทษ ความต่ำทราม ความเศร้าหมองของกามทั้งหลาย และอานิสงส์ในความออกจากกาม เมื่อพระองค์ทรงทราบว่า ชนเหล่านั้นมีจิตคล่อง มีจิตอ่อน มีจิตปลอดจากนิวรณ์ มีจิตเบิกบาน มีจิตผ่องใสแล้ว จึงทรงประกาศพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ดวงตาเห็นธรรม ปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้เกิดแก่เขาทั้งหลาย ณ สถานที่นั่งนั้นแลว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมี

ความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับเป็นธรรมดา ดุจผ้าที่สะอาด ปราศจากมลทิน ควรรับน้ำย้อมด้วยดี ฉะนั้น.

ครั้นชนเหล่านั้นเห็นธรรมแล้ว บรรลุธรรมแล้ว รู้ธรรมแจ่มแจ้งแล้วหยั่งลงสู่ธรรมแล้ว ข้ามความสงสัยได้แล้ว ปราศจากถ้อยคำแสดงความสงสัยแล้ว ถึงความเป็นผู้องอาจ ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในคำสอนของพระศาสดา ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระพุทธเจ้าข้า ภาษิตของพระองค์ไพเราะนัก พระพุทธเจ้าข้า พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยายอย่างนี้ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยประสงค์ว่า คนมีจักษุจะเห็นรูปฉะนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเหล่านี้ ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ ขอพระองค์โปรดทรงจำข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายว่า เป็นอุบาสกอุบาสิกาผู้มอบชีวิตถึงสรณะ จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป.

ครั้นเมณฑกะคหบดีอังคาสภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยขาทนียโภชนียาหารอันประณีต ด้วยมือของตนจนยังพระผู้มีพระภาคผู้เสวยเสร็จ ทรงนำพระหัตถ์จากบาตรให้ห้ามภัตรแล้วจึงนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้กราบทูลปวารณาแด่พระผู้มีพระภาคว่า ตราบใดที่พระองค์ยังประทับอยู่ ณ พระนครภัททิยะ ข้าพระพุทธเจ้าขอถวายภัตตาหารเป็นประจำแก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เมณฑกะคหบดีเห็นแจ้งสมาทาน อาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมีกถา แล้วทรงลุกจากที่ประทับเสด็จกลับไป.

เมณฑกคหบดีอังคาสพระสงฆ์

[๘๕] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระนครภัททิยะตามพระพุทธาภิรมย์ แล้วไม่ได้ทรงลาเมณฑกะคหบดี เสด็จพระพุทธดำเนินไปทางชนบทอังคุตตราปะ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๑,๒๕๐ รูป เมณฑกะคหบดีได้ทราบข่าวแน่ชัดว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จพระพุทธดำเนินไปทางชนบทอังคุตตราปะ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๑,๒๕๐ รูป จึงสั่งทาสและกรรมกรว่า พนายทั้งหลาย ถ้ากระนั้น พวกเจ้าจงบรรทุกเกลือบ้าง น้ำมันบ้าง ข้าวสารบ้าง ของขบฉันบ้าง ลงในเกวียนให้มากๆ และคนเลี้ยงโค ๑,๒๕๐ คน จงพาแม่โคนม ๑,๒๕๐ ตัวมาด้วย เราจักเลี้ยงพระสงฆ์ด้วยน้ำนมสดอันรีดใหม่ที่มีน้ำยังอุ่นๆ ณ สถานที่ๆ เราได้พบ

พระผู้มีพระภาค ครั้นเมณฑกะคหบดีตามไปพบพระผู้มีพระภาค ณ ระหว่างทางกันดาร จึงเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลอาราธนาว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคพร้อมกับภิกษุสงฆ์ จงทรงพระกรุณาโปรดรับภัตตาหารของข้าพระพุทธเจ้า เพื่อเจริญบุญกุศลและปีติปราโมทย์ในวันพรุ่งนี้ด้วยเถิด พระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนาโดยดุษณีภาพ ครั้นเมณฑกะคหบดี ทราบการทรงรับอาราธนาของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลุกจากที่นั่ง ถวายบังคมทำประทักษิณกลับไป แล้วสั่งให้ตกแต่งของเคี้ยวของฉันอันประณีต โดยผ่านราตรีนั้น แล้วให้คนไปกราบทูลภัตกาลแด่พระผู้มีพระภาคว่า ถึงเวลาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ภัตตาหารเสร็จแล้ว.

ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสกแล้ว ถือบาตรจีวรเสด็จพระพุทธดำเนินเข้าสถานที่อังคาสของเมณฑกะคหบดี ครั้นแล้วประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์ที่เขาปูลาดถวายพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ จึงเมณฑกะคหบดีสั่งคนเลี้ยงโค ๑,๒๕๐ คนว่า พนายทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น จงช่วยกันจับแม่โคนมคนละตัว แล้วยืนใกล้ๆ ภิกษุรูปละคนๆ เราจักเลี้ยงพระด้วยน้ำนมสดอันรีดใหม่ที่มีน้ำยังอุ่นๆ ครั้นแล้วได้อังคาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยขาทนีย-โภชนียาหารอันประณีต และด้วยน้ำนมสดอันรีดใหม่ด้วยมือของตน จนให้ห้ามภัตรแล้ว ภิกษุทั้งหลายรังเกียจ ไม่ยอมรับประเคนน้ำนมสด พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย จงรับประเคนฉันเถิด.

เมื่อเมณฑกะคหบดีอังคาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยขาทนียโภชนียาหารอันประณีต และด้วยน้ำนมสดรีดใหม่ด้วยมือของตนจนยังพระผู้มีพระภาคผู้เสวยเสร็จ ทรงนำพระหัตถ์ออกจากบาตรให้ห้ามภัตรแล้ว ได้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เมณฑกะคหบดีนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า มีอยู่ พระพุทธเจ้าข้า หนทางกันดารอัตคัดน้ำ อัตคัดอาหาร ภิกษุไม่มีเสบียงจะเดินทางไป ทำไม่ได้ง่าย ขอประทานพระวโรกาส ขอพระองค์โปรดทรงอนุญาตเสบียงเดินทางแก่ภิกษุทั้งหลายด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า.

เมณฑกานุญาต

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เมณฑกะคหบดีเห็นแจ้งสมาทาน อาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้ว ทรงลุกจากที่ประทับเสด็จกลับไป หลังจากนั้นพระองค์ทรงทำธรรมีกถา

ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตโครส ๕ คือ นมสด นมส้ม เปรียง เนยข้น เนยใส.

มีอยู่ ภิกษุทั้งหลาย หนทางกันดารอัตคัดน้ำ อัตคัดอาหาร ภิกษุไม่มีเสบียงจะเดินทางไป ทำไม่ได้ง่าย เราอนุญาตให้แสวงหาเสบียงได้ คือ ภิกษุต้องการข้าวสาร พึงแสวงหาข้าวสาร ต้องการถั่วเขียว พึงแสวงหาถั่วเขียว ต้องการถั่วราชมาส พึงแสวงหาถั่วราชมาส ต้องการเกลือ พึงแสวงหาเกลือ ต้องการน้ำอ้อย พึงแสวงหาน้ำอ้อย ต้องการน้ำมัน พึงแสวงหาน้ำมัน ต้องการเนยใส ก็พึงแสวงหาเนยใส.

มีอยู่ ภิกษุทั้งหลาย ชาวบ้านที่มีศรัทธาเลื่อมใส เขามอบเงินทองไว้ในมือกัปปิยการก สั่งว่า สิ่งใดควรแก่พระผู้เป็นเจ้า ขอท่านจงถวายสิ่งนั้นด้วยกัปปิยภัณฑ์นี้.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ยินดีของอันเป็นกัปปิยะจากกัปปิยภัณฑ์นั้นได้ แต่เรามิได้กล่าวว่า พึงยินดี พึงแสวงหาทองและเงินโดยปริยายไรๆ เลย.

เรื่องเกณิยชฎิล

[๘๖] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จพระพุทธดำเนินผ่านระยะทางโดยลำดับ เสด็จถึงอาปณนิคมแล้ว เกณิยชฎิลได้สดับข่าวถนัดแน่ว่า ท่านผู้เจริญ พระสมณโคดม ศากยบุตร ทรงผนวชจากศากยตระกูล เสด็จโดยลำดับถึงอาปณนิคมแล้ว ก็เพราะกิตติศัพท์อันงามของท่านพระโคดมพระองค์นั้นขจรไปแล้วอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นทรงเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ทรงบรรลุวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของทวยเทพและมนุษย์ เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม พระองค์ทรงทำโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลกให้แจ้งชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เอง แล้วทรงสั่งสอนหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ ทวยเทพและมนุษย์ให้รู้ ทรงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ ทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์บริสุทธิ์ อนึ่ง การเห็นพระอรหันต์ทั้งหลายเห็นปานนั้นเป็นความดี.

หลังจากนั้น เกณิยชฎิลได้ดำริว่า เราจะให้นำอะไรไปถวายพระสมณโคดมดีหนอ จึงได้ดำริต่อไปว่า บรรดาฤษีผู้เป็นบุรพาจารย์ของพวกพราหมณ์ คือ ฤษีอัฏฐกะ ฤษีวามกะ

ฤษีวามเทวะ ฤษีเวสสามิตตะ ฤษียมตัคคิ ฤษีอังคีรสะ ฤษีภารทวาชะ ฤษีวาเสฏฐะ ฤษีกัสสปะ ฤษีภคุ ซึ่งเป็นผู้ผูกมนต์มาก่อนพวกพราหมณ์ในบัดนี้ ขับตามกล่าวตามซึ่งบทมนต์ของเก่านี้ ที่ท่านขับแล้วบอกว่า รวบรวมไว้แล้ว กล่าวได้ถูกต้อง บอกได้ถูกต้องตามที่กล่าวไว้บอกไว้ เป็นผู้เว้นฉันในราตรี งดฉันในเวลาวิกาล ฤษีเหล่านั้นได้ยินดีน้ำปานะเห็นปานนี้ แม้พระสมณะโคดมก็เว้นฉันในราตรี งดฉันในเวลาวิกาล ก็ควรจะยินดีน้ำปานะเห็นปานนี้บ้าง แล้วสั่งให้ตกแต่งน้ำปานะเป็นอันมาก ให้คนหาบไปถึงพุทธสำนัก ครั้นถึงแล้วได้ทูลปราศรัยพอให้เป็นที่บันเทิง เป็นที่ระลึกถึงกันไปแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกราบทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคว่า ขอท่านพระโคดมโปรดทรงรับน้ำปานะของข้าพระเจ้า.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เกณิยะ ถ้าเช่นนั้นจงถวายแก่ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายรังเกียจไม่ยอมรับประเคน พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย จงรับประเคนฉันเถิด ครั้งนั้นเกณิยชฎิลได้อังคาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยน้ำปานะอันมากด้วยมือของตนจนยังพระผู้มีพระภาคผู้ล้างพระหัตถ์ นำพระหัตถ์จากบาตรให้ห้ามภัตรแล้ว ได้นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

พระผู้มีพระภาคได้ทรงชี้แจงให้เกณิยชฎิลผู้นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมีกถา.

ครั้งนั้น เกณิยชฎิลอันพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้ว ได้กราบทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคว่า ขอท่านพระโคดมพร้อมกับภิกษุสงฆ์จงทรงพระกรุณาโปรดรับภัตตาหารของข้าพระพุทธเจ้า เพื่อเจริญบุญกุศลและปีติปราโมทย์ในวันพรุ่งนี้ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคตรัสเตือนว่า เกณิยะ ภิกษุสงฆ์มีมากถึง ๑,๒๕๐ รูป และท่านก็เลื่อมใสยิ่งนักในหมู่พราหมณ์.

เกณิยชฎิล ได้ทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคเป็นคำรบที่สองว่า แม้ภิกษุสงฆ์จะมีมากถึง ๑,๒๕๐ รูป และข้าพระพุทธเจ้าได้เลื่อมใสยิ่งนักในหมู่พราหมณ์ก็จริง ถึงอย่างนั้น ก็ขอท่านพระโคดมพร้อมกับภิกษุสงฆ์ จงทรงพระกรุณาโปรดรับภัตตาหารของพระพุทธเจ้า เพื่อเจริญบุญกุศลและปีติปราโมทย์ในวันพรุ่งนี้ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคตรัสเตือนเกณิยะว่า ภิกษุสงฆ์มีมากถึง ๑,๒๕๐ รูป และท่านก็เลื่อมใสยิ่งนักในหมู่พราหมณ์.

เกณิยชฎิล ก็ได้กราบทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคเป็นคำรบสามว่า แม้ภิกษุสงฆ์จะมีมากถึง ๑,๒๕๐ รูป และข้าพระพุทธเจ้าได้เลื่อมใสยิ่งนักในหมู่พราหมณ์ก็จริง ถึงอย่างนั้น ก็ขอท่านพระโคดมพร้อมภิกษุสงฆ์ จงทรงพระกรุณาโปรดรับภัตตาหารของข้าพระพุทธเจ้า เพื่อเจริญบุญกุศลและปีติปราโมทย์ในวันพรุ่งนี้ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนาโดยดุษณีภาพ ครั้นเกณิยชฎิลทราบอาการ รับอาราธนาของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลุกจากที่นั่งกลับไป.

พระพุทธานุญาตน้ำอัฏฐบาน

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำปานะ ๘ ชนิด คือ น้ำปานะทำด้วยผลมะม่วง ๑ น้ำปานะทำด้วยผลหว้า ๑ น้ำปานะทำด้วยผลกล้วยมีเมล็ด ๑ น้ำปานะทำด้วยผลกล้วยไม่มีเมล็ด ๑ น้ำปานะทำด้วยผลมะทราง ๑ น้ำปานะทำด้วยผลจันทน์หรือองุ่น ๑ น้ำปานะทำด้วยเง่าบัว ๑ น้ำปานะทำด้วยผลมะปรางหรือลิ้นจี่ ๑.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำผลไม้ทุกชนิด เว้นน้ำต้มเมล็ดข้าวเปลือก.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำใบไม้ทุกชนิด เว้นน้ำผักดอง.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำดอกไม้ทุกชนิด เว้นน้ำดอกมะทราง.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำอ้อยสด.

ครั้งนั้น เกณิยชฎิลสั่งให้ตกแต่งของเคี้ยวของฉันอันประณีต ณ อาศรมของตนโดยผ่านราตรีนั้น แล้วให้คนกราบทูลภัตกาลแด่พระผู้มีพระภาคว่า ถึงเวลาแล้ว ท่านพระโคดม ภัตตาหารเสร็จแล้ว ขณะนั้นเป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก แล้วถือบาตรจีวรเสด็จพระพุทธดำเนินไปทางอาศรมของเกณิยชฎิล ครั้นถึงแล้ว ประทับนั่งเหนือพระพุทธอาสน์ที่เขาจัดถวาย พร้อมกับภิกษุสงฆ์ จึงเกณิยชฎิลอังคาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยของเคี้ยว ของฉันอันประณีต ด้วยมือของตน จนพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จ นำพระหัตถ์จากบาตรห้ามภัตรแล้ว ได้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

พระผู้มีพระภาค ได้ทรงอนุโมทนาเกณิยชฎิลด้วยคาถาเหล่านี้ ว่าดังนี้:-

[๘๗] ยัญทั้งหลายมีการบูชาไฟเป็นหัวหน้า สาวิตติฉันท์
เป็นยอดของฉันทศาสตร์ พระมหาราชเจ้าเป็นประมุขของ
มนุษยนิกร สมุทรสาครเป็นประธานของแม่น้ำทั้งหลาย
ดวงจันทร์ใหญ่กว่าดวงดาวนักษัตรในอากาศ ดวงภาณุมาศ
ใหญ่กว่าบรรดาสิ่งของที่มีแสงร้อนทั้งหลาย ฉันใด พระ-
สงฆ์ ย่อมเป็นใหญ่สำหรับทายกผู้หวังบุญบำเพ็ญทานอยู่
ฉันนั้น.

ครั้นพระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาเกณิยชฎิล ด้วยคาถาเหล่านี้แล้ว ทรงลุกจากที่ประทับเสด็จกลับ.

เตรียมการต้อนรับพระพุทธเจ้า

[๘๘] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อาปณนิคมตามพระพุทธาภิรมย์ แล้วเสด็จจาริกไปทางพระนครกุสินารา พร้อมด้วยภิกษุหมู่ใหญ่ประมาณ ๑,๒๕๐ รูป.

พวกมัลลกษัตริย์ชาวพระนครกุสินารา ได้ทรงทราบข่าวแน่ถนัดว่า พระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จมาพระนครกุสินารา พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๑,๒๕๐ รูป มัลลกษัตริย์เหล่านั้นได้ตั้งกติกาไว้ว่า ผู้ใดไม่ต้อนรับเสด็จพระผู้มีพระภาค จะต้องถูกปรับสินไหมเป็นเงิน ๕๐๐ กษาปณ์ สมัยนั้น โรชะมัลลกษัตริย์เป็นพระสหายของพระอานนท์ ครั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกโดยลำดับ ถึงพระนครกุสินาราแล้ว พวกมัลลกษัตริย์ชาวพระนครกุสินาราได้จัดการต้อนรับเสด็จพระผู้มีพระภาคแล้ว ครั้นโรชะมัลลกษัตริย์รับเสด็จพระผู้มีพระภาคแล้ว เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่พัก ทรงอภิวาทแล้วประทับยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

ท่านพระอานนท์ได้ปราศรัยกะโรชะมัลลกษัตริย์ผู้ประทับยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า ท่านโรชะ การรับเสด็จพระผู้มีพระภาคของท่านโอฬารแท้.

โรชะมัลลกษัตริย์ตรัสว่า พระคุณเจ้าอานนท์ พระพุทธเจ้าก็ดี พระธรรมก็ดี พระสงฆ์ก็ดี ไม่ได้ทำให้ข้าพเจ้าใหญ่โต พวกญาติต่างหากได้ตั้งกติกาไว้ว่า ผู้ใดไม่ต้อนรับเสด็จพระผู้มีพระภาค จะต้องถูกปรับสินไหมเป็นเงิน ๕๐๐ กษาปณ์ ข้าพเจ้านั้นแลได้ต้อนรับเสด็จพระผู้มีพระภาคเช่นนี้ เพราะกลัวพวกญาติปรับสินไหม.

ทันใดท่านพระอานนท์แสดงความไม่พอใจว่า ไฉน โรชะมัลลกษัตริย์จึงได้ตรัสอย่างนี้ แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคม นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า โรชะมัลลกษัตริย์ผู้นี้ เป็นคนมีชื่อเสียง มีคนรู้จักมาก และความเลื่อมใสในพระธรรมวินัยนี้ ของคนที่มีผู้รู้จักมากเช่นนี้ มีอิทธิพลมากนัก ขอประทานพระวโรกาส ขอพระองค์ทรงกรุณาโปรดบันดาลให้โรชะมัลลกษัตริย์เลื่อมใสในพระธรรมวินัยนี้ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ การที่จะบันดาลให้โรชะมัลลกษัตริย์เลื่อมใสในพระธรรมวินัยนี้นั้น ตถาคตทำได้ไม่ยากเลย.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแผ่เมตตาจิตไปยังโรชะมัลลกษัตริย์ แล้วทรงลุกจากที่ประทับเสด็จเข้าพระวิหาร ครั้นโรชะมัลลกษัตริย์ อันพระเมตตาจิตของพระผู้มีพระภาคถูกต้องแล้ว ได้เที่ยวค้นหาตามวิหาร ตามบริเวณทั่วทุกแห่ง ดุจโคแม่ลูกอ่อน แล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ท่านเจ้าข้า เวลานี้ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ประทับอยู่ที่ไหน เพราะข้าพเจ้าใคร่จะเฝ้าพระองค์.

ภิกษุทั้งหลายถวายพระพรว่า ท่านโรชะ พระวิหารนั่นเขาปิดพระทวารเสียแล้ว ขอท่านโปรดสงบเสียง เสด็จเข้าไปทางพระวิหารนั้น ค่อยๆ ย่องเข้าไปที่หน้ามุข ทรงกระแอมแล้วทรงเคาะพระทวารเถิด พระผู้มีพระภาคจักทรงเปิดพระทวารรับท่าน ถวายพระพร.

โรชะมัลลกษัตริย์ได้ธรรมจักษุ

ขณะนั้น โรชะมัลลกษัตริย์ทรงสงบเสียง เสด็จเข้าไปทางพระวิหารซึ่งปิดพระทวารเสียแล้วนั้น ค่อยๆ ย่องเข้าไปที่หน้ามุข ทรงกระแอมแล้วเคาะบานพระทวาร พระผู้มีพระภาคทรงเปิดพระทวารรับ จึงโรชะมัลลกษัตริย์เสด็จเข้าพระวิหาร ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วประทับนั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงอนุปุพพิกถาแก่โรชะมัลลกษัตริย์ คือ ทรงประกาศ ทานกถา ศีลกถา สัคคกถา โทษ ความต่ำทราม ความเศร้าหมองของกามทั้งหลาย และอานิสงส์ในความออกจากกาม ขณะเมื่อพระองค์ทรงทราบว่า โรชะมัลลกษัตริย์มีจิตคล่อง มีจิตอ่อน มีจิตปราศจากนิวรณ์ มีจิตเบิกบาน มีจิตผ่องใสแล้ว จึงทรงประกาศพระธรรมเทศนา ที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือทุกข์ สมุทัย นิโรธ

มรรค ดวงตาเห็นธรรมปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน ได้บังเกิดแก่โรชะมัลลกษัตริย์ ณ สถานที่ประทับนั้นแลว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับเป็นธรรมดา ดุจผ้าที่สะอาดปราศจากมลทินควรรับน้ำย้อมด้วยดี ฉะนั้น โรชะมัลลกษัตริย์ได้ทรงเห็นธรรมแล้ว ได้ทรงบรรลุธรรมแล้ว ได้รู้ธรรมแจ่มแจ้ง ได้หยั่งลงสู่ธรรมแล้ว ข้ามความสงสัยได้แล้ว ปราศจากถ้อยคำแสดงความสงสัย ถึงความเป็นผู้องอาจไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในคำสอนของพระศาสดา ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า ขอประทานพระวโรกาส ขอพระคุณเจ้าทั้งหลายโปรดรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ของข้าพระพุทธเจ้าผู้เดียว อย่ารับของคนอื่น.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรโรชะ แม้อริยบุคคลผู้ได้เห็นธรรมแล้วด้วยญาณของพระเสขะ ด้วยทัสสนะของพระเสขะเหมือนอย่างท่าน ก็คงมีความปรารภอย่างนี้ว่า โอ พระคุณเจ้าทั้งหลายคงกรุณารับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะคิลานปัจจัยเภสัชบริขารของพวกเราเท่านั้น คงไม่รับของผู้อื่นเป็นแน่ เพราะฉะนั้นแล ภิกษุทั้งหลายจักรับปัจจัยของท่านด้วย ของคนอื่นด้วย.

ก็โดยสมัยนั้นแล ประชาชนทั้งหลายได้จัดตั้งลำดับภัตตาหารอันประณีตไว้ที่นครกุสินารา ครั้นโรชะมัลลกษัตริย์ไม่ได้ลำดับที่จะถวายภัตตาหารจึงได้ทรงดำริว่า ไฉนหนอ เราพึงตรวจดูโรงอาหาร สิ่งใดไม่มีในโรงอาหาร เราพึงตกแต่งสิ่งนั้นถวาย ครั้นแล้วทรงตรวจดูในโรงอาหาร ไม่ทอดพระเนตรเห็นของ ๒ อย่าง คือผักสด ๑ ของขบฉันที่ทำด้วยแป้ง ๑ จึงเสด็จเข้าไปหาท่านพระอานนท์ ครั้นแล้วได้ทูลหารือว่า ท่านพระอานนท์เจ้าข้า เมื่อข้าพเจ้าไม่ได้ลำดับที่จะถวายภัตตาหาร ณ สถานที่แห่งนี้ ได้มีความดำริว่า ไฉนหนอ เราพึงตรวจดูโรงอาหาร สิ่งใดไม่มีในโรงอาหาร เราพึงตกแต่งสิ่งนั้นถวาย ท่านพระอานนท์เจ้าข้า ข้าพเจ้านั้นเมื่อตรวจดูโรงอาหาร ไม่ได้เห็นของ ๒ อย่าง คือผักสด ๑ ของขบฉันที่ทำด้วยแป้ง ๑ หากข้าพเจ้าพึงตกแต่งผักสดและของขบฉันที่ทำด้วยแป้งถวาย พระผู้มีพระภาคจะพึงทรงรับของข้าพเจ้าหรือไม่เจ้าข้า?

ท่านพระอานนท์ถวายพระพรว่า ท่านโรชะ ถ้ากระนั้นอาตมาจะทูลถามพระผู้มีพระภาคดูแล้วได้กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อานนท์ ถ้าเช่นนั้นจงให้เขาตกแต่งเถิด.

ท่านพระอานนท์ถวายพระพรว่า ท่านโรชะ ถ้ากระนั้น ท่านจงตกแต่งถวาย.

โรชะมัลลกษัตริย์ จึงสั่งให้ตกแต่งผักสด และของขบเคี้ยวที่ทำด้วยแป้งเป็นอันมาก โดยผ่านราตรีนั้นแล้ว น้อมถวายแด่พระผู้มีพระภาคพลางกราบทูลว่า ขอพระผู้มีพระภาคจงโปรดรับผักสด และของขบฉันที่ทำด้วยแป้ง ของข้าพระพุทธเจ้าเถิด พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรโรชะ ถ้าเช่นนั้น จงถวายภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายรังเกียจ ไม่รับประเคน พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงรับประเคนฉันเถิด. ขณะนั้น โรชะมัลลกษัตริย์ ทรงอังคาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขด้วยผักสด และของขบฉันที่ทำด้วยแป้งมากมาย ด้วยพระหัตถ์ของพระองค์ จนยังพระผู้มีพระภาคผู้ล้างพระหัตถ์แล้ว ทรงนำพระหัตถ์จากบาตร ให้ห้ามภัตแล้ว ได้ประทับเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้โรชะมัลลกษัตริย์ผู้นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ทรงเห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญร่าเริง ด้วยธรรมีกถาแล้ว ทรงลุกจากที่ประทับเสด็จกลับ.

พระพุทธานุญาตผักและแป้ง

ภายหลังพระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถาแล้ว ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผักสดทุกชนิดและของขบฉันที่ทำด้วยแป้งทุกชนิด.

เรื่องวุฑฒบรรพชิต

[๘๙] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาค ประทับอยู่ในพระนครกุสินาราตามพระพุทธาภิรมย์แล้วเสด็จพระพุทธดำเนินทางอาตุมานครพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๑,๒๕๐ รูป สมัยนั้นมีภิกษุบวชภายแก่รูปหนึ่ง เคยเป็นช่างกัลบก อาศัยอยู่ในอาตุมานคร เธอมีบุตรชายสองคนเป็นเด็กพูดจาอ่อนหวาน มีไหวพริบดี ขยันแข็งแรง มีฝีมือยอดเยี่ยมในการช่างกัลบกของตนดีเท่าอาจารย์ เธอได้ทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จมาสู่อาตุมานคร พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๑,๒๕๐ รูป ครั้นแล้วได้แจ้งความประสงค์อันนั้นแก่บุตรทั้งสองนั้นว่า พ่อทั้งหลายข่าวว่า พระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จสู่อาตุมานคร พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ

๑,๒๕๐ ไปเถิด พ่อทั้งสอง จงถือเครื่องมือตัดผม และโกนผม กับทะนานและถุง เที่ยวไปตัดและโกนผม ตามบ้านเรือนทุกแห่ง แลกเกลือบ้าง น้ำมันบ้าง ข้าวสารบ้าง ของขบฉันบ้าง พ่อจักทำยาคูที่ดื่มได้ถวายพระผู้มีพระภาคผู้เสด็จมาถึงแล้ว.

บุตรชายทั้งสองรับคำสั่งของหลวงพ่อว่า จะปฏิบัติเช่นนั้น แล้วถือเครื่องมือตัดผมโกนผมกับทะนานและถุง เที่ยวไปตัดและโกนผมตามบ้านเรือนทุกแห่ง แลกเกลือบ้าง น้ำมันบ้าง ข้าวสารบ้าง ของขบฉันบ้าง ชาวบ้านเห็นเด็กสองคนนั้นพูดจาอ่อนหวาน มีไหวพริบดี แม้ผู้ที่ไม่ประสงค์จะให้ตัดและโกนผม ก็ให้ตัดให้โกนผม ถึงให้ตัดให้โกนผมแล้ว ก็ให้ค่าแรงมาก เป็นอันว่าเด็กทั้งสองคนนั้นเก็บรวบรวมเกลือบ้าง น้ำมันบ้าง ข้าวสารบ้าง ของขบฉันบ้าง ได้เป็นอันมาก.

ครั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกโดยลำดับ เสด็จถึงอาตุมานครแล้ว ทราบว่าพระองค์ประทับอยู่ที่ภูสาคารเขตอาตุมานครนั้น จึงพระขรัวตานั้น สั่งให้คนตกแต่งข้าวยาคูเป็นอันมาก โดยผ่านราตรีนั้นแล้ว น้อมถวายพระผู้มีพระภาคกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคจงโปรดรับข้าวยาคูของข้าพระพุทธเจ้า.

พุทธประเพณี

พระตถาคตทั้งหลายทรงทราบอยู่ ย่อมตรัสถามก็มี ทรงทราบอยู่ ย่อมไม่ตรัสถามก็มี ทรงทราบกาลแล้วตรัสถาม ทรงทราบกาลแล้วไม่ตรัสถาม พระตถาคตทั้งหลาย ย่อมตรัสถามสิ่งที่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ตรัสถามสิ่งที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ สิ่งที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ พระองค์ทรงกำจัดด้วยข้อปฏิบัติ พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทั้งหลาย ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายด้วยอาการ ๒ อย่าง คือ จักทรงแสดงธรรมอย่าง ๑ จักทรงบัญญัติสิกขาบทแก่พระสาวกทั้งหลายอย่าง ๑.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามพระขรัวตานั้นว่า ดูกรภิกษุ ข้าวยาคูนี้เธอได้มาจากไหน พระขรัวตาจึงกราบทูลเรื่องนั้นให้ทรงทราบทุกประการ.

ห้ามภิกษุผู้เคยเป็นช่างกัลบกเก็บรักษามีดโกน

พระผู้มีพระภาคทรงติเตียนว่า ดูกรโมฆบุรุษ การกระทำของเธอนั่นไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ ไฉนเธอบวชแล้วจึงได้ชักจูงทายกในสิ่งอันไม่ควรเล่า การกระทำของเธอนั่น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ....

ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรพชิตไม่พึงชักจูงทายก ในสิ่งอันไม่ควร รูปใดชักจูง ต้องอาบัติทุกกฏ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุผู้เคยเป็นช่างกัลบก ไม่พึงเก็บรักษาเครื่องตัดโกนผม ไว้สำหรับตัว รูปใดเก็บรักษาไว้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธานุญาตผลไม้

[๘๐] ครั้นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อาตุมานครตามพระพุทธาภิรมย์ แล้วเสด็จ พุทธดำเนินไปทางพระนครสาวัตถี เสด็จจาริกโดยลำดับ ถึงพระนครสาวัตถีแล้ว ทราบว่าพระองค์ ประทับอยู่ที่พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกคหบดี เขตพระนครสาวัตถีนั้น เวลานั้น ของขบฉันคือผลไม้ในนครสาวัตถีมีดาดดื่นมาก จึงภิกษุทั้งหลายได้มีความสงสัยว่า ของขบฉันคือ ผลไม้ พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตไว้แล้วหรือมิได้ทรงอนุญาต แล้วได้กราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาค.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผลไม้ทุกชนิด.

พืชของสงฆ์และของบุคคล

[๘๑] ก็โดยสมัยนั้นแล พืชของสงฆ์เขาเพาะปลูกในที่ของบุคคล พืชของบุคคล เขาเพาะปลูกในที่ของสงฆ์ ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค.

พระผู้มีพระภาคตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พืชของสงฆ์ที่เพาะปลูกในที่ ของบุคคล พึงให้ส่วนแบ่ง แล้วบริโภค พืชของบุคคลที่เพาะปลูกในที่ของสงฆ์ พึงให้ส่วนแบ่ง แล้วบริโภค.

พระพุทธานุญาตมหาประเทศ ๔

[๘๒] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายเกิดความรังเกียจในพระบัญญัติบางสิ่งบางอย่างว่า สิ่งใดหนอ พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตไว้ สิ่งไรไม่ได้ทรงอนุญาต จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาค.

วัตถุเป็นกัปปิยะและอกัปปิยะ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสประทานสำหรับอ้าง ๔ ข้อ ดังต่อไปนี้:-

๑. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เราไม่ได้ห้ามไว้ว่า สิ่งนี้ไม่ควร หากสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่ ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควรแก่เธอทั้งหลาย

๒. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่เราไม่ได้ห้ามไว้ว่า สิ่งนี้ไม่ควร หากสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่ควร ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควรแก่เธอทั้งหลาย

๓. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เราไม่ได้อนุญาตไว้ว่า สิ่งนี้ควร หากสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควรแก่เธอทั้งหลาย

๔. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เราไม่ได้อนุญาตไว้ว่า สิ่งนี้ควร หากสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่ควร ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควรแก่เธอทั้งหลาย.

พระพุทธานุญาตกาลิกระคน

[๙๓] ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายได้มีความปริวิตกว่า ยามกาลิกระคนกับยาวกาลิก ควรหรือไม่ควรหนอ สัตตาหกาลิกระคนกับยาวกาลิก ควรหรือไม่ควรหนอ ยาวชีวิกระคนกับยาวกาลิกควรหรือไม่ควรหนอ สัตตาหกาลิกระคนกับยามกาลิก ควรหรือไม่ควรหนอ ยาวชีวิกระคนกับยามกาลิก ควรหรือไม่ควรหนอ ยาวชีวิกระคนกับสัตตาหกาลิก ควรหรือไม่ควรหนอ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค.

พระผู้มีพระภาคตรัส ว่าดังนี้:-

๑. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ยามกาลิกระคนกับยาวกาลิกที่รับประเคนในวันนั้น ควรในกาล ไม่ควรในวิกาล

๒. สัตตาหกาลิกระคนกับยาวกาลิกที่รับประเคนในวันนั้น ควรในกาล ไม่ควรในวิกาล

๓. ยาวชีวิกระคนกับยาวกาลิกที่รับประเคนในวันนั้น ควรในกาล ไม่ควรในวิกาล

๔. สัตตาหกาลิกระคนกับยามกาลิกที่รับประเคนในวันนั้น ควรชั่วยาม ล่วงยามแล้วไม่ควร.

๕. ยาวชีวิกระคนกับยามกาลิกที่รับประเคนในวันนั้น ควรชั่วยาม ล่วงยามแล้วไม่ควร.

๖. ยาวชีวิกระคนกับสัตตาหกาลิกที่รับประเคนในวันนั้น ควรตลอด ๗ วัน ล่วง ๗ วันแล้วไม่ควร.

เภสัชชขันธกะ ที่ ๖ จบ.

ในขันธกะนี้มี ๑๐๖ เรื่อง.

หัวข้อประจำขันธกะ

[๙๔] ๑. เรื่องอาพาธที่เกิดชุมในฤดูสารท ๒. เรื่องฉันเภสัชนอกกาล ๓. เรื่องน้ำมันเปลวสัตว์เป็นยา ๔. เรื่องรากไม้ที่เป็นตัวยา ๕. เรื่องรากไม้ทำยาผง ๖. เรื่องน้ำฝาด ๗. เรื่องใบไม้ ๘. เรื่องผลไม้ ๙. เรื่องยางไม้ ๑๐. เรื่องเกลือ ๑๑. เรื่องมูลโค ๑๒. เรื่องยาผงและวัตถุเครื่องร่อนยา ๑๓. เรื่องเนื้อดิบเลือดสด ๑๔. เรื่องยาตา ๑๕. เรื่องเครื่องยาผสมกับยาตา ๑๖. เรื่องกลักยาตา กลักยาตาชนิดต่างๆ และกลักยาตาไม่มีฝาปิด ๑๗. เรื่องไม้ป้ายยาตา ๑๘. เรื่องภาชนะเก็บไม้ป้ายยาตา ถุงกลักยาตา และเชือกผูกเป็นสายสะพาย ๑๙. เรื่องน้ำมันหุงมันทาศีรษะ ๒๐. เรื่องการนัตถุ์ ๒๑. เรื่องกล้องนัตถุ์ยา ๒๒. เรื่องสูดควัน กล้องสูดควัน ฝาปิดกล้องสูดควัน ๒๓. เรื่องถุงเก็บกล้องสูดควัน ๒๔. เรื่องน้ำมันหุง ๒๕. เรื่องน้ำเมาที่ผสมในน้ำมันที่หุง ๒๖. เรื่องน้ำมันเจือน้ำเมามาก ๒๗. เรื่องน้ำมันเจือน้ำเมามากใช้เป็นยาทา ๒๘. เรื่องลักจั่น ๒๙. เรื่องเข้ากระโจม ๓๐. เรื่องรมด้วยใบไม้ต่างๆ ๓๑. เรื่องการรมใหญ่และเอาใบไม้มาต้มรม ๓๒. เรื่องอ่างน้ำ ๓๓. เรื่องระบายเลือดออก ๓๔. เรื่องกรอกโลหิตด้วยเขา ๓๕. เรื่องยาทาเท้า ๓๖. เรื่องปรุงน้ำมันทาเท้า ๓๗. เรื่องผ่าฝี ๓๘. เรื่องชะแผลด้วยน้ำฝาด ๓๙. เรื่องงาที่บดแล้ว ๔๐. เรื่องยาพอกแผล ๔๑. เรื่องผ้าพันแผล ๔๒. เรื่องชะแผลด้วยน้ำแป้งพรรณผักกาด ๔๓. เรื่องรมแผลด้วยควัน ๔๔. เรื่องตัดเนื้องอกด้วยก้อนเกลือ ๔๕. เรื่องน้ำมันทาแผล ๔๖. เรื่องผ้าปิดกันน้ำมันเยิ้ม ๔๗. เรื่องยามหาวิกัฏ ๔๘. เรื่องรับประเคน ๔๙. เรื่องดื่มน้ำเจือคูถและหยิบคูถเมื่อกำลังถ่าย ๕๐. เรื่องดื่มน้ำที่ละลายจากดินติดผาลไถ ๕๑. เรื่องดื่มน้ำด่างอามิส ๕๒. เรื่องดื่มน้ำสมอดองมูตร ๕๓. เรื่องทาของหอม ๕๔. เรื่องดื่มยาถ่าย ๕๕. เรื่องน้ำข้าวใส ๕๖. เรื่องน้ำถั่วเขียวต้มที่ไม่ข้น ๕๗. เรื่องน้ำถั่วเขียวที่ข้นนิดหน่อย ๕๘. เรื่องน้ำเนื้อต้ม ๕๙. เรื่องชำระเงื้อมเขา และพระราชทานคนทำการวัด ๖๐. เรื่องฉันเภสัชที่เก็บไว้ ๗ วัน ๖๑. เรื่องน้ำอ้อย ๖๒. เรื่องถั่วเขียว ๖๓. เรื่องยาดองโลณโสจิรกะ

๖๔. เรื่องอามิสที่หุงต้มเอง ๖๕. เรื่องภัตตาหารที่ต้องอุ่น ๖๖. เรื่องให้เก็บที่หุงต้มอามิสในภายในและหุงต้มเอง เมื่อคราวอัตคัตอาหารต่อไปอีก ๖๗. เรื่องรับประเคนผลไม้ที่เป็นอุคคหิตได้ ๖๘. เรื่องถวายงา ๖๙. เรื่องของขบฉันที่รับประเคนไว้ตอนเช้า ๗๐. เรื่องเป็นไข้ตัวร้อน ๗๑. เรื่องฉันผลไม้ที่ปล้อนเมล็ดออก ๗๒. เรื่องริดสีดวงทวาร ๗๓. เรื่องสัตถกรรมและวัตถิกรรม ๗๔. เรื่องอุบาสิกาสุปปิยา ๗๕. เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อมนุษย์ ๗๖. เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อช้าง ๗๗. เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อม้า ๗๘. เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อสุนัข ๗๙. เรื่องทรงห้ามฉันเนื้องู ๘๐. เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อราชสีห์ ๘๑. เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อเสือโคร่ง ๘๒. เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อเสือเหลือง ๘๓. เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อหมี ๘๔. เรื่องทรงห้ามฉันเนื้อเสือดาว ๘๕. เรื่องคอยโอกาสถวายภัตร และข้าวยาคู ๘๖. เรื่องมหาอำมาตย์เริ่มเลื่อมใส เป็นต้นเหตุให้ทรงห้ามภิกษุรับนิมนต์ไว้แห่งหนึ่งแล้วไปฉันในที่อื่น ๘๗. เรื่องถวายงา น้ำอ้อย ๘๘. เรื่องทรงรับอาคารพักแรม ๘๙. เรื่องมหาอำมาตย์สุนีธะและวัสสการะ ๙๐. เรื่องแม่น้ำคงคา ๙๑. เรื่องเสด็จตำบลบ้านโกฏิ ทรงแสดงอริยสัจจกถา ๙๒. เรื่องนางอัมพปาลีคณิกา ๙๓. เรื่องเจ้าลิจฉวี ๙๔. เรื่องอุทิศมังสะ ๙๕. เรื่องพระนครเวสาลีหาอาหารได้ง่าย ๙๖. เรื่องทรงห้ามอามิสที่เป็นอันโตวุตถะเป็นต้นใหม่ ๙๗. เรื่องฝนตั้งเค้า ๙๘. เรื่องพระโสชะอาพาธ ๙๙. เรื่องเมณฑกะคหบดี ถวายปัญจโครสกับเสบียงเดินทาง ๑๐๐. เรื่องเกณิยชฎิลถวายน้ำอัฏฐบาน คือ น้ำผลมะม่วง น้ำผลหว้า น้ำกล้วยมีเมล็ด น้ำกล้วยไม่มีเมล็ด น้ำผลทราง น้ำผลจันทน์ น้ำเง่าบัว น้ำผลมะปราง ๑๐๑. เรื่องโรชะมัลลกษัตริย์ถวายผักสดและของขบฉันที่สำเร็จด้วยแป้ง ๑๐๒. เรื่องภิกษุช่างกัลบกในเมืองอาตุมา ๑๐๓. เรื่องผลไม้ดาดดื่นในพระนครสาวัตถี ๑๐๔. เรื่องพืช ๑๐๕. เรื่องเกิดสงสัยในพระบัญญัติบางสิ่งบางอย่าง ๑๐๖. เรื่องกาลิกระคน.

หัวข้อประจำขันธกะ จบ.

กฐินขันธกะ

ภิกษุปาไฐยรัฐเดินทางเข้าเฝ้า

[๙๕] สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณ-ฑิกคหบดี เขตพระนครสาวัตถี. ครั้งนั้น ภิกษุปาไฐยรัฐจำนวน ๓๐ รูป ล้วนถืออารัญญิกธุดงค์ บิณฑปาติกธุดงค์ และเตจีวริกธุดงค์เดินทางไปพระนครสาวัตถีเพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค เมื่อจวนถึงวันเข้าพรรษา ไม่สามารถจะเดินทางให้ทันวันเข้าพรรษาในพระนครสาวัตถี จึงจำพรรษา ณ เมืองสาเกต ในระหว่างทาง ภิกษุเหล่านั้นจำพรรษามีใจรัญจวนว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ใกล้ๆ เรา ระยะทางห่างเพียง ๖ โยชน์ แต่พวกเราก็ไม่ได้เฝ้าพระองค์ ครั้นล่วงไตรมาส ภิกษุเหล่านั้นออกพรรษาทำปวารณาเสร็จแล้ว เมื่อฝนยังตกชุก พื้นภูมิภาคเต็มไปด้วยน้ำ เป็นหล่มเลน มีจีวรชุ่มชื้นด้วยน้ำ ลำบากกาย เดินทางไปถึงพระนครสาวัตถี พระเชตวัน อารามของอนาถบิณ-ฑิกคหบดี เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

การที่พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทั้งหลาย ทรงปราศรัยกับพระอาคันตุกะทั้งหลายนั่นเป็นพุทธประเพณี.

พุทธประเพณี

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุเหล่านั้นว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอยังพอทนได้หรือ พอยังอัตภาพให้เป็นไปได้หรือ พวกเธอเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ร่วมใจกัน ไม่วิวาทกัน จำพรรษาเป็นผาสุก และไม่ลำบากด้วยบิณฑบาตหรือ?

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า พวกข้าพระพุทธเจ้ายังพอทนได้ พอยังอัตภาพให้เป็นไปได้ พระพุทธเจ้าข้า อนึ่ง ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ร่วมใจกัน ไม่วิวาทกัน จำพรรษาเป็นผาสุก และไม่ลำบากด้วยบิณฑบาต พระพุทธเจ้าข้า พวกข้าพระพุทธเจ้าในชุมนุมนี้เป็นภิกษุปาไฐยรัฐจำนวน ๓๐ รูป เดินทางมาพระนครสาวัตถี เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค เมื่อจวนถึงวันเข้าพรรษา ไม่สามารถจะเดินทางให้ทันวันเข้าพรรษาในพระนครสาวัตถี จึงจำพรรษา ณ เมืองสาเกต ในระหว่างทาง พวกข้าพระพุทธเจ้านั้นจำพรรษามีใจรัญจวนว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ใกล้ๆ เรา ระยะทางห่างเพียง ๖ โยชน์ แต่พวกเราก็ไม่ได้เฝ้าพระผู้มีพระภาค ครั้นล่วงไตรมาส พวกข้าพระพุทธเจ้าออกพรรษาทำปวารณาเสร็จแล้ว เมื่อฝนยังตกชุก พื้นภูมิภาคเต็มไปด้วยน้ำ เป็นหล่มเลน มีจีวรชุ่มชื้นด้วยน้ำ ลำบากกาย เดินทางมา พระพุทธเจ้าข้า.

พระพุทธานุญาตให้กรานกฐิน

[๙๖] ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาค ทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายผู้จำพรรษาแล้วได้กรานกฐิน พวกเธอผู้ได้กรานกฐินแล้ว จักได้อานิสงส์ ๕ ประการ คือ

๑. เที่ยวไปไหนไม่ต้องบอกลา

๒. ไม่ต้องถือไตรจีวรไปครบสำรับ

๓. ฉันคณะโภชน์ได้

๔. ทรงอติเรกจีวรไว้ได้ตามปรารถนา

๕. จีวรอันเกิดขึ้น ณ ที่นั้นจักได้แก่พวกเธอ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ ๕ ประการนี้ จักได้แก่เธอทั้งหลายผู้ได้กรานกฐินแล้ว.

วิธีกรานกฐิน

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แล สงฆ์พึงกรานกฐินอย่างนี้ คือภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา ว่าดังนี้:-

กรรมวาจาให้ผ้ากฐิน

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผ้ากฐินผืนนี้เกิดแล้วแก่สงฆ์ ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงให้ผ้ากฐินผืนนี้แก่ภิกษุมีชื่อนี้ เพื่อกรานกฐิน นี้เป็นญัตติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผ้ากฐินผืนนี้เกิดแล้วแก่สงฆ์ สงฆ์ให้ผ้ากฐินผืนนี้แก่ภิกษุมีชื่อนี้เพื่อกรานกฐิน การให้ผ้ากฐินผืนนี้แก่ภิกษุชื่อนี้ เพื่อกรานกฐิน ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด

ผ้ากฐินผืนนี้ สงฆ์ให้แล้วแก่ภิกษุมีชื่อนี้ เพื่อกรานกฐิน ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ ด้วยอย่างนี้.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล กฐินเป็นอันกราน อย่างนี้ไม่เป็นอันกราน.

กฐินไม่เป็นอันกราน

[๙๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างไรเล่า กฐินไม่เป็นอันกราน คือ:-

๑. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงขีดรอย

๒. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงซักผ้า

๓. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงกะผ้า

๔. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงตัดผ้า

๕. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงเนาผ้า

๖. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงเย็บด้น

๗. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงทำลูกดุม

๘. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงทำรังดุม

๙. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงประกอบผ้าอนุวาต

๑๐. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงประกอบผ้าอนุวาตด้านหน้า

๑๑. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงดามผ้า

๑๒. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยอาการเพียงย้อมเป็นสีหม่นเท่านั้น

๑๓. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ทำนิมิตได้มา

๑๔. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยผ้าที่พูดเลียบเคียงได้มา

๑๕. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ยืมเขามา

๑๖. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยผ้าที่เก็บไว้ค้างคืน

๑๗. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยผ้าที่เป็นนิสสัคคีย์

๑๘. กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยผ้าที่มิได้ทำกัปปะพินทุ

๑๙. กฐินไม่เป็นอันกราน เว้นจากผ้าสังฆาฏิเสีย

๒๐. กฐินไม่เป็นอันกราน เว้นจากผ้าอุดราสงค์เสีย

๒๑. กฐินไม่เป็นอันกราน เว้นจากผ้าอันตรวาสกเสีย

๒๒. กฐินไม่เป็นอันกราน เว้นจากจีวรมีขันธ์ ๕ หรือเกิน ๕ ซึ่งตัดดีแล้ว ทำให้มีมณฑลเสร็จในวันนั้น

๒๓. กฐินไม่เป็นอันกราน เว้นจากการกรานแห่งบุคคล

๒๔. กฐินไม่เป็นอันกรานโดยชอบ ถ้าภิกษุผู้อยู่นอกสีมาอนุโมทนากฐินนั้น แม้อย่างนี้กฐินก็เชื่อว่าไม่เป็นอันกราน.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล กฐินไม่เป็นอันกราน.

กฐินเป็นอันกราน

[๙๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างไรเล่า กฐินเป็นอันกราน คือ:-

๑. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าใหม่

๒. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าเทียมใหม่

๓. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าเก่า

๔. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าบังสุกุล

๕. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ตกตามร้าน

๖. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ไม่ได้ทำนิมิตได้มา

๗. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ไม่ได้พูดเลียบเคียงได้มา

๘. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ไม่ได้ยืมเขามา

๙. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ไม่ได้เก็บไว้ค้างคืน

๑๐. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ไม่ได้เป็นนิสสัคคีย์

๑๑. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าที่ทำกัปปะพินทุแล้ว

๑๒. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าสังฆาฏิ

๑๓. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าอุตราสงค์

๑๔. กฐินเป็นอันกราน ด้วยผ้าอันตรวาสก

๑๕. กฐินเป็นอันกราน ด้วยจีวรมีขันธ์ ๕ หรือเกิน ๕ ซึ่งตัดดีแล้ว ทำให้มีมณฑลเสร็จในวันนั้น

๑๖. กฐินเป็นอันกราน เพราะการแห่งบุคคล

๑๗. กฐินเป็นอันกราน ถ้าภิกษุอยู่ในสีมาอนุโมทนากฐินนั้น แม้อย่างนี้ กฐินก็ชื่อว่าเป็นอันกราน.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างนี้แล กฐินเป็นอันกราน.

[๙๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างไรเล่า กฐินเป็นอันเดาะ.

มาติกา ๘

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาติกาเพื่อเดาะกฐิน ๘ ข้อนี้ คือ:-

๑. กำหนดด้วยหลีกไป ๒. กำหนดด้วยจีวรทำเสร็จ

๓. กำหนดด้วยตกลงใจ ๔. กำหนดด้วยผ้าเสียหาย

๕. กำหนดด้วยได้ยินข่าว ๖. กำหนดด้วยสิ้นหวัง

๗. กำหนดด้วยล่วงเขต ๘. กำหนดด้วยเดาะพร้อมกัน.

อาทายสัตตกะ ที่ ๖

[๑๐๐] ๑. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรที่ทำเสร็จแล้วหลีกไป ด้วยคิดว่าจักไม่กลับมา การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยหลีกไป.

๒. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับมาละ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ

๓. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้จีวรผืนนี้ จักไม่กลับ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ

๔. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วทำจีวรผืนนั้น จีวรของเธอ ที่กำลังทำอยู่นั้นได้เสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้นกำหนดด้วยผ้าเสียหาย

๕. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไปด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว ได้ยินข่าวว่าในอาวาสนั้นกฐินเดาะเสียแล้ว การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยได้ยินข่าว

๖. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไป ด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จ คิดว่าจักกลับมา จักกลับมา แล้วล่วงคราวกฐินเดาะ ณ ภายนอกสีมา การเดาะกฐินของภิกษุนั้นกำหนดด้วยล่วงเขต

๗. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไปด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จ คิดว่าจักกลับมา จักกลับมา แล้วกลับมาทันกฐินเดาะ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น พร้อมกับภิกษุทั้งหลาย.

อาทายสัตตกะที่ ๑ จบ.

สมาทายสัตตกะ ที่ ๒

[๑๐๑] ๑. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำเสร็จแล้วหลีกไป ด้วยคิดว่าจักไม่กลับมา การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยหลีกไป

๒. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรหลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ

๓. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรหลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจีวรผืนนี้ จักไม่กลับ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ

๔. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรหลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ เธอให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้น ได้เสียหรือหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหรือหาย

๕. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรหลีกไป ด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว ได้ยินข่าวว่า ในอาวาสนั้น กฐินเดาะเสียแล้ว การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยได้ยินข่าว

๖. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรหลีกไป ด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้วคิดว่าจักกลับมา จักกลับมา แล้วล่วงคราวกฐินเดาะ ณ ภายนอกสีมา การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยล่วงเขต

๗. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรหลีกไป ด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่ ณ ภายนอกสีมาให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว คิดว่าจักกลับมา จักกลับมา แล้วกลับมาทันกฐินเดาะ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น พร้อมกับภิกษุทั้งหลาย.

สมาทายสัตตกะ ที่ ๒ จบ.

อาทายฉักกะ ที่ ๓

[๑๐๒] ๑. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า เราจักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ

๒. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจีวรผืนนี้ จักไม่กลับมา การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ

๓. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหรือหาย

๔. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไปด้วยคิดว่า จักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว ได้ทราบข่าวว่า ในอาวาสนั้นกฐินเดาะแล้ว การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยได้ยินข่าว

๕. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป ด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้วคิดว่าจักกลับมา จักกลับมา แล้วล่วงคราวกฐินเดาะ ณ ภายนอกสีมา การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยล่วงเขต.

๖. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป ด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว คิดว่าจักกลับมา จักกลับมา แล้วกลับมาทันกฐินเดาะ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น พร้อมกับภิกษุทั้งหลาย.

อาทายฉักกะ ที่ ๓ จบ.

สมาทายฉักกะ ที่ ๔

[๑๐๓] ๑. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า เราจักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ

๒. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจีวรผืนนี้ จักไม่กลับมา การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ

๓. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้น ได้เสียหรือหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหาย

๔. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป ด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว ได้ยินข่าวว่า ในอาวาสนั้นกฐินเดาะเสียแล้ว การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยได้ยินข่าว

๕. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป ด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว คิดว่าจักกลับมา จักกลับมา แล้วล่วงคราวกฐินเดาะ ณ ภายนอกสีมา การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยล่วงเขต

๖. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป ด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว คิดว่าจักกลับมา จักกลับมา แล้วกลับมาทันกฐินเดาะ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น พร้อมกับภิกษุทั้งหลาย.

สมาทายฉักกะ ที่ ๔ จบ.

การเดาะกฐินกำหนดด้วยทำจีวรเสร็จเป็นต้น

[๑๐๔] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับมา เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจีวรผืนนี้ จักไม่กลับ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหาย

[๑๐๕] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไป ด้วยตั้งใจว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไป ด้วยตั้งใจว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจีวรผืนนี้ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไป ด้วยตั้งใจว่า จักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ แล้วให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหาย

[๑๐๖] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไป ด้วยไม่ตั้งใจ คือ เธอไม่ได้คิดว่าจักกลับมา และไม่ได้คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไปด้วยไม่ตั้งใจ คือ เธอไม่ได้คิดว่าจักกลับมา และไม่ได้คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจีวรผืนนี้ จักไม่กลับ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไปด้วยไม่ตั้งใจ คือ เธอไม่ได้คิดว่าจักกลับมา และไม่ได้คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอก

สีมานี้แหละ จักไม่กลับแล้วให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหาย

[๑๐๗] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไปด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่าจักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไปด้วยตั้งใจว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจีวรผืนนี้ จักไม่กลับ การเดาะกฐินของภิกษุนั้นกำหนดด้วยตกลงใจ

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไปด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหาย

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไปด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว ได้ยินข่าวว่า ในอาวาสนั้นกฐินเดาะแล้ว การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยได้ยินข่าว

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไปด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้วคิดว่าจักกลับมา จักกลับมา แล้วล่วงคราวกฐินเดาะ ณ ภายนอกสีมา การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยล่วงเขต

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไปด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว คิดว่าจักกลับมา จักกลับมา แล้วกลับมาทันกฐินเดาะ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น พร้อมกับภิกษุทั้งหลาย.

[๑๐๘] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรหลีกไป (นักปราชญ์พึงให้พิสดารอย่างนี้ ดุจอาทายวาร)

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ถือจีวรที่ค้างไว้หลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ (นักปราชญ์พึงให้พิสดารอย่างนี้ ดุจสมาทายวาร)

[๑๐๙] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจีวรผืนนี้ จักไม่กลับ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหาย

[๑๑๐] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป ด้วยคิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป ด้วยคิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจีวรผืนนี้แหละ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป ด้วยคิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ แล้วให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหาย

[๑๑๑] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไปด้วยไม่ตั้งใจ คือไม่ได้คิดว่าจักกลับมา และไม่ได้คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไปด้วยไม่ตั้งใจ คือไม่ได้คิดว่าจักกลับมา และไม่ได้คิดว่าจักไม่กลับ เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจีวรผืนนี้ จักไม่กลับ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป ด้วยไม่ตั้งใจ คือไม่ได้คิดว่าจักกลับมา และไม่ได้คิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอก

สีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหาย

[๑๑๒] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไปด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับละ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป ด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจีวรผืนนี้ จักไม่กลับ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป ด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ เธอให้ทำจีวรนั้น จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหาย

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไปด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว ได้ยินข่าวว่า ในอาวาสนั้น กฐินเดาะเสียแล้ว การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยได้ยินข่าว

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป ด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้วคิดว่าจักกลับมา จักกลับมา แล้วล่วงคราวกฐินเดาะ ณ ภายนอกสีมา การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยล่วงเขต

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว นำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไป ด้วยคิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้วคิดว่าจักกลับมา จักกลับมา แล้วกลับมาทันกฐินเดาะ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น พร้อมกับภิกษุทั้งหลาย.

อาทายภาณวาร จบ.

ความสิ้นหวัง ๑๒ หมวด

[๑๑๓] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร เธออยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร เธออยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจีวรผืนนี้ จักไม่กลับ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร เธออยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ เธอให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหาย

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น เธอสิ้นหวังว่าจะได้จีวรนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยสิ้นหวัง.

[๑๑๔] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยการทำจีวรเสร็จ

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังจะได้จีวร คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจีวรผืนนี้ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังจะได้จีวร คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหาย

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังจะได้จีวร คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ แล้วเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนั้น เธอสิ้นหวังว่าจะได้จีวรนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยสิ้นหวัง.

[๑๑๕] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังจะได้จีวร โดยไม่ได้ตั้งใจคือ เธอไม่ได้คิดว่าจะกลับ และไม่คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จการเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังจะได้จีวร โดยไม่ตั้งใจ คือ เธอไม่ได้คิดว่าจะกลับมา และไม่ได้คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจีวรผืนนี้ จักไม่กลับ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังจะได้จีวร โดยไม่ตั้งใจ คือเธอไม่ได้คิดว่าจะกลับมา และไม่ได้คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหาย.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังจะได้จีวร โดยไม่ตั้งใจ คือ เธอไม่ได้คิดว่าจักกลับมา และไม่ได้คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนั้น เธอสิ้นหวังว่าจะได้จีวรนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยสิ้นหวัง.

ความสิ้นหวัง ๑๒ หมวด จบ.

ความสมหวัง ๑๒ หมวด

[๑๑๖] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังจะได้จีวร คิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนั้น ได้สมหวัง ไม่ได้ผิดหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังจะได้จีวร คิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนั้น ได้สมหวัง ไม่ได้ผิดหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจีวรผืนนี้ จักไม่กลับ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังจะได้จีวร คิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนั้น ได้สมหวัง ไม่ได้ผิดหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหรือหาย.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังจะได้จีวร คิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรผืนนั้น เธอสิ้นหวังว่าจะได้จีวรผืนนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยสิ้นหวัง.

[๑๑๗] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังจะได้จีวร คิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ได้ยินข่าวว่า ในอาวาสนั้นกฐินเดาะเสียแล้ว จึงคิดอย่างนี้ว่า เพราะกฐินในอาวาสนั้นเดาะ จักเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ เธอเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนั้น ได้สมหวัง ไม่ได้ผิดหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังจะได้จีวร คิดว่าจะกลับมา เธออยู่นอกสีมา ได้ยินข่าวว่า ในอาวาสนั้นกฐินเดาะเสียแล้ว จึงคิดอย่างนี้ว่า เพราะกฐินในอาวาสนั้นเดาะ จักเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ เธอเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนั้น

ได้สมหวัง ไม่ได้ผิดหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจีวรผืนนี้ จักไม่กลับ การเดาะกฐิน ของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังจะได้จีวร คิดว่าจะกลับมา เธออยู่นอกสีมา ได้ยินข่าวว่า ในอาวาสนั้นกฐินเดาะเสียแล้ว จึงคิดอย่างนี้ว่า เพราะกฐินในอาวาสนั้นเดาะ จักเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวัง จะได้จีวรนั้น เธอสิ้นหวังจะได้อย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วให้ทำจีวรผืนนั้น จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้นกำหนด ด้วยผ้าเสียหรือหาย.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร คิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา ได้ทราบข่าวว่า ในอาวาสนั้น กฐินเดาะเสียแล้ว จึงคิดอย่างนี้ว่า เพราะกฐินในอาวาสนั้นเดาะ จักเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวัง จะได้จีวรนั้น เธอสิ้นหวังจะได้จีวรผืนนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยสิ้นหวัง.

[๑๑๘] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร คิดว่าจักกลับมา เธออยู่ นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนั้น ได้สมหวัง ไม่ได้ผิดหวัง เธอให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้วได้ยินข่าวว่า ในอาวาสนั้นกฐินเดาะเสีย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนด ด้วยได้ยินข่าว.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร คิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนั้น เธอสิ้นหวังจะได้จีวรนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยสิ้นหวัง

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร คิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนั้น ได้สมหวัง ไม่ได้ผิดหวัง เธอให้ทำจีวรนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว คิดว่าจักกลับมา จักกลับมา ล่วงคราวเดาะกฐินนอกสีมา การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนด ด้วยล่วงเขต.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยหวังว่าจะได้จีวร คิดว่าจักกลับมา เธออยู่นอกสีมา เข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนั้น ได้สมหวัง ไม่ได้ผิดหวัง เธอให้ทำจีวรนั้น ครั้นทำจีวรเสร็จแล้วคิดว่าจักกลับมา จักกลับมา แล้วกลับมาทันกฐินเดาะ การเดาะกฐินของภิกษุนั้นพร้อมกับภิกษุทั้งหลาย.

ความสมหวัง ๑๒ หมวด จบ.

กรณียะ ๑๒ หมวด

[๑๑๙] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยกรณียะบางอย่าง เธออยู่นอกสีมา มีความหวังจะได้จีวร เธอเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง จึงคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละจักไม่กลับ เธอให้ทำจีวรนั้นเสร็จ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยกรณียะบางอย่าง เธออยู่นอกสีมา มีความหวังว่าจะได้จีวร เธอเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง จึงคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจีวรนี้ จักไม่กลับ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยกรณียะบางอย่าง เธออยู่นอกสีมา มีความหวังว่าจะได้จีวร เธอเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง จึงคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ จึงให้ทำจีวรนั้น จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหรือหาย.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยกรณียะบางอย่าง เธออยู่นอกสีมา มีความหวังว่าจะได้จีวร จึงคิดอย่างนี้ว่า จักเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับละ จึงเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังจะได้จีวรนั้น เธอสิ้นหวังว่าจะได้จีวรนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยสิ้นหวัง.

[๑๒๐] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยกรณียะบางอย่าง คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา มีความหวังว่าจะได้จีวร จึงเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ แล้วให้ทำจีวรนั้นเสร็จ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยกรณียะบางอย่าง คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา มีความหวังว่าจะได้จีวร จึงเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจงได้จีวรนั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจีวรนี้ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยกรณียะบางอย่าง คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา มีความหวังว่าจะได้จีวร จึงเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ แล้วให้ทำจีวรนั้น จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหาย.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยกรณียะบางอย่าง คิดว่าจักไม่กลับ เธออยู่นอกสีมา มีความหวังว่าจะได้จีวร จึงคิดอย่างนี้ว่า จักเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ แล้วเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น เธอสิ้นหวังว่าจะได้จีวรนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยสิ้นหวัง.

[๑๒๑] ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยกรณียะบางอย่างโดยไม่ตั้งใจคือ เธอไม่ได้คิดว่าจักกลับมา และไม่ได้คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา มีความหวังว่าจะได้จีวร จึงเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่าจักให้ทำจีวรนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับจึงให้ทำจีวรนั้นเสร็จ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยกรณียะบางอย่าง โดยไม่ตั้งใจ คือ เธอไม่ได้คิดว่าจักกลับมา และไม่ได้คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา มีความหวังว่าจะได้จีวร จึงเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่าจักไม่ให้ทำจีวรนี้ จักไม่กลับละ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยกรณียะบางอย่าง โดยไม่ตั้งใจ คือเธอไม่ได้คิดว่าจักกลับ และไม่ได้คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา มีความหวังว่าจะได้จีวร จึงเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น ได้ไม่สมหวัง ไม่ได้ตามหวัง เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วให้ทำจีวรนั้น จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหาย.

ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว หลีกไปด้วยกรณียะบางอย่าง โดยไม่ตั้งใจ คือ เธอไม่ได้คิดว่าจักกลับมา และไม่ได้คิดว่าจักไม่กลับมา เธออยู่นอกสีมา มีความหวังว่าจะได้จีวร จึงคิดอย่างนี้ว่า จักเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับละ แล้วเข้าไปยังที่ซึ่งมีหวังว่าจะได้จีวรนั้น เธอสิ้นหวังที่จะได้จีวรนั้น การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยสิ้นหวัง.

กรณียะ ๑๒ หมวด จบ.

หวังได้ส่วนจีวร ๙ วิธี

[๑๒๒] ๑. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ประสงค์จะไปสู่ทิศ จึงหลีกไป แต่ยังหวังได้ส่วนจีวร เธอไปสู่ทิศแล้ว ภิกษุทั้งหลายถามว่า อาวุโส คุณจำพรรษาที่ไหน และส่วนจีวรของคุณอยู่ที่ไหน เธอตอบอย่างนี้ว่า ผมจำพรรษาในอาวาสโน้น และส่วนจีวรของผมก็อยู่ที่อาวาสนั้น ภิกษุเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า อาวุโส คุณจงไปนำจีวรนั้นมา พวกผมจักทำจีวรให้คุณ ณ ที่นี้ เธอกลับไปสู่อาวาสนั้น แล้วถามภิกษุทั้งหลายว่า อาวุโส ส่วนจีวรของผมอยู่ที่ไหน ภิกษุเหล่านั้นตอบ อย่างนี้ว่า อาวุโส นี้ส่วนจีวรของคุณๆ จักไปไหน เธอตอบอย่างนี้ว่า ผมจักไปสู่อาวาสชื่อโน้น ภิกษุทั้งหลายในอาวาสนั้นจักทำจีวรให้ผม ภิกษุเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ไม่ควร อาวุโส คุณอย่าไปเลย พวกผมจักช่วยทำจีวรให้คุณ ณ ที่นี้ เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วให้ทำจีวรนั้นเสร็จ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ

๒. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ประสงค์จะไปสู่ทิศ จึงหลีกไป .... การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ

๓. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ประสงค์จะไปสู่ทิศ จึงหลีกไป .... การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหาย.

[๑๒๓] ๔. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ประสงค์จะไปสู่ทิศ จึงหลีกไป แต่ยังหวังได้ส่วนจีวร เธอนั้นไปสู่ทิศแล้ว ภิกษุทั้งหลายถามว่า อาวุโส คุณจำพรรษาที่ไหน และส่วนจีวรของคุณอยู่ที่ไหน เธอตอบอย่างนี้ว่า ผมจำพรรษาในอาวาสโน้น และส่วนจีวรของผมก็อยู่ที่อาวาสนั้น ภิกษุเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า อาวุโส คุณจงไปนำจีวรนั้นมา พวกผมจักทำจีวรให้คุณ ณ ที่นี้ เธอกลับไปสู่อาวาสนั้นแล้ว ถามภิกษุทั้งหลายว่า อาวุโส ส่วนจีวรของผมอยู่ที่ไหน ภิกษุเหล่านั้น ตอบอย่างนี้ว่า อาวุโส นี่ส่วนจีวรของคุณ เธอถือจีวรนั้นไปสู่อาวาสแห่งนั้น ภิกษุทั้งหลายในระหว่างทางถามเธอว่า อาวุโส คุณจักไปไหน เธอตอบอย่างนี้ว่า ผมจักไปสู่อาวาสชื่อโน้น ภิกษุทั้งหลายในอาวาสนั้น จักทำจีวรให้ผม ภิกษุเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ไม่ควรอาวุโส อย่าไปเลย พวกผมจักทำจีวรให้คุณ ณ ที่นี้ เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับ แล้วให้ทำจีวรนั้นเสร็จ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ

๕. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ประสงค์จะไปสู่ทิศ จึงหลีกไป แต่ยังหวังได้ส่วนจีวร เธอนั้นไปสู่ทิศแล้ว ภิกษุทั้งหลายถามว่า อาวุโส คุณจำพรรษาที่ไหน และส่วนจีวรของคุณอยู่ที่ไหน เธอตอบอย่างนี้ว่า ผมจำพรรษาในอาวาสโน้น และส่วนจีวรของผมก็อยู่ที่อาวาสนั้น ภิกษุเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า อาวุโส คุณจงไปนำจีวรนั้นมา พวกผมจักทำจีวรให้คุณ ณ ที่นี้ เธอกลับไปสู่อาวาสนั้นแล้ว ถามภิกษุทั้งหลายว่า อาวุโส ส่วนจีวรของผมอยู่ที่ไหน ภิกษุเหล่านั้น ตอบอย่างนี้ว่า อาวุโส นี่ส่วนจีวรของคุณ เธอถือจีวรนั้นไปสู่อาวาสแห่งนั้น ภิกษุทั้งหลายในระหว่างทางถามเธอว่า อาวุโส คุณจักไปไหน เธอตอบอย่างนี้ว่า ผมจักไปสู่อาวาสชื่อโน้น ภิกษุทั้งหลายในอาวาสนั้นจักทำจีวรให้ผม ภิกษุเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ไม่ควรอาวุโส อย่าไปเลย พวกผมจักทำจีวรให้คุณ ณ ที่นี้ เธอคิดอย่างนี้ว่าจักไม่ให้ทำจีวรนี้ จักไม่กลับ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ

๖. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ประสงค์จะไปสู่ทิศ จึงหลีกไป แต่ยังหวังได้ส่วนจีวร เธอนั้นไปสู่ทิศแล้ว ภิกษุทั้งหลายถามว่า อาวุโส คุณจำพรรษาที่ไหน และส่วนจีวรของคุณอยู่ที่ไหน เธอตอบอย่างนี้ว่า ผมจำพรรษาในอาวาสโน้น และส่วนจีวรของผมก็อยู่ที่อาวาสนั้น ภิกษุเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า อาวุโส คุณจงไปนำจีวรนั้นมา พวกผมจักทำจีวรให้คุณ ณ ที่นี้ เธอกลับไปสู่อาวาสนั้นแล้ว ถามภิกษุทั้งหลายว่า อาวุโส ส่วนจีวรของผมอยู่ที่ไหน ภิกษุเหล่านั้นตอบอย่างนี้ว่า อาวุโส นี่ส่วนจีวรของคุณ เธอถือจีวรนั้นไปสู่อาวาสแห่งนั้น ภิกษุทั้งหลายในระหว่างทางถามเธอนั้นว่า อาวุโส คุณจักไปไหน เธอตอบอย่างนี้ว่า ผมจักไปสู่อาวาสชื่อโน้น ภิกษุทั้งหลายในอาวาสนั้นจักทำจีวรให้ผม ภิกษุเหล่านั้น กล่าวอย่างนี้ว่า ไม่ควร อาวุโส อย่าไปเลย พวกผมจักทำจีวรให้คุณ ณ ที่นี้ เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไปกลับ แล้วให้ทำจีวรนั้น จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้น ได้เสียหรือหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหาย.

[๑๒๔] ๗. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ประสงค์จะไปสู่ทิศจึงหลีกไป แต่ยังหวังจะได้จีวร เธอนั้นไปสู่ทิศแล้ว ภิกษุทั้งหลายถามว่า อาวุโส คุณจำพรรษาที่ไหน และส่วนจีวรของคุณอยู่ที่ไหน เธอตอบอย่างนี้ว่า ผมจำพรรษาในอาวาสโน้น และส่วนจีวรของผมก็อยู่ที่อาวาสนั้น ภิกษุเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า อาวุโส คุณจงไปนำจีวรนั้นมา พวกผมจักทำจีวรให้คุณ ณ ที่นี้ เธอกลับไปสู่อาวาสนั้นแล้ว ถามภิกษุทั้งหลายว่า อาวุโส ส่วนจีวรของผมอยู่ที่ไหน ภิกษุเหล่านั้นตอบอย่างนี้ว่า นี้ส่วนจีวรของคุณ เธอถือจีวรนั้นมาสู่อาวาสนั้น เมื่อเธอมาถึงอาวาสนั้นแล้ว ได้คิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับละ เธอให้ทำจีวรนั้นเสร็จ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ.

๘. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ประสงค์จะไปสู่ทิศ เธอคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจีวรผืนนี้ จักไม่กลับละ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยตกลงใจ

๙. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ประสงค์จะไปสู่ทิศจึงหลีกไป .... เธอคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ภายนอกสีมานี้แหละ จักไม่กลับละ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยผ้าเสียหาย.

หวังได้ส่วนจีวร ๙ วิธี จบ.

ผาสุวิหาร คือ อยู่ตามสบาย ๕ ข้อ

[๑๒๕] ๑. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ต้องการจะอยู่ตามสบาย จึงถือจีวรหลีกไปด้วยตั้งใจว่า จักไปสู่อาวาสชื่อโน้น ถ้าในอาวาสนั้น ความสบายจักมีแก่เรา เราจักอยู่ ถ้าความสบายไม่มีแก่เรา เราจักไปสู่อาวาสชื่อโน้น ถ้าในอาวาสนั้น ความสบายจักมีแก่เรา เราจักอยู่ ถ้าความสบายไม่มีแก่เรา เราจักไปสู่อาวาสชื่อโน้น ถ้าในอาวาสนั้น ความสบายจักมีแก่เรา เราจักอยู่ ถ้าความสบายไม่มีแก่เรา เราจักกลับ เธออยู่นอกสีมา เกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ที่นี้แหละ จักไม่กลับละ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ การเดาะกฐินของภิกษุนั้นกำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ.

๒. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ต้องการจะอยู่ตามสบาย จึงถือจีวรหลีกไปด้วยตั้งใจว่า จักไปสู่อาวาสชื่อโน้น ถ้าในอาวาสนั้น ความสบายจักมีแก่เรา เราจักอยู่ ถ้าความสบายไม่มีแก่เรา เราจักไปสู่อาวาสชื่อโน้น ถ้าในอาวาสนั้น ความสบายจักมีแก่เรา เราจักอยู่ ถ้าความสบายไม่มีแก่เรา เราจักไปสู่อาวาสชื่อโน้น ถ้าในอาวาสนั้น ความสบายจักมีแก่เรา เราจักอยู่ ถ้าความสบายไม่มีแก่เรา เราจักกลับ เธออยู่นอกสีมาเกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักไม่ให้ทำจีวรผืนนี้ จักไม่กลับละ การเดาะกฐินของภิกษุนั้นกำหนดด้วยตกลงใจ.

๓. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ต้องการจะอยู่ตามสบาย จึงถือจีวรหลีกไป ด้วยตั้งใจว่า จักไปสู่อาวาสชื่อโน้น ถ้าในอาวาสนั้น ความสบายจักมีแก่เรา เราจักอยู่ ถ้าความสบายไม่มีแก่เรา เราจักไปสู่อาวาสชื่อโน้น ถ้าในอาวาสนั้น ความสบายจักมีแก่เรา เราจักอยู่ ถ้าความสบายไม่มีแก่เรา เราจักไปสู่อาวาสชื่อโน้น ถ้าในอาวาสนั้น ความสบายจักมีแก่เรา เราจักอยู่ ถ้าความสบายไม่มีแก่เรา เราจักกลับ เธออยู่นอกสีมาเกิดความคิดอย่างนี้ว่า จักให้ทำจีวรผืนนี้ ณ ที่นี้แหละ จักไม่กลับละ เธอให้ทำจีวรผืนนั้นเสร็จ จีวรของเธอที่ทำอยู่นั้นได้เสียหรือหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้นกำหนดด้วยผ้าเสียหรือหาย.

๔. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ต้องการจะอยู่ตามสบาย จึงถือจีวรหลีกไป ด้วยตั้งใจว่า จักไปสู่อาวาสชื่อโน้น ถ้าในอาวาสนั้น ความสบายจักมีแก่เรา เราจักอยู่ ถ้าความสบาย ไม่มีแก่เรา เราจักไปสู่อาวาสชื่อโน้น ถ้าในอาวาสนั้น ความสบายจักมีแก่เรา เราจักอยู่ ถ้าความสบายไม่มีแก่เรา เราจักไปสู่อาวาสชื่อโน้น ในอาวาสนั้น ความสบายจักมีแก่เรา เราจักอยู่ ถ้าความสบายไม่มีแก่เรา เราจักกลับ เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำจีวร เสร็จแล้ว คิดว่าจักกลับ จักกลับ จนล่วงคราวกฐินเดาะ ณ ภายนอกสีมา การเดาะกฐินของ ภิกษุนั้น กำหนดด้วยล่วงเขต.

๕. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ต้องการจะอยู่ตามสบาย จึงถือจีวรหลีกไป ด้วยตั้งใจว่า จะไปสู่อาวาสชื่อโน้น ถ้าในอาวาสนั้น ความสบายจักมีแก่เรา เราจักอยู่ ถ้าความสบาย ไม่มีแก่เรา เราจักไปสู่อาวาสชื่อโน้น ถ้าในอาวาสนั้น ความสบายจักมีแก่เรา เราจักอยู่ ถ้าความสบายไม่มีแก่เรา เราจักไปสู่อาวาสชื่อโน้น ถ้าในอาวาสนั้น ความสบายจักมีแก่เรา เราจักอยู่ ถ้าความสบายไม่มีแก่เรา เราจักกลับ เธออยู่นอกสีมา ให้ทำจีวรผืนนั้น ครั้นทำ เสร็จแล้ว คิดว่าจักกลับ จักกลับ กลับมาทันกฐินเดาะ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น พร้อมกับ ภิกษุทั้งหลาย.

ผาสุวิหาร คือ อยู่ตามสบาย ๕ ข้อ จบ.

ปลิโพธและสิ้นปลิโพธ

[๑๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กฐินมีปลิโพธ ๒ และสิ้นปลิโพธ ๒

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างไรเล่า กฐินมีปลิโพธ ๒ คือ อาวาสปลิโพธ ๑ จีวรปลิโพธ ๑

ปลิโพธ ๒

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อาวาสปลิโพธเป็นอย่างไร

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยังอยู่ในอาวาสนั้น หรือหลีกไป ผูกใจอยู่ว่าจักกลับมา อย่างนี้แลชื่อว่าอาวาสปลิโพธ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็จีวรปลิโพธเป็นอย่างไร

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยังไม่ได้ทำจีวร หรือทำค้างไว้ก็ดี ยังไม่สิ้นความหวังว่าจะได้จีวรก็ดี อย่างนี้แลชื่อว่าจีวรปลิโพธ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กฐินมีปลิโพธ ๒ อย่างนี้แล.

สิ้นปลิโพธ ๒

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างไรเล่า กฐินสิ้นปลิโพธ ๒ คือ สิ้นอาวาสปลิโพธ ๑ สิ้นจีวรปลิโพธ ๑

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สิ้นอาวาสปลิโพธอย่างไร

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ หลีกไปจากอาวาสนั้น ด้วยสละใจ วางใจปล่อยใจ ทอดธุระว่าจักไม่กลับมา อย่างนี้แล ชื่อว่าสิ้นอาวาสปลิโพธ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สิ้นจีวรปลิโพธเป็นอย่างไร

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ทำจีวรเสร็จแล้วก็ดี ทำเสียก็ดี ทำหายเสียก็ดีทำไฟไหม้เสียก็ดี สิ้นความหวังว่าจะได้จีวรก็ดี อย่างนี้แล ชื่อว่าสิ้นจีวรปลิโพธ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กฐินสิ้นปลิโพธมี ๒ อย่างนี้แล.

กฐินขันธกะ ที่ ๗ จบ.

ในขันธกะนี้มี ๑๒ เรื่อง และเปยยาลมุข ๑๑๘.

หัวข้อประจำขันธกะ

[๑๒๗] ๑. ภิกษุชาวปาไฐยรัฐ ๓๐ รูป จำพรรษาอยู่ในเมืองสาเกต รัญจวนใจ ออกพรรษาแล้วมีจีวรเปียกปอนมาเฝ้าพระพุทธชินเจ้า ๒. ต่อไปนี้เป็นเรื่องกฐิน คือได้อานิสงส์กฐิน ๕ คือ ก. เที่ยวไปไหนไม่ต้องบอกลา ข. เที่ยวไปไม่ต้องถือไตรจีวรครบสำรับ ค. ฉันคณะโภชน์ได้ ง. เก็บอดิเรกจีวรไว้ได้ตามปรารถนา จ. จีวรลาภอันเกิดในที่นั้น เป็นของภิกษุผู้ได้กรานกฐินแล้ว ๓. ญัตติทุติยกรรมวาจา ๔. อย่างนี้กฐินเป็นอันกราน อย่างนี้ไม่เป็นอันกราน คือ กฐินกรานด้วยอาการเพียงขีดรอย ซัก กะ ตัด เนา เย็บ ด้น ทำลูกดุม ทำรังดุม ประกอบผ้าอนุวาต ประกอบผ้าอนุวาตด้านหน้า ดามผ้า ย้อม ทำนิมิต พูดเลียบเคียง ผ้าที่ยืมเขามา เก็บไว้ค้างคืน เป็นนิสสัคคิยะ ไม่ได้ทำกัปปะพินทุ นอกจากไตรจีวร นอกจากจีวรมีขันธ์ ๕ หรือเกินกว่า ซึ่งตัดดีแล้วทำให้เป็นจีวรมีมณฑลนอกจากบุคคลกราน กรานโดยไม่ชอบ ภิกษุอยู่นอกสีมาอนุโมทนากฐินอย่างนี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่าไม่เป็นอันกราน ๕. กฐินกรานด้วยผ้าใหม่ ผ้าเทียมใหม่ ผ้าเก่า ผ้าบังสุกุล ผ้าตกตามร้าน ผ้าที่ไม่ได้ทำนิมิต ผ้าที่ไม่ได้พูดเลียบเคียงได้มา ไม่ใช่ผ้าที่ยืมเขามา ไม่ใช่ผ้าที่ทำค้างคืน ไม่ใช่เป็นผ้านิสสัคคิยะ ผ้าที่ทำกัปปะพินทุแล้ว ผ้าไตรจีวร ผ้ามีขันธ์ ๕ หรือเกินกว่า ซึ่งตัดดีแล้ว ทำให้เป็นจีวรมีมณฑลเสร็จในวันนั้น บุคคลกราน กรานโดยชอบ ภิกษุอยู่ในสีมาอนุโมทนา อย่างนี้ชื่อว่ากรานกฐิน ๖. มาติกาเพื่อเดาะกฐิน ๘ ข้อ คือ ๑. กำหนดด้วยหลีกไป ๒. กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ ๓. กำหนดด้วยตกลงใจ ๔. กำหนดด้วยผ้าเสียหาย ๕. กำหนดด้วยได้ยินข่าว ๖. กำหนดด้วยสิ้นหวัง ๗. กำหนดด้วยล่วงเขต ๘. กำหนดด้วยเดาะพร้อมกัน ๙. อาทายสัตตกะ ๗ วิธี คือ ๑. ถือจีวรที่ทำเสร็จแล้วไปคิดว่าจักไม่กลับ การเดาะกฐินของภิกษุนั้นกำหนดด้วยหลีกไป ๒. ถือจีวรไปนอกสีมา คิดว่าจักทำ ณ ที่นี้ จักไม่กลับละ การเดาะกฐินของภิกษุนั้นกำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ ๓. ถือจีวรไปนอกสีมา คิดว่าจักไม่ให้ทำ จักไม่กลับ การเดาะกฐินของภิกษุนั้นกำหนดด้วยตกลงใจ ๔. ถือจีวรไปนอกสีมา คิดว่าจักให้ทำจีวร ณ ที่นี้ จักไม่กลับละ กำลังทำ จีวรเสียหาย การเดาะกฐินของภิกษุนั้นกำหนดด้วยผ้าเสียหาย ๕. ถือจีวรไป คิดว่าจักกลับ ให้ทำจีวรนอกสีมา ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว

ได้ยินข่าวว่า ในอาวาสนั้น กฐินเดาะแล้ว การเดาะกฐินของภิกษุนั้นกำหนดด้วยได้ยินข่าว ๖. ถือจีวรไปคิดว่าจักกลับ ให้ทำจีวรนอกสีมา ครั้นทำจีวรเสร็จแล้วโอ้เอ้อยู่นอกสีมาจนกฐินเดาะ การเดาะกฐินของภิกษุนั้น กำหนดด้วยล่วงเขต ๗. ถือจีวรไป คิดว่าจักกลับ ให้ทำจีวร ณ ภายนอกสีมา ครั้นทำจีวรเสร็จแล้ว คิดว่าจักกลับ จักกลับ กลับทันกฐินเดาะ การเดาะกฐินของภิกษุนั้นพร้อมกับภิกษุทั้งหลาย ๘. สมาทายสัตตกะมี ๗ วิธี ๙. อาทายฉักกะ และสมาทายฉักกะ คือ ถือจีวรที่ทำค้างไว้ไปอย่างละ ๖ วิธี ไม่มีการเดาะกำหนดด้วยหลีกไป ๑๐. อาทายภาณวาร กล่าวถึงภิกษุถือจีวรไปนอกสีมา คิดว่าจักให้ทำจีวร มี ๓ มาติกา คือ ๑. กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ ๒. กำหนดด้วยตกลงใจ ๓. กำหนดด้วยผ้าเสียหาย กล่าวถึงภิกษุถือผ้าหลีกไป คิดว่าจักไม่กลับไปนอกสีมา แล้วคิดว่าจักทำ มี ๓ มาติกา คือ ๑. กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ ๒. กำหนดด้วยตกลงใจ ๓. กำหนดด้วยผ้าเสียหาย กล่าวถึงภิกษุถือจีวรหลีกไป ด้วยไม่ได้ตั้งใจ ภายหลังเธอคิดว่าจักไม่กลับ มี ๓ นัย กล่าวถึงภิกษุถือจีวรไป คิดว่าจักกลับ อยู่นอกสีมา คิดว่าจักทำจีวร จักไม่กลับ ให้ทำจีวรเสร็จ การเดาะกฐินของภิกษุนั้นกำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ ด้วยตกลงใจ ด้วยผ้าเสียหาย ด้วยได้ยินข่าว ด้วยล่วงเขต ด้วยเดาะพร้อมกับภิกษุทั้งหลาย รวมเป็น ๑๕ ภิกษุนำจีวรหลีกไปและนำจีวรที่ทำค้างไว้หลีกไปอีก ๔ วาระก็เหมือนกัน รวมทั้งหมด ๑๕ วิธี หลีกไปด้วยสิ้นหวัง ด้วยหวังว่าจะได้ หลีกไปด้วยกรณียะบางอย่าง ทั้งสามอย่างนั้นนักปราชญ์พึงทราบโดยนัยอย่างละ ๑๒ วิธี ๑๑. หวังได้ส่วนจีวร ผาสุวิหาร คือ อยู่ตามสบาย ๕ ข้อ ๑๒. กฐินมีปลิโพธและสิ้นปลิโพธ นักปราชญ์พึงแต่งหัวข้อตามเค้าความเทอญ.

หัวข้อประจำขันธกะ จบ.

จีวรขันธกะ

เรื่องคนมีทรัพย์ ชาวพระนครราชคฤห์

[๑๒๘] โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน อันเป็นสถานที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแต เขตพระนครราชคฤห์ ครั้งนั้นพระนครเวสาลี เป็นบุรีมั่งคั่งกว้างขวาง มีคนมาก มีคนคับคั่ง และมีอาหารหาได้ง่าย มีปราสาท ๗,๗๐๗ หลัง มีเรือนยอด ๗,๗๐๗ หลัง มีสวนดอกไม้ ๗,๗๐๗ แห่ง มีสระโบกขรณี ๗,๗๐๗ สระ และมีหญิงงามเมือง ชื่ออัมพปาลีเป็นสตรีทรงโฉมสคราญตาน่าเสน่หา ประกอบด้วยผิวพรรณเฉิดฉายยิ่ง ชำนาญในการฟ้อนรำ ขับร้อง และประโคมดนตรี คนทั้งหลายที่มีความประสงค์ต้องการพาตัวไปร่วมอภิรมย์ด้วย ราคาตัวคืนละ ๕๐ กษาปณ์ พระนครเวสาลีงามเพริศพริ้งยิ่งกว่าประมาณ เพราะนางอัมพปาลีหญิงงามเมืองนั้น ครั้งนั้น พวกคนมีทรัพย์คณะหนึ่ง ชาวพระนครราชคฤห์ ได้เดินทางไปพระนครเวสาลีด้วยกรณียะบางอย่าง และได้เห็นพระนครเวสาลีมั่งคั่งกว้างขวาง มีคนมาก มีคนคับคั่ง และมีอาหารหาได้ง่าย มีปราสาท ๗,๗๐๗ หลัง มีเรือนยอด ๗,๗๐๗ หลัง มีสวนดอกไม้ ๗,๗๐๗ แห่ง มีสระโบกขรณี ๗,๗๐๗ สระ และมีนางอัมพปาลีหญิงงามเมือง ผู้ทรงโฉมสคราญตาน่าเสน่หา ประกอบด้วยผิวพรรณเฉิดฉายยิ่ง ชำนาญในการฟ้อนรำ ขับร้อง และประโคมดนตรี คนทั้งหลายที่มีความประสงค์ต้องการตัวไปร่วมอภิรมย์ด้วย ราคาตัวคืนละ ๕๐ กษาปณ์ และพระนครเวสาลี งามเพริศพริ้งยิ่งกว่าประมาณ เพราะนางอัมพปาลีหญิงงามเมืองนั้น ครั้นพวกเขาเสร็จกรณียะนั้นในพระนครเวสาลีแล้ว กลับมาพระนครราชคฤห์ตามเดิม เข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราช ครั้นแล้วได้กราบทูลคำนี้แด่ท้าวเธอว่า ขอเดชะฯ พระนครเวสาลี เป็นบุรีที่มั่งคั่ง กว้างขวาง มีคนมาก มีคนคับคั่ง และมีอาหารหาได้ง่าย มีปราสาท ๗,๗๐๗ หลัง มีเรือนยอด ๗,๗๐๗ หลัง มีสวนดอกไม้ ๗,๗๐๗ แห่ง มีสระโบกขรณี ๗,๗๐๗ สระ และมีนางอัมพปาลีหญิงงามเมืองผู้ทรงโฉมสคราญตาน่าเสน่หา ประกอบด้วยผิวพรรณเฉิดฉายยิ่ง ชำนาญในการฟ้อนรำ ขับร้องและประโคมดนตรี คนทั้งหลายที่มีความประสงค์ต้องการพาตัวไปร่วมอภิรมย์ด้วยราคาตัวคืนละ ๕๐ กษาปณ์ และพระนครเวสาลีงามเพริศพริ้งยิ่งกว่าประมาณ เพราะนางอัมพปาลีหญิงงามเมืองนั้น ขอเดชะฯ แม้ชาวเราจะตั้งหญิงงามเมืองขึ้นบ้าง ก็จะเป็นการดี.

พระราชารับสั่งว่า พนาย ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงเสาะหากุมารีผู้มีลักษณะงามเช่นนั้น ที่ควรจะคัดเลือกให้เป็นหญิงงามเมือง.

กำเนิดชีวกโกมารภัจจ์

ก็สมัยนั้น ในพระนครราชคฤห์ มีกุมารีชื่อสาลวดีเป็นสตรีทรงโฉมสคราญตาน่าเสน่หา ประกอบด้วยผิวพรรณเฉิดฉายยิ่ง จึงพวกคนมีทรัพย์ชาวพระนครราชคฤห์ ได้คัดเลือกกุมารีสาลวดี เป็นหญิงงามเมือง ครั้นนางกุมารีสาลวดี ได้รับเลือกเป็นหญิงงามเมืองแล้ว ไม่ช้านานเท่าไรนัก ก็ได้เป็นผู้ชำนาญในการฟ้อนรำ ขับร้อง บรรเลงเครื่องดนตรี มีคนที่มีความประสงค์ต้องการตัว ไปร่วมอภิรมย์ ราคาตัวคืนละ ๑๐๐ กษาปณ์ ครั้นมิช้ามินาน นางสาลวดีหญิงงามเมืองก็ตั้งครรภ์ จึงนางมีความคิดเห็นว่า ธรรมดาสตรีมีครรภ์ไม่เป็นที่พอใจของพวกบุรุษ ถ้าใครๆ ทราบว่าเรา มีครรภ์ ลาภผลของเราจักเสื่อมหมด ถ้ากระไร เราควรแจ้งให้เขาทราบว่าเป็นไข้ ต่อมานางได้ สั่งคนเฝ้าประตูไว้ว่า นายประตูจ๋า โปรดอย่าให้ชายใดๆ เข้ามา และผู้ใดถามหาดิฉัน จงบอก ให้เขาทราบว่าเป็นไข้นะ

คนเฝ้าประตูนั้นรับคำนางสาลวดีหญิงงามเมืองว่า จะปฏิบัติตามคำสั่งเช่นนั้น หลังจากนั้น อาศัยความแก่แห่งครรภ์นั้น นางได้คลอดบุตรเป็นชาย และสั่งกำชับทาสีว่า แม่สาวใช้ จงวางทารกนี้ลงบนกระด้งเก่าๆ แล้วนำออกไปทิ้งที่กองหยากเยื่อ

ทาสีนั้นรับคำนางว่า ทำเช่นนั้นได้ เจ้าค่ะ ดังนี้ แล้ววางทารกนั้นลงบนกระด้งเก่าๆ นำออกไปทิ้งไว้ ณ กองหยากเยื่อ

ก็ครั้งนั้นเป็นเวลาเช้า เจ้าชายอภัย กำลังเสด็จเข้าสู่พระราชวัง ได้ทอดพระเนตร เห็นทารกนั้นอันฝูงกาห้อมล้อมอยู่ ครั้นแล้วได้ถามมหาดเล็กว่า พนายนั่นอะไรฝูงการุมกันตอม

ม. ทารก พ่ะย่ะค่ะ

อ. ยังเป็นอยู่หรือ พนาย

ม. ยังเป็นอยู่ พ่ะย่ะค่ะ

อ. พนาย ถ้าเช่นนั้น จงนำทารกนั้นไปที่วังของเรา ให้นางนมเลี้ยงไว้

คนเหล่านั้นรับสนองพระบัญชาว่า อย่างนั้น พ่ะย่ะค่ะ แล้วนำทารกนั้นไปวังเจ้าชายอภัย มอบแก่นางนมว่า โปรดเลี้ยงไว้ด้วย อาศัยคำว่า ยังเป็นอยู่ เขาจึงขนานนามทารกนั้นว่า ชีวก

ชีวกนั้น อันเจ้าชายรับสั่งให้เลี้ยงไว้ เขาจึงได้ตั้งนามสกุลว่า โกมารภัจจ์ ต่อมาไม่นานนัก ชีวกโกมารภัจจ์ก็รู้เดียงสา จึงเข้าเฝ้าเจ้าชายอภัย ครั้นแล้วได้ทูลคำนี้แด่เจ้าชายอภัยว่า ใครเป็นมารดาของเกล้ากระหม่อม ใครเป็นบิดาของเกล้ากระหม่อม พ่ะย่ะค่ะ

เจ้าชายรับสั่งว่า พ่อชีวก แม้ถึงตัวเราก็ไม่รู้จักมารดาของเจ้า ก็แต่ว่าเราเป็นบิดาของเจ้า เพราะเราได้ให้เลี้ยงเจ้าไว้.

จึงชีวกโกมารภัจจ์มีความคิดเห็นว่า ราชสกุลเหล่านี้แล คนที่ไม่มีศิลปะ จะเข้าพึ่งพระบารมี ทำไม่ได้ง่าย ถ้ากระไร เราควรเรียนวิชาแพทย์ไว้.

เรียนศิลปะทางแพทย์

[๑๒๘] ก็โดยสมัยนั้นแล นายแพทย์ทิศาปาโมกข์ตั้งสำนักอยู่ ณ เมืองตักกสิลา จึงชีวกโกมารภัจจ์ ไม่ทูลลาเจ้าชายอภัย ลอบเดินทางไปเมืองตักกสิลา เดินรอนแรมไปโดยลำดับถึงเมืองตักกสิลา แล้วเข้าไปหานายแพทย์ผู้นั้น ครั้นแล้วได้กราบเรียนคำนี้แก่นายแพทย์ว่า ท่านอาจารย์ กระผมประสงค์จะศึกษาศิลปะ

นายแพทย์สั่งว่า พ่อชีวก ถ้าเช่นนั้น จึงศึกษาเถิด.

ครั้งนั้นชีวกโกมารภัจจ์ เรียนวิชาได้มาก เรียนได้เร็ว เข้าใจดีด้วย และวิชาที่เรียนได้แล้วก็ไม่ลืม ครั้นล่วงมาได้ ๗ ปี ชีวกโกมารภัจจ์คิดว่า ตัวเราเรียนวิชาได้มาก เรียนได้เร็วเข้าใจดีด้วย ทั้งวิชาที่เรียนได้ก็ไม่ลืม และเราเรียนมาได้ ๗ ปีแล้วยังไม่สำเร็จศิลปะนี้ เมื่อไรจักสำเร็จสักที จึงเข้าไปหานายแพทย์ผู้นั้นแล้วได้เรียนถามว่า ท่านอาจารย์ กระผมเรียนวิชาได้มาก เรียนได้เร็ว เข้าใจดีด้วย ทั้งวิชาที่เรียนได้แล้วก็ไม่ลืม และกระผมได้เรียนมาเป็นเวลา ๗ ปี ก็ยังไม่สำเร็จ เมื่อไรจักสำเร็จสักทีเล่า ขอรับ.

นายแพทย์ตอบว่า พ่อชีวก ถ้าเช่นนั้นเธอจงถือเสียมเที่ยวไปรอบเมืองตักกสิลาระยะทาง ๑ โยชน์ ตรวจดูสิ่งใดไม่ใช่ตัวยา จงขุดสิ่งนั้นมา

ชีวกโกมารภัจจ์รับคำนายแพทย์ว่า เป็นเช่นนั้นท่านอาจารย์ ดังนั้นแล้ว ถือเสียมเดินไปรอบเมืองตักกสิลาระยะทาง ๑ โยชน์ มิได้เห็นสิ่งใดที่ไม่เป็นตัวยาสักอย่างหนึ่ง จึงเดินทางกลับเข้าไปหานายแพทย์ และได้กราบเรียนคำนี้ต่อนายแพทย์ว่า ท่านอาจารย์กระผมเดินไปรอบเมืองตักกสิลาระยะทาง ๑ โยชน์แล้ว มิได้เห็นสิ่งที่ไม่เป็นยาสักอย่างหนึ่ง

นายแพทย์บอกว่า พ่อชีวก เธอศึกษาสำเร็จแล้ว เท่านี้ก็พอที่เธอจะครองชีพได้ แล้วได้ให้เสบียงเดินทางเล็กน้อยแก่ชีวกโกมารภัจจ์

ลำดับนั้น ชีวกโกมารภัจจ์ถือเสบียงเล็กน้อยนั้นแล้ว ได้เดินทางมุ่งไปพระนครราชคฤห์ ครั้นเดินทางไปเสบียงเพียงเล็กน้อยนั้นได้หมดลงที่เมืองสาเกต ในระหว่างทาง จึงเกิดความปริวิตกว่าหนทางเหล่านี้แลกันดารอัตคัดน้ำ อัตคัดอาหาร คนไม่มีเสบียงจะเดินไป ทำไม่ได้ง่าย จำเราจะต้องหาเสบียง.

ภาคปฏิบัติงานแพทย์

[๑๓๐] ก็โดยสมัยนั้นแล ภรรยาเศรษฐีที่เมืองสาเกต เป็นโรคปวดศีรษะอยู่ ๗ ปี นายแพทย์ทิศาปาโมกข์ใหญ่ๆ หลายคนมารักษา ก็ไม่สามารถรักษาให้หาย ได้ขนเงินไปเป็นอันมาก จึงชีวกโกมารภัจจ์เข้าไปสู่เมืองสาเกต ถามคนทั้งหลายว่า พนาย ใครเจ็บไข้บ้าง ฉันจะรักษา คนทั้งหลายพากันบอกว่า ท่านอาจารย์ ภรรยาเศรษฐีนั้นปวดศีรษะอยู่ ๗ ปี เชิญไปรักษาภรรยาเศรษฐีเถิดท่านอาจารย์ จึงชีวกโกมารภัจจ์เดินทางไปบ้านเศรษฐีคหบดี ครั้นถึงแล้ว ได้สั่งคนเฝ้าประตูว่า พ่อนาย ท่านจงไปกราบเรียนภรรยาเศรษฐีว่า คุณนายขอรับ หมอมาแล้ว เขามีความประสงค์จะเยี่ยมคุณนาย

คนเฝ้าประตูรับคำชีวกโกมารภัจจ์ว่า เป็นอย่างนั้นขอรับ อาจารย์ ดังนั้น แล้วเข้าไปหาภรรยาเศรษฐี แล้วได้กราบเรียนว่า คุณนายขอรับ หมอมาแล้ว เขามีความประสงค์จะเยี่ยมคุณนาย

ภรรยาเศรษฐีถามว่า พ่อนายเฝ้าประตูจ๋า หมอเป็นคนเช่นไร

พ. เป็นหมอหนุ่มๆ ขอรับ

ภ. ไม่ละ พ่อนายเฝ้าประตู หมอหนุ่มๆ จักทำอะไรแก่ฉันได้ นายแพทย์ทิศาปาโมกข์ใหญ่ๆ หลายคนมารักษา ก็ไม่สามารถรักษาให้หาย ได้ขนเงินไปเป็นอันมาก

จึงนายประตูนั้น เดินออกมาหาชีวกโกมารภัจจ์ แล้วได้เรียนว่า ท่านอาจารย์ ภรรยาเศรษฐีพูดอย่างนี้ว่า ไม่ละ พ่อนายเฝ้าประตู หมอหนุ่มๆ จักทำอะไรแก่ฉันได้ นายแพทย์ทิศาปาโมกข์ใหญ่ๆ หลายคนมารักษา ก็ไม่สามารถรักษาให้หาย ได้ขนเงินไปเป็นอันมาก

ชี. พ่อนายเฝ้าประตู ท่านจงไปกราบเรียนภรรยาเศรษฐีว่า คุณนายขอรับ คุณหมอสั่งมาอย่างนี้ว่า ขอคุณนายอย่าเพิ่งให้อะไรๆ ต่อเมื่อหายโรคแล้ว คุณนายประสงค์จะให้สิ่งใด จึงค่อยให้สิ่งนั้นเถิด

นายประตูรับคำชีวกโกมารภัจจ์ว่า เป็นอย่างนั้น ขอรับอาจารย์ ดังนั้นแล้วเข้าไปหาภรรยาเศรษฐี ได้กราบเรียนว่า คุณนายขอรับ คุณหมอบอกข่าวมาอย่างนี้ว่า ขอคุณนายอย่าเพิ่งให้อะไรๆ ก่อน ต่อเมื่อคุณนายหายโรคแล้ว ประสงค์จะให้สิ่งใด จึงค่อยให้สิ่งนั้นเถิด

ภรรยาเศรษฐีสั่งว่า พ่อนายประตู ถ้าเช่นนั้นเชิญคุณหมอมา

นายประตูรับคำภรรยาเศรษฐีว่า อย่างนั้นขอรับ แล้วเข้าไปหาชีวกโกมารภัจจ์ แล้วได้แจ้งให้ทราบว่า ท่านอาจารย์ ภรรยาเศรษฐีขอเชิญท่านเข้าไป

เริ่มรักษาภรรยาเศรษฐี

ลำดับนั้นชีวกโกมารภัจจ์เข้าไปหาภรรยาเศรษฐี ครั้นแล้วตรวจดูความผันแปรของภรรยาเศรษฐี แล้วได้กล่าวคำนี้แก่ภรรยาเศรษฐีว่า คุณนายขอรับ ผมต้องการเนยใสหนึ่งซองมือ ครั้นภรรยาเศรษฐีสั่งให้หาเนยใสหนึ่งซองมือมาให้แก่ชีวกแล้ว ชีวกโกมารภัจจ์จึงหุงเนยใสหนึ่งซองมือนั้น กับยาต่างๆ ให้ภรรยาเศรษฐีนอนหงายบนเตียง แล้วให้นัตถุ์ ขณะนั้นเนยใสที่ให้นัตถุ์นั้นได้พุ่งออกจากปาก จึงภรรยาเศรษฐีถ่มเนยใสนั้นลงในกระโถน สั่งทาสีว่า แม่สาวใช้จงเอาสำลีซับเนยใสนี้ไว้ จึงชีวกโกมารภัจจ์ได้คิดว่า แปลกจริงพวกเรา แม่บ้านคนนี้ช่างสกปรกเนยใสนี้จำเป็นจะต้องทิ้ง ยังใช้ให้ทาสีเอาสำลีซับไว้ ส่วนยาของเรามีราคาแพงๆ มากกว่าปล่อยให้เสีย แม่บ้านคนนี้จักให้ขวัญข้าวอะไรแก่เราบ้าง

ขณะนั้นภรรยาเศรษฐีสังเกตรู้อาการอันแปลกของชีวกโกมารภัจจ์ แล้วได้ถามคำนี้แก่ชีวกโกมารภัจจ์ว่า อาจารย์ท่านแปลกใจอะไรหรือ

ชี. เวลานี้ผมกำลังคิดอยู่ว่า แปลกจริงแม่บ้านคนนี้ช่างสกปรกเหลือเกิน เนยใสนี้จำเป็นจะต้องทิ้ง ยังใช้ให้ทาสีเอาสำลีซับไว้ ส่วนยาของเรามีราคาแพงๆ มากกว่าปล่อยให้เสีย แม่บ้านคนนี้จักให้ขวัญข้าวอะไรแก่เราบ้าง

ภ. อาจารย์ พวกดิฉันชื่อว่าเป็นคนมีเหย้าเรือน จำเป็นจะต้องรู้จักสิ่งที่ควรสงวน เนยใสนี้ยังดีอยู่จะใช้เป็นยาสำหรับทาเท้าพวกทาสหรือกรรมกรก็ได้ ใช้เป็นน้ำมันเติมตะเกียงก็ได้ อาจารย์ท่านอย่าได้คิดวิตกไปเลย ค่าขวัญข้าวของท่านจักไม่ลดน้อย

คราวนั้นชีวกโกมารภัจจ์ได้กำจัดโรคปวดศีรษะของภรรยาเศรษฐี ซึ่งเป็นมา ๗ ปีให้หาย โดยวิธีนัตถุ์ยาคราวเดียวเท่านั้น ครั้นภรรยาเศรษฐีหายโรคแล้ว ได้ให้รางวัลชีวกโกมารภัจจ์เป็นเงิน ๔,๐๐๐ กษาปณ์ บุตรเศรษฐีได้ทราบว่ามารดาของเราหายโรคแล้ว ได้ให้รางวัลเพิ่มอีก ๔,๐๐๐ กษาปณ์ บุตรสะใภ้ได้ทราบว่า แม่ผัวของเราหายโรคแล้ว ก็ได้ให้รางวัล ๔,๐๐๐ กษาปณ์ เศรษฐีคหบดีทราบว่า ภรรยาของเราหายโรคแล้วได้เพิ่มรางวัลให้อีก ๔,๐๐๐ กษาปณ์ และให้ทาส ทาสี รถม้าอีกด้วย จึงชีวกโกมารภัจจ์รับเงิน ๑๖,๐๐๐ กษาปณ์ กับทาส ทาสี และรถม้าเดินมุ่งไปพระนครราชคฤห์ ถึงพระนครราชคฤห์โดยลำดับ เข้าเฝ้าเจ้าชายอภัย ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า เงิน ๑๖,๐๐๐ กษาปณ์ กับทาส ทาสี และรถม้านี้เป็นการกระทำครั้งแรกของเกล้ากระหม่อม ขอใต้ฝ่าพระบาทจงทรงพระกรุณาโปรดรับค่าเลี้ยงดูเกล้ากระหม่อมเถิด พระเจ้าข้า

พระราชกุมารรับสั่งว่า อย่าเลย พ่อนายชีวก ทรัพย์นี้จงเป็นของเจ้าคนเดียวเถิด และเจ้าจงสร้างบ้านอยู่ในวังของเราเถิด

ชีวกโกมารภัจจ์ทูลรับพระบัญชาเจ้าชายอภัยว่า เป็นพระกรุณายิ่งพระเจ้าข้า แล้วได้สร้างบ้านอยู่ในวังของเจ้าชายอภัย.

เรื่องพระเจ้าพิมพิสารทรงประชวรโรคริดสีดวงงอก

[๑๓๑] ก็โดยสมัยนั้นแล พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราชทรงประชวรโรคริดสีดวงงอก พระภูษาเปื้อนพระโลหิต พวกพระสนมเห็นแล้วพากันเย้ยหยันว่า บัดนี้พระเจ้าอยู่หัวทรงมีระดู ต่อมาพระโลหิตบังเกิดแก่พระองค์แล้ว ไม่นานเท่าไรนัก พระองค์จักประสูติ พระราชาทรงเก้อเพราะคำเย้ยหยันของพวกพระสนมนั้น ต่อมาท้าวเธอได้ตรัสเล่าความนั้นแก่เจ้าชายอภัยว่า พ่ออภัย พ่อป่วยเป็นโรคเช่นนั้นถึงกับภูษาเปื้อนโลหิต พวกพระสนมเห็นแล้วพากันเย้ยหยันว่า บัดนี้พระเจ้าอยู่หัวทรงมีระดู ต่อมพระโลหิตบังเกิดแก่พระองค์แล้ว ไม่นานเท่าไรนัก พระองค์จักประสูติ เอาเถอะ พ่ออภัย เจ้าช่วยหาหมอชนิดที่พอจะรักษาพ่อได้ให้ทีเถิด

อ. ขอเดชะ นายชีวกผู้นี้เป็นหมอประจำข้าพระพุทธเจ้า ยังหนุ่ม ทรงคุณวุฒิ เธอจักรักษาพระองค์ได้

พ. พ่ออภัย ถ้าเช่นนั้นเธอจงสั่งหมอชีวก เขาจักได้รักษาพ่อ

ครั้งนั้นเจ้าชายอภัย สั่งชีวกโกมารภัจจ์ว่า พ่อนายชีวก เธอจงไปรักษาพระเจ้าอยู่หัว ชีวกโกมารภัจจ์รับสนองพระบัญชาว่าอย่างนั้นพระเจ้าข้า แล้วเอาเล็บตักยาเดินไปในราชสำนัก ครั้นถึงแล้วเข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราช แล้วได้กราบทูลคำนี้แด่พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราชว่า พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระพุทธเจ้าจักตรวจโรคของพระองค์ แล้วรักษาโรคริดสีดวงงอกของพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราช หายขาดด้วยทายาเพียงครั้งเดียวเท่านั้น

ครั้นพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราช ทรงหายประชวรจึงรับสั่งให้สตรี ๕๐๐ นาง ตกแต่งเครื่องประดับทั้งปวง ให้เปลื้องออกทำเป็นห่อแล้ว ได้มีพระราชโองการแก่ชีวกโกมาร-ภัจจ์ว่า พ่อนายชีวก เครื่องประดับทั้งปวงของสตรี ๕๐๐ นางนี้จงเป็นของเจ้า

ชี. อย่าเลย พระพุทธเจ้าข้า ขอพระองค์จงทรงโปรดระลึกว่าเป็นหน้าที่ของข้าพระ-พุทธเจ้าเถิด

พ. ถ้าอย่างนั้น เจ้าจงบำรุงเรากับพวกฝ่ายใน และภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข

ชีวกโกมารภัจจ์ทูลรับสนองพระบรมราชโองการว่า เป็นอย่างนั้นพระพุทธเจ้าข้า.

เรื่องเศรษฐีชาวพระนครราชคฤห์

[๑๓๒] ก็โดยสมัยนั้นแล เศรษฐีชาวพระนครราชคฤห์ป่วยเป็นโรคปวดศีรษะอยู่ ๗ ปี นายแพทย์ทิศาปาโมกข์ใหญ่ๆ หลายคนมารักษา ก็ไม่สามารถรักษาให้หาย ขนเงินไปเป็นอันมาก อนึ่ง เศรษฐีนั้นถูกนายแพทย์บอกคืน นายแพทย์บางพวกได้ทำนายไว้อย่างนี้ว่า เศรษฐีคหบดีจักถึงอนิจกรรมในวันที่ ๕ บางพวกทำนายไว้อย่างนี้ว่า จักถึงอนิจกรรมในวันที่ ๗

ครั้งนั้นพวกคนร่ำรวย ชาวพระนครราชคฤห์ได้มีความปริวิตกว่า เศรษฐีคหบดีผู้นี้แล มีอุปการะมากแก่พระเจ้าอยู่หัวและชาวนิคม แต่ท่านถูกนายแพทย์บอกคืนเสียแล้ว นายแพทย์บางพวกทำนายไว้อย่างนี้ว่า เศรษฐีคหบดีจักถึงอนิจกรรมในวันที่ ๕ บางพวกทำนายไว้อย่างนี้ว่า จักถึงอนิจกรรมในวันที่ ๗ ก็ชีวกผู้นี้เป็นนายแพทย์หลวงที่หนุ่มทรงคุณวุฒิ ถ้าเช่นนั้นพวกเราพึงทูลขอนายแพทย์ชีวกต่อพระเจ้าอยู่หัว เพื่อจะให้รักษาเศรษฐีคหบดี แล้วจึงพากันไปในราชสำนัก ครั้นถึงแล้วได้เข้าเฝ้ากราบบังคมทูลแด่พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราชว่า ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม เศรษฐีคหบดีผู้นี้มีอุปการะมากแก่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทและชาวนิคม แต่ท่านถูกนายแพทย์บอกคืนเสียแล้ว นายแพทย์บางพวกทำนายไว้

อย่างนี้ว่า เศรษฐีคหบดี จักถึงอนิจกรรมในวันที่ ๕ บางพวกทำนายไว้อย่างนี้ว่า จักถึงอนิจกรรมในวันที่ ๗ ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส ขอใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทจงทรงมีพระบรมราชโองการสั่งนายแพทย์ชีวก เพื่อได้รักษาเศรษฐีคหบดี

ครั้งนั้นพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราช ทรงมีพระราชดำรัสสั่งชีวกโกมารภัจจ์ว่า พ่อนายชีวก เจ้าจงไปรักษาเศรษฐีคหบดี

ชีวกโกมารภัจจ์ทูลรับสนองพระบรมราชโองการว่า อย่างนั้นขอเดชะ แล้วไปหาเศรษฐีคหบดี สังเกตอาการที่ผิดแปลกของเศรษฐีคหบดีแล้ว ได้ถามเศรษฐีคหบดีว่า ท่านคหบดี ถ้าฉันรักษาท่านหายโรค จะพึงมีรางวัลอะไรแก่ฉันบ้าง?

ศ. ท่านอาจารย์ ทรัพย์สมบัติทั้งปวงจงเป็นของท่าน และตัวข้าพเจ้าก็ยอมเป็นทาสของท่าน

ชี. ท่านคหบดี ท่านอาจนอนข้างเดียวตลอด ๗ เดือนได้ไหม?

ศ. ท่านอาจารย์ ข้าพเจ้าอาจนอนข้างเดียวตลอด ๗ เดือนได้

ชี. ท่านคหบดี ท่านอาจนอนข้างที่สองตลอด ๗ เดือนได้ไหม?

ศ. ท่านอาจารย์ ข้าพเจ้าอาจนอนข้างที่สองตลอด ๗ เดือนได้

ชี. ท่านคหบดี ท่านอาจนอนหงายตลอด ๗ เดือนได้ไหม?

ศ. ท่านอาจารย์ ข้าพเจ้าอาจนอนหงายตลอด ๗ เดือนได้

ครั้งนั้น ชีวกโกมารภัจจ์ให้เศรษฐีคหบดีนอนบนเตียง มัดไว้กับเตียงถลกหนังศีรษะ เปิดรอยประสานกระโหลกศีรษะ นำสัตว์มีชีวิตออกมาสองตัว แล้วแสดงแก่ประชาชนว่า ท่านทั้งหลายจงดูสัตว์มีชีวิต ๒ ตัวนี้ เล็กตัวหนึ่ง ใหญ่ตัวหนึ่ง พวกอาจารย์ที่ทำนายไว้อย่างนี้ว่า เศรษฐีคหบดีจักถึงอนิจกรรมในวันที่ ๕ เพราะท่านได้เห็นสัตว์ตัวใหญ่นี้ มันจักเจาะกินมันสมองของเศรษฐีคหบดีในวันที่ ๕ เศรษฐีคหบดีถูกมันเจาะกินสมองหมด ก็จักถึงอนิจกรรม สัตว์ตัวใหญ่นี้ ชื่อว่าอันอาจารย์พวกนั้นเห็นถูกต้องแล้ว ส่วนพวกอาจารย์ที่ทำนายไว้อย่างนี้ว่า เศรษฐีคหบดีจักถึงอนิจกรรมในวันที่ ๗ เพราะท่านได้เห็นสัตว์ตัวเล็กนี้ มันจักเจาะกินมันสมองของเศรษฐีคหบดีในวันที่ ๗ เศรษฐีคหบดีถูกมันเจาะกินมันสมองหมด ก็จักถึงอนิจกรรม สัตว์ตัวเล็กนี้ ชื่อว่าอันอาจารย์พวกนั้นเห็นถูกต้องแล้ว ดังนี้ แล้วปิดแนวประสานกระโหลกศีรษะ เย็บหนังศีรษะแล้วได้ทายาสมานแผล

ครั้นล่วงสัปดาห์หนึ่ง เศรษฐีคหบดีได้กล่าวคำนี้ต่อชีวกโกมารภัจจ์ว่า ท่านอาจารย์ ข้าพเจ้าไม่อาจนอนข้างเดียวตลอด ๗ เดือนได้

ชี. ท่านคหบดี ท่านรับคำฉันว่า ท่านอาจารย์ ข้าพเจ้าอาจนอนข้างเดียวตลอด ๗ เดือน ได้ดังนี้ มิใช่หรือ?

ศ. ข้าพเจ้ารับคำท่านจริง ท่านอาจารย์ แต่ข้าพเจ้าจักตายแน่ ข้าพเจ้าไม่อาจนอน ข้างเดียวตลอด ๗ เดือนได้

ชี. ท่านคหบดี ถ้าเช่นนั้น ท่านจงนอนข้างที่สองตลอด ๗ เดือนเถิด

ครั้นล่วงสัปดาห์หนึ่ง เศรษฐีคหบดี ได้กล่าวคำนี้ต่อชีวกโกมารภัจจ์ว่า ท่านอาจารย์ ข้าพเจ้าไม่อาจนอนข้างที่สองตลอด ๗ เดือนได้

ชี. ท่านคหบดี ท่านรับคำฉันว่า ท่านอาจารย์ ข้าพเจ้านอนข้างที่สองตลอด ๗ เดือนได้ ดังนี้มิใช่หรือ?

ศ. ข้าพเจ้ารับคำท่านจริง ท่านอาจารย์ แต่ข้าพเจ้าจักตายแน่ ข้าพเจ้าไม่อาจนอน ข้างที่สองตลอด ๗ เดือนได้

ชี. ท่านคหบดี ถ้าเช่นนั้น ท่านจงนอนหงายตลอด ๗ เดือนเถิด

ครั้นล่วงสัปดาห์หนึ่ง เศรษฐีคหบดี ได้กล่าวคำนี้ต่อชีวกโกมารภัจจ์ว่า ท่านอาจารย์ ข้าพเจ้าไม่อาจนอนหงายตลอด ๗ เดือนได้

ชี. ท่านคหบดี ท่านรับคำฉันว่า ท่านอาจารย์ ข้าพเจ้าอาจนอนหงายตลอด ๗ เดือนได้ ดังนี้ มิใช่หรือไม่?

ศ. ข้าพเจ้ารับคำท่านจริง ท่านอาจารย์ แต่ข้าพเจ้าจักตายแน่ ข้าพเจ้าไม่อาจนอนหงาย ตลอด ๗ เดือนได้

ชี. ท่านคหบดี ถ้าฉันไม่บอกท่านไว้ ท่านก็นอนเท่านั้นไม่ได้ แต่ฉันทราบอยู่ก่อน แล้วว่า เศรษฐีคหบดีจักหายโรคในสามสัปดาห์ ลุกขึ้นเถิด ท่านหายป่วยแล้ว ท่านจงรู้ จะได้รางวัลอะไรแก่ฉัน

ศ. ท่านอาจารย์ ก็ทรัพย์สมบัติทั้งปวงจงเป็นของท่าน ตัวข้าพเจ้าก็ยอมเป็นทาสของท่าน

ชี. อย่าเลย ท่านคหบดี ท่านอย่าได้ให้ทรัพย์สมบัติทั้งหมดแก่ฉันเลย และท่านก็ ไม่ต้องยอมเป็นทาสของฉัน ท่านจงทูลเกล้าถวายทรัพย์แก่พระเจ้าอยู่หัวแสนกษาปณ์ ให้ฉัน แสนกษาปณ์ก็พอแล้ว

ครั้นเศรษฐีคหบดีหายป่วย ได้ทูลเกล้าถวายทรัพย์แด่พระเจ้าอยู่หัว แสนกษาปณ์ ได้ให้แก่ชีวกโกมารภัจจ์ แสนกษาปณ์.

เรื่องบุตรเศรษฐีป่วยโรคเนื้องอกที่ลำไส้

[๑๓๓] ก็โดยสมัยนั้นแล เศรษฐีบุตรชาวพระนครพาราณสีผู้เล่นกีฬาหกคะเมน ได้ป่วยเป็นโรคเนื้องอกที่ลำไส้ ข้าวยาคูที่เธอดื่มเข้าไปก็ดี ข้าวสวยที่เธอรับประทานก็ดี ไม่ย่อย อุจจาระและปัสสาวะออกไม่สะดวก เพราะโรคนั้น เธอจึงซูบผอม เศร้าหมอง มีผิวพรรณซูบซีดเหลืองขึ้นๆ มีตัวสะพรั่งด้วยเอ็น ครั้งนั้นเศรษฐีชาวพระนครพาราณสีได้มีความปริวิตกดังนี้ว่า บุตรของเราได้เจ็บป่วยเช่นนั้น ข้าวยาคูที่เธอดื่มก็ดี ข้าวสวยที่เธอรับประทานก็ดี ไม่ย่อย อุจจาระและปัสสาวะออกไม่สะดวก บุตรของเรานั้นจึงซูบผอม เศร้าหมอง มีผิวพรรณซูบซีดเหลืองขึ้นๆ มีตัวสะพรั่งด้วยเอ็น เพราะโรคนั้น ถ้ากระไร เราพึงไปพระนครราชคฤห์แล้วทูลขอนายแพทย์ชีวกต่อพระเจ้าอยู่หัว เพื่อจะได้รักษาบุตรของเรา ต่อแต่นั้นเศรษฐีชาวพระนครราชคฤห์แล้ว เข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราช แล้วได้กราบทูลว่า ขอเดชะฯ บุตรของข้าพระพุทธเจ้าได้เจ็บป่วยเช่นนั้น ข้าวยาคูที่เธอดื่มก็ดี ข้าวสวยที่เธอรับประทานก็ดี ไม่ย่อย อุจจาระและปัสสาวะออกไม่สะดวก เธอจึงซูบผอม เศร้าหมอง มีผิวพรรณซูบซีด เหลืองขึ้นๆ มีตัวสะพรั่งด้วยเอ็น เพราะโรคนั้น ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส ขอใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทจงมีพระบรมราชโองการสั่งนายแพทย์ชีวก เพื่อจะได้รักษาบุตรของข้าพระพุทธเจ้า

ลำดับนั้น พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราช ได้ทรงมีพระราชดำรัสสั่งชีวกโกมารภัจจ์ว่า ไปเถิด พ่อนายชีวก เจ้าจงไปพระนครพาราณสี แล้วรักษาบุตรของเศรษฐีชาวกรุงพาราณสี

ชีวกโกมารภัจจ์ทูลรับสนองพระบรมราชโองการว่า อย่างนั้นขอเดชะฯ แล้วไปพระนครพาราณสี เข้าไปหาเศรษฐีบุตรชาวพระนครพาราณสี สังเกตอาการที่ผิดแปลกของเศรษฐีบุตรชาวพระนครพาราณสี เชิญประชาชนให้ออกไปเสีย ขึงม่านมัดเศรษฐีบุตรไว้กับเสา ให้ภรรยาอยู่ข้างหน้า ผ่าหนังท้อง นำเนื้องอกที่ลำไส้ออกแสดงแก่ภรรยาว่า เธอจงดูความเจ็บป่วยของสามีเธอ ข้าวยาคูที่สามีเธอดื่มก็ดี ข้าวสวยที่สามีเธอรับประทานก็ดี ไม่ย่อย อุจจาระและปัสสาวะออกไม่สะดวก เพราะโรคนี้ สามีเธอนี้จึงซูบผอม เศร้าหมอง มีผิวพรรณซูบซีด เหลืองขึ้นๆ มีตัวสะพรั่งด้วยเอ็นดังนี้ แล้วตัดเนื้องอกในลำไส้ออก สอดใส่ลำไส้กลับดังเดิม แล้วเย็บหนังท้องทายาสมานแผล ต่อมาไม่นานเท่าไรนัก เศรษฐีบุตรชาวพระนครพาราณสี ได้หายโรคแล้ว

ครั้งนั้น เศรษฐีชาวพระนครพาราณสีคิดว่า บุตรของเราหายโรคพ้นอันตรายแล้ว จึงให้รางวัลแก่ชีวกโกมารภัจจ์เป็นเงิน ๑๖,๐๐๐ กษาปณ์ ชีวกโกมารภัจจ์รับเงิน ๑๖,๐๐๐ กษาปณ์นั้น เดินทางกลับมาสู่พระนครราชคฤห์ตามเดิม.

เรื่องพระเจ้าจัณฑปัชโชตทรงประชวรโรคผอมเหลือง

[๑๓๔] ก็โดยสมัยนั้นแล พระเจ้าปัชโชตราชาในกรุงอุชเชนี ทรงประชวรโรคผอมเหลือง นายแพทย์ที่ใหญ่ๆ มีชื่อเสียงโด่งดังหลายคน มารักษา ก็ไม่อาจทำให้โรคหาย ได้ขนเงินไปเป็นอันมาก ครั้งนั้น พระเจ้าปัชโชตได้ส่งราชทูตถือพระราชสาส์น ไปในพระราชสำนักพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราช มีใจความว่า หม่อมฉันเจ็บป่วยเป็นอย่างนั้น ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส ขอพระองค์โปรดสั่งหมอชีวก เขาจักรักษาหม่อมฉัน จึงพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราช ได้ดำรัสสั่งชีวกโกมารภัจจ์ว่า ไปเถิด พ่อนายชีวก เจ้าจงไปเมืองอุชเชนี รักษาพระเจ้าปัชโชต

ชีวกโกมารภัจจ์ทูลรับสนองพระบรมราชโองการ แล้วเดินทางไปเมืองอุชเชนี เข้าไปในพระราชสำนัก แล้วเข้าเฝ้าพระเจ้าปัชโชต ได้ตรวจอาการที่ผิดแปลกของพระเจ้าปัชโชต แล้วได้กราบทูลคำนี้แด่ท้าวเธอว่า ขอเดชะฯ ข้าพระพุทธเจ้าจักหุงเนยใส พระองค์จักเสวยเนยใสนั้น

พระเจ้าปัชโชตรับสั่งห้ามว่า อย่าเลย พ่อนายชีวก ท่านเว้นเนยใสเสีย อาจรักษาเราให้หายโรคได้ด้วยวิธีใด ท่านจงทำวิธีนั้นเถิด เนยใสเป็นของน่าเกลียด น่าสะอิดสะเอียนสำหรับฉัน

ขณะนั้น ชีวกโกมารภัจจ์ได้มีความปริวิตกว่า พระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้แล ทรงประชวรเช่นนี้ เราเว้นเนยใสเสีย ไม่อาจรักษาพระองค์ให้หายโรคได้ เอาละเราควรหุงเนยใสให้มีสี กลิ่น รส เหมือนน้ำฝาด ดังนี้ แล้วได้หุงเนยใสด้วยเภสัชนานาชนิด ให้มีสี กลิ่น รส เหมือนน้ำฝาด ครั้นแล้วฉุกคิดได้ว่า เนยใสที่พระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้เสวยแล้ว เมื่อย่อยจักทำให้เรอ พระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้ทรงเกรี้ยวกราด จะพึงรับสั่งให้พิฆาตเราเสียก็ได้ ถ้ากระไรเราพึงทูลลาไว้ก่อน วันต่อมาจึงไปในพระราชสำนัก เข้าเฝ้าพระเจ้าปัชโชต แล้วได้กราบทูลคำนี้แด่ท้าวเธอว่า ขอเดชะ ฯ พวกข้าพระพุทธเจ้าชื่อว่าเป็นนายแพทย์ จักถอนรากไม้มาผสมยาชั่วเวลาครู่หนึ่งเช่นที่ประสงค์นั้น ขอประทานพระบรมราชวโรกาส ขอฝ่าละอองธุลีพระบาท จงทรงมีพระราชโองการตรัสสั่งเจ้าพนักงานในโรงราชพาหนะและที่ประตูทั้งหลายว่า หมอชีวกต้องการ

ไปด้วยพาหนะใด จงไปด้วยพาหนะนั้น ปรารถนาไปทางประตูใด จงไปทางประตูนั้น ต้องการไปเวลาใด จงไปเวลานั้น ปรารถนาจะเข้ามาเวลาใด จงเข้ามาเวลานั้น จึงพระเจ้าปัชโชตได้มีพระราชดำรัสสั่งเจ้าพนักงานในโรงราชพาหนะและที่ประตูทั้งหลาย ตามที่หมอชีวกกราบทูลขอบรมราชานุญาตไว้ทุกประการ

ก็โดยสมัยนั้นแล พระเจ้าปัชโชตมีช้างพังชื่อภัททวดี เดินทางได้วันละ ๕๐ โยชน์ จึงหมอชีวกโกมารภัจจ์ได้ทูลถวายเนยใสนั้นแด่พระเจ้าปัชโชตด้วยกราบทูลว่า ขอให้ฝ่าละอองธุลีพระบาทจงเสวยน้ำฝาด ครั้นให้พระเจ้าปัชโชตเสวยเนยใสแล้วก็ไปโรงช้างหนีออกจากพระนครไปโดยช้างพังภัททวดี ขณะเดียวกันนั้น เนยใสที่พระเจ้าปัชโชตเสวยนั้นย่อย ได้ทำให้ทรงเรอขึ้น จึงพระเจ้าปัชโชตได้รับสั่งแก่พวกมหาดเล็กว่า พนายทั้งหลาย เราถูกหมอชีวกชาติชั่วลวงให้ดื่มเนยใส พวกเจ้าจงค้นจับหมอชีวกมาเร็วไว

พวกมหาดเล็กกราบทูลว่า หมอชีวกหนีออกจากพระนครไปโดยช้างพังภัททวดีแล้ว พระพุทธเจ้าข้า

ก็โดยสมัยนั้นแล พระเจ้าปัชโชตมีมหาดเล็กชื่อกากะ ซึ่งอาศัยเกิดกับอมนุษย์ เดินทางได้วันละ ๖๐ โยชน์ จึงพระเจ้าปัชโชตดำรัสสั่งกากะมหาดเล็กว่า พ่อนายกากะ เจ้าจงไปเชิญหมอชีวกกลับมา ด้วยอ้างว่า ท่านอาจารย์ พระเจ้าอยู่หัวรับสั่งให้เชิญท่านกลับไป ขึ้นชื่อว่าหมอเหล่านี้แลมีมารยามาก เจ้าอย่ารับวัตถุอะไรๆ ของเขา

ครั้งนั้น กากะมหาดเล็กได้เดินไปทันชีวกโกมารภัจจ์ ผู้กำลังรับประทานอาหารมื้อเช้าในระหว่างทางเขตพระนครโกสัมพี จึงได้เรียนแก่ชีวกโกมารภัจจ์ว่า ท่านอาจารย์ พระเจ้าอยู่หัวรับสั่งให้เชิญท่านกลับไป

ชี. พ่อนายกากะ ท่านจงรออยู่เพียงชั่วเวลาที่เรารับประทานอาหาร เชิญท่านรับประทานอาหารด้วยกันเถิด

ก. ช่างเถิดท่านอาจารย์ พระเจ้าอยู่หัวดำรัสสั่งข้าพเจ้าไว้ว่า พ่อนายกากะ ขึ้นชื่อว่าหมอเหล่านี้มีมารยามาก อย่ารับวัตถุอะไร ของเขา

ทันใดนั้น ชีวกโกมารภัจจ์ ได้แซกยาทางเล็บ พลางเคี้ยวมะขามป้อม และดื่มน้ำรับประทาน แล้วได้ร้องเชื้อเชิญกากะมหาดเล็กว่า เชิญพ่อนายกากะมาเคี้ยวมะขามป้อมและดื่มน้ำรับประทานด้วยกัน จึงกากะมหาดเล็กคิดว่า หมอคนนี้แลกำลังเคี้ยวมะขามป้อมและดื่มน้ำรับประทาน คงไม่มีอะไรจะให้โทษ แล้วเคี้ยวมะขามป้อมครึ่งผล และดื่มน้ำรับประทาน มะขามป้อมครึ่งผลที่เขาเคี้ยวนั้นได้ระบายอุจจาระออกมาในที่นั้นเอง

ครั้งนั้น กากะมหาดเล็กได้เรียนถามชีวกโกมารภัจจ์ว่า ท่านอาจารย์ ชีวิตของข้าพเจ้าจะรอดไปได้หรือ?

ชีวกโกมารภัจจ์ตอบว่า อย่ากลัวเลย พ่อนายกากะ ท่านจักไม่มีอันตราย แต่พระเจ้าอยู่หัวทรงเกรี้ยวกราด จะพึงรับสั่งให้พิฆาตเราเสียก็ได้ เพราะเหตุนั้น เราไม่กลับละ แล้วมอบช้างพังภัททวดีแก่นายกากะ เดินทางไปพระนครราชคฤห์ รอนแรมไปโดยลำดับ ถึงพระนครราชคฤห์แล้วเฝ้าพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราช กราบทูลเรื่องนั้นให้ทรงทราบทุกประการ

พระเจ้าพิมพิสารรับสั่งว่า พ่อนายชีวก เจ้าไม่กลับไปนั้นชื่อว่าได้ทำถูกแล้ว เพราะพระราชาองค์นั้นเหี้ยมโหด จะพึงสั่งให้สำเร็จโทษเจ้าเสียก็ได้

ครั้นพระเจ้าปัชโชตทรงหายประชวร ทรงส่งราชทูตไปที่สำนักชีวกโกมารภัจจ์ว่า เชิญหมอชีวกมา เราจักให้พร

ชีวกกราบทูลตอบไปว่า ไม่ต้องไปก็ได้ พระพุทธเจ้าข้า ขอใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทจงทรงโปรดอนุสรณ์ถึงความดีของข้าพระพุทธเจ้า.

พระราชทานผ้าสิไวยกะ

ก็โดยสมัยนั้นแล ผ้าสิไวยกะคู่หนึ่งบังเกิดแก่พระเจ้าปัชโชต เป็นผ้าเนื้อดีเลิศ ประเสริฐ มีชื่อเด่น อุดม และเป็นเยี่ยมกว่าผ้าทั้งหลายเป็นอันมาก ตั้งหลายคู่ ตั้งหลายร้อยคู่ หลายพันคู่ หลายแสนคู่

ครั้นนั้น พระเจ้าปัชโชต ทรงส่งผ้าสิไวยกะคู่นั้นไปพระราชทานแก่ชีวกโกมารภัจจ์ จึงชีวกโกมารภัจจ์ได้มีความดำริว่าผ้าสิไวยกะคู่นี้ พระเจ้าปัชโชตส่งมาพระราชทาน เป็นผ้าเนื้อดีเลิศ ประเสริฐ มีชื่อเด่น อุดม และเป็นเยี่ยมกว่าผ้าทั้งหลายเป็นอันมาก ตั้งหลายคู่ ตั้งหลายร้อยคู่ หลายพันคู่ หลายแสนคู่ นอกจากพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น หรือพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราชแล้ว ใครอื่นไม่ควรอย่างยิ่งเพื่อใช้ผ้าสิไวยกะคู่นี้.

พระผู้มีพระภาคเสวยพระโอสถถ่าย

[๑๓๕] ก็โดยสมัยนั้นแล พระกายของพระผู้มีพระภาคหมักหมมด้วยสิ่งอันเป็นโทษ จึงพระผู้มีพระภาครับสั่งกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ กายของตถาคตหมักหมมด้วยสิ่งอันเป็นโทษ ตถาคตต้องการจะฉันยาถ่าย.

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เดินไปหาชีวกโกมารภัจจ์ ครั้นถึงแล้วได้กล่าวคำนี้กะชีวก-โกมารภัจจ์ว่า ท่านชีวก พระกายของพระตถาคตหมักหมมด้วยสิ่งอันเป็นโทษ พระตถาคตต้องการจะเสวยพระโอสถถ่าย ชีวกโกมารภัจจ์กล่าวว่า พระคุณเจ้า ถ้าอย่างนั้น ขอท่านจงโปรดทำพระกายของพระผู้มีพระภาคให้ชุ่มชื่นสัก ๒-๓ วัน

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์ได้ทำพระกายของพระผู้มีพระภาคให้ชุ่มชื่น ๒-๓ วันแล้ว เดินไปหาชีวกโกมารภัจจ์ ครั้นถึงแล้วได้กล่าวคำนี้กะชีวกโกมารภัจจ์ว่า

ท่านชีวก พระกายของพระตถาคตชุ่มชื่นแล้ว บัดนี้ ท่านรู้กาลอันควรเถิด

ครั้งนั้น ชีวกโกมารภัจจ์ได้มีความปริวิตกดังนี้ว่า การที่เราจะพึงทูลถวาย พระโอสถถ่ายที่หยาบแด่พระผู้มีพระภาคนั้น ไม่สมควรเลย ถ้ากระไร เราพึงอบก้านอุบล ๓ ก้านด้วยยาต่างๆ แล้วทูลถวายพระตถาคต ครั้นแล้วได้อบก้านอุบล ๓ ก้านด้วยยาต่างๆ แล้วเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ครั้นแล้วได้ทูลถวายก้านอุบลก้านที่หนึ่งแด่พระผู้มีพระภาค กราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงสูดก้านอุบลก้านที่ ๑ นี้ การทรงสูดก้านอุบลนี้จักยังพระผู้มีพระภาคให้ถ่ายถึง ๑๐ ครั้ง แล้วได้ทูลถวายก้านอุบลก้านที่ ๒ แด่พระผู้มีพระภาคกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงสูดอุบลก้านที่ ๒ นี้ การทรงสูดก้านอุบลนี้จักยังพระผู้มีพระภาคให้ถ่ายถึง ๑๐ ครั้ง แล้วได้ทูลถวายก้านอุบลก้านที่ ๓ แด่พระผู้มีพระภาค กราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงสูดก้านอุบลก้านที่ ๓ นี้ การทรงสูดก้านอุบลนี้จักยังพระผู้มีพระภาคให้ถ่ายถึง ๑๐ ครั้ง ด้วยวิธีนี้ พระผู้มีพระภาคจักทรงถ่ายถึง ๓๐ ครั้ง

ครั้นชีวกโกมารภัจจ์ ทูลถวายพระโอสถถ่ายแด่พระผู้มีพระภาคเพื่อถ่ายครบ ๓๐ ครั้งแล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณกลับไป ขณะเมื่อชีวกโกมารภัจจ์เดินออกไปนอกซุ้มประตูแล้วได้มีความปริวิตกดังนี้ว่า เราทูลถวายพระโอสถถ่ายแด่พระผู้มีพระภาคเพื่อถ่ายครบ ๓๐ ครั้ง พระกายของพระตถาคตหมักหมมด้วยสิ่งอันเป็นโทษ จักไม่ยังพระผู้มีพระภาคให้ถ่ายครบ ๓๐ ครั้ง จักให้ถ่ายเพียง ๒๙ ครั้ง แต่พระผู้มีพระภาคทรงถ่ายแล้วจักสรงพระกาย ครั้นสรงพระกายแล้ว จักถ่ายอีกครั้งหนึ่ง อย่างนี้ พระผู้มีพระภาคจักทรงถ่ายครบ ๓๐ ครั้ง

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบความปริวิตกแห่งจิตของชีวกโกมารภัจจ์ด้วยพระทัยแล้ว รับสั่งกะท่านพระอานนท์ว่า อานนท์ ชีวกโกมารภัจจ์ กำลังเดินออกนอกซุ้มประตูวิหารนี้ ได้มีความปริวิตกดังนี้ว่า เราถวายพระโอสถถ่ายแด่พระผู้มีพระภาคเพื่อถ่ายครบ ๓๐ ครั้งแล้ว พระกายของพระตถาคตหมักหมมด้วยสิ่งอันเป็นโทษ จักไม่ยังพระผู้มีพระภาคให้ถ่ายครบ ๓๐ ครั้ง จักให้ถ่ายเพียง ๒๙ ครั้ง แต่พระผู้มีพระภาคทรงสรงพระกาย ครั้นสรงพระกายแล้วจักถ่ายอีกครั้งหนึ่ง อย่างนี้ พระผู้มีพระภาคจักทรงถ่ายครบ ๓๐ ครั้ง อานนท์ถ้าอย่างนั้น เธอจงจัดเตรียมน้ำร้อนไว้

พระอานนท์ทูลรับสนองพระพุทธพจน์แล้ว จัดเตรียมน้ำร้อนไว้ถวายต่อมา ชีวกโกมารภัจจ์ไปในพุทธสำนัก ครั้นถึงแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาคนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า พระผู้มีพระภาคทรงถ่ายแล้วหรือ พระพุทธเจ้าข้า

ภ. เราถ่ายแล้ว ชีวก

ชี. พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระพุทธเจ้ากำลังเดินออกไปนอกซุ้มประตูพระวิหารนี้ ได้มีความปริวิตกดังนี้ว่า เราถวายพระโอสถถ่ายแด่พระผู้มีพระภาคเพื่อถ่ายครบ ๓๐ ครั้งแล้ว พระกายของพระผู้มีพระภาคหมักหมมด้วยสิ่งอันเป็นโทษ จักไม่ยังพระผู้มีพระภาคให้ถ่ายครบ ๓๐ ครั้ง แต่พระผู้มีพระภาคทรงถ่ายแล้วจักสรงพระกาย ครั้นสรงพระกายแล้วจักถ่ายอีกครั้งหนึ่งอย่างนี้ พระผู้มีพระภาคจักทรงถ่ายครบ ๓๐ ครั้ง พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคจงโปรดสรงพระกาย ขอพระสุคตจงโปรดสรงพระกาย

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงสรงน้ำอุ่น ครั้นสรงแล้ว ทรงถ่ายอีกครั้งหนึ่งอย่างนี้ เป็นอันพระผู้มีพระภาคทรงถ่ายครบ ๓๐ ครั้ง ลำดับนั้น ชีวกโกมารภัจจ์ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคไม่ควรเสวยพระกระยาหารที่ปรุงด้วยน้ำต้มผักต่างๆ จนกว่าจะมีพระกายเป็นปกติ

ต่อมาไม่นานนัก พระกายของพระผู้มีพระภาคได้เป็นปกติแล้ว.

กราบทูลขอพร

ครั้งนั้น ชีวกโกมารภัจจ์ ถือผ้าสิไวยกะคู่นั้นไปในพุทธสำนัก ครั้นถึงแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาค นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ชีวกโกมารภัจจ์นั่งเรียบร้อยแล้ว ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า ข้าพระพุทธเจ้าจะขอประทานพรต่อพระผู้มีพระภาคสักอย่างหนึ่ง พระพุทธ-เจ้าข้า

ภ. พระตถาคตทั้งหลายเลิกให้พรเสียแล้ว ชีวก

ชี. ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานพรที่สมควรและไม่มีโทษ พระพุทธเจ้าข้า

ภ. จงว่ามาเถิด ชีวก

ชี. พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคและพระสงฆ์ทรงถือผ้าบังสุกุลเป็นปกติอยู่ ผ้าสิไวยกะของข้าพระพุทธเจ้าคู่นี้ พระเจ้าปัชโชตทรงส่งมาพระราชทาน เป็นผ้าเนื้อดีเลิศ ประเสริฐ มีชื่อเสียงเด่นอุดม และเป็นเยี่ยมกว่าผ้าทั้งหลายเป็นอันมาก ตั้งหลายคู่ ตั้งหลายร้อยคู่ หลายพันคู่ หลายแสนคู่ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงพระกรุณาโปรดรับผ้าคู่สิไวยกะของข้าพระพุทธเจ้า และขอจงทรงพระพุทธานุญาตคหบดีจีวรแก่พระสงฆ์ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคทรงรับผ้าคู่สิไวยกะแล้ว ครั้นแล้วทรงชี้แจงให้ชีวกโกมารภัจจ์ เห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมีกถา ครั้นชีวกโกมารภัจจ์ อันพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมีกถา แล้วลุกจากที่นั่งถวายบังคมพระผู้มีพระภาคทำประทักษิณกลับไป.

พระพุทธานุญาตคหบดีจีวร

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตคหบดีจีวร รูปใดปรารถนา จงถือผ้าบังสุกุล รูปใดปรารถนา จงถือผ้าบังสุกุล รูปใดปรารถนา จงยินดีคหบดีจีวร แต่เราสรรเสริญการยินดี ด้วยปัจจัยตามมีตามได้.

[๑๓๖] ประชาชนในพระนครราชคฤห์ได้ทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตคหบดีจีวรแก่ภิกษุทั้งหลาย ต่างพากันยินดีร่าเริงว่า บัดนี้แล พวกเราจักถวายทาน จักบำเพ็ญบุญ เพราะพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตคหบดีจีวรแก่ภิกษุทั้งหลาย เพียงวันเดียวเท่านั้น จีวรหลายพันผืนได้เกิดขึ้นในพระนครราชคฤห์ ประชาชนชาวชนบทได้ทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตคหบดีจีวรแก่ภิกษุทั้งหลาย ต่างพากันยินดีร่าเริงว่า บัดนี้แล พวกเราจักถวายทาน จักบำเพ็ญบุญ เพราะพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตคหบดีจีวรแก่ภิกษุทั้งหลาย เพียงวันเดียวเท่านั้น จีวรหลายพันผืนได้เกิดขึ้นแม้ในชนบท.

พระพุทธานุญาตผ้าปาวารและผ้าโกเชาว์

[๑๓๗] ก็โดยสมัยนั้นแล ผ้าปาวารเกิดขึ้นแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าปาวาร

ผ้าปาวารแกมไหม เกิดขึ้นแก่พระสงฆ์ ภิกษุทั้งหลายได้กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มี-พระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าปาวารแกมไหม

ผ้าโกเชาว์เกิดขึ้นแก่พระสงฆ์ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าโกเชาว์.

ปฐมภาณวาร จบ.

พระพุทธานุญาตผ้ากัมพล

[๑๓๘] ก็โดยสมัยนั้นแล พระเจ้ากาสีทรงพระกรุณาส่งผ้ากัมพล มีราคาครึ่งกาสี คือ ควรราคากึ่งกาสี มาพระราชทานแก่ชีวกโกมารภัจจ์ ครั้งนั้น ชีวกโกมารภัจจ์รับพระราชทาน ผ้ากัมพลราคากึ่งกาสีนั้นแล้ว เข้าไปในพุทธสำนัก ครั้นถึงแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาค นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ชีวกโกมารภัจจ์นั่งเฝ้าเรียบร้อยแล้ว ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มี-พระภาคว่าพระพุทธเจ้าข้า ผ้ากัมพลของข้าพระพุทธเจ้าผืนนี้ราคาครึ่งกาสี คือ ควรราคากึ่งกาสี พระเจ้ากาสีทรงพระกรุณาส่งมาพระราชทาน ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงพระกรุณาโปรดรับผ้ากัมพล ของข้าพระพุทธเจ้า เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพระพุทธเจ้า ตลอดกาลนานด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคทรงรับผ้ากัมพล ครั้นแล้วทรงชี้แจงให้ชีวกโกมารภัจจ์ เห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมีกถา ครั้นชีวกโกมารภัจจ์ อันพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจง ให้เห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้วลุกจากที่นั่งถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณ กลับไป.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้ากัมพล.

พระพุทธานุญาตคหบดีจีวร ๖ ชนิด

[๑๓๙] ก็โดยสมัยนั้นแล จีวรทั้งเนื้อดีและเลวเกิดขึ้นแก่สงฆ์ ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายได้มีความปริวิตกดังนี้ว่า จีวรชนิดไรหนอแล พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาต ชนิดไรไม่ทรงอนุญาต แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตจีวร ๖ ชนิด คือจีวรทำด้วยเปลือกไม้ ๑ ทำด้วยฝ้าย ๑ ทำด้วยไหม ๑ ทำด้วยขนสัตว์ ๑ ทำด้วยป่าน ๑ ทำด้วยของเจือกัน ๑

สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายที่ยินดีคหบดีจีวรนั้นพากันรังเกียจ ไม่ยินดีผ้าบังสุกุลด้วยคิดว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตจีวรอย่างเดียวเท่านั้น ไม่ใช่ ๒ อย่าง จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มี-พระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ยินดีคหบดีจีวรยินดีผ้าบังสุกุลได้ แต่เราสรรเสริญความสันโดษด้วยจีวรทั้งสองนั้น.

เรื่องขอส่วนแบ่ง

[๑๔๐] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุหลายรูปด้วยกัน เดินทางไกลไปในโกศลชนบท บางพวกแวะเข้าสุสาน เพื่อแสวงหาผ้าบังสุกุล บางพวกไม่รอคอย บรรดาภิกษุที่แวะเข้าสุสานเพื่อแสวงหาผ้าบังสุกุลนั้น ต่างก็ได้ผ้าบังสุกุล พวกที่ไม่รอคอยนั้นพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ขอท่านจงให้ส่วนแบ่งแก่พวกข้าพเจ้าบ้าง ภิกษุพวกนั้นพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย เราไม่ให้ส่วนแบ่งแก่พวกท่าน เพราะเหตุไร พวกท่านจึงไม่รอคอยเล่า แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลาย ผู้ไม่ปรารถนา ไม่ต้องให้ส่วนแบ่งแก่ภิกษุพวกที่ไม่รอคอย.

สมัยต่อมา ภิกษุหลายรูปด้วยกัน เดินทางไกลไปในโกศลชนบท บางพวกแวะเข้าสุสาน เพื่อแสวงหาผ้าบังสุกุล บางพวกรอคอยอยู่ บรรดาพวกที่แวะเข้าสุสานเพื่อแสวงหาผ้าบังสุกุลนั้น ต่างก็ได้ผ้าบังสุกุล พวกภิกษุที่รอคอยอยู่นั้น พูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ขอพวกท่านจงให้ส่วนแบ่งแก่พวกข้าพเจ้าบ้าง ภิกษุพวกนั้นพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย พวกข้าพเจ้าจักไม่ให้ส่วนแบ่งแก่พวกท่าน เพราะเหตุไร พวกท่านจึงไม่แวะเข้าไปเล่า แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่

พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายผู้ไม่ปรารถนา ก็ต้องให้ส่วนแบ่งแก่ภิกษุพวกที่รอคอย.

สมัยต่อมา ภิกษุหลายรูปด้วยกัน เดินทางไกลไปในโกศลชนบท บางพวกแวะเข้าสุสานก่อน เพื่อแสวงหาผ้าบังสุกุล บางพวกแวะเข้าทีหลัง บรรดาภิกษุที่แวะเข้าสุสานก่อนเพื่อแสวงหาผ้าบังสุกุลนั้น ต่างก็ได้ผ้าบังสุกุล พวกภิกษุที่แวะเข้าทีหลังไม่ได้จึงพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ขอพวกท่านจงให้ส่วนแบ่งแก่พวกข้าพเจ้าบ้าง ภิกษุเหล่านั้นตอบอย่างนี้ว่า พวกข้าพเจ้าจักไม่ให้ส่วนแบ่งแก่พวกท่าน เพราะเหตุไร พวกท่านจึงแวะเข้าไปทีหลังเล่า แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายผู้ไม่ปรารถนาไม่ต้องให้ส่วนแบ่งแก่ภิกษุพวกที่แวะเข้าไปทีหลัง.

สมัยต่อมา ภิกษุหลายรูปด้วยกัน เดินทางไกลไปในโกศลชนบท ภิกษุเหล่านั้นแวะเข้าสุสาน เพื่อแสวงหาผ้าบังสุกุลพร้อมกัน บางพวกได้ผ้าบังสุกุลบางพวกไม่ได้ พวกที่ไม่ได้พูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ขอพวกท่านจงให้ส่วนแบ่งแก่พวกข้าพเจ้าบ้าง ภิกษุเหล่านั้นตอบอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย พวกข้าพเจ้าจักไม่ให้ส่วนแบ่งแก่พวกท่าน ทำไมพวกท่านจึงหาไม่ได้เล่า แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายไม่ปรารถนาก็ต้องให้ส่วนแบ่งแก่ภิกษุทั้งหลายที่แวะเข้าไปพร้อมกัน.

สมัยต่อมา ภิกษุหลายรูปด้วยกัน เดินทางไกลไปในโกศลชนบท ภิกษุเหล่านั้นนัดแนะกันแล้วแวะเข้าสุสาน เพื่อแสวงหาผ้าบังสุกุล บางพวกได้ผ้าบังสุกุล บางพวกไม่ได้ พวกที่ไม่ได้พูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ขอพวกท่านจงให้ส่วนแบ่งแก่พวกข้าพเจ้าบ้าง ภิกษุเหล่านั้นพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย พวกข้าพเจ้าจักไม่ให้ส่วนแบ่งแก่พวกท่าน ทำไมพวกท่านจึงหาไม่ได้เล่า แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายไม่ปรารถนาก็ต้องให้ส่วนแบ่งแก่ภิกษุพวกที่นัดแนะกันไว้แล้วแวะเข้าไป.

องค์ของเจ้าหน้าที่ผู้รับจีวร

[๑๔๑] ก็โดยสมัยนั้นแล ประชาชนถือจีวรมาสู่อาราม พวกเขาหาภิกษุเจ้าหน้าที่รับไม่ได้จึงนำกลับไป จีวรเกิดขึ้นน้อย ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สมมติภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นเจ้าหน้าที่รับจีวร คือ

๑. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความชอบพอ

๒. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความเกลียดชัง

๓. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความงมงาย

๔. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความกลัว และ

๕. รู้จักจีวรจำนวนที่รับไว้ และยังมิได้รับ

วิธีสมมติ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แลสงฆ์พึงสมมติอย่างนี้.

สงฆ์พึงขอร้องภิกษุก่อน ครั้นแล้วภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา ว่าดังนี้:-

กรรมวาจาสมมติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงสมมติภิกษุมีชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่รับจีวร นี้เป็นญัตติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่รับจีวร การสมมติภิกษุมีชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่รับจีวร ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่รับจีวรแล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

องค์ของเจ้าหน้าที่ผู้เก็บจีวร

[๑๔๒] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเจ้าหน้าที่รับจีวร รับจีวรแล้วทิ้งไว้ในที่นั้นแหละ แล้วหลีกไป จีวรเสียหาย ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สมมติภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นเจ้าหน้าที่เก็บจีวร คือ:-

๑. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความชอบพอ

๒. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความเกลียดชัง

๓. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความงมงาย

๔. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความกลัว และ

๕. รู้จักจีวรจำนวนที่เก็บไว้ และยังมิได้เก็บ

วิธีสมมติ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แลสงฆ์พึงสมมติอย่างนี้.

สงฆ์พึงขอร้องภิกษุก่อน ครั้นแล้วภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา ว่าดังนี้:-

กรรมวาจาสมมติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงสมมติภิกษุมีชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่เก็บจีวร นี้เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่เก็บจีวร การสมมติภิกษุมีชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่เก็บจีวร ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่อนี้ ให้เป็นเจ้าหน้าที่เก็บจีวร ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

พระพุทธานุญาตเรือนคลัง

[๑๔๓] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเจ้าหน้าที่เก็บจีวร ได้เก็บจีวรไว้ในมณฑปบ้าง ที่โคนไม้บ้าง ที่ชายคาบ้าง ที่กลางแจ้งบ้าง จีวรถูกหนูกัดบ้าง ถูกปลวกกินบ้าง ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สมมติ วิหาร เพิง เรือนชั้น เรือนโล้น หรือถ้ำ ที่สงฆ์จำหมายให้เป็นเรือนคลัง.

วิธีสมมติ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แล สงฆ์พึงสมมติอย่างนี้ คือ ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา ว่าดังนี้:-

กรรมวาจาสมมติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงสมมติวิหารมีชื่อนี้ให้เป็นเรือนคลัง นี้เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติวิหารมีชื่อนี้ให้เป็นเรือนคลัง การสมมติวิหารมีชื่อนี้ให้เป็นเรือนคลัง ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด

สงฆ์สมมติวิหารมีชื่อนี้ ให้เป็นเรือนคลังแล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

องค์ของเจ้าหน้าที่ผู้รักษาเรือนคลัง

[๑๔๔] ก็โดยสมัยนั้นแล จีวรในเรือนคลังของสงฆ์ ไม่มีคนเฝ้า ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สมมติภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคลัง คือ:-

๑. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความชอบพอ

๒. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความเกลียดชัง

๓. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความงมงาย

๔. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความกลัว และ

๕. รู้จักจีวรจำนวนที่รักษา และยังมิได้รักษา

วิธีสมมติ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แลสงฆ์พึงสมมติอย่างนี้

สงฆ์พึงขอร้องภิกษุก่อน ครั้นแล้วภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา ว่าดังนี้:-

กรรมวาจาสมมติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงสมมติภิกษุมีชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคลัง นี้เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคลัง การสมมติภิกษุมีชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคลัง ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

สงฆ์สมมติ ภิกษุมีชื่อนี้ ให้เป็นเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคลังแล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

พระพุทธบัญญัติห้ามย้ายเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคลัง

[๑๔๕] ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์ย้ายเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคลัง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงย้ายเจ้าหน้าที่ผู้รักษาเรือนคลัง รูปใดย้าย ต้องอาบัติทุกกฏ.

องค์ของเจ้าหน้าที่ผู้แจกจีวร

[๑๔๖] ก็โดยสมัยนั้นแล จีวรในเรือนคลังของสงฆ์มีมาก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สงฆ์ผู้อยู่พร้อมหน้าแจก.

สมัยต่อมา สงฆ์ทั้งปวงกำลังแจกจีวรได้ส่งเสียงอื้ออึง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สมมติภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นเจ้าหน้าที่แจกจีวร คือ:-

๑. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความชอบพอ

๒. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความเกลียดชัง

๓. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความงมงาย

๔. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความกลัว และ

๕. รู้จักจีวรจำนวนที่แจกแล้ว และยังมิได้แจก

วิธีสมมติ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แล สงฆ์พึงสมมติอย่างนี้

สงฆ์พึงขอร้องภิกษุก่อน ครั้นแล้วภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา ว่าดังนี้:-

กรรมวาจาสมมติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่ แล้วสงฆ์พึงสมมติภิกษุชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่แจกจีวร นี้เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่แจกจีวร การสมมติภิกษุมีชื่อนี้เป็นเจ้าหน้าที่แจกจีวร ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

สงฆ์สมมติภิกษุชื่อนี้ให้เป็นเจ้าหน้าที่แจกจีวรแล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้

ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเจ้าหน้าที่แจกจีวร ได้มีความปริวิตกดังนี้ว่า ควรแจกจีวรอย่างไรหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสแนะวิธีแจกว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้คัดเลือกผ้าก่อน แล้วตีราคาคิดถัวกัน นับภิกษุ ผูกผ้าเป็นมัดๆ แล้วตั้งส่วนจีวรไว้.

ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเจ้าหน้าที่แจกจีวร ได้มีความปริวิตกว่า พึงให้ส่วนจีวรแก่สามเณรอย่างไรหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้มอบส่วนกึ่งหนึ่งให้แก่พวกสามเณร.

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งปรารถนาจะรีบเดินทางไปกับส่วนของตน ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้มอบส่วนของตนแก่ภิกษุผู้รีบเดินทางไป.

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่ง ปรารถนาจะรีบเดินทางไปกับส่วนพิเศษ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้มอบส่วนพิเศษในเมื่อให้สิ่งทดแทนสมกัน.

ครั้งนั้น ภิกษุเจ้าหน้าที่แจกจีวรคิดว่า พึงให้ส่วนจีวรอย่างไรหนอ คือ พึงให้ตามลำดับภิกษุผู้มา หรือพึงให้ตามลำดับภิกษุผู้แก่พรรษา จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สมยอมส่วนที่บกพร่อง แล้วทำการจับสลาก.

พระพุทธานุญาตน้ำย้อมเป็นต้น

[๑๔๗] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายย้อมจีวรด้วยโคมัยบ้าง ด้วยดินแดงบ้าง จีวรมีสีคล้ำ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำย้อม ๖ อย่าง คือ น้ำย้อมเกิดแต่รากหรือเง่า ๑ น้ำย้อมเกิดแต่ต้นไม้ ๑ น้ำย้อมเกิดแต่เปลือกไม้ ๑ น้ำย้อมเกิดแต่ใบไม้ ๑ น้ำย้อมเกิดแต่ดอกไม้ ๑ น้ำย้อมเกิดแต่ผลไม้ ๑.

สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายย้อมจีวรด้วยน้ำย้อมที่เย็น จีวรมีกลิ่นสาบ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตหม้อย้อมขนาดเล็กเพื่อต้มน้ำย้อม.

น้ำย้อมล้นหม้อ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ผูกตะกร้อกันล้น.

สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายไม่รู้ว่าน้ำย้อมต้มสุกแล้ว หรือยังไม่สุก จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้หยดหยาดน้ำลงในน้ำ หรือหลังเล็บ.

สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายยกหม้อน้ำย้อมลง ทำหม้อกลิ้งไป หม้อแตก ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกระบวยตักน้ำย้อมอันเป็นภาชนะมีด้าม.

สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายไม่มีภาชนะสำหรับย้อม จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอ่างสำหรับย้อม หม้อสำหรับย้อม.

สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายขยำจีวรในถาดบ้าง ในบาตรบ้าง จีวรขาดปริ ภิกษุทั้งหลาย จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตรางสำหรับย้อม.

สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายตากจีวรบนพื้นดิน จีวรเปื้อนฝุ่น ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูล เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเครื่องรองทำด้วยหญ้า.

เครื่องรองทำด้วยหญ้าถูกปลวกกัด ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตราวจีวร สายระเดียง.

ภิกษุทั้งหลายตากจีวรตอนกลาง น้ำย้อมหยดออกทั้งสองชาย ภิกษุทั้งหลายกราบทูล เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ผูกมุมจีวรไว้.

มุมจีวรชำรุด ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตด้ายผูกมุมจีวร.

น้ำย้อมหยดออกชายเดียว ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ย้อมจีวรพลิกกลับไปกลับมา แต่เมื่อหยาดน้ำยังหยดไม่ขาดสาย อย่าหลีกไป.

สมัยต่อมา จีวรเป็นผ้าเนื้อแข็ง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้จุ่มลงในน้ำ.

สมัยต่อมา จีวรเป็นผ้ากระด้าง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ทุบด้วยฝ่ามือ.

พระพุทธบัญญัติห้ามใช้จีวรที่ไม่ตัด

[๑๔๘] ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์ใช้จีวรที่ไม่ได้ตัด ใช้จีวรที่ย้อมน้ำฝาด มีสีเหมือนงาช้าง ประชาชนจึงพากันเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนา ภิกษุทั้งหลายกราบทูล

เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้จีวรที่มิได้ตัด รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญชาให้แต่งจีวร

[๑๔๙] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระนครราชคฤห์ตามพระพุทธาภิรมย์ แล้วเสด็จพระพุทธดำเนินไปทางทักขิณาคิรีชนบท พระองค์ทอดพระเนตรเห็นนาของชาวมคธ ซึ่งเขาพูนดินขึ้นเป็นคันนาสี่เหลี่ยม พูนคันนายาวทั้งด้านยาวและด้านกว้าง พูนคันนาคั่นในระหว่างๆ ด้วยคันนาสั้นๆ พูนคันนาเชื่อมกันดังทาง ๔ แพร่ง ตามที่ซึ่งคันนากับคันนาผ่านตัดกันไป ครั้นแล้ว รับสั่งกะท่านพระอานนท์ว่า อานนท์เธอเห็นนาของชาวมคธ ซึ่งเขาพูนดินขึ้นเป็นคันนาสี่เหลี่ยมพูนคันนายาวทั้งด้านยาวและด้านกว้าง พูนคันนาคั่นในระหว่างๆ ด้วยคันนาสั้นๆ พูนคันนาเชื่อมกันทาง ๔ แพร่ง ตามที่ซึ่งคันนากับคันนาผ่านตัดกันไปหรือไม่?

อา. เห็นตามพระพุทธดำรัส พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. เธอสามารถแต่งจีวรของภิกษุทั้งหลายให้มีรูปอย่างนั้นได้หรือไม่?

อา. สามารถ พระพุทธเจ้าข้า.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ทักขิณาคิรีชนบทตามพระพุทธาภิรมย์ แล้วเสด็จกลับมาพระนครราชคฤห์อีก ครั้งนั้นท่านพระอานนท์แต่งจีวรสำหรับภิกษุหลายรูป ครั้นแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคได้กราบทูลว่า ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงทอดพระเนตรจีวรที่ข้าพระพุทธเจ้าแต่งแล้ว พระพุทธเจ้าข้า.

ตรัสสรรเสริญท่านพระอานนท์

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานนท์เป็นคนฉลาด อานนท์ได้ซาบซึ้งถึงเนื้อความแห่งถ้อยคำที่เรากล่าวย่อได้โดยกว้างขวาง อานนท์ทำผ้ากุสิก็ได้ ทำผ้าชื่ออัฑฒกุสิก็ได้ ทำผ้าชื่อมณฑลก็ได้ ทำผ้าชื่ออัฑฒมณฑลก็ได้ ทำผ้าชื่อวิวัฏฏะก็ได้ ทำผ้าชื่ออนุวิวัฏฏะก็ได้ ทำผ้าชื่อคีเวยยกะก็ได้ ทำผ้าชื่อชังเฆยยกะก็ได้ และทำผ้าชื่อพาหันตะก็ได้ จีวรจักเป็นผ้าที่ตัดแล้ว เศร้าหมองด้วยศัสตรา สมควรแก่สมณะ และพวกศัตรูไม่ต้องการ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าสังฆาฏิตัด ผ้าอุตราสงค์ตัด ผ้าอันตรวาสกตัด.

เสด็จพระพุทธดำเนินทางไกล

[๑๕๐] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระนครราชคฤห์ตามพระพุทธาภิรมย์ แล้วเสด็จพระพุทธดำเนินไปทางพระนครเวสาลี พระองค์เสด็จพระพุทธดำเนินทางไกลระหว่างพระนครราชคฤห์ และระหว่างพระนครเวสาลีต่อกัน ได้ทอดพระเนตรเห็นภิกษุหลายรูป หอบผ้าพะรุงพะรัง บ้างก็ทูนห่อผ้าที่พับดังฟูกขึ้นบนศีรษะ บ้างก็แบกขึ้นบ่า บ้างก็กะเดียดไว้ที่สะเอวเดินมาอยู่ ครั้นแล้ว ได้ทรงดำริว่า โมฆบุรุษเหล่านี้ เวียนมาเพื่อความมักมากในจีวรเร็วนัก เราจะพึงกั้นเขต ตั้งกฎในเรื่องผ้าแก่ภิกษุทั้งหลาย ครั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จพระพุทธดำเนินผ่านระยะทางโดยลำดับ ถึงพระนครเวสาลี ทราบว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โคตมกเจดีย์ เขตพระนครเวสาลีนั้น.

ก็โดยสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงผ้าจีวรผืนเดียว ประทับนั่งอยู่กลางแจ้งตอนกลางคืน ขณะน้ำค้างตก ในราตรีเหมันตฤดู กำลังหนาว ตั้งอยู่ระหว่างเดือน ๓ กับเดือน ๔ ต่อกัน ความหนาวไม่ได้มีแก่พระผู้มีพระภาค เมื่อปฐมยามผ่านไปแล้ว ความหนาวจึงได้มีแก่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคจึงทรงห่มจีวรผืนที่สอง ความหนาวไม่ได้มีแก่พระผู้มีพระภาค เมื่อมัชฌิมยามผ่านไปแล้ว ความหนาวจึงได้มีแก่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคจึงทรงห่มจีวรผืนที่สาม ความหนาวไม่ได้มีแก่พระผู้มีพระภาค เมื่อปัจฉิมยามผ่านไปแล้ว ขณะรุ่งอรุณแห่งราตรีอันเป็นเบื้องต้นแห่งความสดชื่น ความหนาวได้มีแก่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคจึงทรงห่มจีวรผืนที่สี่ ความหนาวไม่ได้มีแก่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคได้ทรงพระดำริว่า กุลบุตรในธรรมวินัยนี้ ที่เป็นคนขี้หนาว กลัวต่อความหนาว อาจดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยผ้าสามผืน ไฉนหนอเราจะพึงกั้นเขต ตั้งกฎ ในเรื่องผ้าแก่ภิกษุทั้งหลาย เราพึงอนุญาตผ้าสามผืน.

พระพุทธานุญาตไตรจีวร

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถาในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราเดินทางไกลในระหว่างพระนครราชคฤห์ และระหว่างพระนครเวสาลีต่อกัน ได้เห็นภิกษุหลายรูปในธรรมวินัยนี้ หอบผ้าพะรุงพะรัง บ้างก็ทูนห่อผ้าที่พับดังฟูกขึ้นบนศรีษะ บ้างก็แบกขึ้นบ่า บ้างก็กระเดียดไว้ที่สะเอว เดินมาอยู่

ครั้นแล้วเราได้ดำริว่า โมฆบุรุษเหล่านี้ เวียนมาเพื่อความมักมากในจีวรเร็วนัก ไฉนหนอเราจะพึงกั้นเขตตั้งกฎ ในเรื่องผ้าแก่ภิกษุทั้งหลาย

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราครองผ้าผืนเดียว นั่งอยู่กลางแจ้ง ณ ตำบลนี้ตอนกลางคืน ขณะน้ำค้างตก ในราตรีเหมันตฤดู กำลังหนาว ตั้งอยู่ระหว่างเดือน ๓ กับระหว่างเดือน ๔ ต่อกัน ความหนาวมิได้มีแก่เรา เมื่อปฐมยามผ่านไปแล้ว ความหนาวจึงได้มีแก่เรา เราจึงห่มจีวรผืนที่สอง ความหนาวมิได้มีแก่เรา เมื่อมัชฌิมยามผ่านไปแล้ว ความหนาวได้มีแก่เรา เราจึงห่มจีวรผืนที่สาม ความหนาวมิได้มีแก่เรา เมื่อปัจฉิมยามผ่านไปแล้ว ขณะรุ่งอรุณแห่งราตรีอันเป็นเบื้องต้นแห่งความสดชื่น ความหนาวจึงได้มีแก่เรา เราจึงห่มจีวรผืนที่สี่ ความหนาวมิได้มีแก่เรา

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรานั้นได้ดำริว่า กุลบุตรในธรรมวินัยนี้ ที่เป็นคนขี้หนาว กลัวต่อความหนาว ก็อาจดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยผ้าสามผืน ไฉนหนอ เราจะพึงกั้นเขต ตั้งกฎ ในเรื่องผ้าแก่ภิกษุทั้งหลาย เราจะพึงอนุญาตไตรจีวร

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไตรจีวร คือ ผ้าสังฆาฏิ ๒ ชั้น ผ้าอุตราสงค์ชั้นเดียว ผ้าอันตรวาสกชั้นเดียว.

พระพุทธบัญญัติอติเรกจีวร

[๑๕๑] ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์ทราบว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตไตรจีวร จึงใช้จีวรสำรับหนึ่งสำหรับเข้าบ้าน สำรับหนึ่งสำหรับอยู่ในอาราม สำรับหนึ่งสำหรับลงสรงน้ำ บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย .... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระฉัพพัคคีย์จึงได้ทรงอติเรกจีวรเล่า แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถาในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงทรงอติเรกจีวร รูปใดทรงพึงปรับอาบัติตามธรรม

สมัยต่อมา อติเรกจีวรบังเกิดขึ้นแก่ท่านพระอานนท์ และท่านประสงค์จะถวายจีวรนั้นแด่ท่านพระสารีบุตร แต่ท่านพระสารีบุตรอยู่ถึงเมืองสาเกต จึงท่านพระอานนท์ได้มีความปริวิตก

ว่า พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้ว่า ภิกษุไม่พึงทรงอดิเรกจีวร ก็อดิเรกจีวรนี้บังเกิดแก่เรา และเราก็ใคร่จะถวายจีวรผืนนี้แก่ท่านพระสารีบุตร แต่ท่านอยู่ถึงเมืองสาเกต เราจะพึงปฏิบัติอย่างไรหนอ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า อานนท์ ยังอีกนานเท่าไร สารีบุตรจึงจะกลับมา?

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า ยังอีก ๙ วัน หรือ ๑๐ วัน พระพุทธเจ้าข้า.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ทรงอดิเรกจีวรไว้ได้ ๑๐ วันเป็นอย่างยิ่ง.

พระพุทธานุญาตให้วิกัปอดิเรกจีวร

สมัยต่อมา อดิเรกจีวรบังเกิดแก่ภิกษุทั้งหลาย ขณะนั้น ภิกษุทั้งหลายได้มีความปริวิตกว่า พวกเราจะพึงปฏิบัติในอดิเรกจีวรอย่างไรหนอ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้วิกัปอดิเรกจีวร.

พระพุทธานุญาตผ้าปะเป็นต้น

[๑๕๒] ครั้นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระนครเวสาลีตามพระพุทธาภิรมย์ แล้วเสด็จพระพุทธดำเนินไปทางพระนครพาราณสี เสด็จพระพุทธดำเนินผ่านระยะทางโดยลำดับ ถึงพระนครพาราณสี ทราบว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อิสิปตนะมฤคทายวัน เขตพระนครพาราณสีนั้น สมัยนั้น ผ้าอันตรวาสกของภิกษุรูปหนึ่งขาดทะลุ และท่านได้มีความปริวิตกว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตผ้า ๓ ผืน คือ ผ้าสังฆาฏิสองชั้น ผ้าอุตราสงค์ชั้นเดียว ผ้าอันตรวาสกชั้นเดียว ก็ผ้าอันตรวาสกของเรานี้ขาดทะลุ ไฉนหนอ เราพึงดามผ้าปะ โดยรอบจักเป็นสองชั้น ตรงกลางจักเป็นชั้นเดียว ดังนี้แล้ว ดามผ้าปะทันที พระผู้มีพระภาคเสด็จพระพุทธดำเนินไปตามเสนาสนะ ได้ทอดพระเนตรเห็นภิกษุนั้นกำลังดามผ้าปะ ครั้นแล้วเสด็จเข้าไปใกล้ภิกษุนั้น ได้ตรัสถามว่า เธอกำลังทำอะไร ภิกษุ?

ภิ. กำลังปะผ้า พระพุทธเจ้าข้า

ภ. ดีละ ดีละ ภิกษุ เป็นการชอบแท้ ภิกษุ ที่เธอดามผ้าปะ

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงธรรมีกถาในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าสังฆาฏิ ๒ ชั้น ผ้าอุตราสงค์ชั้นเดียว ผ้าอันตรวาสกชั้นเดียว สำหรับผ้าใหม่มีกับปะใหม่ ผ้าสังฆาฏิ ๔ ชั้น ผ้าอุตราสงค์ ๒ ชั้น อันตรวาสก ๒ ชั้น สำหรับผ้าที่เก็บไว้ล่วงฤดู พึงทำอุตสาหะในผ้าบังสุกุลจนพอต้องการ หรือทำอุตสาหะในผ้าที่ตกจากร้านตลาด

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าปะ การชุน รังดุม ลูกดุม การทำให้มั่น.

เรื่องนางวิสาขา มิคารมาตา

[๑๕๓] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระนครพาราณสี ตามพระพุทธาภิรมย์ แล้วเสด็จพระพุทธดำเนินไปทางพระนครสาวัตถี เสด็จพระพุทธดำเนินผ่านระยะทางโดยลำดับ ถึงพระนครสาวัตถี ทราบว่าพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกะคหบดี เขตพระนครสาวัตถีนั้น ครั้งนั้น นางวิสาขา มิคารมาตาเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้นางผู้นั่งเรียบร้อยแล้ว เห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมีกถา จึงนางผู้อันพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมีกถา แล้วได้กราบทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคว่า ขอพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยพระสงฆ์จงทรงพระกรุณาโปรดรับภัตตาหารของหม่อมฉัน เพื่อเจริญบุญกุศลและปีติปราโมทย์ในวันพรุ่งนี้ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนาด้วยดุษณีภาพ ครั้นนางทราบการรับอาราธนาของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลุกจากที่นั่ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณกลับไป ครั้นผ่านราตรีนั้นไป ฝนตั้งเค้าขึ้นในทวีปทั้ง ๔ ตกลงมาห่าใหญ่

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฝนตกในเชตวันฉันใด ตกในทวีปทั้ง ๔ ก็ฉันนั้น พวกเธอจงสรงสนานกายกันเถิด เพราะเป็นครั้งสุดท้ายที่ฝนห่าใหญ่ตั้งเค้าขึ้นในทวีปทั้ง ๔

ภิกษุเหล่านั้นรับสนองพระพุทธบัญชาว่า เป็นดังพระพุทธดำรัส พระพุทธเจ้าข้า แล้วพากันเปลื้องผ้าสรงสนานกายอยู่

ครั้งนั้น นางวิสาขา มิคารมาตา สั่งให้ตกแต่งของเคี้ยวของบริโภคอันประณีต แล้วสั่งทาสีว่า ไปเถิดแม่ เจ้าจงไปอารามแล้วแจ้งภัตกาลว่า ถึงเวลาแล้ว ภัตตาหารเสร็จแล้ว เจ้าข้า

ทาสีนั้นรับคำว่า เป็นเช่นนั้นเจ้าข้า แล้วไปวัด ได้เห็นภิกษุเปลื้องผ้าสรงสนานกาย ครั้นแล้วเข้าใจผิดคิดว่า ในอารามไม่มีภิกษุ มีแต่พวกอาชีวกสรงสนานอยู่ จึงกลับไปบ้านได้แจ้งความแก่นางวิสาขามิคารมาตาว่า คุณนาย ภิกษุไม่มีในอาราม มีแต่พวกอาชีวกสรงสนานอยู่เจ้าค่ะ

นางวิสาขามิคารมาตา เป็นสตรีฉลาด เฉียบแหลม มีปัญญารู้ได้ทันทีว่า พระคุณเจ้าทั้งหลายคงเปลื้องผ้าพากันสรงสนานกายเป็นแน่ นางคนนี้เขลาจึงสำคัญว่า ไม่มีภิกษุในอาราม มีแต่พวกอาชีวกสรงสนานกายอยู่ จึงสั่งสาวใช้ว่า ไปเถิดแม่ทาสี เจ้าจงไปอาราม แล้วแจ้งภัตกาลว่า ถึงเวลาแล้ว ภัตตาหารเสร็จแล้วเจ้าข้า.

ครั้นเวลาต่อมา ภิกษุเหล่านั้น ทำตัวให้เย็น มีกายงาม ต่างถือจีวรเข้าไปสู่ที่อยู่ตามเดิม จึงทาสีนั้นไปวัดไม่เห็นภิกษุทั้งหลาย จึงเข้าใจผิดคิดว่า ไม่มีภิกษุในอาราม อารามว่างเปล่า จึงกลับไปบ้านแล้วแจ้งความนั้นแก่นางวิสาขามิคารมาตาว่า ไม่มีภิกษุในอาราม อารามว่างเปล่าเจ้าค่ะ.

นางวิสาขา มิคารมาตา เป็นสตรีฉลาด เฉียบแหลม มีปัญญารู้ได้ทันทีว่า พระคุณเจ้าทั้งหลาย คงทำตัวให้เย็น มีกายงาม ต่างถือจีวรเข้าไปสู่ที่อยู่ตามเดิมเป็นแน่ นางคนนี้เขลาจึงสำคัญว่า ไม่มีภิกษุในอาราม อารามว่างเปล่า แล้วสั่งสาวใช้อีกว่า ไปเถิดแม่ทางทาสี เจ้าจงไปอาราม แล้วแจ้งภัตกาลว่า ถึงเวลาแล้วภัตตาหารเสร็จแล้ว เจ้าข้า.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเตรียมบาตรจีวร ถึงเวลาภัตตาหารแล้ว.

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระพุทธบัญชาว่า เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ถือบาตรจีวร เสด็จหายไปในพระเชตวัน มาปรากฏที่ซุ้มประตูบ้านนางวิสาขามิคารมาตา ดุจบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียดฉะนั้น พระองค์ประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์ที่เขาปูลาดถวาย พร้อมด้วยพระสงฆ์.

ขณะนั้น นางวิสาขามิคารมาตากล่าวว่า ชาวเราผู้เจริญ น่าอัศจรรย์จริงหนอ ชาวเราผู้เจริญปลาดจริงหนอ พระตถาคต ชื่อว่ามีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก เพราะเมื่อห้วงน้ำไหลนอง

ไปเพียงเข่าบ้าง เพียงสะเอวบ้าง เท้าหรือจีวรของภิกษุ แม้รูปหนึ่ง ก็ไม่ได้เปียกน้ำ ดังนี้แล้ว ร่าเริง เบิกบานใจ อังคาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยขาทนียโภชนียาหารอันประณีต ด้วยมือของตน จนพระผู้มีพระภาคผู้เสวยเสร็จแล้ว ทรงนำพระหัตถ์ออกจากบาตรห้ามภัตร แล้วนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้กราบทูลแด่พระผู้มีพระภาคว่า หม่อมฉันทูลขอประทานพร ๘ ประการต่อพระผู้มีพระภาค พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ตถาคตเลิกให้พรเสียแล้ว วิสาขา

วิ. หม่อมฉันทูลขอประทานพรที่สมควรและไม่มีโทษ พระพุทธเจ้าข้า

ภ. จงบอกมาเถิด วิสาขา

วิ. พระพุทธเจ้าข้า สำหรับพระสงฆ์ หม่อมฉันปรารถนาจะถวายผ้าวัสสิกสาฎก จะถวายภัตรเพื่อพระอาคันตุกะ จะถวายภัตรเพื่อพระที่เตรียมจะไป จะถวายภัตรเพื่อพระอาพาธ จะถวายภัตรเพื่อพระที่พยาบาลพระอาพาธ จะถวายเภสัชสำหรับพระอาพาธ จะถวายยาคูประจำ และสำหรับภิกษุณีสงฆ์ หม่อมฉันปรารถนาจะถวายอุทกสาฎก จนตลอดชีพ.

ภ. วิสาขา ก็เธอเห็นอำนาจประโยชน์อะไร จึงขอพร ๘ ประการ ต่อตถาคต.

วิ. พระพุทธเจ้าข้า วันนี้หม่อมฉันสั่งทาสีว่า ไปเถิด แม่ทาสี เจ้าจงไปอาราม แล้วบอกภัตรกาลว่า ภัตตาหารเสร็จแล้ว เจ้าข้า และนางก็ไปวัด ได้เห็นภิกษุทั้งหลายเปลื้องผ้าสรงสนานกายอยู่ เข้าใจผิดคิดว่า ไม่มีภิกษุในอาราม มีแต่พวกอาชีวกสรงสนานกายอยู่ จึงกลับมาบ้าน แล้วรายงานแก่หม่อมฉันว่า คุณนาย ไม่มีภิกษุในอาราม มีแต่พวกอาชีวกสรงสนานกายอยู่.

๑. พระพุทธเจ้าข้า ความเปลือยกายไม่งาม น่าเกลียด น่าชัง หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงปรารถนาจะถวายผ้าวัสสิกสาฎกแก่พระสงฆ์ จนตลอดชีพ.

๒. อนึ่ง ข้ออื่นยังมีอีก พระพุทธเจ้าข้า พระอาคันตุกะไม่ชำนาญหนทาง ไม่รู้จักที่โคจร ย่อมเที่ยวบิณฑบาตลำบาก ท่านฉันอาคันตุกภัตรของหม่อมฉันพอชำนาญหนทาง รู้จักที่โคจร จักเที่ยวบิณฑบาตได้ไม่ลำบาก หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงปรารถนาจะถวายอาคันตุกภัตรแก่พระสงฆ์ จนตลอดชีพ.

๓. อนึ่ง ข้ออื่นยังมีอีก พระพุทธเจ้าข้า พระผู้เตรียมตัวจะไปมัวแสวงหาภัตตาหารเพื่อตนอยู่ จักพลาดจากหมู่เกวียน หรือจักถึงสถานที่ที่ตนต้องการจะไปอยู่เมื่อพลบค่ำ จักเดินทางลำบาก ท่านฉันคมิกภัตรของหม่อมฉันแล้ว จักไม่พลาดจากหมู่เกวียน หรือจักถึงสถานที่ที่ตนต้องการจะไปอยู่ไม่พลบค่ำ จักเดินทางไม่ลำบาก หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงปรารถนาจะถวายคมิกภัตรแก่พระสงฆ์ จนตลอดชีพ.

๔. อนึ่ง ข้ออื่นยังมีอีก พระพุทธเจ้าข้า เมื่อพระอาพาธไม่ได้โภชนาหารที่เป็นสัปปายะ อาพาธกำเริบ หรือท่านจักถึงมรณภาพ เมื่อท่านฉันคิลานภัตรของหม่อมฉันแล้ว อาพาธจักทุเลา ท่านจักไม่ถึงมรณภาพ หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงปรารถนาจะถวายคิลานภัตรแก่สงฆ์ จนตลอดชีพ.

๕. อนึ่ง ข้ออื่นยังมีอีก พระพุทธเจ้าข้า พระผู้พยาบาลพระอาพาธ มัวแสวงหาภัตตาหารเพื่อตน จักนำภัตตาหารไปถวายพระอาพาธจนสาย ตนเองจักอดอาหาร ท่านได้ฉันคิลานุปัฏฐากภัตรของหม่อมฉันแล้ว จักนำภัตตาหารไปถวายพระอาพาธตามเวลา ตนเองก็จักไม่อดอาหาร หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงปรารถนาจะถวายคิลานุปัฏฐากภัตรแก่พระสงฆ์ จนตลอดชีพ.

๖. อนึ่ง ข้ออื่นยังมีอีก พระพุทธเจ้าข้า เมื่อพระอาพาธไม่ได้เภสัชที่เป็นสัปปายะ อาพาธจักกำเริบ หรือจักถึงมรณภาพ เมื่อท่านฉันคิลานเภสัชของหม่อมฉันแล้ว อาพาธจักทุเลา ท่านจักไม่ถึงมรณภาพ หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงปรารถนาจะถวายคิลานเภสัชแก่พระสงฆ์ จนตลอดชีพ.

๗. อนึ่ง ข้ออื่นยังมีอีก พระพุทธเจ้าข้า พระองค์ทรงเห็นอานิสงส์ ๑๐ ประการ ได้ทรงอนุญาตยาคูไว้แล้ว ที่เมืองอันธกวินทะ หม่อมฉันเห็นอานิสงส์ตามที่พระองค์ตรัสนั้น จึงปรารถนาจะถวายยาคูประจำแก่สงฆ์ จนตลอดชีพ.

๘. พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุณีทั้งหลายเปลือยกายอาบน้ำร่วมท่ากับหญิงแพศยา ณ แม่น้ำอจิรวดีนี้ หญิงแพศยาเหล่านั้นพากันเย้ยหยันภิกษุณีว่า แม่เจ้าเอ่ยพวกท่านกำลังสาวประพฤติพรหมจรรย์จะได้ประโยชน์อะไร ควรบริโภคกามมิใช่หรือ ประพฤติพรหมจรรย์ต่อเมื่อแก่เฒ่าอย่างนี้ จักเป็นอันพวกท่านยึดส่วนทั้งสองไว้ได้ ภิกษุณีเหล่านั้นถูกพวกหญิงแพศยาเย้ยหยันอยู่ได้เป็นผู้เก้อ ความเปลือยกายของมาตุคามไม่งาม น่าเกลียด น่าชัง หม่อมฉันเห็นอำนาจประโยชน์นี้ จึงปรารถนาจะถวายผ้าอุทกสาฎก แก่ภิกษุณีสงฆ์ จนตลอดชีพ.

ภ. วิสาขา ก็เธอเห็นอานิสงส์อะไร จึงขอพร ๘ ประการต่อตถาคต

วิ. พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุทั้งหลายในพระธรรมวินัยนี้ จำพรรษาในทิศทั้งหลายแล้ว จักมาพระนครสาวัตถี เพื่อเฝ้าพระองค์ แล้วจักทูลถามว่า ภิกษุมีชื่อนี้ถึงมรณภาพแล้ว ท่านมีคติอย่างไร มีภพหน้าอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า พระองค์จักทรงพยากรณ์ภิกษุนั้นในโสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล หรืออรหัตผล หม่อมฉันจักเข้าไปหาภิกษุพวกนั้น แล้วเรียนถามว่า พระคุณเจ้ารูปนั้นเคยมาพระนครสาวัตถีไหมเจ้าข้า ถ้าท่านเหล่านั้นจักตอบแก่หม่อมฉันว่า ภิกษุนั้นเคยมาพระนครสาวัตถี หม่อมฉันจักถึงความตกลงใจในการมาของพระคุณเจ้ารูปนั้นว่า พระ-คุณเจ้ารูปนั้นคงใช้สอยผ้าวัสสิกศาฎก คงฉันอาคันตุกภัตร คมิกภัตรคิลานภัตร คิลานุปัฏฐากภัตร คิลานเภสัช หรือยาคูประจำเป็นแน่ เมื่อหม่อมฉันระลึกถึงกุศลนั้นอยู่ ความปลื้มใจจักบังเกิด เมื่อหม่อมฉันปลื้มใจแล้ว ความอิ่มใจจักบังเกิด เมื่อมีใจอิ่มเอิบแล้ว กายจักสงบ เมื่อมีกายสงบแล้ว จักเสวยสุข เมื่อมีความสุข จิตจักตั้งมั่น จักเป็นอันหม่อมฉันได้อบรมอินทรีย์ อบรมพละ อบรมโพชฌงค์นั้น หม่อมฉันเห็นอานิสงส์นี้ จึงขอประทานพร ๘ ประการต่อพระองค์ พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ดีละ ดีละ วิสาขา ดีแท้ วิสาขา เธอเห็นอานิสงส์นี้ จึงขอพร ๘ ประการต่อตถาคต เราอนุญาตพร ๘ ประการแก่เธอ.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนานางวิสาขามิคารมาตา ด้วยพระคาถาเหล่านี้ว่าดังนี้:-

คาถาอนุโมทนา

[๑๕๔] สตรีใด ให้ข้าวและน้ำ มีใจเบิกบานแล้ว สมบูรณ์ด้วยศีล
เป็นสาวิกาของพระสุคต ครอบงำความตระหนี่แล้ว บริจาค
ทานอันเป็นเหตุแห่งสวรรค์ เป็นเครื่องบรรเทาความโศก
นำมาซึ่งความสุข สตรีนั้น อาศัยมรรคปฏิบัติ ปราศจากธุลี
ไม่มีกิเลสเครื่องยั่วใจ ย่อมได้กำลังและอายุเป็นทิพย์ สตรี
ผู้ประสงค์บุญนั้น เป็นคนมีสุข สมบูรณ์ด้วยอนามัย ย่อม
ปลื้มใจในสวรรค์สิ้นกาลนาน.

พระพุทธานุญาตผ้าวัสสิกสาฎกเป็นต้น

[๑๕๕] ครั้นพระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนา นางวิสาขา มิคารมาตา ด้วยพระคาถาเหล่านี้แล้ว เสด็จลุกจากที่ประทับกลับไป ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถาในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าวัสสิกสาฎก อาคันตุกภัตร คมิกภัตร คิลานภัตร คิลานุปัฏฐากภัตร คิลานเภสัช ยาคูประจำ อนุญาตผ้าอุทกสาฎกสำหรับภิกษุณีสงฆ์.

วิสาขาภาณวาร จบ.

พระนอนหลับลืมสติ

[๑๕๖] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายฉันโภชนาหารอันประณีตแล้วนอนหลับ ลืมสติ ไม่รู้สึกตัว เมื่อภิกษุเหล่านั้นนอนหลับ ลืมสติ ไม่รู้สึกตัว น้ำอสุจิเคลื่อนเพราะความฝัน เสนาสนะเปรอะเปื้อนน้ำอสุจิ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคมีท่านพระอานนท์เป็นปัจฉาสมณะ เสด็จพระพุทธดำเนินไปตามเสนาสนะ ได้ทอดพระเนตรเห็นเสนาสนะเปรอะเปื้อนน้ำอสุจิ ครั้นแล้วรับสั่งถามท่านพระอานนท์ว่า อานนท์ เสนาสนะนั่นเปรอะเปื้อนอะไร?

อา. พระพุทธเจ้าข้า เดี๋ยวนี้ภิกษุทั้งหลายฉันโภชนาหารอันประณีตแล้วนอนหลับ ลืมสติ ไม่รู้สึกตัว เมื่อภิกษุเหล่านั้นนอนหลับ ลืมสติ ไม่รู้สึกตัว น้ำอสุจิเคลื่อนเพราะความฝัน เสนาสนะนี้นั้นจึงเปรอะเปื้อนน้ำอสุจิ พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ข้อที่กล่าวมานั่นย่อมเป็นอย่างนั้น อานนท์ ข้อที่กล่าวมานั่นย่อมเป็นอย่างนั้น อานนท์ ความจริง เมื่อภิกษุเหล่านั้นนอนหลับ ลืมสติ ไม่รู้สึกตัว น้ำอสุจิจึงเคลื่อนเพราะความฝัน ภิกษุเหล่าใดนอนหลับ มีสติตั้งมั่น รู้สึกตัว น้ำอสุจิของภิกษุเหล่านั้นไม่เคลื่อน อนึ่ง

น้ำอสุจิของภิกษุปุถุชน ผู้ปราศจากความกำหนัดในกาม ก็ไม่เคลื่อน ข้อที่น้ำอสุจิของพระอรหันต์จะพึงเคลื่อนนั้นไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่โอกาส.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถาในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย วันนี้เรามีอานนท์เป็นปัจฉาสมณะเที่ยวเดินไปตามเสนาสนะ ได้เห็นเสนาสนะเปรอะเปื้อนน้ำอสุจิ จึงได้ถามอานนท์ว่า เสนาสนะนั่นเปรอะเปื้อนอะไร อานนท์ชี้แจงว่า พระพุทธเจ้าข้า เดี๋ยวนี้ภิกษุทั้งหลายฉันโภชนาหารอันประณีตแล้ว นอนหลับ ลืมสติ ไม่รู้สึกตัว เมื่อภิกษุเหล่านั้นนอนหลับลืมสติไม่รู้สึกตัว น้ำอสุจิเคลื่อนเพราะความฝัน เสนาสนะนี้นั้นจึงได้เปรอะเปื้อนน้ำอสุจิ เราได้กล่าวรับรองว่า ข้อที่กล่าวมานั่นย่อมเป็นอย่างนั้น อานนท์ ข้อที่กล่าวมานั้นย่อมเป็นอย่างนั้น อานนท์ ความจริงเมื่อภิกษุเหล่านั้นนอนหลับลืมสติ ไม่รู้สึกตัว น้ำอสุจิจึงเคลื่อนเพราะความฝัน ภิกษุเหล่าใดนอนหลับ มีสติตั้งมั่น รู้สึกตัว น้ำอสุจิของภิกษุเหล่านั้นไม่เคลื่อน อนึ่ง น้ำอสุจิของภิกษุปุถุชนผู้ปราศจากความกำหนัดในกาม ก็ไม่เคลื่อน ข้อที่น้ำอสุจิของพระอรหันต์จะพึงเคลื่อนนั้น ไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่โอกาส.

นอนหลับลืมสติ มีโทษ ๕ ประการ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุที่นอนหลับ ลืมสติ ไม่รู้สึกตัว มีโทษ ๕ ประการ นี้คือ หลับเป็นทุกข์ ๑ ตื่นเป็นทุกข์ ๑ เห็นความฝันอันลามก ๑ เทพดาไม่รักษา ๑ อสุจิเคลื่อน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุที่นอนหลับ ลืมสติ ไม่รู้สึกตัว มีโทษ ๕ ประการนี้แล.

นอนหลับคุมสติ มีคุณ ๕ ประการ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุที่นอนหลับ มีสติตั้งมั่น รู้สึกตัวอยู่ มีคุณ ๕ ประการนี้ คือ หลับเป็นสุข ๑ ตื่นเป็นสุข ๑ ไม่เห็นความฝันอันลามก ๑ เทพดารักษา ๑ อสุจิไม่เคลื่อน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุที่นอนหลับ มีสติตั้งมั่น รู้สึกตัว มีคุณ ๕ ประการ นี้แล.

พระพุทธานุญาตผ้านิสีทนะ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้านิสีทนะ เพื่อรักษากาย รักษาจีวร รักษาเสนาสนะ.

พระพุทธานุญาตผ้าปัจจัตถรณะ

สมัยต่อมา ผ้านิสีทนะเล็กเกินไป ป้องกันเสนาสนะได้ไม่หมด ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุต้องการผ้าปูนอนใหญ่เพียงใด เราอนุญาตให้ทำผ้าปูนอนใหญ่เพียงนั้น.

พระพุทธานุญาตผ้าปิดฝี

[๑๕๗] ก็โดยสมัยนั้นแล ท่านพระเวลัฏฐสีสะพระอุปัชฌาย์ของท่านพระอานนท์อาพาธเป็นโรคฝีดาดหรืออีสุกอีใส ผ้านุ่งผ้าห่มกรังอยู่ที่ตัวเพราะน้ำหนองของโรคนั้น ภิกษุทั้งหลายเอาน้ำชุบๆ ผ้าเหล่านั้น แล้วค่อยๆ ดึงออกมา ขณะนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จพระพุทธดำเนินไปตามเสนาสนะทอดพระเนตรเห็นภิกษุเหล่านั้นกำลังเอาน้ำชุบๆ ผ้านั้นแล้วค่อยๆ ดึงออกมา ครั้นแล้ว จึงเสด็จพระพุทธดำเนินเข้าไปทางภิกษุเหล่านั้น ได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้อาพาธเป็นโรคอะไร?

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า ท่านรูปนี้อาพาธเป็นโรคฝีดาดหรืออีสุกอีใส ผ้ากรังอยู่ที่ตัว เพราะน้ำหนอง พวกข้าพระพุทธเจ้าเอาน้ำชุบๆ ผ้าเหล่านั้นแล้วค่อยๆ ดึงออกไป.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าปิดฝีแก่ภิกษุที่อาพาธเป็นฝีก็ดี เป็นพุพองก็ดี เป็นสิวก็ดี เป็นโรคฝีดาดหรืออีสุกอีใสก็ดี.

พระพุทธานุญาต ผ้าเช็ดหน้า ผ้าเช็ดปาก

[๑๕๘] ครั้งนั้น นางวิสาขา มิคารมาตา ถือผ้าเช็ดหน้า ผ้าเช็ดปาก เข้าไปในพุทธสำนัก ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาค จงทรงพระกรุณาโปรดรับผ้าเช็ดหน้า ผ้าเช็ดปากของหม่อมฉัน ซึ่งจะเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่หม่อมฉัน ตลอดกาลนานด้วยเถิด.

พระผู้มีพระภาคทรงรับผ้าเช็ดหน้า ผ้าเช็ดปาก ครั้นแล้วได้ทรงชี้แจง ให้นางวิสาขามิคารมาตาเห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมีกถา ครั้นนางวิสาขา มิคารมาตา อัน

พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้ว ลุกจากที่นั่ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณกลับไป.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถาในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าเช็ดหน้าผ้าเช็ดปาก.

องค์ของการถือวิสาสะ ๕ ประการ

[๑๕๙] ก็โดยสมัยนั้นแล เจ้าโรชะมัลลกษัตริย์ เป็นพระสหายของท่านพระอานนท์ ได้ฝากผ้าโขมพัสตร์ผืนเก่าๆ ไว้กับท่านพระอานนท์ และท่านพระอานนท์ก็มีความต้องการด้วยผ้าโขมพัสตร์ผืนเก่าๆ ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถือวิสาสะแก่บุคคลผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ คือ เคยเห็นกันมา ๑ เคยคบกันมา ๑ เคยบอกอนุญาตกันไว้ ๑ เขายังมีชีวิตอยู่ ๑ รู้ว่าเมื่อเราถือเอาแล้ว เขาจักพอใจ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถือวิสาสะแก่บุคคลที่ประกอบด้วยองค์ ๕ เหล่านี้.

พระพุทธานุญาตผ้าบริขาร

[๑๖๐] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายมีไตรจีวรบริบูรณ์แต่ยังต้องการผ้ากรองน้ำบ้าง ถุงบ้าง จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าบริขาร.

พระพุทธานุญาตผ้าที่ต้องอธิษฐานและวิกัป

ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายได้มีความปริวิตกว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตไตรจีวรบ้าง ผ้าอาบน้ำฝนบ้าง ผ้าปูนั่งบ้าง ผ้าปูนอนบ้าง ผ้าปิดฝีบ้าง ผ้าเช็ดหน้า ผ้าเช็ดปากบ้าง ผ้าบริขารบ้าง ผ้าทั้งหมดนั้น ต้องอธิษฐานหรือต้องวิกัปหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผ้าไตรจีวร เราอนุญาตให้อธิษฐาน ไม่ใช่ให้วิกัป ผ้าวัสสิกสาฎกให้อธิษฐานตลอด ๔ เดือนแห่งฤดูฝน พ้นจากนั้น ให้วิกัป ผ้านิสีทนะให้อธิษฐาน ไม่ใช่ให้วิกัป ผ้าปัจจัตถรณะ ให้อธิษฐาน ไม่ใช่ให้วิกัป ผ้าปิดฝี ให้อธิษฐานตลอดเวลาที่อาพาธ พ้นจากนั้นให้วิกัป ผ้าเช็ดหน้า ผ้าเช็ดปาก ให้อธิษฐาน ไม่ใช่ให้วิกัป ผ้าบริขาร ให้อธิษฐาน ไม่ใช่ให้วิกัป.

ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายได้มีความสงสัยว่า ผ้าขนาดเล็กเพียงเท่าไรหนอต้องวิกัป จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผ้าขนาดเล็กยาว ๘ นิ้ว กว้าง ๔ นิ้ว โดยนิ้วพระสุคต เราอนุญาตให้วิกัป

สมัยต่อมา ผ้าอุตราสงค์ที่ทำด้วยผ้าบังสุกุล ของท่านพระมหากัสสปเป็นของหนัก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ทำการเย็บดามด้วยด้าย.

มุมสังฆาฏิไม่เสมอกัน ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เจียนมุมที่ไม่เสมอออกเสีย.

ด้ายลุ่ยออก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ติดผ้าอนุวาต ผ้าหุ้มขอบ.

สมัยต่อมา แผ่นผ้าสังฆาฏิลุ่ยออก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เย็บตะเข็บดังตาหมากรุก.

พระพุทธานุญาตผ้าที่ตัดและไม่ตัด

[๑๖๑] ก็โดยสมัยนั้นแล เมื่อสงฆ์กำลังทำจีวรให้ภิกษุรูปหนึ่ง ผ้าตัดทั้งหมดไม่พอ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้าที่ต้องตัด ๒ ผืน ไม่ต้องตัด ๑ ผืน.

ผ้าต้องตัด ๒ ผืน ไม่ต้องตัดผืนหนึ่ง ผ้าก็ยังไม่พอ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้า ๒ ผืนไม่ต้องตัด ผืนหนึ่งต้องตัด.

ผ้า ๒ ผืนไม่ต้องตัด ผืนหนึ่งต้องตัด ผ้าก็ยังไม่พอ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เพิ่มผ้าเพลาะ แต่ผ้าทุกผืนที่ไม่ได้ตัด ภิกษุไม่พึงใช้ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระให้ผ้าแก่โยมมารดาบิดาได้

[๑๖๒] ก็โดยสมัยนั้นแล ผ้าเกิดขึ้นแก่ภิกษุรูปหนึ่งหลายผืนและท่านปรารถนาจะให้ผ้านั้นแก่โยมมารดาบิดา ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัส

อนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุให้ด้วยรู้ว่ามารดาบิดา เราจะพึงว่าอะไร เราอนุญาตให้สละแก่มารดาบิดา แต่ภิกษุไม่พึงทำศรัทธาไทยให้ตกไป รูปใดให้ตกไป ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระพุทธบัญญัติให้ครองผ้า ๒ ผืนเข้าบ้าน

[๑๖๓] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเก็บผ้าสังฆาฏิไว้ในวิหารอันธวัน แล้วครองผ้าอุตราสงค์กับผ้าอันตรวาสกเข้าบ้านเพื่อบิณฑบาต คนร้ายขโมยผ้าสังฆาฏินั้นไป ภิกษุนั้นจึงใช้ผ้าเก่าครองจีวรคร่ำคร่า.

ภิกษุทั้งหลายพูดอย่างนี้ว่า อาวุโส เพราะเหตุไร คุณจึงใช้ผ้าเก่า ครองจีวรคร่ำคร่าเล่า?

ภิกษุนั้นตอบว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมเก็บผ้าสังฆาฏิไว้ในวิหารอันธวันนี้ แล้วครองอุตราสงค์กับผ้าอันตรวาสกเข้าบ้านเพื่อบิณฑบาต คนร้ายขโมยผ้าสังฆาฏินั้นไป เพราะเหตุนั้นผมจึงใช้ผ้าเก่า ครองจีวรคร่ำคร่า.

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมีแต่ผ้าอุตราสงค์กับผ้าอันตรวาสกไม่พึงเข้าบ้าน รูปใดเข้าไป ต้องอาบัติทุกกฏ.

สมัยต่อมา ท่านพระอานนท์ ลืมสติครองแต่ผ้าอุตราสงค์กับผ้าอันตรวาสกเข้าบ้านเพื่อบิณฑบาต ภิกษุทั้งหลายได้กล่าวคำนี้แก่ท่านพระอานนท์ว่า อาวุโสอานนท์ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติห้ามไว้แล้ว มิใช่หรือว่า ภิกษุมีแต่ผ้าอุตราสงค์กับผ้าอันตรวาสก ไม่พึงเข้าบ้าน ดังนี้ ไฉนพระคุณเจ้าจึงมีแต่ผ้าอุตราสงค์กับผ้าอันตรวาสกเข้าบ้านเล่า?

พระอานนท์ตอบว่า จริง ขอรับ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติห้ามไว้แล้วว่า ภิกษุมีแต่ผ้าอุตราสงค์กับผ้าอันตรวาสกไม่พึงเข้าบ้าน ก็แต่ว่า ผมเข้าบ้านด้วยลืมสติ.

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค.

เหตุที่เก็บผ้าไตรจีวรไว้ได้

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุที่เก็บผ้าสังฆาฏิไว้ได้ มี ๕ อย่าง คือ เจ็บไข้ ๑ สังเกตเห็นว่าฝนจะตก ๑ ไปสู่ฝั่งแม่น้ำ ๑ ที่อยู่คุ้มได้ด้วยดาล ๑ ได้กรานกฐิน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุที่เก็บผ้าสังฆาฏิไว้ได้มี ๕ อย่างนี้แล.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุที่เก็บผ้าอุตราสงค์ไว้ได้มี ๕ อย่างนี้ คือ เจ็บไข้ ๑ สังเกตเห็นว่าฝนจะตก ๑ ไปสู่ฝั่งแม่น้ำ ๑ ที่อยู่คุ้มได้ด้วยดาล ๑ ได้กรานกฐิน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุที่เก็บผ้าอุตราสงค์ไว้ได้มี ๕ อย่างนี้แล.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุที่เก็บผ้าอันตรวาสกไว้ได้มี ๕ อย่างนี้ คือ เจ็บไข้ ๑ สังเกตเห็นว่าฝนจะตก ๑ ไปสู่ฝั่งแม่น้ำ ๑ ที่อยู่คุ้มได้ด้วยดาล ๑ ได้กรานกฐิน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุที่เก็บผ้าอันตรวาสกไว้ได้มี ๕ อย่างนี้แล.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุที่เก็บผ้าอาบน้ำฝนไว้ได้มี ๕ อย่างนี้ คือ เจ็บไข้ ๑ ไปนอกสีมา ๑ ไปสู่ฝั่งแม่น้ำ ๑ ที่อยู่คุ้มได้ด้วยดาล ๑ ผ้าอาบน้ำฝนยังไม่ได้ทำหรือทำค้างไว้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุที่เก็บผ้าอาบน้ำฝนไว้ได้มี ๕ อย่างนี้แล.

ถวายจีวรเป็นของสงฆ์

[๑๖๔] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งจำพรรษาอยู่แต่ผู้เดียว คนทั้งหลายในถิ่นนั้นได้ถวายจีวรด้วยเปล่งวาจาว่า ข้าพเจ้าทั้งหลายถวายแก่สงฆ์ จึงภิกษุรูปนั้นได้มีความปริวิตกว่า พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้ว่า ภิกษุ ๔ รูปเป็นอย่างน้อยชื่อว่าสงฆ์ แต่เรารูปเดียว และคนเหล่านี้ได้ถวายจีวรด้วยเปล่งวาจาว่า ข้าพเจ้าทั้งหลายถวายแก่สงฆ์ ดังนี้ ถ้าไฉนเราจะพึงนำจีวรของสงฆ์เหล่านี้ไปพระนครสาวัตถี ครั้นแล้วได้นำจีวรเหล่านั้นไปพระนครสาวัตถี กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ จีวรเหล่านั้นเป็นของเธอผู้เดียว จนถึงเวลาเดาะกฐิน.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ในข้อนี้ ภิกษุจำพรรษารูปเดียว ประชาชนในถิ่นนั้นถวายจีวรด้วยเปล่งวาจาว่า พวกข้าพเจ้าถวายแก่สงฆ์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตจีวรเหล่านั้นแก่เธอรูปเดียว จนถึงเวลาเดาะกฐิน.

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งอยู่รูปเดียวตลอดฤดูกาล ประชาชนในถิ่นนั้นได้ถวายจีวรเปล่งวาจาว่า พวกข้าพเจ้าถวายแก่สงฆ์ จึงภิกษุรูปนั้นได้ดำริดังนี้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้ว่า ภิกษุ ๔ รูปเป็นอย่างน้อยชื่อว่าสงฆ์ แต่เราอยู่ผู้เดียว และคนเหล่านี้ได้ถวายจีวรด้วยเปล่งวาจาว่า พวกข้าพเจ้าถวายแก่สงฆ์ ถ้าไฉนเราจะพึงนำจีวรของสงฆ์เหล่านี้ไปพระนครสาวัตถี ครั้นแล้วได้นำจีวรเหล่านั้นไปพระนครสาวัตถี แจ้งความนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้น

แด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สงฆ์ผู้อยู่พร้อมหน้ากันแจก.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ในข้อนี้ ภิกษุอยู่ผู้เดียวตลอดฤดูกาล ประชาชนในถิ่นนั้นได้ถวายจีวรด้วยเปล่งวาจาว่าพวกข้าพเจ้าถวายแก่สงฆ์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุรูปนั้นอธิษฐานจีวรเหล่านั้นว่า จีวรเหล่านี้ของเรา ถ้าเมื่อภิกษุรูปนั้นยังไม่ได้อธิษฐานจีวรนั้น มีภิกษุรูปอื่นมา พึงให้ส่วนแบ่งเท่าๆ กัน ถ้าเมื่อภิกษุ ๒ รูปกำลังแบ่งจีวรนั้น แต่ยังมิได้จับสลาก มีภิกษุรูปอื่นมา พึงให้ส่วนแบ่งเท่าๆ กัน ถ้าเมื่อภิกษุ ๓ รูปกำลังแบ่งจีวรนั้น และจับสลากเสร็จแล้ว มีภิกษุรูปอื่นมา พวกเธอไม่ปรารถนาก็ไม่ต้องให้ส่วนแบ่ง.

สมัยต่อมา มีพระเถระ ๒ พี่น้อง คือ ท่านพระอิสิทาส ๑ ท่านพระอิสิภัตตะ ๑ จำพรรษาอยู่ในพระนครสาวัตถี ได้ไปอาวาสใกล้บ้านแห่งหนึ่ง คนทั้งหลายกล่าวกันว่า นานๆ พระเถระทั้งสองจะได้มา จึงได้ถวายภัตตาหารพร้อมทั้งจีวร

พวกภิกษุประจำถิ่นถามพระเถระทั้งสองว่า ท่านเจ้าข้า จีวรของสงฆ์เหล่านี้ เกิดขึ้นเพราะอาศัยพระคุณเจ้าทั้งสอง พระคุณเจ้าทั้งหลายจักยินดีรับส่วนแบ่งไหม?

พระเถระทั้งสองตอบอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมรู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว โดยประการที่จีวรเหล่านั้นเป็นของพวกท่านเท่านั้นจนถึงเวลาเดาะกฐิน.

สมัยต่อมา ภิกษุ ๓ รูป จำพรรษาอยู่ในพระนครราชคฤห์ ประชาชนในเมืองนั้นถวายจีวรด้วยเปล่งวาจาว่า พวกข้าพเจ้าถวายแก่สงฆ์ จึงภิกษุเหล่านั้นได้ดำริดังนี้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้ว่า ภิกษุ ๔ รูปเป็นอย่างน้อยชื่อว่าสงฆ์ แต่เรามี ๓ รูปด้วยกัน และคนเหล่านี้ถวายจีวรด้วยเปล่งวาจาว่า พวกข้าพเจ้าถวายแก่สงฆ์ พวกเราจะพึงปฏิบัติอย่างไรหนอ สมัยนั้น พระเถระหลายรูป คือ ท่านพระนีลวาสี ท่านพระสาณวาสี ท่านพระโคปกะ ท่านพระภคุ และท่านพระผลิกสันทานะ อยู่ ณ วัดกุกกุฏาราม เขตนครปาตลีบุตร จึงภิกษุเหล่านั้นเดินทางไปนครปาตลีบุตร แล้วเรียนถามพระเถระทั้งหลาย พระเถระทั้งหลายกล่าวอย่างนี้ว่า พวกเรารู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว โดยประการที่จีวรเหล่านั้นเป็นของพวกท่านนั้น จนถึงเวลาเดาะกฐิน.

เรื่องพระอุปนนท์

[๑๖๕] ก็โดยสมัยนั้นแล ท่านพระอุปนนทศากยบุตร จำพรรษาอยู่ในพระนครสาวัตถี ได้ไปอาวาสใกล้บ้านแห่งหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายในวัดนั้นปรารถนาจะแบ่งจีวร จึงประชุมกัน ภิกษุ

เหล่านั้น พูดอย่างนี้ว่า อาวุโส ภิกษุทั้งหลายจักแบ่งจีวรของสงฆ์เหล่านี้แล ท่านจักยินดีส่วนแบ่งไหม ขอรับ ท่านพระอุปนนท์ตอบว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมยินดี ขอรับ แล้วได้รับส่วนจีวรแต่อาวาสนั้นไปวัดอื่น แม้ภิกษุทั้งหลายในวัดนั้นก็ปรารถนาจะแบ่งจีวร จึงประชุมกัน และพูดอย่างนี้ว่า อาวุโส ภิกษุทั้งหลายจักแบ่งจีวรของสงฆ์เหล่านี้แล ท่านจักยินดีส่วนแบ่งไหม ขอรับ ท่านพระอุปนนท์ตอบว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมยินดี ขอรับ แล้วได้รับส่วนจีวรแต่อาวาสนั้นไปวัดอื่น แม้ภิกษุทั้งหลายในวัดนั้นก็ปรารถนาจะแบ่งจีวรจึงประชุมกัน และก็พูดอย่างนี้ว่า อาวุโส ภิกษุทั้งหลายจักแบ่งจีวรของสงฆ์เหล่านี้แล ท่านจักยินดีส่วนแบ่งไหม ขอรับ ท่านพระอุปนนท์ตอบว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมยินดี ขอรับ แล้วได้รับจีวรแต่อาวาสแม้นั้น ถือจีวรห่อใหญ่กลับมาพระนครสาวัตถีตามเดิม.

ภิกษุทั้งหลายชมเชยอย่างนี้ว่า พระคุณเจ้าอุปนนท์ ท่านเป็นผู้มีบุญมาก จีวรจึงเกิดขึ้นแก่ท่านมากมาย.

อุป. อาวุโสทั้งหลาย บุญของผมที่ไหน ผมจำพรรษาอยู่ในพระนครสาวัตถีนี้ ได้ไปอาวาสใกล้บ้านแห่งหนึ่ง พวกภิกษุในวัดนั้น ปรารถนาจะแบ่งจีวร จึงประชุมกัน พวกเธอกล่าวกะผมอย่างนี้ว่า อาวุโส ภิกษุทั้งหลายจักแบ่งจีวรของสงฆ์เหล่านี้แล ท่านจักยินดีส่วนแบ่งไหม ขอรับ ผมตอบว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมยินดี ขอรับ แล้วได้รับส่วนจีวรแต่อาวาสนั้นไปวัดอื่น แม้ภิกษุในวัดนั้น ก็ปรารถนาจะแบ่งจีวร จึงประชุมกัน และพวกเธอก็ได้กล่าวกะผมอย่างนี้ว่า อาวุโส ภิกษุทั้งหลายจักแบ่งจีวรของสงฆ์เหล่านี้แล ท่านจักยินดีส่วนแบ่งไหม ขอรับ ผมตอบว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมยินดี ขอรับ แล้วได้รับส่วนจีวรแต่อาวาสนั้น ไปวัดอื่น แม้ภิกษุในวัดนั้นก็ปรารถนาจะแบ่งจีวร จึงประชุมกัน และกล่าวกะผมอย่างนี้ว่า อาวุโส ภิกษุทั้งหลายจักแบ่งจีวรของสงฆ์เหล่านี้แล ท่านจักยินดีส่วนแบ่งไหม ขอรับ ผมตอบว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมยินดี ขอรับ แล้วได้รับส่วนจีวรแต่อาวาสแม้นั้น เพราะอย่างนี้ จีวรจึงเกิดขึ้นแก่ผมมากมาย.

ภิ. พระคุณเจ้าอุปนนท์ ท่านจำพรรษาในวัดหนึ่ง แล้วยังยินดีส่วนจีวรในอีกวัดหนึ่งหรือ?

อุป. อย่างนั้น ขอรับ.

บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย .... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉน ท่านพระอุปนนทศากยบุตร จำพรรษาในวัดหนึ่งแล้ว จึงได้ยินดีส่วนจีวรในอีกวัดหนึ่งเล่า แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามท่านพระอุปนนท์ว่า ดูกรอุปนนท์ ข่าวว่าเธอจำพรรษาในวัดหนึ่งแล้ว ยินดีส่วนจีวรในอีกวัดหนึ่ง จริงหรือ?

ท่านพระอุปนนท์ทูลรับว่า จริงพระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า ดูกรโมฆบุรุษ เธอจำพรรษาในวัดหนึ่งแล้ว ไฉนจึงได้ยินดีส่วนจีวรในอีกวัดหนึ่งเล่า การกระทำของเธอนั่นไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส .... ครั้นแล้ว ทรงทำธรรมีกถา รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุจำพรรษาในวัดหนึ่งแล้ว ไม่พึงยินดีส่วนจีวรในวัดอื่น รูปใดยินดี ต้องอาบัติทุกกฏ.

สมัยต่อมา ท่านพระอุปนนทศากยบุตร รูปเดียวจำพรรษาอยู่สองวัด ด้วยคิดว่าโดยวิธีอย่างนี้ จีวรจักเกิดขึ้นแก่เรามาก ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายได้มีความสงสัยว่า พวกเราจักให้ส่วนจีวรแก่ท่านพระอุปนนทศากยบุตรอย่างไรหนอ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสแนะว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงให้ส่วนแก่โมฆบุรุษส่วนเดียว.

ภิกษุทั้งหลาย ก็ในข้อนี้ภิกษุรูปเดียว จำพรรษาอยู่ ๒ วัด ด้วยคิดว่าโดยวิธีอย่างนี้ จีวรจักเกิดขึ้นแก่เรามาก ถ้าภิกษุจำพรรษาในวัดโน้นกึ่งหนึ่ง วัดโน้นกึ่งหนึ่ง พึงให้ส่วนจีวรในวัดโน้นกึ่งหนึ่ง วัดโน้นกึ่งหนึ่ง หรือจำพรรษาในวัดใดมากกว่า พึงให้ส่วนจีวรในวัดนั้น.

เรื่องพระอาพาธโรคท้องร่วง

[๑๖๖] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคท้องร่วง นอนจมกองมูตรกองคูถของตนอยู่ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคมีท่านพระอานนท์เป็นปัจฉาสมณะ เสด็จพระพุทธดำเนินไปตามเสนาสนะ ได้เสด็จเข้าไปทางที่อยู่ของภิกษุรูปนั้น ได้ทอดพระเนตรเห็นภิกษุรูปนั้น นอนจมกองมูตรกองคูถของตนอยู่ ครั้นแล้วเสด็จเข้าไปใกล้ภิกษุรูปนั้น แล้วตรัสถามว่า เธออาพาธเป็นโรคอะไรภิกษุ?

ภิ. ข้าพระพุทธเจ้าอาพาธเป็นโรคท้องร่วง พระพุทธเจ้าข้า.

พ. เธอมีผู้พยาบาลไหมเล่า ภิกษุ?

ภิ. ไม่มี พระพุทธเจ้า.

พ. เพราะเหตุไร ภิกษุทั้งหลายจึงไม่พยาบาลเธอ?

ภิ. เพราะข้าพระพุทธเจ้ามิได้ทำอุปการะแก่ภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นภิกษุทั้งหลายจึงไม่พยาบาลข้าพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าข้า.

จึงพระผู้มีพระภาครับสั่งกะท่านพระอานนท์ว่า อานนท์ เธอไปตักน้ำมา เราจักสรงน้ำภิกษุรูปนี้.

ท่านพระอานนท์ทูลรับสนองพระพุทธบัญชาว่า เป็นดังนั้น พระพุทธเจ้าข้า ดังนี้แล้ว ตักน้ำมาถวาย พระผู้มีพระภาคทรงรดน้ำ ท่านพระอานนท์ขัดสี พระผู้มีพระภาคทรงยกศีรษะ ท่านพระอานนท์ยกเท้าแล้ววางบนเตียง

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ในวิหารหลังโน้น มีภิกษุอาพาธหรือ ภิกษุทั้งหลาย?

ภิ. มี พระพุทธเจ้าข้า

พ. ภิกษุรูปนั้นอาพาธเป็นโรคอะไร ภิกษุทั้งหลาย?

ภิ. ท่านรูปนั้น อาพาธเป็นโรคท้องร่วง พระพุทธเจ้าข้า.

พ. ภิกษุรูปนั้น มีผู้พยาบาลไหมเล่า ภิกษุทั้งหลาย?

ภิ. ไม่มี พระพุทธเจ้า

พ. เพราะเหตุไร ภิกษุทั้งหลายจึงไม่พยาบาลเธอ?

ภิ. เพราะท่านรูปนั้นมิได้ทำอุปการะแก่ภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้น ภิกษุทั้งหลายจึงไม่พยาบาลท่านรูปนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

พ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่มีมารดาไม่มีบิดา ผู้ใดเล่าจะพึงพยาบาลพวกเธอ ถ้าพวกเธอจักไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจักพยาบาล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดจะพึงอุปัฏฐากเรา

ผู้นั้นจึงพยาบาลภิกษุอาพาธ ถ้ามีอุปัชฌายะ อุปัชฌายะพึงพยาบาลจนตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะหาย ถ้ามีอาจารย์ อาจารย์พึงพยาบาลจนตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะหาย ถ้ามีสัทธิวิหาริก สัทธิวิหาริกพึงพยาบาลจนตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะหาย ถ้ามีอันเตวาสิก อันเตวาสิกพึงพยาบาลจนตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะหาย ถ้ามีภิกษุผู้ร่วมอุปัชฌายะ ภิกษุผู้ร่วมอุปัชฌายะพึงพยาบาลจนตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะหาย ถ้ามีภิกษุผู้ร่วมอาจารย์ ภิกษุผู้ร่วมอาจารย์พึงพยาบาลจนตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะหาย ถ้าไม่มีอุปัชฌายะ อาจารย์ สัทธิวิหาริก อันเตวาสิก ภิกษุผู้ร่วมอุปัชฌายะ หรือภิกษุผู้ร่วมอาจารย์ สงฆ์ต้องพยาบาล ถ้าไม่พยาบาล ต้องอาบัติทุกกฏ.

องค์ของภิกษุอาพาธที่พยาบาลได้ยาก ๕ อย่าง

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาพาธที่ประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นผู้พยาบาลได้ยาก คือ ไม่ทำความสบาย ๑ ไม่รู้ประมาณในความสบาย ๑ ไม่ฉันยา ๑ ไม่บอกอาการไข้ตามจริงแก่ผู้พยาบาลที่มุ่งประโยชน์ คือ ไม่บอกอาการไข้ที่กำเริบว่า กำเริบ อาการไข้ที่ทุเลาว่าทุเลา อาการไข้ที่ทรงอยู่ว่าทรงอยู่ ๑ มีนิสัยเป็นคนไม่อดทนต่อทุกขเวทนาที่เกิดปรากฏในร่างกาย อันกล้าแข็ง รุนแรง ไม่เป็นที่ยินดี ไม่เป็นที่พอใจ อันจะพล่าชีวิตเสีย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาพาธที่ประกอบด้วยองค์ ๕ นี้แล เป็นผู้พยาบาลได้ยาก.

องค์ของภิกษุอาพาธที่พยาบาลได้ง่าย ๕ อย่าง

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาพาธที่ประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นผู้พยาบาลได้ง่าย คือทำความสบาย ๑ รู้ประมาณในความสบาย ๑ ฉันยา ๑ บอกอาการป่วยไข้ตามจริงแก่ผู้พยาบาลที่มุ่งประโยชน์ คือบอกอาการไข้ที่กำเริบว่ากำเริบอาการไข้ที่ทุเลาว่าทุเลา อาการไข้ที่ทรงอยู่ว่าทรงอยู่ ๑ มีนิสัยเป็นคนอดทนต่อทุกขเวทนา อันกล้าแข็ง รุนแรง ไม่เป็นที่ยินดี ไม่เป็นที่พอใจ อันจะพล่าชีวิตเสีย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาพาธที่ประกอบด้วยองค์ ๕ นี้แล เป็นผู้พยาบาลได้ง่าย.

องค์ของภิกษุผู้ไม่เข้าใจพยาบาล ๕ อย่าง

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พยาบาลไข้ที่ประกอบด้วยองค์ ๕ ไม่ควรพยาบาลไข้ คือเป็นผู้ไม่สามารถเพื่อประกอบ ๑ ไม่รู้จักของแสลงและไม่แสลง คือ นำของแสลงเข้าไปให้ กันของ

ไม่แสลงออกเสีย ๑ พยาบาลไข้เห็นแก่อามิส ไม่มีจิตเมตตา ๑ เป็นผู้เกลียดที่จะนำอุจจาระ ปัสสาวะ เขฬะ หรือของที่อาเจียนออกไป ๑ เป็นผู้ไม่สามารถจะชี้แจงให้คนไข้เห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมีกถาในกาลทุกเมื่อ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พยาบาลไข้ที่ประกอบด้วยองค์ ๔ นี้แล ไม่ควรพยาบาลไข้.

องค์ของภิกษุผู้เข้าใจพยาบาล ๕ อย่าง

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พยาบาลไข้ที่ประกอบด้วยองค์ ๕ ควรพยาบาลไข้ คือเป็นผู้สามารถประกอบยา ๑ รู้จักของแสลง และไม่แสลง คือกันของแสลงออก นำของไม่แสลงเข้าไปให้ ๑ มีจิตเมตตาพยาบาลไข้ ไม่เห็นแก่อามิส ๑ เป็นผู้ไม่เกลียดที่จะนำอุจจาระ ปัสสาวะ เขฬะ หรือของที่อาเจียนออกไปเสีย ๑ เป็นผู้สามารถที่จะชี้แจงให้คนไข้ เห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมีกถา ในกาลทุกเมื่อ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพยาบาลไข้ที่ประกอบด้วยองค์ ๕ นี้แล ควรพยาบาลไข้.

เรื่องให้บาตรจีวรของผู้ถึงมรณะภาพแก่คิลานุปัฏฐาก

[๑๖๗] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุ ๒ รูปเดินทางไกลไปในโกศลชนบทได้เข้าไปอยู่อาวาสแห่งหนึ่ง บรรดาภิกษุ ๒ รูปนั้น รูปหนึ่งอาพาธ จึงภิกษุเหล่านั้นได้ปรึกษาตกลงกันดังนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญการพยาบาลภิกษุอาพาธ ผิฉะนั้น พวกเราจงพยาบาลภิกษุรูปนี้เถิด แล้วพากันพยาบาลภิกษุอาพาธนั้น เธออันภิกษุเหล่านั้นพยาบาลอยู่ได้ถึงมรณภาพ จึงภิกษุเหล่านั้นถือบาตรจีวรของเธอไปพระนครสาวัตถี แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สงฆ์เป็นเจ้าของบาตรจีวร แต่ภิกษุผู้พยาบาลไข้มีอุปการะมาก เราอนุญาตให้สงฆ์มอบไตรจีวรและบาตร แก่ภิกษุผู้พยาบาลไข้.

วิธีให้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แลสงฆ์พึงให้ไตรจีวรและบาตรอย่างนี้ คือ ภิกษุผู้พยาบาลไข้นั้นพึงเข้าไปหาสงฆ์ แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า

ท่านเจ้าข้า ภิกษุมีชื่อนี้ถึงมรณภาพ นี้จีวรและบาตรของท่าน

ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา ว่าดังนี้:-

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุมีชื่อนี้ถึงมรณภาพ นี้ไตรจีวรและบาตรของเธอ ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงให้ไตรจีวรและบาตรนี้ แก่ภิกษุผู้พยาบาลไข้ นี้เป็นญัตติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุมีชื่อนี้ถึงมรณภาพ นี้ไตรจีวรและบาตรของเธอ สงฆ์ให้ไตรจีวรและบาตรนี้แก่ภิกษุผู้พยาบาลไข้ การให้ไตรจีวรและบาตรนี้แก่ภิกษุผู้พยาบาลไข้ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

สงฆ์ให้จีวรและบาตรนี้แก่ภิกษุผู้พยาบาลไข้แล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

สามเณรถึงมรณภาพ

สมัยต่อมา สามเณรรูปหนึ่งถึงมรณภาพ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อสามเณรถึงมรณภาพ สงฆ์เป็นเจ้าของบาตรจีวร แต่ภิกษุผู้พยาบาลไข้มีอุปการะมาก เราอนุญาตให้สงฆ์มอบจีวรและบาตรแก่ภิกษุผู้พยาบาลไข้.

วิธีใช้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แลสงฆ์พึงให้จีวรและบาตรอย่างนี้ คือ

ภิกษุผู้พยาบาลไข้นั้น พึงเข้าไปหาสงฆ์ แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า

ท่านเจ้าข้า สามเณรชื่อนี้ถึงมรณภาพ นี้จีวรและบาตรของเธอ

ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา ว่าดังนี้:-

กรรมวาจาให้จีวรและบาตร

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สามเณรมีชื่อนี้ถึงมรณภาพ นี้จีวรและบาตรของเธอ ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงให้จีวรและบาตรนี้แก่ผู้พยาบาลไข้ นี้เป็นญัตติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สามเณรมีชื่อนี้ถึงมรณภาพ นี้จีวรและบาตรของเธอ สงฆ์ให้จีวรและบาตรนี้ แก่ภิกษุผู้พยาบาลไข้ การให้จีวรและบาตรนี้ แก่ภิกษุผู้พยาบาลไข้ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

สงฆ์ให้จีวรและบาตรนี้แก่ภิกษุผู้พยาบาลไข้แล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

ภิกษุและสามเณรช่วยกันพยาบาลไข้

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่ง สามเณรรูปหนึ่ง ช่วยกันพยาบาลภิกษุอาพาธ เธออันภิกษุและสามเณรนั้นพยาบาลอยู่ ได้ถึงมรณภาพ จึงภิกษุผู้พยาบาลไข้นั้น ได้มีความปริวิตกว่า เราพึงให้ส่วนจีวรแก่สามเณรผู้พยาบาลไข้อย่างไรหนอ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้มอบส่วนแก่สามเณรผู้พยาบาลไข้เท่าๆ กัน.

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งมีของใช้มาก มีบริขารมาก ได้ถึงแก่มรณภาพ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุถึงมรณภาพ สงฆ์เป็นเจ้าของบาตรจีวร แต่ภิกษุผู้พยาบาลไข้มีอุปการะมาก เราอนุญาตให้สงฆ์มอบไตรจีวรและบาตรให้แก่ภิกษุผู้พยาบาลไข้ บรรดาสิ่งของเหล่านั้น สิ่งใดเป็นลหุภัณฑ์ ลหุบริขาร สิ่งนั้นเราอนุญาตให้สงฆ์พร้อมเพรียงกันแบ่ง บรรดาสิ่งของเหล่านั้น สิ่งใดเป็นครุภัณฑ์ ครุบริขาร สิ่งนั้นเป็นของสงฆ์ผู้อยู่ในจตุรทิศ ทั้งที่มาแล้วและยังไม่มา ไม่ควรแบ่ง ไม่ควรแจก.

เรื่องสมาทานติตถิยมีวัตรเปลือยกายเป็นต้น

[๑๖๘] ก็โดยสมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเปลือยกายเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค แล้วได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคทรงพรรณนาคุณแห่งความมักน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัด อาการที่น่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียร โดยอเนกปริยาย การเปลือยกายนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความมักน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัด อาการที่น่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียร โดยอเนกปริยาย ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงพระกรุณาโปรดอนุญาตการเปลือยกายแก่ภิกษุทั้งหลายด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า ทรงติเตียนว่า ดูกรโมฆบุรุษ การกระทำของเธอนั้นไม่สมควร .... ดูกรโมฆะบุรุษ ไฉนเธอจึงได้สมาทานการเปลือยกายที่พวกเดียรถีย์สมาทานเล่า การกระทำของ

เธอนั่นไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส .... ครั้นแล้ว ทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสมาทานการเปลือยกายที่พวกเดียรถีย์สมาทาน รูปใดสมาทาน ต้องอาบัติถุลลัจจัย.

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งนุ่งผ้าคากรอง .... รูปหนึ่งนุ่งผ้าเปลือกไม้กรอง .... รูปหนึ่งนุ่งผ้าผลไม้กรอง .... รูปหนึ่งนุ่งผ้ากัมพลทำด้วยผมคน .... รูปหนึ่งนุ่งผ้ากัมพลทำด้วยขนสัตว์ .... รูปหนึ่งนุ่งผ้าทำด้วยปีกนกเค้า .... รูปหนึ่งนุ่งหนังเสือ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค แล้วกราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคทรงพรรณนาคุณแห่งความมักน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัด อาการที่น่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียร โดยอเนกปริยาย หนังเสือนี้ย่อมเป็นไปเพื่อความมักน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัด อาการที่น่าเลื่อมใส ความไม่สะสม การปรารภความเพียร โดยอเนกปริยาย ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงพระกรุณาโปรดอนุญาตหนังเสือแก่ภิกษุทั้งหลายด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า ทรงติเตียนว่า ดูกรโมฆบุรุษ การกระทำของเธอนั่นไม่สมควร .... ดูกรโมฆบุรุษ ไฉนเธอจึงได้ทรงหนังเสืออันเป็นธงชัยของเดียรถีย์เล่า การกระทำของเธอนั่นไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส .... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงทรงหนังเสืออันเป็นธงชัยของเดียรถีย์ รูปใดทรง ต้องอาบัติถุลลัจจัย.

สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งนุ่งผ้าทำด้วยก้านดอกรัก .... รูปหนึ่งนุ่งผ้าทำด้วยเปลือกปอ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค แล้วได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า พระผู้มีพระภาคทรงพรรณนาคุณแห่งความมักน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัด อาการที่น่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียร โดยอเนกปริยาย ผ้าทำด้วยเปลือกปอนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความมักน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัด อาการที่น่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียร โดยอเนกปริยาย ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานพระวโรกาสขอพระผู้มีพระภาคจงทรงพระกรุณาอนุญาตผ้าทำด้วยเปลือกปอแก่ภิกษุทั้งหลายด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า ดูกรโมฆบุรุษ การกระทำของเธอนั่นไม่สมควร .... ดูกรโมฆบุรุษ ไฉนเธอจึงได้นุ่งผ้าทำด้วยเปลือกปอเล่า การกระทำของเธอนั่น ไม่เป็นไปเพื่อ

ความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส .... ครั้นแล้วได้ทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงนุ่งผ้าทำด้วยเปลือกปอ รูปใดนุ่ง ต้องอาบัติทุกกฏ.

พระฉัพพัคคีย์ทรงจีวรสีครามล้วนเป็นต้น

[๑๖๙] ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์ทรงจีวรสีครามล้วน ทรงจีวรสีเหลืองล้วน ทรงจีวรสีแดงล้วน ทรงจีวรสีบานเย็นล้วน ทรงจีวรสีดำล้วน ทรงจีวรสีแสดล้วน ทรงจีวรสีชมภูล้วน ทรงจีวรที่ไม่ตัดชาย ทรงจีวรมีชายยาว ทรงจีวรมีชายเป็นลายดอกไม้ ทรงจีวรมีชายเป็นแผ่น สวมเสื้อ สวมหมวก ทรงผ้าโพก ประชาชนพากันเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค.

พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงทรงจีวรสีครามล้วน ไม่พึงทรงจีวรสีเหลืองล้วน ไม่พึงทรงจีวรสีแดงล้วน ไม่พึงทรงจีวรสีบานเย็นล้วน ไม่พึงทรงจีวรสีดำล้วน ไม่พึงทรงจีวรสีแดงล้วน ไม่พึงทรงจีวรสีชมภูล้วน ไม่พึงทรงจีวรที่ไม่ตัดชาย ไม่พึงทรงจีวรมีชายยาว ไม่พึงทรงจีวรมีชายเป็นลายดอกไม้ ไม่พึงทรงจีวรมีชายเป็นแผ่น ไม่พึงสวมเสื้อ ไม่พึงสวมหมวก ไม่พึงทรงผ้าโพก รูปใดทรง ต้องอาบัติทุกกฏ.

เรื่องจีวรยังไม่เกิดแก่ผู้จำพรรษา

[๑๗๐] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายที่จำพรรษาแล้ว เมื่อจีวรยังไม่เกิดขึ้น หลีกไปเสียบ้าง สึกเสียบ้าง ถึงมรณภาพบ้าง ปฏิญาณเป็นสามเณรบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้บอกลาสิกขาบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้ต้องอันติมวัตถุบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้วิกลจริตบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้มีจิตฟุ้งซ่านบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนาบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้ถูกสงฆ์ยกเสียฐานไม่เห็นอาบัติบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้ถูกสงฆ์ยกฐานไม่ทำคืนอาบัติบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้ถูกสงฆ์ยกเสียฐานไม่สละคืนทิฏฐิอันลามกบ้าง ปฏิญาณเป็นบัณเฑาะก์บ้าง ปฏิญาณเป็นคนลักเพศบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้เข้ารีดเดียรถีย์บ้าง ปฏิญาณเป็นสัตว์ดิรัจฉานบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้ฆ่ามารดาบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้ฆ่าบิดาบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้ฆ่าพระอรหันต์บ้าง ปฏิญาณเป็นผู้ประทุษร้ายภิกษุณีบ้าง ปฏิญาณเป็น

ผู้ทำลายสงฆ์บ้าง ปฏิญาณเป็นผู้ทำร้ายพระศาสดาจนถึงห้อพระโลหิตบ้าง ปฏิญาณเป็นอุภโตพยัญชนกบ้าง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค.

พระผู้มีพระภาคตรัสแนะนำ ดังต่อไปนี้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ในข้อนี้ ภิกษุที่จำพรรษาแล้ว เมื่อจีวรยังไม่เกิดขึ้น หลีกไปเสีย เมื่อผู้รับแทนที่สมควรมีอยู่ สงฆ์พึงให้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุที่จำพรรษาแล้ว เมื่อจีวรยังไม่เกิดขึ้น สึกเสีย ถึงมรณภาพ ปฏิญาณเป็นสามเณร ปฏิญาณเป็นผู้บอกลาสิกขา ปฏิญาณเป็นผู้ต้องอันติมวัตถุ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุที่จำพรรษาแล้ว เมื่อจีวรยังไม่เกิดขึ้น ปฏิญาณเป็นผู้วิกลจริต ปฏิญาณเป็นผู้มีจิตฟุ้งซ่าน ปฏิญาณเป็นผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา ปฏิญาณเป็นผู้ถูกสงฆ์ยกเสียฐานไม่เห็นอาบัติ ปฏิญาณเป็นผู้ถูกสงฆ์ยกเสียฐานไม่ทำคืนอาบัติ ปฏิญาณเป็นผู้ถูกสงฆ์ยกเสียฐานไม่สละคืนทิฏฐิอันลามก เมื่อผู้รับแทนที่สมควรมีอยู่ สงฆ์พึงให้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุที่จำพรรษาแล้ว เมื่อจีวรยังไม่เกิดขึ้น ปฏิญาณเป็นบัณเฑาะก์ .... ปฏิญาณเป็นอุภโตพยัญชนก สงฆ์เป็นเจ้าของ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุที่จำพรรษาแล้ว เมื่อจีวรเกิดขึ้นแล้ว แต่ยังไม่ทันได้แบ่งกัน หลีกไปเสีย เมื่อผู้รับแทนที่สมควรมีอยู่ สงฆ์พึงให้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุที่จำพรรษาแล้ว เมื่อจีวรเกิดขึ้นแล้ว แต่ยังไม่ทันได้แบ่งกัน สึกเสีย ถึงมรณภาพ ปฏิญาณเป็นสามเณร ปฏิญาณเป็นผู้บอกลาสิกขา ปฏิญาณเป็นผู้ต้องอันติมวัตถุ สงฆ์เป็นเจ้าของ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุที่จำพรรษาแล้ว เมื่อจีวรเกิดขึ้น แต่ยังไม่ทันได้แบ่งกัน ปฏิญาณเป็นผู้วิกลจริต ปฏิญาณเป็นผู้มีจิตฟุ้งซ่าน ปฏิญาณเป็นผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา ปฏิญาณเป็นผู้ถูกสงฆ์ยกเสียฐานไม่เห็นอาบัติ ปฏิญาณเป็นผู้ถูกสงฆ์ยกเสียฐานไม่ทำคืนอาบัติ ปฏิญาณเป็นผู้ถูกสงฆ์ยกเสียฐานไม่สละคืนทิฏฐิอันลามก เมื่อผู้รับแทนที่สมควรมีอยู่ สงฆ์พึงให้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุที่จำพรรษาแล้ว เมื่อจีวรเกิดขึ้นแล้ว แต่ยังไม่ทันได้แบ่งกัน ปฏิญาณเป็นบัณเฑาะก์ .... ปฏิญาณเป็นอุภโตพยัญชนก สงฆ์เป็นเจ้าของ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ เมื่อจีวรยังไม่เกิดขึ้นแก่ภิกษุทั้งหลายที่จำพรรษาแล้ว สงฆ์แตกกัน คนทั้งหลายในถิ่นนั้น ถวายน้ำในฝ่ายหนึ่ง ถวายจีวรในฝ่ายหนึ่ง ด้วยเปล่งวาจาว่า ข้าพเจ้าถวายแก่สงฆ์ นั่นเป็นของสงฆ์ฝ่ายเดียว.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ เมื่อจีวรยังไม่เกิดขึ้นแก่ภิกษุทั้งหลายที่จำพรรษาแล้ว สงฆ์แตกกัน คนทั้งหลายในถิ่นนั้น ถวายน้ำในฝ่ายหนึ่ง ถวายจีวรในฝ่ายนั้นเหมือนกัน ด้วยเปล่งวาจาว่า ข้าพเจ้าถวายแก่สงฆ์ นั่นเป็นของสงฆ์ฝ่ายเดียว.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ เมื่อจีวรยังไม่เกิดขึ้นแก่ภิกษุทั้งหลายที่จำพรรษาแล้ว สงฆ์แตกกัน คนทั้งหลายในถิ่นนั้น ถวายน้ำในฝ่ายหนึ่ง ถวายจีวรในฝ่ายหนึ่ง ด้วยเปล่งวาจาว่า ข้าพเจ้าถวายฝ่ายหนึ่ง นั่นเป็นของเฉพาะฝ่ายหนึ่ง.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ เมื่อจีวรยังไม่เกิดขึ้นแก่ภิกษุทั้งหลายที่จำพรรษา สงฆ์แตกกัน คนทั้งหลายในถิ่นนั้น ถวายน้ำในฝ่ายหนึ่ง ถวายจีวรในฝ่ายนั้นเหมือนกัน ด้วยเปล่งวาจาว่า ข้าพเจ้าถวายแก่ฝ่ายหนึ่ง นั่นเป็นของเฉพาะฝ่ายหนึ่ง.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ เมื่อจีวรเกิดขึ้นแล้วแก่ภิกษุทั้งหลายที่จำพรรษา แต่ยังมิทันได้แบ่ง สงฆ์แตกกัน พึงแบ่งส่วนให้ภิกษุทุกรูปเท่าๆ กัน.

เรื่องพระเรวตเถระฝากจีวร

[๑๗๑] ก็โดยสมัยนั้นแล ท่านพระเรวตะฝากจีวรแก่ภิกษุรูปหนึ่งไปถวายท่านพระสารีบุตร ด้วยสั่งว่า จงถวายจีวรผืนนี้แก่พระเถระ จึงในระหว่างทาง ภิกษุรูปนั้นได้ถือเอาจีวรนั้นเสีย เพราะวิสาสะต่อท่านพระเรวตะ

กาลต่อมา ท่านพระเรวตะมาพบท่านพระสารีบุตร จึงเรียนถามว่า ผมฝากจีวรมาถวายพระเถระ. พระเถระได้รับจีวรนั้นแล้วหรือ ขอรับ?

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า ผมยังไม่เห็นจีวรนั้นเลย คุณ.

จึงท่านพระเรวตะได้ถามภิกษุรูปนั้นว่า อาวุโส ผมฝากจีวรมาแก่ท่านให้ถวายพระเถระ ไหนจีวรนั้น?

ภิกษุนั้นตอบว่า ผมได้ถือเอาจีวรนั้นเสีย เพราะวิสาสะต่อท่าน ขอรับ.

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค.

พระผู้มีพระภาคตรัสแนะนำ ดังต่อไปนี้:-

เรื่องถือวิสาสะ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุฝากจีวรแก่ภิกษุไปด้วยสั่งว่า จงให้จีวรผืนนี้แก่ภิกษุมีชื่อนี้ ภิกษุผู้รับฝากถือเอาเสียในระหว่างทาง เพราะวิสาสะต่อผู้ฝาก ชื่อว่าถือเอาถูกต้อง ถือเอาเสียเพราะวิสาสะต่อผู้รับ ชื่อว่าถือเอาไม่ถูกต้อง.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุฝากจีวรแก่ภิกษุไปด้วยสั่งว่า จงให้จีวรผืนนี้แก่ภิกษุมีชื่อนี้ ภิกษุผู้รับฝากถือเอาเสียในระหว่างทาง เพราะวิสาสะต่อผู้รับ ชื่อว่าถือเอาไม่ถูกต้อง ถือเอาเสียเพราะวิสาสะต่อผู้ฝาก ชื่อว่าถือเอาถูกต้อง.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุฝากจีวรแก่ภิกษุไปด้วยสั่งว่า จงให้จีวรผืนนี้แก่ภิกษุมีชื่อนี้ ภิกษุผู้รับฝากทราบข่าวในระหว่างทางว่า ผู้ฝากถึงมรณภาพเสียแล้ว จึงอธิษฐานเป็นจีวรมรดกของภิกษุผู้ฝาก ชื่อว่าอธิษฐานถูกต้องแล้ว ถือเอาเสียเพราะวิสาสะต่อผู้รับ ชื่อว่าถือเอาไม่ถูกต้อง.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุฝากจีวรแก่ภิกษุไปด้วยสั่งว่า จงให้จีวรผืนนี้แก่ภิกษุมีชื่อนี้ ภิกษุผู้รับฝากทราบข่าวในระหว่างทางว่า ผู้รับถึงมรณภาพเสียแล้ว จึงอธิษฐานเป็นจีวรมรดกของผู้รับ ชื่อว่าอธิษฐานไม่ถูกต้อง ถือเอาเสียเพราะวิสาสะต่อผู้ฝาก ชื่อว่าถือเอาถูกต้อง

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุฝากจีวรแก่ภิกษุไปด้วยสั่งว่า จงให้จีวรผืนนี้แก่ภิกษุมีชื่อนี้ ภิกษุผู้รับฝากทราบข่าวในระหว่างทางว่า ทั้งสองรูปถึงมรณภาพเสียแล้ว จึงอธิษฐานเป็นมรดกของผู้ฝาก ชื่อว่าอธิษฐานถูกต้อง อธิษฐานเป็นจีวรมรดกของผู้รับ ชื่อว่าอธิษฐานไม่ถูกต้อง.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุฝากจีวรแก่ภิกษุไปด้วยสั่งว่า ฉันให้จีวรผืนนี้แก่ภิกษุมีชื่อนี้ ภิกษุผู้รับฝากถือเอาเสียในระหว่างทางเพราะวิสาสะต่อผู้ฝาก ชื่อว่าถือเอาไม่ถูกต้อง ถือเอาเสียเพราะวิสาสะต่อผู้รับ ชื่อว่าถือเอาถูกต้อง.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุฝากจีวรแก่ภิกษุไปด้วยสั่งว่า ฉันให้จีวรผืนนี้แก่ภิกษุมีชื่อนี้ ภิกษุผู้รับฝากถือเอาเสียในระหว่างทางเพราะวิสาสะต่อผู้รับ ชื่อว่าถือเอาถูกต้อง ถือเอาเสียเพราะวิสาสะต่อผู้ฝาก ชื่อว่าถือเอาไม่ถูกต้อง.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุฝากจีวรแก่ภิกษุไปด้วยสั่งว่า ฉันให้จีวรผืนนี้แก่ภิกษุมีชื่อนี้ ภิกษุผู้ฝากทราบข่าวในระหว่างทางว่า ผู้ฝากถึงมรณภาพเสียแล้ว จึงอธิษฐานเป็นจีวรมรดกของผู้ฝาก ชื่อว่าอธิษฐานไม่ถูกต้อง ถือเอาเสียเพราะวิสาสะต่อผู้รับ ชื่อว่าถือเอาถูกต้อง.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุฝากจีวรแก่ภิกษุไปด้วยสั่งว่า ฉันให้จีวรผืนนี้แก่ภิกษุมีชื่อนี้ ภิกษุผู้รับฝากทราบข่าวในระหว่างทางว่า ผู้รับถึงมรณภาพเสียแล้ว จึงอธิษฐานเป็นจีวรมรดกของผู้รับ ชื่อว่าอธิษฐานถูกต้อง ถือเอาเสียเพราะวิสาสะต่อผู้ฝาก ชื่อว่าถือเอาไม่ถูกต้อง.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ในข้อนี้ ภิกษุฝากจีวรแก่ภิกษุไปด้วยสั่งว่า ฉันให้จีวรผืนนี้แก่ภิกษุมีชื่อนี้ ภิกษุผู้รับฝากทราบข่าวในระหว่างทางว่า ทั้งสองรูปถึงมรณภาพเสียแล้ว จึงอธิษฐานเป็นจีวรมรดกของผู้ฝาก ชื่อว่าอธิษฐานไม่ถูกต้อง อธิษฐานเป็นจีวรมรดกของผู้รับ ชื่อว่าอธิษฐานถูกต้อง.

จีวรที่เกิดขึ้นมี ๘ มาติกา

[๑๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาติกาเพื่อจีวรเกิดขึ้นนี้ มี ๘ คือ

๑. ถวายแก่สีมา

๒. ถวายตามกติกา

๓. ถวายในสถานที่จัดภิกษา

๔. ถวายแก่สงฆ์

๕. ถวายแก่อุภโตสงฆ์

๖. ถวายแก่สงฆ์ผู้จำพรรษาแล้ว

๗. ถวายเจาะจง

๘. ถวายแก่บุคคล

ที่ชื่อว่า ถวายแก่สีมา คือ ภิกษุมีจำนวนเท่าใดอยู่ภายในสีมา ภิกษุเหล่านั้นพึงแบ่งกัน

ที่ชื่อว่า ถวายตามกติกา คือ วัดมีหลายแห่ง ยอมให้มีลาภเสมอกัน เมื่อทายกถวายในวัดหนึ่ง ชื่อว่าเป็นอันถวายทุกวัด

ที่ชื่อว่า ถวายในสถานที่จัดภิกษา คือถวายในสถานที่ๆ ทายกทำสักการะประจำแก่สงฆ์

ที่ชื่อว่า ถวายแก่สงฆ์ คือ สงฆ์อยู่พร้อมหน้ากันแบ่ง

ที่ชื่อว่า ถวายแก่อุภโตสงฆ์ คือ แม้มีภิกษุมาก มีภิกษุณีรูปเดียว ก็พึงให้ฝ่ายละครึ่ง แม้มีภิกษุณีมาก มีภิกษุรูปเดียว ก็พึงให้ฝ่ายละครึ่ง

ที่ชื่อว่า ถวายแก่สงฆ์ผู้จำพรรษาแล้ว คือภิกษุมีจำนวนเท่าใด จำพรรษาอยู่ในอาวาสนั้น ภิกษุเหล่านั้นพึงแบ่งกัน

ที่ชื่อว่า ถวายเจาะจง คือ ถวายเฉพาะยาคู ภัตตาหารของควรเคี้ยว จีวร เสนาสนะ หรือเภสัช

ที่ชื่อว่า ถวายแก่บุคคล คือ ถวายด้วยวาจาว่า ข้าพเจ้าถวายจีวรผืนนี้แก่ภิกษุมีชื่อนี้.

จีวรขันธกะ ที่ ๘ จบ.

ในขันธกะ มี ๙๖ เรื่อง.

หัวข้อประจำขันธกะ

[๑๗๓] ๑. เรื่องคนมั่งมีชาวพระนครราชคฤห์ เห็นหญิงงามเมืองในพระนครเวสาลี กลับมาพระนครราชคฤห์ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นให้พระราชาทรงทราบ ๒. เรื่องบุตรชายของนางสาลวดี ซึ่งภายหลังเป็นโอรสของเจ้าชายอภัย เพราะเหตุที่ยังมีชีวิต เจ้าชายจึงประทานชื่อว่าชีวก ๓. เรื่องชีวกเดินทางไปเมืองตักกสิลา เรียนวิชาแพทย์สำเร็จเป็นหมอใหญ่ได้รักษาโรคซึ่งเป็นอยู่ถึง ๗ ปี หายด้วยการให้นัตถุ์ยา ๔. เรื่องรักษาโรคริดสีดวงงอกของพระเจ้าพิมพิสารหายด้วยการทายา ๕. เรื่องพระราชทานตำแหน่งแพทย์หลวงประจำพระองค์ พระสนม นางกำนัล พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ ๖. เรื่องรักษาเศรษฐีชาวพระนครราชคฤห์ ๗. เรื่องรักษาเนื้องอกในลำไส้ ๘. เรื่องรักษาโรคสำคัญของพระเจ้าปัชโชตหายด้วยให้เสวยพระโอสถผสมเปรียง ได้รับพระราชทานผ้าคู่สิไวยกะเป็นรางวัล ๙. เรื่องสรงพระกายของพระผู้มีพระภาคซึ่งหมักหมมด้วยสิ่งอันเป็นโทษให้สดชื่น ๑๐. หมอชีวกทูลถวายพระโอสถ ๓๐ ครั้ง โดยอบก้านอุบล ๓ ก้านด้วยยา ๑๑. เมื่อพระตถาคตมีพระกายเป็นปกติแล้ว หมอชีวกทูลขอประทานพร ๑๒. ทรงรับผ้าคู่สิไวยกะ ๑๓. พระพุทธานุญาตจีวรที่คฤหัสถ์ถวาย ๑๔. เรื่องจีวรบังเกิดมากในพระนครราชคฤห์ ๑๕. เรื่องพระพุทธานุญาตผ้าปาวาร ผ้าไหม ผ้าโกเชาว์ ๑๖. เรื่องผ้ากัมพลมีราคากึ่งกาสี ๑๗. เรื่องผ้าชนิดดี ชนิดเลว ทรงสรรเสริญความสันโดษ ๑๘. เรื่องคอยและไม่คอย และก่อนและหลังและพร้อมกันทำกติกากันไว้ ๑๙. เรื่องทายกนำจีวรกลับคืนไป ๒๐. เรื่องสมมติเรือนคลัง ๒๑. เรื่องรักษาผ้าในเรือนคลัง ๒๒. เรื่องสั่งย้ายเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคลัง ๒๓. เรื่องจีวรบังเกิดมาก ๒๔. เรื่องแจกกันส่งเสียงโกลาหล ๒๕. เรื่องจะแบ่งกันอย่างไร ๒๖. เรื่องจะให้แบ่งกันอย่างไร ๒๗. เรื่องแลกส่วนของตน ๒๘. เรื่องให้ส่วนพิเศษ ๒๙. เรื่องจะให้ส่วนจีวรอย่างไร ๓๐. เรื่องย้อมจีวรด้วยโคมัย ๓๑. เรื่องย้อมด้วยน้ำเย็นและน้ำร้อน ๓๒. เรื่องน้ำย้อมล้น ๓๓. เรื่องไม่รู้ว่าน้ำย้อมสุกหรือไม่สุก ๓๔. เรื่องยกหม้อน้ำย้อมลง ๓๕. เรื่องไม่มีภาชนะย้อม ๓๖. เรื่องขยำจีวรในถาด ๓๗. เรื่องตากจีวรบนพื้นดิน ๓๘. เรื่องปลวกกัด ๓๙. เรื่องตากจีวรตรงกลาง ๔๐. เรื่องชายจีวรชำรุด ๔๑. เรื่องน้ำย้อมหยดออกชายเดียว ๔๒. เรื่องจีวรแข็ง ๔๓. เรื่องจีวรกระด้าง ๔๔. เรื่องใช้จีวรไม่ได้ตัด ๔๕. เรื่องตัดจีวรตามแบบคันนา ๔๖. เรื่อง

พระผู้มีพระภาคทอดพระเนตรเห็นพวกภิกษุแบกห่อจีวร ๔๗. เรื่องพระศากยมุนีทรงทดลองแล้ว ทรงอนุญาตผ้า ๓ ผืน ๔๘. เรื่องพระฉัพพัคคีย์ทรงอดิเรกจีวรสำรับอื่นเข้าบ้าน ๔๙. เรื่อง อดิเรกจีวรเกิดขึ้น ๕๐. เรื่องอันตรวาสกขาดทะลุ ๕๑. เรื่องฝนตกพร้อมกัน ๔ ทวีป ๕๒. เรื่องนางวิสาขาขอประทานพร เพื่อถวายผ้าอาบน้ำฝน อาคันตุกภัตร คมิกภัตร คิลานภัตร คิลานุปัฏฐากภัตร เภสัช ยาคูประจำ และถวายอุทกสาฎกแก่ภิกษุณีสงฆ์ ๕๓. เรื่องฉันโภชนะ ประณีต ๕๔. เรื่องผ้าปูนั่งเล็กเกินไป ๕๕. เรื่องฝีดาดหรืออีสุกอีใส ๕๖. เรื่องผ้าเช็ดหน้า เช็ดปาก ๕๗. เรื่องผ้าเปลือกไม้ ๕๘. เรื่องไตรจีวรบริบูรณ์ ๕๙. เรื่องอธิษฐาน ๖๐. เรื่อง จีวรขนาดเล็กเท่าไรควรวิกัป ๖๑. เรื่องผ้าอุตราสงค์ที่ทำด้วยผ้าบังสุกุลหนัก ๖๒. เรื่อง ชายสังฆาฏิไม่เสมอกัน ๖๓. เรื่องด้ายลุ่ย ๖๔. เรื่องแผ่นผ้าสังฆาฏิลุ่ย ๖๕. เรื่องผ้าไม่พอ ๖๖. เรื่องผ้าดาม ๖๗. เรื่องจีวรเกิดขึ้นมาก ๖๘. เรื่องเก็บจีวรไว้ในวิหารอันธวัน ๖๙. เรื่อง เผลอสติ ๗๐. เรื่องภิกษุรูปเดียวจำพรรษา ๗๑. เรื่องภิกษุอยู่รูปเดียวตลอดฤดูกาล ๗๒. เรื่อง พระเถระสองพี่น้อง ๗๓. เรื่องภิกษุ ๓ รูป จำพรรษาในพระนครราชคฤห์ ๗๔. เรื่อง พระอุปนันทะจำพรรษาแล้วไปวัดใกล้บ้าน ได้รับส่วนแบ่ง แล้วกลับมาพระนครสาวัตถีตามเดิม ๗๕. เรื่องพระอุปนันทะจำพรรษา ๒ วัด ๗๖. เรื่องภิกษุอาพาธเป็นโรคท้องร่วง ๗๗. เรื่อง ภิกษุอาพาธ ๗๘. เรื่องภิกษุและสามเณร ๒ รูปอาพาธ ๗๙. เรื่องเปลือยกาย ๘๐. เรื่อง นุ่งผ้าคากรอง ๘๑. เรื่องนุ่งผ้าเปลือกไม้กรอง ๘๒. เรื่องนุ่งผ้าผลไม้กรอง ๘๓. เรื่อง นุ่งผ้ากัมพลทำด้วยผมคน ๘๔. เรื่องนุ่งผ้ากัมพลทำด้วยขนสัตว์ ๘๕. เรื่องนุ่งผ้ากัมพลทำด้วย ขนปีกนกเค้า ๘๖. เรื่องนุ่งหนังเสือ ๘๗. เรื่องนุ่งผ้าทำด้วยก้านดอกรัก ๘๘. เรื่อง นุ่งผ้าทำด้วยเปลือกปอ ๘๙. เรื่องทรงจีวรสีล้วนๆ คือ สีคราม สีแดง สีบานเย็น สีแสด สีชมภู ทรงจีวรไม่ตัดชาย มีชายยาว มีชายเป็นลายดอกไม้ มีชายเป็นแผ่น สวมเสื้อ สวมหมวก ใช้ผ้าโพกศีรษะ ๙๐. เรื่องจีวรยังไม่เกิดขึ้น ภิกษุหลีกไปเสีย ๙๑. เรื่องสงฆ์แตกกัน ๙๒. เรื่องถวายจีวรแก่สงฆ์ในฝ่ายหนึ่ง ๙๓. เรื่องท่านพระเรวตะฝากจีวร ๙๔. เรื่องถือวิสาสะ ๙๕. เรื่องอธิษฐาน ๙๖. เรื่องมาติกาของจีวร ๘ ข้อ.

จัมเปยยขันธกะ

เรื่องพระกัสสปโคตร

[๑๗๔] โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ริมฝั่งสระโบกขรณีชื่อคัคครา เขตจัมปานคร ครั้งนั้น บ้านวาสภคามตั้งอยู่ในกาสีชนบท พระชื่อกัสสปโคตรเป็นเจ้าอาวาสในวาสภคามนั้นฝักใฝ่ในการก่อสร้าง ถึงความขวนขวายว่า ทำไฉน ภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ที่ยังไม่มาพึงมา ที่มาแล้วพึงอยู่เป็นผาสุก และอาวาสนี้พึงถึงความเจริญรุ่งเรืองไพบูลย์ สมัยต่อมา ภิกษุหลายรูป เที่ยวจาริกในกาสีชนบท ได้ไปถึงวาสภคาม พระกัสสปโคตรได้เห็นภิกษุเหล่านั้นมาแต่ไกลเทียว ครั้นแล้วจึงปูอาสนะ ตั้งน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ลุกไปรับบาตรจีวร นิมนต์ให้ฉันน้ำ ได้จัดแจงการสรงน้ำ ได้จัดแจงกระทั่งยาคู ของควรเคี้ยว ภัตตาหาร จึงพระอาคันตุกะเหล่านั้น ได้หารือกันดังนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย พระเจ้าอาวาสรูปนี้ดีมาก ได้จัดแจงการสรงน้ำ ได้จัดแจงกระทั่งยาคู ของควรเคี้ยว ภัตตาหาร ผิฉะนั้น พวกเราจงพักอยู่ในวาสภคามนี้แหละ ครั้นแล้วได้พักอยู่ในวาสภคามนั้นนั่นเอง จึงพระกัสสปโคตรได้มีความปริวิตกความลำบากโดยฐานเป็นอาคันตุกะ ของพระอาคันตุกะเหล่านี้ สงบหายแล้ว พระอาคันตุกะที่ไม่ชำนาญในที่โคจรเหล่านี้ บัดนี้ชำนาญในที่โคจรแล้ว อันการทำความขวนขวายในสกุลคนอื่นจนตลอดชีวิต ทำได้ยากมาก และการขอก็ไม่เป็นที่พอใจของคนทั้งหลาย ถ้ากระไรเราพึงเลิกทำความขวนขวายในยาคู ของควรเคี้ยว ภัตตาหาร ดังนี้ แล้วได้เลิกทำความขวนขวายในยาคู ของควรเคี้ยว ภัตตาหาร

จึงพระอาคันตุกะเหล่านั้นได้หารือกันดังนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย เมื่อก่อนแล พระเจ้าอาวาสรูปนี้ จัดแจงการสรงน้ำ จัดแจงกระทั่งยาคู ของควรเคี้ยว ภัตตาหาร บัดนี้เธอเลิกทำความขวนขวายในยาคู ของควรเคี้ยว ภัตตาหาร อาวุโสทั้งหลาย เดี๋ยวนี้พระเจ้าอาวาสรูปนี้ชั่วเสียแล้ว ผิฉะนั้นพวกเราจงยกพระเจ้าอาวาสนี้เสีย ต่อมาพระอาคันตุกะเหล่านั้นประชุมกันแล้ว ได้กล่าวคำนี้ต่อพระกัสสปโคตรว่า อาวุโส เมื่อก่อนแล ท่านได้จัดแจงการสรงน้ำ ได้จัดแจงกระทั่งยาคู ของควรเคี้ยว ภัตตาหาร บัดนี้ ท่านนั้นเลิกจัดแจงยาคู ของควรเคี้ยว ภัตตาหารเสียแล้ว ท่านต้องอาบัติแล้ว ท่านเห็นอาบัตินั้นไหม?

พระกัสสปโคตรกล่าวว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่จะพึงเห็น.

พระอาคันตุกะเหล่านั้น จึงได้ยกพระกัสสปโคตรเสียฐานไม่เห็นอาบัติทันที จึงพระ-กัสสปโคตรได้มีความปริวิตกดังนี้ว่า เราไม่รู้ข้อนั้นว่า นั่นอาบัติหรือมิใช่อาบัติ เราต้องอาบัติแล้วหรือไม่ต้อง ถูกยกเสียแล้วหรือไม่ถูกยกเสีย โดยธรรมหรือไม่เป็นธรรม กำเริบหรือไม่กำเริบ ควรแก่ฐานะหรือไม่ควรแก่ฐานะ ถ้ากระไร เราพึงไปจัมปานครแล้วทูลถามเรื่องนั้นแด่พระผู้มี-พระภาค. ครั้นแล้วเก็บเสนาสนะถือบาตรจีวรเดินทางไปจัมปานคร บทจรไปโดยลำดับถึงจัมปานคร เข้าไปในพระพุทธสำนัก ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

พุทธประเพณี

ก็การที่พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทั้งหลาย ทรงปราศรัยกับพระอาคันตุกะทั้งหลาย นั่นเป็นพุทธประเพณี.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสปฏิสันถารต่อพระกัสสปโคตรว่า ภิกษุเธอยังพอทนได้หรือ ยังพอให้อัตภาพเป็นไปได้หรือ เธอเดินทางมามีความลำบากน้อยหรือ และเธอมาจากไหน?

พระกัสสปโคตรกราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้ายังพอทนอยู่ได้ ยังพอให้อัตภาพเป็นไปได้ พระพุทธเจ้าข้า และข้าพระพุทธเจ้าเดินทางมาไม่สู้ลำบาก พระพุทธเจ้าข้า วาสภคามตั้งอยู่ในกาสีชนบท ข้าพระพุทธเจ้าเป็นเจ้าอาวาสในวาสภคามนั้น ฝักใฝ่ในการก่อสร้าง ถึงความขวนขวายว่า ทำไฉน ภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ที่ยังไม่มา พึงมา ที่มาแล้วพึงอยู่เป็นผาสุก และอาวาสนี้พึงถึงความเจริญรุ่งเรืองไพบูลย์ ครั้งนั้น ภิกษุหลายรูปเที่ยวจาริกในกาสีชนบทได้ไปถึงวาสภคาม ข้าพระพุทธเจ้าได้เห็นภิกษุเหล่านั้นกำลังมาแต่ไกลเทียว จึงปูอาสนะ ตั้งน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ได้ลุกไปรับบาตรจีวร นิมนต์ให้ฉันน้ำ ได้จัดแจงการสรงน้ำ ได้จัดแจงกระทั่งยาคู ของควรเคี้ยว ภัตตาหาร จึงพระอาคันตุกะเหล่านั้นได้หารือกันดังนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย พระเจ้าอาวาสรูปนี้ดีมาก ได้จัดแจงการสรงน้ำ ได้จัดแจงกระทั่งยาคูของควรเคี้ยว ภัตตาหาร ผิฉะนั้น พวกเราจงพักอยู่ในวาสภคามนี้แหละ ครั้นแล้วได้พักอยู่ในวาสภคามนั้นนั่นเอง ข้าพระพุทธเจ้านั้นได้มีความปริวิตกดังนี้ว่า ความลำบากโดยฐานะเป็นอาคันตุกะของพระอาคันตุกะเหล่านี้ สงบหายแล้ว ท่านพระอาคันตุกะที่ไม่ชำนาญในที่โคจรเหล่านี้ บัดนี้เป็นผู้ชำนาญในที่

โคจรแล้ว อันการทำความขวนขวายในสกุลคนอื่นจนตลอดชีวิต ทำได้ยากมาก และการขอก็ไม่เป็นที่พอใจของคนทั้งหลาย ถ้ากระไร เราพึงเลิกทำความขวนขวายในยาคู ของควรเคี้ยว ภัตตาหาร ข้าพระพุทธเจ้านั้นได้เลิกทำความขวนขวายในยาคูของควรเคี้ยว ภัตตาหารแล้ว จึงพระอาคันตุกะเหล่านั้น ได้หารือกันดังนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย เมื่อก่อนแลพระเจ้าอาวาสรูปนี้จัดแจงการสรงน้ำ จัดแจงกระทั่งยาคู ของควรเคี้ยว ภัตตาหาร บัดนี้ เธอเลิกจัดแจงยาคู ของควรเคี้ยว ภัตตาหาร อาวุโสทั้งหลาย เดี๋ยวนี้พระเจ้าอาวาสรูปนี้ชั่วเสียแล้ว ผิฉะนั้น พวกเราจงยกพระเจ้าอาวาสรูปนี้เสีย ต่อมาจึงประชุมกัน ได้กล่าวคำนี้กะข้าพระพุทธเจ้าว่า เมื่อก่อนแล ท่านได้จัดแจงการสรงน้ำ ได้จัดแจงกระทั่งยาคู ของควรเคี้ยว ภัตตาหาร บัดนี้ ท่านนั้นเลิกจัดแจงยาคู ของควรเคี้ยว ภัตตาหารเสียแล้ว อาวุโส ท่านต้องอาบัติแล้ว ท่านเห็นอาบัตินั้นไหม ข้าพระพุทธเจ้าตอบว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่จะพึงเห็น พระอาคันตุกะเหล่านั้นจึงยกข้าพระพุทธเจ้าเสียฐานไม่เห็นอาบัติทันที ข้าพระพุทธเจ้าได้มีความปริวิตกว่า เราไม่รู้ข้อนั้นว่า นั่นอาบัติหรือมิใช่อาบัติ เราต้องอาบัติแล้วหรือไม่ต้อง ถูกยกเสียแล้วหรือไม่ถูกยกเสีย โดยธรรมหรือไม่เป็นธรรม กำเริบหรือไม่กำเริบ ควรแก่ฐานะหรือไม่ควรแก่ฐานะ ถ้ากระไร เราพึงไปจัมปานคร แล้วทูลถามเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ข้าพระพุทธเจ้ามาจากวาสภคามนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุ นั้นไม่เป็นอาบัติ นั่นเป็นอาบัติหามิได้ เธอไม่ต้องอาบัติ เธอต้องอาบัติหามิได้ เธอไม่ถูกยกเสีย เธอถูกยกเสียหามิได้ เธอถูกยกเสียโดยกรรมไม่เป็นธรรม กำเริบ ไม่ควรแก่ฐานะ ไปเถิด ภิกษุ เธอจงอาศัยอยู่ในวาสภคามนั้นแหละ.

พระกัสสปโคตรทูลรับสนองพระพุทธดำรัสว่า เป็นอย่างนั้นพระพุทธเจ้าข้า แล้วลุกจากที่นั่ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วกลับไปวาสภคาม.

ครั้งนั้น ความรำคาญ ความเดือดร้อน ได้มีแก่พระอาคันตุกะเหล่านั้นว่า มิใช่ลาภของพวกเราหนอ ลาภของพวกเราไม่มีหนอ พวกเราได้ชั่วแล้วหนอ พวกเราไม่ได้ดีแล้วหนอ เพราะพวกเรายกภิกษุผู้บริสุทธิ์หาอาบัติมิได้เสีย เพราะเรื่องไม่ควร เพราะเหตุไม่ควร อาวุโสทั้งหลาย ผิฉะนั้น พวกเราจงไปจัมปานครแล้ว แสดงโทษที่ล่วงเกิน โดยความเป็นโทษล่วงเกินในสำนักพระผู้มีพระภาค. ต่อมาพระอาคันตุกะเหล่านั้น เก็บงำเสนาสนะ ถือบาตร จีวรเดินไป

ทางจัมปานคร บทจรไปโดยลำดับ ถึงจัมปานคร เข้าไปในพระพุทธสำนัก ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

พุทธประเพณี

ก็การที่พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทั้งหลาย ทรงปราศรัยกับพระอาคันตุกะทั้งหลาย นั่นเป็นพุทธประเพณี.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสปฏิสันถารแก่ภิกษุเหล่านั้นว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอยังพอทนได้หรือ ยังพอให้อัตภาพเป็นไปได้หรือ พวกเธอเดินทางมามีความลำบากน้อยหรือ และพวกเธอมาแต่ไหน?

อา. พวกข้าพระพุทธเจ้ายังพอทนได้ ยังพอให้อัตภาพเป็นไปได้ พระพุทธเจ้าข้า และพวกข้าพระพุทธเจ้าเดินทางมาไม่สู้ลำบาก พระพุทธเจ้าข้า วาสภคามตั้งอยู่ในกาสีชนบท พวกข้าพระพุทธเจ้ามาแต่วาสภคามนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอใช่ไหมที่ยกภิกษุเจ้าอาวาสเสีย?

อา. ใช่ พระพุทธเจ้าข้า.

ภ. ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอยกภิกษุเจ้าอาวาสเสีย เพราะเรื่องอะไร เพราะเหตุอะไร?

อา. เพราะเรื่องไม่สมควร เพราะเหตุไม่ควร พระพุทธเจ้าข้า.

ทรงติเตียนแล้วบัญญัติห้าม

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า ภิกษุทั้งหลาย การกระทำของพวกเธอนั่น ไม่เหมาะ ไม่สม ไม่สมควร มิใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ ดูกรโมฆบุรุษ ไฉนพวกเธอจึงได้ยกภิกษุผู้บริสุทธิ์ ไม่มีอาบัติเสีย เพราะเรื่องไม่สมควร เพราะเหตุไม่สมควรเล่า การกระทำของพวกเธอนั่น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส .... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุที่บริสุทธิ์ไม่มีอาบัติ อันภิกษุไม่พึงยกเสีย เพราะเรื่องไม่สมควร เพราะเหตุไม่สมควร รูปใดยกเสีย ต้องอาบัติทุกกฏ.

ทันใดภิกษุเหล่านั้นลุกจากที่นั่ง ทำผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่าซบเศียรลงที่พระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาค แล้วกราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า โทษที่ล่วงเกินได้ล่วง

พวกข้าพระพุทธเจ้าผู้เขลา ผู้หลง ไม่ฉลาด เพราะพวกข้าพระพุทธเจ้าได้ยกภิกษุที่บริสุทธิ์หาอาบัติมิได้เสีย เพราะเรื่องไม่สมควร เพราะเหตุไม่สมควร ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงพระกรุณารับโทษที่ล่วงเกิน เพื่อความสำรวมต่อไป พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เอาเถิด โทษที่ล่วงเกินได้ล่วงพวกเธอผู้เขลา ผู้หลง ไม่ฉลาด เพราะพวกเธอได้ยกภิกษุที่บริสุทธิ์ หาอาบัติมิได้เสีย เพราะเรื่องไม่สมควร เพราะเหตุไม่สมควร แต่เพราะพวกเธอเห็นโทษล่วงเกิน โดยความเป็นโทษล่วงเกิน แล้วทำคืนตามธรรม เรารับโทษนั้นของพวกเธอละ แท้จริง ข้อที่ภิกษุเห็นโทษล่วงเกิน โดยความเป็นโทษล่วงเกิน แล้วทำคืนตามธรรม ถึงความสำรวมต่อไป นั่นเป็นความเจริญในอารยะวินัย.

อุกเขปนียกรรม

[๑๗๕] ก็สมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายในเมืองจัมปา ทำกรรมเห็นปานนี้ คือ ทำกรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ทำกรรมพร้อมเพรียง โดยไม่เป็นธรรม ทำกรรมเป็นวรรคโดยธรรม ทำกรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม ทำกรรมพร้อมเพรียงโดยเทียมธรรม ภิกษุรูปเดียวยกภิกษุรูปเดียวเสียบ้าง รูปเดียวยกภิกษุ ๒ รูปเสียบ้าง รูปเดียวยกภิกษุหลายรูปเสียบ้าง รูปเดียวยกสงฆ์เสียบ้าง สองรูปยกภิกษุรูปเดียวเสียบ้าง สองรูปยกภิกษุสองรูปเสียบ้าง สองรูปยกภิกษุหลายรูปเสียบ้าง สองรูปยกสงฆ์เสียบ้าง หลายรูปยกภิกษุรูปเดียวเสียบ้าง หลายรูปยกภิกษุสองรูปเสียบ้าง หลายรูปยกภิกษุหลายรูปเสียบ้าง หลายรูปยกสงฆ์เสียบ้าง สงฆ์ต่อสงฆ์ยกกันเสียบ้าง บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย .... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนภิกษุทั้งหลายในเมืองจัมปา จึงได้กระทำกรรมเห็นปานนี้เล่า คือ ทำกรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม .... สงฆ์ต่อสงฆ์ยกกันเสียบ้าง แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค.

พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่าภิกษุทั้งหลายในเมืองจัมปาทำกรรมเห็นปานนี้ คือทำกรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม .... สงฆ์ต่อสงฆ์ยกกันเสียบ้าง จริงหรือ?

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียน .... ครั้นแล้ว ทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่าดังนี้:-

กรรมที่ใช้ได้และใช้ไม่ได้

[๑๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้ากรรมเป็นวรรคโดยธรรมใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

ถ้ากรรมพร้อมเพรียงโดยไม่เป็นธรรม ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

ถ้ากรรมเป็นวรรคโดยธรรม ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

ถ้ากรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

ถ้ากรรมพร้อมเพรียงโดยเทียมธรรม ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

ภิกษุรูปเดียวยกภิกษุรูปเดียวเสียบ้าง ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

ภิกษุรูปเดียวยกภิกษุสองรูปเสียบ้าง ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

ภิกษุรูปเดียวยกภิกษุหลายรูปเสียบ้าง ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

ภิกษุรูปเดียวยกสงฆ์เสียบ้าง ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

ภิกษุสองรูปยกภิกษุรูปเดียวเสียบ้าง ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

ภิกษุสองรูปยกภิกษุสองรูปเสียบ้าง ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

ภิกษุสองรูปยกภิกษุหลายรูปเสียบ้าง ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

ภิกษุสองรูปยกสงฆ์เสียบ้าง ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

ภิกษุหลายรูปยกภิกษุรูปเดียวเสียบ้าง ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

ภิกษุหลายรูปยกภิกษุสองรูปเสียบ้าง ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

ภิกษุหลายรูปยกภิกษุหลายรูปเสียบ้าง ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

ภิกษุหลายรูปยกสงฆ์เสียบ้าง ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

สงฆ์ต่อสงฆ์ยกกันเสียบ้าง ก็ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ.

กรรม ๔ ประเภท

[๑๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรมนี้มี ๔ ประเภท คือกรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ๑ กรรมพร้อมเพรียงโดยไม่เป็นธรรม ๑ กรรมเป็นวรรคโดยธรรม ๑ กรรมพร้อมเพรียงโดยธรรม ๑

อธิบายกรรม ๔ ประเภท

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกรรม ๔ ประเภทนั้น กรรมที่เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรมนี้ ชื่อว่ากำเริบ ไม่ควรแก่ฐานะ เพราะไม่เป็นธรรม เพราะเป็นวรรค กรรมเห็นปานนี้ไม่ควรทำ และเราก็ไม่อนุญาต.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกรรม ๔ ประเภทนั้น กรรมที่พร้อมเพรียงโดยไม่เป็นธรรมนี้ ชื่อว่ากำเริบ ไม่ควรแก่ฐานะ เพราะไม่เป็นธรรม กรรมเห็นปานนี้ไม่ควรทำและเราก็ไม่อนุญาต.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกรรม ๔ ประเภทนั้น กรรมที่เป็นวรรคโดยธรรมนี้ ชื่อว่ากำเริบ ไม่ควรแก่ฐานะ เพราะเป็นวรรค กรรมเห็นปานนี้ไม่ควรทำ และเราก็ไม่อนุญาต.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกรรม ๔ ประเภทนั้น กรรมที่พร้อมเพรียงโดยธรรมนี้ ชื่อว่าไม่กำเริบ ควรแก่ฐานะ เพราะเป็นธรรม เพราะพร้อมเพรียง กรรมเห็นปานนี้ควรทำ และเราก็อนุญาต.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุดังกล่าวนั้นแล พวกเธอพึงสำเหนียกอย่างนี้แหละว่า พวกเราจักทำกรรมที่พร้อมเพรียงโดยธรรม.

พระฉัพพัคคีย์ทำกรรมหลายอย่าง

[๑๗๘] โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์ทำกรรมเห็นปานนี้ คือ ทำกรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ทำกรรมพร้อมเพรียงโดยไม่เป็นธรรม ทำกรรมเป็นวรรคโดยธรรม ทำกรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม ทำกรรมพร้อมเพรียงโดยเทียมธรรม ทำกรรมบกพร่องด้วยญัตติแต่สมบูรณ์ด้วยอนุสาวนาบ้าง ทำกรรมบกพร่องด้วยอนุสาวนาแต่สมบูรณ์ด้วยญัตติบ้าง ทำกรรมบกพร่องทั้งญัตติบกพร่องทั้งอนุสาวนาบ้าง ทำกรรมเว้นจากธรรมบ้าง ทำกรรมเว้นจากวินัยบ้าง ทำกรรมเว้นจากสัตถุศาสน์บ้าง ทำกรรมที่ถูกค้านแล้วและขืนทำ ไม่เป็นธรรม กำเริบ ไม่ควรแก่ฐานะบ้าง

บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย .... เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระฉัพพัคคีย์ จึงได้ทำกรรมเห็นปานนี้ คือ ทำกรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม .... ทำกรรมที่ถูกคัดค้านแล้วและขืนทำ ไม่เป็นธรรมกำเริบ ไม่ควรแก่ฐานะบ้างเล่า แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค.

พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่าภิกษุฉัพพัคคีย์ทำกรรมเห็นปานนี้ คือ ทำกรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม .... ทำกรรมที่ถูกคัดค้านแล้วและขืนทำ ไม่เป็นธรรม กำเริบ ไม่ควรแก่ฐานะบ้างจริงหรือ?

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียน .... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่าดังนี้:-

กรรมที่ใช้ไม่ได้

[๑๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้ากรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

ถ้ากรรมพร้อมเพรียงโดยไม่เป็นธรรม ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

ถ้ากรรมเป็นวรรคโดยธรรม ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

ถ้ากรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

ถ้ากรรมพร้อมเพรียงโดยเทียมธรรม ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

ถ้ากรรมบกพร่องด้วยญัตติ สมบูรณ์ด้วยอนุสาวนา ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

ถ้ากรรมบกพร่องด้วยอนุสาวนาสมบูรณ์ด้วยญัตติ ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

ถ้ากรรมบกพร่องทั้งญัตติ บกพร่องทั้งอนุสาวนา ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

กรรมแม้แผกจากธรรม ก็ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

กรรมแม้แผกจากวินัย ก็ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

กรรมแม้แผกจากสัตถุศาสน์ ก็ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

ถ้ากรรมที่ถูกคัดค้านแล้วและขืนทำ ไม่เป็นธรรม กำเริบ ไม่ควรแก่ฐานะ ก็ใช้ไม่ได้และไม่ควรทำ.

กรรม ๖ ประเภท

[๑๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรมนี้มี ๖ ประเภท คือ กรรมไม่เป็นธรรม ๑ กรรมเป็นวรรค ๑ กรรมพร้อมเพรียง ๑ กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม ๑ กรรมพร้อมเพรียงโดยเทียมธรรม ๑ กรรมพร้อมเพรียงโดยธรรม ๑.

อธิบายกรรมไม่เป็นธรรม

[๑๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กรรมไม่เป็นธรรม เป็นไฉน?

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในญัตติทุติยกรรม ภิกษุทำกรรมด้วยตั้งญัตติอย่างเดียว และไม่สวดกรรมวาจา ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม

ในญัตติทุติยกรรม ถ้าภิกษุทำกรรมด้วยญัตติสองครั้ง และไม่สวดกรรมวาจา ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม

ในญัตติทุติยกรรม ถ้าภิกษุทำกรรมด้วยสวดกรรมวาจาอย่างเดียว และไม่ตั้งญัตติ ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม

ในญัตติทุติยกรรม ถ้าภิกษุทำกรรมด้วยสวดกรรมวาจาสองครั้ง และไม่ตั้งญัตติ ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม

ในญัตติจตุตถกรรม ถ้าภิกษุทำกรรมด้วยตั้งญัตติอย่างเดียว และไม่สวดกรรมวาจา ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม

ในญัตติจตุตถกรรม ถ้าภิกษุทำกรรมด้วยตั้งญัตติสองครั้ง ด้วยตั้งญัตติ ๓ ครั้ง ด้วยตั้งญัตติ ๔ ครั้ง และไม่สวดกรรมวาจา ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม

ในญัตติจตุตถกรรม ถ้าภิกษุทำกรรมด้วยสวดกรรมวาจาอย่างเดียว และไม่ตั้งญัตติ ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม

ในญัตติจตุตถกรรม ถ้าภิกษุทำกรรมด้วยสวดกรรมวาจาสองครั้ง ด้วยสวดกรรมวาจา ๓ ครั้ง ด้วยสวดกรรมวาจา ๔ ครั้ง และไม่ตั้งญัตติ ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่ากรรมไม่เป็นธรรม.

อธิบายกรรมเป็นวรรค

[๑๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง กรรมเป็นวรรค เป็นไฉน?

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในญัตติทุติยกรรม ถ้าภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้นไม่มาประชุม ไม่นำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา อยู่พร้อมหน้ากันคัดค้าน ชื่อว่ากรรมเป็นวรรค

ในญัตติทุติยกรรม ถ้าภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมาประชุม แต่ไม่นำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา อยู่พร้อมหน้ากันคัดค้าน ชื่อว่ากรรมเป็นวรรค

ในญัตติทุติยกรรม ถ้าภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมาประชุม นำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา แต่อยู่พร้อมหน้ากันคัดค้าน ชื่อว่ากรรมเป็นวรรค

ในญัตติจตุตถกรรม ภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้นไม่มาประชุม ไม่นำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา อยู่พร้อมหน้ากันคัดค้าน ชื่อว่ากรรมเป็นวรรค

ในญัตติจตุตถกรรม ถ้าภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมาประชุม แต่ไม่นำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา อยู่พร้อมหน้ากันคัดค้าน ชื่อว่ากรรมเป็นวรรค

ในญัตติจตุตถกรรม ถ้าภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมาประชุม นำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา แต่อยู่พร้อมหน้ากันคัดค้าน ชื่อว่ากรรมเป็นวรรค

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่ากรรมเป็นวรรค.

อธิบายกรรมพร้อมเพรียง

[๑๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง กรรมพร้อมเพรียง เป็นไฉน?

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในญัตติทุติยกรรม ถ้าภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมาประชุม นำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา อยู่พร้อมหน้ากันไม่คัดค้าน ชื่อว่ากรรมพร้อมเพรียง

ในญัตติจตุตถกรรม ภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมาประชุม นำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา อยู่พร้อมหน้ากันไม่คัดค้าน ชื่อว่ากรรมพร้อมเพรียง.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่ากรรมพร้อมเพรียง.

อธิบายกรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม

[๑๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม เป็นไฉน?

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในญัตติทุติยกรรม ถ้าภิกษุสวดกรรมวาจาก่อน ตั้งญัตติภายหลัง ภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้นไม่มาประชุม ไม่นำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา อยู่พร้อมหน้ากันคัดค้าน ชื่อว่ากรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม

ในญัตติทุติยกรรม ถ้าภิกษุสวดกรรมวาจาก่อน ตั้งญัตติทีหลัง ภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมาประชุม แต่ไม่นำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา อยู่พร้อมหน้ากันคัดค้าน ชื่อว่ากรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม

ในญัตติทุติยกรรม ถ้าภิกษุสวดกรรมวาจาก่อน ตั้งญัตติทีหลัง ภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมาประชุม นำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา แต่อยู่พร้อมหน้ากันคัดค้าน ชื่อว่ากรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม

ในญัตติทุติยกรรม ถ้าภิกษุสวดกรรมวาจาก่อน ตั้งญัตติทีหลัง ภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมาประชุม นำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา แต่อยู่พร้อมหน้ากันคัดค้าน ชื่อว่ากรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม

ในญัตติจตุตถกรรม ถ้าภิกษุสวดกรรมวาจาก่อน ตั้งญัตติทีหลัง ภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้นไม่มาประชุม ไม่นำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา อยู่พร้อมหน้ากันคัดค้าน ชื่อว่ากรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม

ในญัตติจตุตถกรรม ถ้าภิกษุสวดกรรมวาจาก่อน ตั้งญัตติทีหลัง ภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมาประชุม นำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา แต่อยู่พร้อมหน้ากันคัดค้าน ชื่อว่ากรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่ากรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม.

อธิบายกรรมพร้อมเพรียงโดยเทียมธรรม

[๑๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง กรรมพร้อมเพรียงโดยเทียมธรรม เป็นไฉน?

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในญัตติทุติยกรรม ถ้าภิกษุสวดกรรมวาจาก่อน ตั้งญัตติทีหลัง ภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมาประชุม นำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา อยู่พร้อมหน้ากันไม่คัดค้าน ชื่อว่ากรรมพร้อมเพรียงโดยเทียมธรรม

ในญัตติจตุตถกรรม ถ้าภิกษุสวดกรรมวาจาก่อน ตั้งญัตติทีหลัง ภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมาประชุม นำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา อยู่พร้อมหน้ากันไม่คัดค้าน ชื่อว่ากรรมพร้อมเพรียงโดยเทียมธรรม

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่ากรรมพร้อมเพรียงโดยเทียมธรรม.

อธิบายกรรมพร้อมเพรียงโดยธรรม

[๑๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง กรรมพร้อมเพรียงโดยธรรม เป็นไฉน?

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในญัตติทุติยกรรม ถ้าภิกษุตั้งญัตติก่อน ทำกรรมด้วยสวดกรรมวาจาหนเดียวทีหลัง ภิกษุผู้เข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมาประชุม นำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา อยู่พร้อมหน้ากันไม่คัดค้าน ชื่อว่ากรรมพร้อมเพรียงโดยธรรม

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในญัตติจตุตถกรรม ถ้าภิกษุตั้งญัตติก่อน ทำกรรมด้วยสวดกรรมวาจาสามครั้งทีหลัง ภิกษุเข้ากรรมมีจำนวนเท่าใด ภิกษุเหล่านั้นมาประชุม นำฉันทะของภิกษุผู้ควรฉันทะมา อยู่พร้อมหน้ากันไม่คัดค้าน ชื่อว่ากรรมพร้อมเพรียงโดยธรรม

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่ากรรมพร้อมเพรียงโดยธรรม.

สงฆ์ ๕ ประเภท

[๑๘๗] สงฆ์มี ๕ คือ ภิกษุสงฆ์จตุรวรรค ๑. ภิกษุสงฆ์ปัญจวรรค ๑. ภิกษุสงฆ์ทสวรรค ๑. ภิกษุสงฆ์วีสติวรรค ๑. และภิกษุสงฆ์อติเรกวีสติวรรค ๑.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในภิกษุสงฆ์เหล่านั้น ภิกษุสงฆ์จตุรวรรคพร้อมเพรียงกันโดยธรรม เข้ากรรมได้ในกรรมทุกอย่าง เว้นกรรม ๓ อย่าง คือ อุปสมบท ปวารณา อัพภาน

ภิกษุสงฆ์ปัญจวรรค พร้อมเพรียงกันโดยธรรม เข้ากรรมได้ในกรรมทุกอย่าง เว้นกรรม ๒ อย่าง คือ อุปสมบทในมัชฌิมชนบท และอัพภาน

ภิกษุสงฆ์ทสวรรค พร้อมเพรียงกันโดยธรรม เข้ากรรมได้ในกรรมทุกอย่าง เว้นอัพภานกรรมอย่างเดียว

ภิกษุสงฆ์วีสติวรรค พร้อมเพรียงกันโดยธรรม เข้ากรรมได้ในกรรมทุกอย่าง

ภิกษุสงฆ์อติเรกวีสติวรรค พร้อมเพรียงกันโดยธรรม เข้ากรรมได้ในกรรมทุกอย่าง.

กรรมที่สงฆ์จตุรวรรคทำ

[๑๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้ากรรมที่สงฆ์จตุรวรรคจะทำ สงฆ์มีภิกษุณีเป็นที่ ๔ ทำกรรม กรรมนั้นใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ.

ถ้ากรรมที่สงฆ์จตุรวรรคจะทำ สงฆ์สิกขมานาเป็นที่ ๔ .... มีสามเณรเป็นที่ ๔ .... มีสามเณรีเป็นที่ ๔ .... มีภิกษุผู้บอกลาสิกขาเป็นที่ ๔ .... มีภิกษุผู้ต้องอันติมวัตถุเป็นที่ ๔ .... มีภิกษุถูกสงฆ์ยกเสียฐานไม่เห็นอาบัติเป็นที่ ๔ .... มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกเสียฐานไม่สละทิฏฐิบาปเป็นที่ ๔ .... มีบัณเฑาะก์เป็นที่ ๔ .... มีภิกษุลักเพศเป็นที่ ๔ .... มีภิกษุผู้เข้ารีดเดียรถีย์เป็นที่ ๔ .... มีสัตว์ดิรัจฉานเป็นที่ ๔ .... มีภิกษุผู้ทำมาตุฆาตเป็นที่ ๔ .... มีภิกษุผู้ทำปิตฆาตเป็นที่ ๔ .... มีภิกษุผู้ทำอรหันตฆาตเป็นที่ ๔ .... มีภิกษุผู้ประทุษร้ายภิกษุณีเป็นที่ ๔ .... มีภิกษุ

ผู้ทำสังฆเภทเป็นที่ ๔ .... มีภิกษุผู้ทำโลหิตุปบาทเป็นที่ ๔ .... มีอุภโตพยัญชนกเป็นที่ ๔ .... มีภิกษุนานาสังวาสเป็นที่ ๔ .... มีภิกษุผู้อยู่ในสีมาต่างกันเป็นที่ ๔ .... มีภิกษุอยู่ในเวหาสด้วยฤทธิ์เป็นที่ ๔ .... สงฆ์ทำกรรมแก่ผู้ใด มีผู้นั้นเป็นที่ ๔ ทำกรรม กรรมนั้นใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ.

กรรมที่สงฆ์จตุรวรรคทำ จบ.

กรรมที่สงฆ์ปัญจวรรคทำ

[๑๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้ากรรมที่สงฆ์ปัญจวรรคทำ สงฆ์มีภิกษุณีเป็นที่ ๕ ทำกรรม กรรมนั้นใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้ากรรมที่สงฆ์ปัญจวรรคทำ สงฆ์มีสิกขมานาเป็นที่ ๕ .... มีสามเณรเป็นที่ ๕ .... มีสามเณรีเป็นที่ ๕ .... มีภิกษุบอกลาสิกขาเป็นที่ ๕ .... มีภิกษุผู้ต้องอันติมวัตถุเป็นที่ ๕ .... มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกเสียฐานไม่เห็นอาบัติเป็นที่ ๕ .... มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกเสียฐานไม่ทำคืนอาบัติเป็นที่ ๕ .... มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกเสียฐานไม่สละทิฏฐิบาปเป็นที่ ๕ .... มีบัณเฑาะก์เป็นที่ ๕ .... มีภิกษุลักเพศเป็นที่ ๕ .... มีภิกษุเข้ารีดเดียรถีย์เป็นที่ ๕ .... มีสัตว์ดิรัจฉานเป็นที่ ๕ .... มีภิกษุผู้ทำมาตุฆาตเป็นที่ ๕ .... มีภิกษุผู้ทำปิตุฆาตเป็นที่ ๕ .... มีภิกษุผู้ทำอรหันตฆาตเป็นที่ ๕ .... มีภิกษุผู้ประทุษร้ายภิกษุณีเป็นที่ ๕ .... มีภิกษุผู้ทำสังฆเภทเป็นที่ ๕ .... มีภิกษุผู้ทำโลหิตุปบาทเป็นที่ ๕ .... มีอุภโตพยัญชนกเป็นที่ ๕ .... มีภิกษุนานาสังวาสเป็นที่ ๕ .... มีภิกษุอยู่ในสีมาต่างกันเป็นที่ ๕ .... มีภิกษุผู้อยู่ในเวหาสด้วยฤทธิ์เป็นที่ ๕ .... สงฆ์ทำกรรมแก่ผู้ใดมีผู้นั้นเป็นที่ ๕ ทำกรรม กรรมนั้นใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ.

กรรมที่สงฆ์ปัญจวรรคทำ จบ.

กรรมที่สงฆ์ทสวรรคทำ

[๑๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้ากรรมที่สงฆ์ทสวรรคทำ สงฆ์มีภิกษุณีเป็นที่ ๑๐ ทำกรรม กรรมนั้นใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้ากรรมที่สงฆ์ทสวรรคทำ สงฆ์มีสิกขมานาเป็นที่ ๑๐ .... มีสามเณรเป็นที่ ๑๐ มีสามเณรีเป็นที่ ๑๐ .... มีภิกษุผู้บอกลาสิกขาเป็นที่ ๑๐ .... มีภิกษุผู้ต้องอันติมวัตถุเป็นที่ ๑๐ .... มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกเสียฐานไม่เห็นอาบัติเป็นที่ ๑๐ .... มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกเสียฐานไม่ทำคืนอาบัติเป็นที่ ๑๐ .... มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกเสียฐานไม่สละทิฏฐิบาปเป็นที่ ๑๐ .... มีบัณเฑาะก์เป็นที่ ๑๐ .... มีภิกษุลักเพศเป็นที่ ๑๐ มีภิกษุผู้เข้ารีดเดียรถีย์เป็นที่ ๑๐ มีสัตว์ดิรัจฉานเป็นที่ ๑๐ .... มีภิกษุผู้ทำมาตุฆาตเป็นที่ ๑๐ .... มีภิกษุผู้ทำปิตุฆาตเป็นที่ ๑๐ มีภิกษุผู้ทำอรหันตฆาตเป็นที่ ๑๐ .... มีภิกษุผู้ประทุษร้ายภิกษุณีเป็นที่ ๑๐ .... มีภิกษุผู้ทำสังฆเภทเป็นที่ ๑๐ .... มีภิกษุผู้ทำโลหิตุปบาทเป็นที่ ๑๐ .... มีอุภโตพยัญชนกเป็นที่ ๑๐ .... มีภิกษุนานาสังวาสเป็นที่ ๑๐ .... มีภิกษุอยู่ในสีมาต่างกันเป็นที่ ๑๐ .... มีภิกษุผู้อยู่ในเวหาสด้วยฤทธิ์เป็นที่ ๑๐ .... สงฆ์ทำกรรมแก่ผู้ใด มีผู้นั้นเป็นที่ ๑๐ ทำกรรม กรรมนั้นใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ.

กรรมที่สงฆ์ทสวรรคทำ จบ.

กรรมที่สงฆ์วีสติวรรคทำ

[๑๙๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้ากรรมที่สงฆ์วีสติวรรคทำ สงฆ์มีภิกษุณีเป็นที่ ๒๐ ทำกรรม กรรมนั้นใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้ากรรมที่สงฆ์วีสติวรรคทำ สงฆ์มีสิกขมานาเป็นที่ ๒๐ .... มีสามเณรเป็นที่ ๒๐ .... มีสามเณรีเป็นที่ ๒๐ .... มีภิกษุผู้บอกลาสิกขาเป็นที่ ๒๐ .... มีภิกษุผู้ต้องอันติมวัตถุเป็นที่ ๒๐ .... มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกเสียฐานไม่เห็นอาบัติเป็นที่ ๒๐ .... มีภิกษุผู้ถูก

สงฆ์ยกเสียฐานไม่ทำคืนอาบัติเป็นที่ ๒๐ .... มีภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกเสียฐานไม่สละทิฏฐิบาปเป็นที่ ๒๐ .... มีภิกษุลักเพศเป็นที่ ๒๐ .... มีภิกษุผู้เข้ารีดเดียรถีย์เป็นที่ ๒๐ .... มีสัตว์ดิรัจฉานเป็นที่ ๒๐ .... มีภิกษุผู้ทำมาตุฆาตเป็นที่ ๒๐ .... มีภิกษุผู้ทำปิตุฆาตเป็นที่ ๒๐ .... มีภิกษุผู้ทำอรหันตฆาตเป็นที่ ๒๐ .... มีภิกษุผู้ประทุษร้ายภิกษุณีเป็นที่ ๒๐ .... มีภิกษุผู้ทำสังฆเภทเป็นที่ ๒๐ .... มีภิกษุผู้ทำโลหิตุปบาทเป็นที่ ๒๐ .... มีอุภโตพยัญชนกเป็นที่ ๒๐ .... มีภิกษุนานาสังวาสเป็นที่ ๒๐ .... มีภิกษุอยู่ในสีมาต่างกันเป็นที่ ๒๐ .... สงฆ์ทำกรรมแก่ผู้ใด มีผู้นั้นเป็นที่ ๒๐ ทำกรรม กรรมนั้นใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ.

กรรมที่สงฆ์วีสติวรรคทำ จบ.

กรรมที่สงฆ์จตุวรรคเป็นต้นทำ

[๑๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าสงฆ์มีภิกษุผู้อยู่ปริวาสเป็นที่ ๔ พึงให้ปริวาส พึงชักเข้าหาอาบัติเดิม พึงให้มานัต มีภิกษุผู้อยู่ปริวาสนั้นเป็นที่ ๒๐ พึงอัพภาน กรรมนั้นใช้ไม่ได้และไม่ควรทำ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าสงฆ์มีภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิมเป็นที่ ๔ พึงให้ปริวาส พึงชักเข้าหาอาบัติเดิม พึงให้มานัต มีภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิมนั้นเป็นที่ ๒๐ พึงอัพภาน กรรมนั้นใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าสงฆ์มีภิกษุผู้ควรมานัตเป็นที่ ๔ พึงให้ปริวาส พึงชักเข้าหาอาบัติเดิม พึงให้มานัต มีภิกษุผู้ควรมานัตนั้นเป็นที่ ๒๐ พึงอัพภาน กรรมนั้นใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าสงฆ์มีภิกษุผู้ประพฤติมานัตเป็นที่ ๔ พึงให้ปริวาส พึงชักเข้าหาอาบัติเดิม พึงให้มานัต มีภิกษุผู้ประพฤติมานัตนั้นเป็นที่ ๒๐ พึงอัพภาน กรรมนั้นใช้ไม่ได้และไม่ควรทำ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าสงฆ์มีภิกษุผู้ควรอัพภานเป็นที่ ๔ พึงให้ปริวาส พึงชักเข้าหาอาบัติเดิม พึงให้มานัต มีภิกษุผู้ควรอัพภานนั้นเป็นที่ ๒๐ พึงอัพภาน กรรมนั้นใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ.

ปฏิโกสนา ๒ อย่าง

[๑๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนคัดค้านในท่ามกลางสงฆ์ขึ้น บางคนคัดค้านไม่ขึ้น

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ใครเล่าคัดค้านในท่ามกลางสงฆ์ไม่ขึ้น

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณี คัดค้านในท่ามกลางสงฆ์ไม่ขึ้น

สิกขมานา ....

สามเณร ....

สามเณรี ....

ภิกษุผู้บอกลาสิกขา ....

ภิกษุผู้ต้องอันติมวัตถุ ....

ภิกษุวิกลจริต ....

ภิกษุมีจิตฟุ้งซ่าน ....

ภิกษุผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา ....

ภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกเสียฐานไม่เห็นอาบัติ ....

ภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกเสียฐานไม่ทำคืนอาบัติ ....

ภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกเสียฐานไม่สละทิฏฐิบาป ....

บัณเฑาะก์ ....

ภิกษุลักเพศ ....

ภิกษุเข้ารีดเดียรถีย์ ....

สัตว์ดิรัจฉาน ....

ภิกษุผู้ฆ่ามารดา ....

ภิกษุผู้ฆ่าบิดา ....

ภิกษุผู้ฆ่าพระอรหันต์ ....

ภิกษุผู้ประทุษร้ายภิกษุณี ....

ภิกษุผู้ทำสังฆเภท ....

ภิกษุผู้ทำโลหิตุปบาท ....

อุภโตพยัญชนก ....

ภิกษุนานาสังวาส ....

ภิกษุผู้อยู่ในสีมาต่างกัน ....

ภิกษุผู้อยู่ในเวหาสด้วยฤทธิ์ ....

สงฆ์ทำกรรมแก่ผู้ใด ผู้นั้นคัดค้านในท่ามกลางสงฆ์ไม่ขึ้น

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเหล่านี้แล คัดค้านในท่ามกลางสงฆ์ไม่ขึ้น

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ใครเล่าคัดค้านในท่ามกลางสงฆ์ขึ้น

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุปกตัตตะมีสังวาสเสมอกัน อยู่ในสีมาเดียวกัน

โดยที่สุดแม้ภิกษุผู้นั่งอยู่บนอาสนะติดกันบอกให้รู้ คัดค้านในท่ามกลางสงฆ์ขึ้น.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้แล คัดค้านในท่ามกลางสงฆ์ขึ้น.

นิสสรณา ๒ อย่าง

[๑๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย นิสสารณาการขับออกนี้มี ๒ อย่าง คือมีบุคคลที่ยังไม่ถึงการขับออก ถ้าสงฆ์ขับเธอออก บางคนเป็นอันสงฆ์ขับออกดีแล้ว บางคนเป็นอันสงฆ์ขับออกไม่ดี

๑. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลชนิดไรที่ยังไม่ถึงการขับออก ถ้าสงฆ์ขับเธอออก เป็นอันขับออกไม่ดี

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่มีอาบัติ ถ้าสงฆ์ขับเธอออก เป็นอันขับออกไม่ดี

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้ เรากล่าวว่ายังไม่ถึงการขับออก ถ้าสงฆ์ขับเธอออกเป็นอันขับออกไม่ดี

๒. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลชนิดไรที่ยังไม่ถึงการขับออก ถ้าสงฆ์ขับเธอออก เป็นอันขับออกดีแล้ว

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นพาล ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก มีมารยาทไม่สมควร อยู่คลุกคลีกับพวกคฤหัสถ์ ด้วยการคลุกคลีอันไม่สมควร ถ้าสงฆ์ขับเธอออก เป็นอันขับออกดีแล้ว

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้ เรากล่าวว่ายังไม่ถึงการขับออก ถ้าสงฆ์ขับเธอออก เป็นอันขับออกดีแล้ว.

โอสารณา ๒ อย่าง

[๑๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย โอสารณาการรับเข้าหมู่นี้มี ๒ อย่าง คือมีบุคคลที่ยังไม่ถึงการรับเข้าหมู่ ถ้าสงฆ์รับเธอเข้าหมู่ บางคนเป็นอันรับเข้าดี บางคนเป็นอันรับเข้าไม่ดี

๑. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลชนิดไรที่ยังไม่ถึงการรับเข้าหมู่ ถ้าสงฆ์รับเธอเข้าหมู่ เป็นอันรับเข้าไม่ดี

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัณเฑาะก์ยังไม่ถึงการรับเข้าหมู่ ถ้าสงฆ์รับเธอเข้าหมู่ เป็นอันรับเข้าไม่ดี

คนลักเพศ ....

คนเข้ารีดเดียรถีย์ ....

สัตว์ดิรัจฉาน ....

คนผู้ฆ่ามารดา ....

คนผู้ฆ่าบิดา ....

คนผู้ฆ่าพระอรหันต์ ....

คนผู้ประทุษร้ายภิกษุณี ....

คนผู้ทำสังฆเภท ....

คนผู้ทำโลหิตุปบาท ....

อุภโตพยัญชนก ยังไม่ถึงการรับเข้าหมู่ ถ้าสงฆ์รับเธอเข้าหมู่ เป็นอันรับเข้าไม่ดี

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เรากล่าวว่ายังไม่ถึงการรับเข้าหมู่ ถ้าสงฆ์รับเธอเข้าหมู่ เป็นอันรับเข้าไม่ได้

๒. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง บุคคลชนิดไรที่ยังไม่ถึงการรับเข้าหมู่ ถ้าสงฆ์รับเธอเข้าหมู่ เป็นอันรับเข้าดีแล้ว

ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนมือด้วน ยังไม่ถึงการรับเข้าหมู่ ถ้าสงฆ์รับเธอเข้าหมู่ เป็นอันรับเข้าดีแล้ว

คนเท้าด้วน ....

คนทั้งมือและเท้าด้วน ....

คนหูขาด ....

คนจมูกแหว่ง ....

คนทั้งหูขาดจมูกแหว่ง ....

คนนิ้วมือนิ้วเท้าขาด ....

คนมีง่ามมือง่ามเท้าขาด ....

คนเอ็นขาด ....

คนมือเป็นแผ่น ....

คนค่อม ....

คนเตี้ย ....

คนคอพอก ....

คนมีเครื่องหมายติดตัว ....

คนมีรอยเฆี่ยนด้วยหวาย ....

คนถูกประกาศให้จับ ....

คนเท้าปุก ....

คนมีโรคเรื้อรัง ....

คนแปลกเพื่อน ....

คนตาบอดข้างเดียว ....

คนง่อย ....

คนกระจอก ....

คนเป็นโรคอัมพาต ....

คนมีอิริยาบถขาด ....

คนชราทุพพลภาพ ....

คนตาบอดสองข้าง ....

คนใบ้ ....

คนหูหนวก ....

คนทั้งบอดและใบ้ ....

คนทั้งบอดและหนวก ....

คนทั้งใบ้และหนวก ....

คนทั้งบอด ใบ้ และหนวก ยังไม่ถึงการรับเข้าหมู่ ถ้าสงฆ์รับเธอเข้าหมู่ เป็นอันรับเข้าดีแล้ว

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้ เรากล่าวว่ายังไม่ถึงการรับเข้าหมู่ ถ้าสงฆ์รับเธอเข้าหมู่ เป็นอันรับเข้าดีแล้ว.

วาสภคามภาณวาร ที่ ๑ จบ.

อุกเขปนียกรรมที่ไม่เป็นธรรม

[๑๙๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่เห็นอาบัติ สงฆ์หรือภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทก์เธอว่า อาวุโส ท่านต้องอาบัติแล้ว ท่านเห็นอาบัตินั้นไหม?

เธอพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่จะเห็น สงฆ์ยกเธอเสียฐานไม่เห็นอาบัติ ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่ทำคืนอาบัติ สงฆ์ หรือภิกษุหลายรูปหรือรูปเดียว โจทก์เธอว่า อาวุโส ท่านต้องอาบัติแล้ว จงทำคืนอาบัตินั้นเสีย เธอพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่จะทำคืน สงฆ์ยกเธอเสียฐานไม่ทำคืนอาบัติ ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่สละทิฏฐิลามก สงฆ์หรือภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทก์เธอว่า อาวุโส ท่านมีทิฏฐิลามก จงสละทิฏฐิลามกนั้นเสีย เธอพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่มีทิฏฐิลามกที่จะสละ สงฆ์ยกเธอเสียฐานไม่สละทิฏฐิลามก ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม.

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่เห็นอาบัติ และไม่ทำคืนอาบัติสงฆ์ หรือภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทก์เธอว่า อาวุโส ท่านต้องอาบัติแล้ว ท่านเห็นอาบัตินั้นไหม? จงทำคืนอาบัตินั้นเสีย เธอพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่จะเห็น ไม่มีอาบัติที่จะทำคืน สงฆ์ยกเสียฐานไม่เห็นอาบัติและฐานไม่ทำคืน ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม.

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่เห็นอาบัติ และไม่สละทิฏฐิลามก สงฆ์หรือภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทก์เธอว่า อาวุโส ท่านต้องอาบัติแล้ว ท่านเห็นอาบัตินั้นไหม ท่านมีทิฏฐิลามก จงสละทิฏฐิลามกนั้นเสีย เธอพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่จะเห็น ไม่มีทิฏฐิลามกที่จะสละ สงฆ์ยกเธอเสียฐานไม่เห็นอาบัติ และฐานไม่สละทิฏฐิลามก ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่ทำคืนอาบัติ และไม่สละทิฏฐิลามก สงฆ์ หรือภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทก์เธอว่า อาวุโส ท่านต้องอาบัติแล้ว จงทำคืนอาบัตินั้นเสีย ท่านมีทิฏฐิลามก จงสละทิฏฐิลามกนั้นเสีย เธอพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่จะทำคืน ไม่มีทิฏฐิลามกที่จะสละ สงฆ์ยกเธอเสียฐานไม่ทำคืนอาบัติ และฐานไม่สละทิฏฐิลามก ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่เห็นอาบัติ ไม่ทำคืนอาบัติ ไม่สละทิฏฐิลามก สงฆ์ หรือภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทก์เธอว่า อาวุโส ท่านต้องอาบัติแล้ว ท่านเห็นอาบัตินั้นไหม จงทำคืนอาบัตินั้นเสีย ท่านมีทิฏฐิลามก จงสละทิฏฐิลามกนั้นเสีย เธอพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่จะเห็น ไม่มีอาบัติที่จะทำคืน ไม่มีทิฏฐิลามกที่จะสละ สงฆ์ยกเธอเสียฐานไม่เห็นอาบัติฐานไม่ทำคืนอาบัติ และฐานไม่สละทิฏฐิลามก ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม.

[๑๙๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เห็นอาบัติ สงฆ์ หรือภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทก์เธอว่า อาวุโส ท่านต้องอาบัติแล้ว ท่านเห็นอาบัตินั้นไหม?

เธอกล่าวอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมเห็นขอรับ สงฆ์ยกเธอเสียฐานไม่เห็นอาบัติ ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ทำคืนอาบัติ สงฆ์ หรือภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทก์เธอว่า อาวุโส ท่านต้องอาบัติแล้ว จงทำคืนอาบัตินั้นเสีย เธอพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมจักทำคืนขอรับ สงฆ์ยกเธอเสียฐานไม่ทำคืนอาบัติ ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม.

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้สละทิฏฐิลามก สงฆ์ หรือภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทก์เธอว่า อาวุโส ท่านมีทิฏฐิลามก จงสละทิฏฐิลามกนั้นเสีย เธอพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมจักสละ ขอรับ สงฆ์ยกเธอเสียฐานไม่สละทิฏฐิลามก ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม.

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เห็นอาบัติ และทำคืนอาบัติ ....

เป็นผู้เห็นอาบัติ และสละทิฏฐิลามก ....

เป็นผู้ทำคืนอาบัติ และสละทิฏฐิลามก ....

เป็นผู้เห็นอาบัติ ทำคืนอาบัติ และสละทิฏฐิลามก สงฆ์ หรือภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทก์เธอว่า อาวุโส ท่านต้องอาบัติแล้ว ท่านเห็นอาบัตินั้นไหม? จงทำคืนอาบัตินั้น ท่านมีทิฏฐิลามก จงสละทิฏฐิลามกนั้นเสีย เธอพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมเห็น ขอรับ ผมจักทำคืน ขอรับ ผมจักสละ ขอรับ สงฆ์ยกเธอเสียฐานไม่เห็นอาบัติ ฐานไม่ทำคืนอาบัติ และฐานไม่สละทิฏฐิลามก ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม.

อุกเขปนียกรรมที่เป็นธรรม

[๑๙๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เห็นอาบัติ สงฆ์ หรือภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทก์เธอว่า อาวุโส ท่านต้องอาบัติแล้ว ท่านเห็นอาบัตินั้นไหม? เธอพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่จะเห็น สงฆ์ยกเธอเสียฐานไม่เห็นอาบัติ ชื่อว่ากรรมเป็นธรรม.

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ทำคืนอาบัติ สงฆ์ หรือภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทก์เธอว่า อาวุโส ท่านต้องอาบัติแล้ว จงทำคืนอาบัตินั้น เธอพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่จะทำคืน สงฆ์ยกเธอเสียฐานไม่ทำคืนอาบัติ ชื่อว่ากรรมเป็นธรรม.

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้สละทิฏฐิลามก สงฆ์ หรือภิกษุหลายรูป หรือรูปเดียว โจทก์เธอว่า อาวุโส ท่านมีทิฏฐิลามก จงสละทิฏฐิลามกนั้น เธอพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่มีทิฏฐิลามกที่จะสละ สงฆ์ยกเธอเสียฐานไม่สละทิฏฐิลามก ชื่อว่ากรรมเป็นธรรม.

อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เห็นอาบัติ ทำคืนอาบัติ ....

เป็นผู้เห็นอาบัติ และสละทิฏฐิลามก ....

เป็นผู้ทำคืนอาบัติ และสละทิฏฐิลามก ....

เป็นผู้เห็นอาบัติ ทำคืนอาบัติ และสละทิฏฐิลามก สงฆ์ หรือ ภิกษุหลายรูป หรือ รูปเดียว โจทก์เธอว่า อาวุโส ท่านต้องอาบัติแล้ว ท่านเห็นอาบัตินั้นไหม? จงทำคืนอาบัตินั้น ท่านมีทิฏฐิลามก จงสละทิฏฐิลามกนั้น เธอพูดอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่จะเห็น ไม่มีอาบัติที่จะทำคืน ไม่มีทิฏฐิลามกที่จะสละ สงฆ์ยกเธอเสียฐานไม่เห็นอาบัติ ฐานไม่ทำคืนอาบัติ และฐานไม่สละคืนทิฏฐิลามก ชื่อว่ากรรมเป็นธรรม.

พระอุบาลีทูลถามปัพพาชนียกรรมเป็นต้น

[๑๙๙] ครั้งนั้น ท่านพระอุบาลีเข้าไปในพุทธสำนัก ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า กรรมที่ควรทำในที่พร้อมหน้า แต่สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน กลับทำในที่ลับหลัง การกระทำนั้นชื่อว่ากรรมเป็นธรรม เป็นวินัยหรือหนอ พระพุทธเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อุบาลี การกระทำนั้นชื่อว่า กรรมไม่เป็นธรรมไม่เป็นวินัย

อุ. สงฆ์พร้อมเพรียงกัน ทำกรรมที่ควรสอบถาม แต่ทำโดยไม่สอบถาม .... ทำกรรมที่ควรทำตามปฏิญาณ โดยมิได้ปฏิญาณ .... ให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย .... ทำตัสสปาปิยสิกากรรมแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย .... ทำตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม .... ทำนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัชชนียกรรม .... ทำปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรนิยสกรรม .... ทำปฏิสารนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียกรรม .... ทำอุเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปฏิสารนียกรรม .... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียกรรม .... ชักภิกษุผู้ควรปริวาสเข้าหาอาบัติเดิม .... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม .... อัพภานภิกษุผู้ควรมานัต .... ให้ภิกษุผู้ควรอัพภาณให้อุปสมบทกุลบุตร การกระทำนั้นชื่อว่ากรรมเป็นธรรม เป็นวินัยหรือหนอ พระพุทธเจ้าข้า?

ภ. อุบาลี การกระทำนั้นชื่อว่า กรรมไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย กรรมที่ควรทำในที่พร้อมหน้า แต่สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันกลับทำเสียในที่ลับหลัง อย่างนี้แลอุบาลี ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย และการกระทำอย่างนี้ สงฆ์ย่อมมีโทษ

อุบาลี สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันทำกรรมที่ควรสอบถาม แต่ทำโดยไม่สอบถาม .... ทำกรรมที่ควรทำตามปฏิญาณ โดยมิได้ปฏิญาณ .... ให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย .... ทำตัสสปาปิยสิกากรรมแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัยทำตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม .... ทำนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัชชนียกรรม .... ทำปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรนิยสกรรม .... ทำปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียกรรม .... ทำอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปฏิสารณียกรรม .... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียกรรม .... ชักภิกษุผู้ควรปริวาสเข้าหาอาบัติเดิม .... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม .... อัพภาณภิกษุผู้ควรมานัต .... ให้ภิกษุผู้ควรอัพภานให้อุปสมบทกุลบุตร อย่างนี้แลอุบาลี ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย และการกระทำอย่างนี้ สงฆ์ย่อมมีโทษ

[๒๐๐] อุ. กรรมที่ควรทำในที่พร้อมหน้า สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันทำในที่พร้อมหน้า การกระทำนั้นชื่อว่า กรรมเป็นธรรมวินัยหรือหนอ พระพุทธเจ้าข้า?

ภ. อุบาลี การกระทำนั้นชื่อว่า กรรมเป็นธรรม เป็นวินัย

อุ. สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ทำกรรมที่ควรสอบถามแล้วทำโดยการสอบถาม .... ทำกรรมที่ควรทำตามปฏิญาณ โดยการปฏิญาณ .... ให้สติวินัยแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย .... ให้อมูฬหวินัย .... แก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย .... ทำตัสสปาปิยสิกากรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม .... ทำตัชชนีย-กรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัชชนียกรรม .... ทำนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรนิยสกรรม .... ทำปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียกรรม .... ทำปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปฏิสารณียกรรม .... ทำอุกเขปนีย-กรรมแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียกรรม .... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรปริวาส .... ชักเข้าหาอาบัติเดิมซึ่งภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม .... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรมานัต .... อัพภานภิกษุผู้ควรอัพภาน .... อุปสมบทกุลบุตรผู้ควรอุปสมบท การกระทำนั้นชื่อว่า กรรมเป็นธรรม เป็นวินัยหรือหนอ พระพุทธเจ้าข้า?

ภ. อุบาลี การกระทำนั้นชื่อว่า กรรมเป็นธรรม เป็นวินัย กรรมที่ควรทำในที่พร้อมหน้าสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันทำในที่พร้อมหน้า อย่างนี้แล อุบาลี ชื่อว่า กรรมเป็นธรรม เป็นวินัยและการกระทำอย่างนี้ สงฆ์ย่อมไม่มีโทษ.

อุบาลี สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันทำกรรมที่ควรสอบถามแล้วทำโดยสอบถาม .... ทำกรรมที่ควรทำตามปฏิญาณ โดยการปฏิญาณ .... ให้สติวินัยแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย .... ให้อมูฬวินัยแก่ภิกษุ

ผู้ควรอมูฬหวินัย .... ทำตัสสปาปิยสิกากรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม .... ทำตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัชชนียกรรม .... ทำนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรนิยสกรรม .... ทำปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียกรรม .... ทำปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปฏิสารณียกรรม .... ทำอุกเขปนีย-กรรมแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียกรรม .... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรปริวาส .... ชักเข้าหาอาบัติเดิมซึ่งภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม .... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรมานัต .... อัพภานภิกษุผู้ควรอัพภาน .... อุปสมบทกุลบุตรผู้ควรอุปสมบท อย่างนี้แล อุบาลี ชื่อว่ากรรมเป็นธรรม เป็นวินัย และการกระทำอย่างนี้ สงฆ์ย่อมไม่มีโทษ.

[๒๐๑] อุ. สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย .... ให้สติวินัยแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย การกระทำนั้นชื่อว่า กรรมเป็นธรรมเป็นวินัยหรือหนอ พระพุทธเจ้าข้า?

ภ. อุบาลี การกระทำนั้นชื่อว่า กรรมไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย.

อุ. สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันทำตัสสปาปิยสิกากรรมแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย .... ให้อมูฬห-วินัยแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม .... ทำตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสาปาปิยสิกากรรม .... ทำตัสสปาปิยสิกากรรมแก่ภิกษุควรตัชชนียกรรม .... ทำนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัชชนียกรรม .... ทำตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรนิยสกรรม .... ทำปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรนิยสกรรม .... ทำนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียกรรม .... ทำปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียกรรม .... ทำปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปฏิสารณียกรรม .... ทำอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปฏิสารณียกรรม .... ทำปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียกรรม .... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียกรรม .... ทำอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปริวาส .... ชักภิกษุผู้ควรปริวาสเข้าหาอาบัติเดิม .... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม .... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม .... ชักภิกษุผู้ควรมานัตเข้าหาอาบัติเดิม .... อัพภานภิกษุผู้ควรมานัต .... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรอัพภาน .... ให้ภิกษุผู้ควรอัพภานให้อุปสมบทกุลบุตร .... อัพภานกุลบุตรผู้ควรอุปสมบท การกระทำนั้นชื่อว่ากรรมเป็นธรรมเป็นวินัยหรือหนอ พระพุทธเจ้าข้า?

ภ. อุบาลี การกระทำนั้นชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัยอุบาลี สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย .... ให้สติวินัยแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย อย่างนี้แล อุบาลี ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย และการกระทำอย่างนี้ สงฆ์ย่อมมีโทษ.

สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ทำตัสสปาปิยสิกรรมแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย .... ให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม .... ทำตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม .... ทำตัสสปาปิยสิกากรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัชชนียกรรม ทำนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัชชนียกรรม .... ทำตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรนิยสกรรม .... ทำปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรนิยสกรรม .... ทำนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียกรรม ทำปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียกรรม .... ทำปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปฏิสารณียกรรม .... ทำอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปฏิสารณียกรรม .... ทำปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียกรรม .... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียกรรม .... ทำอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปริวาส .... ชักภิกษุผู้ควรปริวาสเข้าหาอาบัติเดิม .... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม .... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม .... ชักภิกษุผู้ควรมานัตเข้าหาอาบัติเดิม .... อัพภานภิกษุผู้ควรมานัต .... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรอัพภาน .... ให้ภิกษุผู้ควรอัพภานอุปสมบทกุลบุตร .... อัพภานกุลบุตรผู้ควรอุปสมบท อย่างนี้แล อุบาลี ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย และการกระทำอย่างนี้ สงฆ์ย่อมมีโทษ.

[๒๐๒] อุ. สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ให้สติวินัยแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย .... ให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย การกระทำนั้น ชื่อว่ากรรมเป็นธรรมเป็นวินัย หรือหนอ พระพุทธเจ้าข้า?

ภ. อุบาลี การกระทำนั้นชื่อว่ากรรมเป็นธรรม เป็นวินัย.

อุ. สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย .... ทำตัสสปาปิยสิกากรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม .... ทำตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัชชนียกรรม .... ทำนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรนิยสกรรม .... ทำปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียกรรม .... ทำปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปฏิสารณียกรรม .... ทำอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียกรรม .... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรปริวาส .... ชักเข้าหาอาบัติเดิมซึ่งภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม .... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรมานัต .... อัพภานภิกษุผู้ควรอัพภาน .... อุปสมบทกุลบุตรผู้ควรอุปสมบท การกระทำนั้นชื่อว่ากรรมเป็นธรรม เป็นวินัย หรือหนอ พระพุทธเจ้าข้า?

ภ. อุบาลี การกระทำนั้นชื่อว่ากรรมเป็นธรรม เป็นวินัย อุบาลี สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันให้สติวินัยแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย .... ให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย อย่างนี้แล อุบาลี ชื่อว่ากรรมเป็นธรรม เป็นวินัย และการกระทำอย่างนี้ สงฆ์ย่อมไม่มีโทษ.

สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย .... ทำตัสสปาปิยสิกากรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม .... ทำตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัชชนียกรรม .... ทำนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรนิยสกรรม .... ทำปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียกรรม .... ทำปฏิสารณีย-กรรมแก่ภิกษุผู้ควรปฏิสารณียกรรม .... ทำอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียกรรม .... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรปริวาส .... ชักเข้าหาอาบัติเดิมซึ่งภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม .... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรมานัต .... อัพภานภิกษุผู้ควรอัพภาน .... อุปสมบทกุลบุตรผู้ควรอุปสมบท อย่างนี้แล อุบาลี ชื่อว่ากรรมเป็นธรรม เป็นวินัย และการกระทำอย่างนี้ สงฆ์ย่อมไม่มีโทษ.

[๒๐๓] ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย อย่างนี้แล ภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย และการกระทำอย่างนี้ สงฆ์ย่อมมีโทษ.

สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ทำตัสสปาปิยสิกากรรมแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย .... ทำตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย .... ทำนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย .... ทำปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย .... ทำปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย .... ทำอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย .... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย .... ชักภิกษุผู้ควรสติวินัยเข้าหาอาบัติเดิม .... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย .... อัพภานภิกษุผู้ควรสติวินัย .... ให้ภิกษุผู้ควรสติวินัยให้อุปสมบทกุลบุตร อย่างนี้แล ภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย และการกระทำอย่างนี้ สงฆ์ย่อมมีโทษ.

สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ทำตัสสปาปิยสิกากรรมแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย อย่างนี้แล ภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย และการกระทำอย่างนี้ สงฆ์ย่อมมีโทษ

สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ทำตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย .... ทำนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย .... ทำปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย .... ทำปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย .... ทำอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย .... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย .... ชักภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัยเข้าหาอาบัติเดิม .... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย ....

อัพภานภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย .... ให้ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัยให้อุปสมบทกุลบุตร .... ให้สติวินัยแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย อย่างนี้แล ภิกษุทั้งหลายชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย และการกระทำอย่างนี้ สงฆ์ย่อมมีโทษ

สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันทำตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม .... ทำนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม .... ทำปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม .... ทำปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม .... ทำอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปา-ปิยสิกากรรม .... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม .... ให้สติวินัยแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม .... ให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกากรรม อย่างนี้แล ภิกษุทั้งหลายชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย และการกระทำอย่างนี้ สงฆ์ย่อมมีโทษ.

สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ทำนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัชชนียกรรม .... ทำปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรนิยสกรรม .... ทำปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียกรรม .... ทำอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปฏิสารณียกรรม .... ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียกรรม .... ชักภิกษุผู้ควรปริวาสเข้าหาอาบัติเดิม .... ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม .... อัพภานภิกษุผู้ควรมานัต .... ให้ภิกษุผู้ควรอัพภานให้อุปสมบทกุลบุตร .... ให้สติวินัยแก่กุลบุตรผู้ควรอุปสมบท .... ให้อมูฬหวินัยแก่กุลบุตรผู้ควรอุปสมบท .... ทำตัสสปาปิยสิกากรรมแก่กุลบุตรผู้ควรอุปสมบท .... ทำตัชชนียกรรมแก่กุลบุตรผู้ควรอุปสมบท .... ทำนิยสกรรมแก่กุลบุตรผู้ควรอุปสมบท .... ทำปัพพาชนียกรรมแก่กุลบุตรผู้ควรอุปสมบท .... ทำปฏิสารณียกรรมแก่กุลบุตรผู้ควรอุปสมบท .... ทำอุกเขปนียกรรมแก่กุลบุตรผู้ควรอุปสมบท .... ให้ปริวาสแก่กุลบุตรผู้ควรอุปสมบท .... ชักกุลบุตรผู้ควรอุปสมบทเข้าหาอาบัติเดิม .... ให้มานัตแก่กุลบุตรผู้ควรอุปสมบท .... อัพภานกุลบุตรผู้ควรอุปสมบท อย่างนี้แล ภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่ากรรมไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย และการกระทำอย่างนี้ สงฆ์ย่อมมีโทษ.

อุบาลีปุจฉาภาณวาร ที่ ๒ จบ.

ตัชชนียกรรม

[๒๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม้อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม้อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม้อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์เป็นวรรคโดยธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยเทียมธรรม ลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม้อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์เป็นวรรคโดยเทียมธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น.

[๒๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม ลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้น

สู่อาวาสแม้อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาตกลงกัน อย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม้อื่น แม้ในอาวาสนั้นภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาตกลงกัน อย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์เป็นวรรคโดยธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยเทียมธรรม ลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม้อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาตกลงกัน อย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์เป็นวรรคโดยเทียมธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรมลงตัชชนีย-กรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม้อื่น แม้ในอาวาสนั้นภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยเทียม-ธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น.

[๒๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แลเป็นผู้ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม้อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์เป็นวรรคโดยธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยเทียมธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม้อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์เป็นวรรคโดยเทียมธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้แล้ว ได้พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น

ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม้อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม้อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น.

[๒๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล เป็นผู้ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยเทียมธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม้อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนั้นแล ถูกสงฆ์เป็นวรรคโดยเทียมธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม้อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แลถูกสงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม้อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม ลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม้อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยธรรม ลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น.

[๒๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล เป็นผู้ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม้อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม้อื่น แม้ในอาวาสนั้นภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม ลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม้อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม้อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์เป็นวรรคโดยธรรมลงตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยเทียมธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น.

นิยสกรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรมเป็นต้น

[๒๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เขลา ไม่ฉลาดมีอาบัติมาก มีมารยาทไม่สมควร อยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ ด้วยการคลุกคลีอันไม่สมควร ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล เป็นผู้เขลา ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก มีมารยาทไม่สมควร อยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ ด้วยการคลุกคลีอันไม่สมควร เอาละ พวกเราจะลงนิยสกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรมลงนิยสกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น

ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม้อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรมลงนิยสกรรม เอาละ พวกเราจะลงนิยสกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรมลงนิยสกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น .... เป็นวรรคโดยธรรม .... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม .... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม .... พึงแต่งจักรเหมือนหนหลัง.

ปัพพาชนียกรรม

[๒๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประทุษร้ายตระกูล มีมารยาทเลวทราม ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล เป็นผู้ประทุษร้ายตระกูล มีมารยาทเลวทราม เอาละ พวกเราจงลงปัพพาชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรมลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม้อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรมลงปัพพาชนียกรรม เอาละ พวกเราจะลงปัพพา-ชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม ลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น .... เป็นวรรคโดยธรรม .... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม .... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม .... พึงแต่งจักรเหมือนหนหลัง.

ปฏิสารณียกรรม

[๒๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมด่า ย่อมบริภาษพวกคฤหัสถ์ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ย่อมด่า ย่อมบริภาษพวกคฤหัสถ์ เอาละ พวกเราจะลงปฏิสารณียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ลงปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น .... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม .... เป็นวรรคโดยธรรม .... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม .... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม .... พึงแต่งจักรเหมือนหนหลัง.

อุกเขปนียกรรม

[๒๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ต้องอาบัติแล้ว ไม่ปรารถนาจะเห็นอาบัติ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ต้องอาบัติแล้ว ไม่ปรารถนาจะเห็นอาบัติ เอาละ พวกเราจะลงอุกเขปนียกรรม ฐานไม่เห็นอาบัติแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ลงอุกเขปนียกรรม ฐานไม่เห็นอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น .... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม .... เป็นวรรคโดยธรรม .... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม .... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม .... พึงแต่งจักรเหมือนหนหลัง.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ต้องอาบัติแล้ว ไม่ปรารถนาจะทำคืนอาบัติ ในเรื่องนั้น ภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ต้องอาบัติแล้ว ไม่ปรารถนาจะทำคืนอาบัติ เอาละ พวกเราจะลงอุกเขปนียกรรม ฐานไม่ทำคืนอาบัติแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ลงอุกเขปนียกรรม ฐานไม่ทำคืนอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น .... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม .... เป็นวรรคโดยธรรม .... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม .... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม .... พึงแต่งจักรเหมือนหนหลัง.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ปรารถนาจะสละทิฏฐิบาป ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ไม่ปรารถนาจะสละทิฏฐิบาป เอาละ พวกเราจะลงอุกเขปนียกรรม ฐานไม่สละทิฏฐิบาปแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ลงอุกเขปนียกรรม ฐานไม่สละทิฏฐิบาปแก่ภิกษุรูปนั้น .... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม .... เป็นวรรคโดยธรรม .... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม .... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม .... พึงแต่งจักรเหมือนหนหลัง.

ขอระงับตัชชนียกรรม

[๒๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับตัชชนียกรรม ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับตัชชนียกรรม เอาละ พวก

เราจะระงับตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ระงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ภิกษุรูปนั้นไปจากอาวาสนั้นสู่อาวาสแม้อื่น แม้ในอาวาสนั้น ภิกษุทั้งหลายก็ได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย สงฆ์เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ระงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนี้แล้ว เอาละ พวกเราจะระงับตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม ระงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น .... เป็นวรรคโดยธรรม .... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม .... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม ....

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอระงับตัชชนียกรรม ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะระงับตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม ระงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น .... เป็นวรรคโดยธรรม .... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม .... พร้อมเพรียงกันโดยธรรม .... เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ....

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้ว ประพฤติโดยธรรม หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอระงับตัชชนียกรรม ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะระงับตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยธรรม ระงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น .... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม .... เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม .... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม ....

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอระงับตัชชนียกรรม ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะระงับตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยเทียมธรรม ระงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ....

จึงพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม .... เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม .... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม .... เป็นวรรคโดยธรรม ....

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ ขอระงับตัชชนียกรรม ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะระงับตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม ระงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น .... เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม .... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม .... เป็นวรรคโดยธรรม .... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม ....

ขอระงับนิยสกรรม

[๒๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงนิยสกรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอระงับนิยสกรรม ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงนิยสกรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับนิยสกรรม เอาละ พวกเราจะระงับนิยสกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ระงับนิยสกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น .... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม .... เป็นวรรคโดยธรรม .... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม .... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม .... พึงแต่งจักรเหมือนหนหลัง.

ขอระงับปัพพาชนียกรรม

[๒๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงปัพพาชนียกรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอระงับปัพพาชนียกรรม ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล สงฆ์ถูกลงปัพพาชนียกรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับปัพพาชนียกรรม เอาละ พวกเราจะระงับปัพพาชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ระงับปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น .... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม .... เป็นวรรคโดยธรรม .... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม .... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม .... พึงแต่งจักรเหมือนหนหลัง.

ขอระงับปฏิสารณียกรรม

[๒๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงปฏิสารณียกรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอระงับปฏิสารณียกรรม ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงปฏิสาร-ณียกรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับปฏิสารณียกรรม เอาละ พวกเราจะระงับปฏิสารณียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ระงับปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น .... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม .... เป็นวรรคโดยธรรม .... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม .... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม .... พึงแต่งจักรเหมือนหนหลัง.

ขอระงับอุกเขปนียกรรม

[๒๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมฐานไม่เห็นอาบัติ แล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอระงับอุกเขปนียกรรมฐานไม่เห็นอาบัติ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมฐานไม่เห็นอาบัติแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับอุกเขปนียกรรมฐานไม่เห็นอาบัติ เอาละ พวกเราจะระงับอุกเขปนียกรรมฐานไม่เห็นอาบัติแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยธรรม ระงับอุกเขปนียกรรมฐานไม่เห็นอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น .... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม .... เป็นวรรคโดยธรรม .... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม .... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม .... พึงแต่งจักรเหมือนหนหลัง.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมฐานไม่ทำคืนอาบัติ แล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอระงับอุกเขปนียกรรมฐานไม่ทำคืนอาบัติ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมฐานไม่ทำคืนอาบัติ แล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับอุกเขปนียกรรมฐานไม่ทำคืนอาบัติ เอาละ พวกเราจะระงับอุกเขปนียกรรมฐานไม่ทำคืนอาบัติแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ระงับอุกเขปนียกรรมฐานไม่ทำคืนอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น .... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม .... พึงแต่งจักรเหมือนหนหลัง.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมฐานไม่สละทิฏฐิบาปแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอระงับอุกเขปนียกรรมฐานไม่สละทิฏฐิบาป ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมฐานไม่สละทิฏฐิบาป แล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับอุกเขปนียกรรมฐานไม่สละทิฏฐิบาป เอาละ พวกเราจะระงับอุกเขปนียกรรมฐานไม่สละทิฏฐิบาปแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ระงับอุกเขปนียกรรมฐานไม่สละทิฏฐิบาปแก่ภิกษุรูปนั้น .... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม .... เป็นวรรคโดยธรรม .... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม .... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม .... พึงแต่งจักรเหมือนหนหลัง.

ตัชชนียกรรม

[๒๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที.

[๒๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ

ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรมลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้น กล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที.

[๒๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยธรรม ลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมเป็นวรรคโดยธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที.

[๒๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยเทียมธรรม ลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ

กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที.

[๒๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เอาละ พวกเราจะลงตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม ลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที.

นิยสกรรม

[๒๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นคนเขลา ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก มีมรรยาทไม่สมควร อยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ ด้วยการคลุกคลีอันไม่สมควร ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แลเป็นคนเขลา ไม่ฉลาด มีอาบัติมาก มีมรรยาทไม่สมควร อยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ ด้วยการคลุกคลีอันไม่สมควร เอาละ พวกเราจะลงนิยสกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ลงนิยสกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น .... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม .... เป็นวรรคโดยธรรม .... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม .... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม .... สงฆ์ผู้นั้นอยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่

เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที. ๕ วาระนี้ท่านย่อไว้.

ปัพพาชนียกรรม

[๒๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมประทุษร้ายสกุล มีความประพฤติเลวทราม ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล เป็นผู้ประทุษร้ายสกุล มีความประพฤติเลวทราม เอาละ พวกเราจะลงปัพพาชนีย-กรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น .... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม .... เป็นวรรคโดยธรรม .... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม .... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม .... สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที. ๕ วาระนี้ท่านย่อไว้.

ปฏิสารณียกรรม

[๒๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมด่า ย่อมบริภาษพวกคฤหัสถ์ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ย่อมด่า ย่อมบริภาษพวกคฤหัสถ์ เอาละ พวกเราจะลงปฏิสารณียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ลงปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น .... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม .... เป็นวรรคโดยธรรม .... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม .... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม .... สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้น กล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย

บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที. ๕ วาระนี้ท่านย่อไว้.

อุกเขปนียกรรม

[๒๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ต้องอาบัติแล้ว ไม่ปรารถนาจะเห็นอาบัติ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ต้องอาบัติแล้วไม่ปรารถนาจะเห็นอาบัติ เอาละพวกเราจะลงอุกเขปนียกรรมฐานไม่เห็นอาบัติแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ลงอุกเขปนียกรรมฐานไม่เห็นอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น .... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม .... เป็นวรรคโดยธรรม .... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม .... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม .... สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที. ๕ วาระนี้ที่ท่านย่อไว้.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัย ต้องอาบัติแล้วไม่ปรารถนาจะทำคืนอาบัติ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ต้องอาบัติแล้วไม่ปรารถนาจะทำคืนอาบัติ เอาละ พวกเราจงลงอุกเขปนียกรรมฐานไม่ทำคืนแก่อาบัติแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ลงอุกเขปนียกรรมฐานไม่ทำคืนอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น .... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม .... เป็นวรรคโดยธรรม .... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม .... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม .... สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรม

พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที. ๕ วาระนี้ท่านย่อไว้.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไม่ปรารถนาจะสละทิฏฐิบาปในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ไม่ปรารถนาจะสละทิฏฐิบาป เอาละ พวกเราจะลงอุกเขปนียกรรมฐานไม่สละทิฏฐิบาปแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ลงอุกเขปนียกรรมฐานไม่สละทิฏฐิบาปแก่ภิกษุรูปนั้น .... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม .... เป็นวรรคโดยธรรม .... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม .... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม .... สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม และพวกที่กล่าวนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที. ๕ วาระนี้ท่านย่อไว้.

ขอระงับตัชชนียกรรม

[๒๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรม แล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอระงับตัชชนียกรรมในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรม แล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะระงับตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ระงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องการทำใหม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที.

[๒๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรม แล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอระงับตัชชนียกรรมในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะระงับตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม ระงับตัชช-นียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที.

[๒๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรม แล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอระงับตัชชนียกรรมในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรม แล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะระงับตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยธรรม ระงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้นสองพวกนี้เป็นธรรมวาที.

[๒๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรม แล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอระงับตัชชนียกรรมในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรม แล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับตัชชนียกรรม เอาละ

พวกเราจะระงับตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยเทียมธรรม ระงับตัชชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที.

[๒๓๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอระงับตัชชนียกรรมในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรม แล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับตัชชนียกรรม เอาละ พวกเราจะระงับตัชชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม ระงับตัชชนีย-กรรมแก่ภิกษุรูปนั้น สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที.

ขอระงับนิยสกรรม

[๒๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงนิยสกรรม แล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอระงับนิยสกรรมในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงนิยสกรรม แล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับนิยสกรรม เอาละ พวกเราจะระงับ

นิยสกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ระงับนิยสกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น .... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม .... เป็นวรรคโดยธรรม .... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม .... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม .... สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที. ๕ วาระนี้ท่านย่อไว้.

ขอระงับปัพพาชนียกรรม

[๒๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงปัพพาชนียกรรม แล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวไป จึงขอระงับปัพพาชนียกรรม ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายว่าได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงปัพพาชนียกรรม แล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับปัพพาชนียกรรม เอาละ พวกเราจะระงับปัพพาชนียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ระงับปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น .... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม เป็นวรรคโดยธรรม .... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม .... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม .... สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที. ๕ วาระนี้ท่านย่อไว้.

ขอระงับปฏิสารณียกรรม

[๒๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงปฏิสารณียกรรมแล้ว ประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอระงับปฏิสารณียกรรม ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงปฏิสารณีย-กรรม แล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับปฏิสารณียกรรม เอาละ พวกเราจะระงับปฏิสารณียกรรมแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ระงับปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น .... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม .... เป็นวรรคโดยธรรม .... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม .... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม .... สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที. ๕ วาระนี้ท่านย่อไว้.

ขอระงับอุกเขปนียกรรม

[๒๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมฐานไม่เห็นอาบัติ แล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอระงับอุกเขปนียกรรมฐานไม่เห็นอาบัติ ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมฐานไม่เห็นอาบัติ แล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับอุกเขปนียกรรมฐานไม่เห็นอาบัติ เอาละ พวกเราจะระงับอุกเขปนียกรรมฐานไม่เห็นอาบัติแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ระงับอุกเขป-นียกรรมฐานไม่เห็นอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น .... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม .... เป็นวรรคโดยธรรม .... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม .... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม .... สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้น

กล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที. ๕ วาระนี้ท่านย่อไว้.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนิยกรรมฐานไม่ทำคืนอาบัติ แล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอระงับอุกเขปนียกรรมฐานไม่ทำคืนอาบัติ ในเรื่องนี้ ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมฐานไม่ทำคืนอาบัติ แล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับอุกเขปนียกรรมฐานไม่ทำคืนอาบัติ เอาละ พวกเราจะระงับอุกเขปนียกรรมฐานไม่ทำคืนอาบัติแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ระงับอุกเขปนียกรรมฐานไม่ทำคืนอาบัติแก่ภิกษุรูปนั้น .... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม .... เป็นวรรคโดยธรรม .... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม .... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม .... สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที. ๕ วาระนี้ท่านย่อไว้.

[๒๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมฐานไม่สละทิฏฐิบาป แล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ จึงขอระงับอุกเขปนียกรรมฐานไม่สละทิฏฐิบาป ในเรื่องนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายได้ปรึกษาตกลงกันอย่างนี้ว่า

อาวุโสทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้แล ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมฐานไม่สละทิฏฐิบาป แล้วประพฤติโดยชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ บัดนี้ ขอระงับอุกเขปนียกรรมฐานไม่สละทิฏฐิบาปเอาละ พวกเราจะระงับอุกเขปนียกรรมฐานไม่สละทิฏฐิบาปแก่เธอ ดังนี้ แล้วได้เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ระงับอุกเขปนียกรรมฐานไม่สละทิฏฐิบาปแก่ภิกษุรูปนั้น .... พร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม .... เป็นวรรคโดยธรรม .... เป็นวรรคโดยเทียมธรรม .... พร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม .... สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยไม่เป็นธรรม กรรมเป็นวรรคโดยธรรม กรรมเป็นวรรคโดยเทียมธรรม กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น พวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมพร้อมเพรียงกันโดยเทียมธรรม และพวกที่กล่าวอย่างนี้ว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ บรรดาภิกษุในที่ประชุมนั้น สองพวกนี้เป็นธรรมวาที. ๕ วาระนี้ท่านย่อไว้.

จัมเปยยขันธกะ ที่ ๙ จบ.

ในขันธกะนี้มี ๓๘ เรื่อง.

หัวข้อประจำขันธกะ

[๒๓๗] ๑. พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระนครจัมปา ภิกษุผู้อยู่ในวาสภคามได้ทำความขวนขวายในสิ่งจำปรารถนาแก่พวกพระอาคันตุกะ ครั้นทราบว่าพวกท่านชำนาญในสถานที่โคจรดีแล้วจึงเลิกทำความขวนขวายในกาลนั้น แต่ต้องถูกพวกพระอาคันตุกะยกเสียเพราะเหตุที่ไม่ทำ จึงได้ไปเฝ้าพระชินเจ้า ๒. ภิกษุทั้งหลายในนครจัมปาทำกรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม พร้อมเพรียงโดยไม่เป็นธรรม เป็นวรรคโดยธรรม เป็นวรรคโดยเทียมธรรม พร้อมเพรียงโดยเทียมธรรม ภิกษุรูปเดียวยกภิกษุรูปเดียว ภิกษุรูปเดียวยกภิกษุสองรูป หลายรูปที่เป็นสงฆ์ก็มี ภิกษุสองรูป ภิกษุหลายรูปยกกันก็มี และสงฆ์ต่อสงฆ์ยกกันก็มี ๓. พระสัพพัญญูผู้ประเสริฐทรงทราบแล้วตรัสห้ามว่าไม่เป็นธรรม ๔. กรรมใดวิบัติโดยญัตติ อนุสาวนาสมบูรณ์ วิบัติโดยอนุสาวนาสมบูรณ์ด้วยญัตติ วิบัติทั้งสองอย่าง ทำกรรมแผกจากธรรม แผกจากวินัย แผกจากสัตถุศาสน์ กรรมที่ถูกคัดค้าน กำเริบ ไม่ควรแก่ฐานะ ๕. กรรมเป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม พร้อมเพรียงโดยไม่เป็นธรรม เป็นวรรคโดยเทียมธรรม พร้อมเพรียงโดยเทียมธรรม พระตถาคตทรงอนุญาตกรรมพร้อมเพรียงโดยธรรมเท่านั้น ๖. สงฆ์มี ๕ ประเภท คือสงฆ์จตุรวรรค สงฆ์ปัญจวรรค สงฆ์ทสวรรค สงฆ์วีสติวรรค และสงฆ์อติเรกวีสติวรรค ๗. ยกอุปสมบทกรรม ปวารณากรรม กับอัพภานกรรม นอกนั้นสงฆ์จตุรวรรค ทำได้ ๘. ยกกรรม ๒ อย่าง คือ อุปสมบทในมัชฌิมประเทศและอัพภานกรรม นอกนั้นสงฆ์ปัญจวรรคทำได้ทั้งสิ้น ๙. ยกอัพภานกรรมอย่างเดียว นอกนั้นสงฆ์ทสวรรคทำได้ ๑๐. กรรมทุกอย่าง สงฆ์วีสติวรรคทำได้ทั้งสิ้น ๑๑. ภิกษุณีสิกขมานา สามเณร สามเณรี ภิกษุผู้บอกลาสิกขา ภิกษุผู้ต้องอันติมวัตถุ ภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกฐานไม่เห็นอาบัติ ฐานไม่ทำคืนอาบัติ ฐานไม่สละทิฏฐิอันเป็นบาป บัณเฑาะก์ คนลักเพศ ภิกษุเข้ารีดเดียรถีย์ สัตว์ดิรัจฉาน คนฆ่ามารดา คนฆ่าบิดา คนฆ่าพระอรหันต์ คนประทุษร้ายภิกษุณี คนทำลายสงฆ์ คนทำร้ายพระศาสดาจนถึงห้อพระโลหิต อุภโตพยัญชนก ภิกษุนานาสังวาสภิกษุอยู่ต่างสีมากัน ภิกษุอยู่ในเวหาสด้วยฤทธิ์ สงฆ์ทำกรรมแก่ผู้ใด มีผู้นั้นเป็นที่ครบจำนวนสงฆ์ รวม ๒๔ จำพวก พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงห้าม เพราะพวกนั้นเป็นคณะปูรกะไม่ได้ ๑๒. สงฆ์มีปาริวาสิกภิกษุเป็นที่ ๔ ให้ปริวาสชักเข้าหาอาบัติเดิม ให้มานัต หรือพึงอัพภาน เป็นกรรมใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ มีมูลายปฏิกัสสนารหภิกษุเป็นที่ ๔ มีมานัตตารหภิกษุเป็นที่ ๔ มีมานัตตจาริกภิกษุเป็นที่ ๔

มีอัพภานารหภิกษุเป็นที่ ๔ รวม ๔ จำพวก พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกาศว่าทำสังฆกรรมใช้ไม่ได้ ๑๓. ภิกษุณีสิกขมานา สามเณร สามเณรี ภิกษุผู้บอกลาสิกขา ภิกษุผู้ต้องอันติมวัตถุ วิกลจริต ภิกษุมีจิตฟุ้งซ่าน ภิกษุกระสับกระส่ายเพราะเวทนา ภิกษุถูกยกเพราะไม่เห็นอาบัติ เพราะไม่ทำคืนอาบัติ เพราะไม่สละทิฏฐิอันเป็นบาป บัณเฑาะก์ คนลักเพศ ภิกษุเข้ารีดเดียรถีย์ สัตว์ดิรัจฉาน คนฆ่ามารดา คนฆ่าบิดา คนฆ่าพระอรหันต์ คนประทุษร้ายภิกษุณี ภิกษุผู้ทำสังฆเภท คนทำโลหิตุปบาท อุภโตพยัญชนก ภิกษุนานาสังวาส ภิกษุผู้อยู่ต่างสีมากัน ภิกษุอยู่ในเวหาสด้วยฤทธิ์ และภิกษุที่ถูกสงฆ์ลงกรรม รวม ๒๗ จำพวกนี้ค้านไม่ขึ้น ๑๔. ภิกษุผู้เป็นปกตัตตะค้านขึ้น ๑๕. ภิกษุผู้บริสุทธิ์ ถ้าสงฆ์ไล่ออก เป็นอันไล่ออกไม่ดี ๑๖. ภิกษุพาล ถ้าสงฆ์ไล่ออก เป็นอันไล่ออกดี ๑๗. บัณเฑาะก์ คนลักเพศ ภิกษุเข้ารีดเดียรถีย์ สัตว์ดิรัจฉาน คนฆ่ามารดา คนฆ่าบิดา คนฆ่าพระอรหันต์ คนประทุษร้ายภิกษุณี ภิกษุทำสังฆเภท คนทำโลหิตุปบาท อุภโตพยัญชนก รวม ๑๑ จำพวกนี้รับเข้าหมู่ไม่ควร ๑๘. คนมือด้วน คนเท้าด้วน คนทั้งมือและเท้าด้วนทั้งสอง คนหูขาด คนจมูกแหว่ง คนหูขาดและจมูกแหว่งทั้งสอง คนนิ้วมือนิ้วเท้าขาด คนมีง่ามมือง่ามเท้าขาด คนเอ็นขาด คนมือเป็นแผ่น คนค่อม คนเตี้ย คนคอพอก คนมีเครื่องหมายติดตัว คนมีรอยเฆี่ยนด้วยหวาย คนถูกหมายประกาศจับตัว คนเท้าปุก คนมีโรคเรื้อรัง คนแปลกเพื่อน คนตาบอดข้างเดียว คนง่อย คนกระจอก คนเป็นโรคอัมพาต คนมีอิริยาบถขาด คนชราทุพพลภาพ คนตาบอด ๒ ข้าง คนใบ้ คนหูหนวก คนทั้งบอดและใบ้ คนทั้งบอดและหนวก คนทั้งใบ้และหนวก คนทั้งบอดใบ้และหนวก เหล่านี้รวม ๓๒ จำพวก พอดี รับคนเหล่านั้นเข้าหมู่ได้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกาศไว้แล้ว ๑๙. กรรม ๗ อย่าง คือ การยกภิกษุผู้ไม่เห็นอาบัติ ๑ ไม่ทำคืนอาบัติ ๑ ไม่สละทิฏฐิอันเป็นบาป ๑ ไม่เห็น ไม่ทำคืนอาบัติ ๑ ไม่เห็นอาบัติ ไม่สละทิฏฐิอันเป็นบาป ๑ ไม่ทำคืนอาบัติ ไม่สละทิฏฐิอันเป็นบาป ๑ ไม่เห็น ไม่ทำคืน ไม่สละทิฏฐิอันเป็นบาป ๑ เป็นกรรม ไม่เป็นธรรม ๒๐. กรรม ๗ อย่างนั้น แม้ที่อนุวัตรตามภิกษุผู้ต้องอาบัติ ก็เป็นกรรมไม่เป็นธรรม ๒๑. กรรมอีก ๗ อย่าง ที่อนุวัตรตามภิกษุผู้ต้องอาบัติ เป็นกรรมที่ชอบธรรม ๒๒. กรรมที่ควรทำต่อหน้ากลับทำลับหลัง ๑ กรรมที่ควรทำด้วยซักถาม กลับทำโดยไม่ซักถาม ๑ กรรมที่ควรทำตามปฏิญาณ กลับทำโดยไม่ปฏิญาณ ๑ ให้อมูฬหวินัยแก่ภิกษุผู้ควรสติวินัย ๑ ทำตัสสปาปิยสิกากรรมแก่ภิกษุผู้ควรอมูฬหวินัย ๑ ลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัสสปาปิยสิกกากรรม ๑ ลงนิยสกรรมแก่ภิกษุผู้ควรตัชชนียกรรม ๑

ลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรนิยสกรรม ๑ ลงปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปัพพาชนียกรรม ๑ ลงอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ควรปฏิสารณียกรรม ๑ ให้ปริวาสแก่ภิกษุผู้ควรอุกเขปนียกรรม ๑ ชักภิกษุผู้ควรปริวาสเข้าหาอาบัติเดิม ๑ ให้มานัตแก่ภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม ๑ อัพภานภิกษุผู้ควรมานัต ๑ ให้ภิกษุควรอัพภานให้อุปสมบทกุลบุตร ๑ ทำกรรมอย่างอื่นแก่ภิกษุอื่น ๑ รวม ๑๖ อย่างนี้ เป็นกรรมใช้ไม่ได้ ๒๓. ทำกรรมนั้นๆ แก่ภิกษุนั้นๆ รวม ๑๖ อย่างนี้ เป็นกรรมใช้ได้ ๒๔. ภิกษุอื่นเสียรวม ๑๖ อย่างนี้ เป็นกรรมใช้ไม่ได้ ๒๕. ทำกรรมมีมูลอย่างละ ๒ แก่ภิกษุนั้น รวม ๑๖ อย่างแม้เหล่านั้นเป็นกรรมใช้ได้ ๒๖. จักรมีมูลอย่างละหนึ่ง พระชินเจ้าตรัสว่า ใช้ไม่ได้ ๒๗. ภิกษุก่อความบาดหมาง สงฆ์เป็นวรรคโดยไม่เป็นธรรม ได้ลงตัชชนีย-กรรม ๒๘. ภิกษุนั้นไปอาวาสอื่นภิกษุทั้งหลายในอาวาสนั้น ได้พร้อมเพรียงโดยไม่เป็นธรรม ลงตัชชนียกรรมแก่เธอ ๒๙. ภิกษุทั้งหลายในอาวาสอื่นเป็นวรรคโดยธรรม เป็นวรรคโดยเทียมธรรมก็มี พร้อมเพรียงโดยเทียมธรรมก็มี ได้ลงตัชชนียกรรมแก่ภิกษุนั้น ๓๐ บาท เหล่านั้น คือ พร้อมเพรียงโดยไม่เป็นธรรม เป็นวรรคโดยธรรม เป็นวรรคโดยเทียมธรรม และพร้อมเพรียงโดยเทียมธรรม ปราชญ์ผู้มีปัญญาพึงผูกให้เป็นจักรทำให้มีมูลอย่างละหนึ่ง ๓๑. สงฆ์ลงนิยส-กรรมแก่ภิกษุผู้พาล ไม่ฉลาด ๓๒. สงฆ์ลงปัพพาชนียกรรมแก่ภิกษุผู้ประทุษร้ายตระกูล ๓๓. สงฆ์ลงปฏิสารณียกรรมแก่ภิกษุผู้ด่าคฤหัสถ์ ๓๔. พระผู้มีพระภาคผู้นำหมู่ทรงภาษิตอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุผู้ไม่เห็นอาบัติ ไม่ทำคืนอาบัติ และไม่สละทิฏฐิอันเป็นบาป ๓๕. ภิกษุผู้มีปัญญาพึงทำตัชชนียกรรมให้ถูกต้องตามระเบียบวินัย ภิกษุประพฤติเรียบร้อยอนุวัตรตามระเบียบวินัยเหล่านั้นแหละ ขอระงับกรรมเหล่านั้น โดยนัยแห่งกรรมในหนหลัง ๓๖. ในกรรมนั้นๆ แล สงฆ์ผู้อยู่ในที่ประชุมนั้นกล่าวคัดค้านว่า กรรมไม่เป็นอันทำ กรรมเป็นอันทำไม่ชอบ กรรมต้องทำใหม่ และเมื่อกรรมระงับ ภิกษุเหล่านั้นเป็นธรรมวาที พระมหามุนีทรงเห็นภิกษุพวกเข้ากรรม ได้รับความลำบากโดยกรรมวิบัติ จึงทรงชี้วิธีระงับไว้ ดุจนายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญได้ชี้บอกตัวยาไว้ ฉะนั้น.

หัวข้อประจำขันธกะ จบ.

โกสัมพีขันธกะ

เรื่องภิกษุรูปหนึ่ง

[๒๓๘] โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า ประทับอยู่ ณ โฆสิตาราม เขตพระนครโกสัมพี ครั้งนั้น ยังมีภิกษุรูปหนึ่งต้องอาบัติแล้ว มีความเห็นในอาบัตินั้นว่าเป็นอาบัติ แต่ภิกษุเหล่าอื่นมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าไม่เป็นอาบัติ สมัยต่อมา ภิกษุรูปนั้นกลับมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าไม่เป็นอาบัติ แต่ภิกษุเหล่าอื่นมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าเป็นอาบัติ จึงภิกษุเหล่านั้นได้ถามภิกษุนั้นว่า อาวุโส ท่านต้องอาบัติ ท่านเห็นอาบัตินั้นหรือไม่? ภิกษุรูปนั้นตอบว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่จะพึงเห็น ภายหลังภิกษุเหล่านั้นหาสมัครพรรคพวกได้ จึงยกภิกษุรูปนั้นเสีย เพราะไม่เห็นอาบัติ.

แท้จริง ภิกษุรูปนั้นเป็นผู้คงแก่เรียน ช่ำชองคัมภีร์ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา เป็นบัณฑิต ฉลาด มีปัญญา มีความละอาย รังเกียจ ผู้ใคร่ต่อสิกขา จึงภิกษุรูปนั้นเข้าไปหาบรรดาภิกษุที่เป็นเพื่อนเคยเห็น เคยคบกันมา แล้วได้กล่าวคำนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย นั่นไม่เป็นอาบัติ นั่นเป็นอาบัติหามิได้ ผมไม่ต้องอาบัติ ผมต้องอาบัติหามิได้ ผมไม่ต้องถูกยก ผมต้องถูกยกหามิได้ ผมถูกยกด้วยกรรมไม่เป็นธรรม กำเริบ ไม่ควรแก่ฐานะ ขอท่านทั้งหลายจงกรุณาเป็นฝักฝ่ายของผมโดยธรรม โดยวินัยด้วยเถิด ภิกษุรูปนั้นได้ภิกษุที่เป็นเพื่อนเคยเห็น เคยคบกันมา เป็นฝักฝ่ายแล้ว ได้ส่งทูตไปในสำนักภิกษุชาวชนบทที่เป็นเพื่อนเคยเห็น เคยคบกันมาว่า อาวุโสทั้งหลาย นั่นไม่เป็นอาบัติ นั่นเป็นอาบัติหามิได้ ผมไม่ต้องอาบัติ ผมต้องอาบัติหามิได้ ผมไม่ต้องถูกยก ผมเป็นผู้ถูกยกหามิได้ ผมถูกยกด้วยกรรมไม่เป็นธรรม กำเริบ ไม่ควรแก่ฐานะ ขอท่านทั้งหลายจงกรุณาเป็นฝักฝ่ายของผมโดยธรรม โดยวินัยด้วยเถิด ดังนี้ ได้พวกภิกษุชาวชนบทที่เป็นเพื่อนเคยเห็น เคยคบกันมา เป็นฝักฝ่าย.

ครั้งนั้น พวกภิกษุที่สนับสนุนผู้ถูกยกเหล่านั้น ได้เข้าไปหาภิกษุพวกที่ยก แล้วได้กล่าวคำนี้แก่ภิกษุพวกที่ยกว่า อาวุโสทั้งหลาย นั่นไม่เป็นอาบัติ นั่นเป็นอาบัติหามิได้ ภิกษุนั้นไม่ต้องอาบัติ ภิกษุนั้นต้องอาบัติหามิได้ ภิกษุนั้นไม่ต้องถูกยก ภิกษุนั้นเป็นผู้ถูกยกหามิได้ ภิกษุนั้นถูกยก ด้วยกรรมไม่เป็นธรรม กำเริบ ไม่ควรแก่ฐานะ.

เมื่อภิกษุพวกสนับสนุนผู้ถูกยกกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุพวกยก ได้กล่าวคำนี้แก่ภิกษุพวกสนับสนุนผู้ถูกยกว่า อาวุโสทั้งหลาย นั่นเป็นอาบัติ นั่นไม่เป็นอาบัติหามิได้ ภิกษุนั้นต้องอาบัติ ไม่ต้องอาบัติหามิได้ ภิกษุนั้นต้องถูกยกแล้ว ไม่ต้องถูกยกหามิได้ ภิกษุนั้นถูกยกแล้วด้วยกรรมเป็นธรรม ไม่กำเริบ ควรแก่ฐานะ ขอท่านทั้งหลายอย่าสนับสนุน อย่าตามห้อมล้อมภิกษุผู้ถูกยกนั้นเลย.

ภิกษุพวกสนับสนุนผู้ถูกยกเหล่านั้น อันภิกษุพวกยกว่ากล่าวอยู่แม้อย่างนี้แล ก็ยังสนับสนุน ยังตามห้อมล้อมภิกษุผู้ถูกยกนั้นอย่างเดิมนั่นแหละ.

ภิกษุรูปหนึ่งเข้าเฝ้ากราบทูลให้ทรงทราบ

[๒๓๙] ครั้นต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปในพุทธสำนัก ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ภิกษุรูปนั้นนั่งเฝ้าเรียบร้อยแล้ว ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุรูปหนึ่งในวัดโฆสิตารามนี้ต้องอาบัติ ท่านมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าเป็นอาบัติ แต่ภิกษุเหล่าอื่นมีความเห็นในอาบัตินั้นว่า ไม่เป็นอาบัติ ครั้นต่อมา ท่านกลับมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าไม่เป็นอาบัติ แต่ภิกษุเหล่าอื่นมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าเป็นอาบัติ จึงภิกษุเหล่านั้นได้กล่าวคำนี้แก่ท่านว่า อาวุโส ท่านต้องอาบัติ ท่านต้องอาบัตินั้นหรือไม่ ท่านตอบว่า อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่มีอาบัติที่จะพึงเห็น ภายหลังภิกษุเหล่านั้นหาสมัครพรรคพวกได้แล้ว จึงยกท่านเสีย เพราะไม่เห็นอาบัติ แท้จริง ท่านรูปนั้นเป็นผู้คงแก่เรียน ช่ำชองคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา เป็นบัณฑิต ฉลาด มีปัญญา มีความละอาย รังเกียจ ผู้ใคร่ต่อสิกขา จึงเข้าไปหาบรรดาภิกษุที่เป็นเพื่อนเคยเห็น เคยคบกันมา แล้วได้กล่าวคำนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย นั่นไม่เป็นอาบัติ นั่นเป็นอาบัติหามิได้ ผมไม่ต้องอาบัติ ผมต้องอาบัติหามิได้ ผมไม่ต้องถูกยก ผมต้องถูกยกหามิได้ ผมถูกยกด้วยกรรมไม่เป็นธรรม กำเริบ ไม่ควรแก่ฐานะ ขอท่านทั้งหลาย

จงกรุณาเป็นฝักฝ่ายของผมโดยธรรม โดยวินัยด้วยเถิด แล้วได้พวกภิกษุที่เป็นเพื่อนเคยเห็น เคยคบกันมา เป็นฝักฝ่าย และส่งทูตไปในสำนักภิกษุชาวชนบท ที่เป็นเพื่อนเคยเห็น เคยคบกันมาว่า อาวุโสทั้งหลาย นั่นไม่เป็นอาบัติ นั่นเป็นอาบัติหามิได้ ผมไม่ต้องอาบัติ ผมต้องอาบัติหามิได้ ผมไม่ต้องถูกยก ผมต้องถูกยกหามิได้ ผมถูกยกด้วยกรรมไม่เป็นธรรม กำเริบ ไม่ควรแก่ฐานะ ขอท่านทั้งหลายจงกรุณาเป็นฝักฝ่ายของผมโดยธรรม โดยวินัยด้วยเถิด แล้วได้ภิกษุพวกชาวชนบทที่เป็นเพื่อนเคยเห็น เคยคบกันมา เป็นฝักฝ่าย.

ครั้งนั้น ภิกษุพวกสนับสนุนผู้ถูกยก เข้าไปหาภิกษุพวกยกแล้ว ได้กล่าวคำนี้แก่ภิกษุพวกยกว่า อาวุโสทั้งหลาย นั่นไม่เป็นอาบัติ นั่นเป็นอาบัติหามิได้ ภิกษุรูปนั้นไม่ต้องอาบัติ ภิกษุรูปนั้นต้องอาบัติหามิได้ ภิกษุรูปนั้นไม่ต้องถูกยก ภิกษุรูปนั้นต้องถูกยกหามิได้ ภิกษุรูปนั้นถูกยกด้วยกรรมไม่เป็นธรรม กำเริบ ไม่ควรแก่ฐานะ

เมื่อภิกษุพวกสนับสนุนผู้ถูกยกกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุพวกยกได้กล่าวคำนี้แก่ภิกษุพวกสนับสนุนผู้ถูกยกว่า อาวุโสทั้งหลาย นั่นเป็นอาบัติ นั่นไม่เป็นอาบัติหามิได้ ภิกษุนั้นต้องอาบัติ ไม่ต้องอาบัติหามิได้ ภิกษุนั้นต้องถูกยก ไม่ต้องถูกยกหามิได้ ภิกษุนั้นถูกยกด้วยกรรมเป็นธรรม ไม่กำเริบ ควรแก่ฐานะ ขอท่านทั้งหลายอย่าสนับสนุน อย่าตามห้อมล้อมภิกษุผู้ถูกยกนั้นเลย.

เมื่อภิกษุพวกสนับสนุนผู้ถูกยกเหล่านั้น อันภิกษุพวกยกว่ากล่าวอยู่แม้อย่างนี้ ก็ยังสนับสนุน ยังตามห้อมล้อมภิกษุผู้ถูกยกนั้นอย่างเดิมนั่นแหละ พระพุทธเจ้าข้า.

ทรงประทานโอวาท

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า ภิกษุสงฆ์แตกกันแล้ว ภิกษุสงฆ์แตกกันแล้ว จึงทรงลุกจากที่ประทับ เสด็จเข้าไปทางภิกษุพวกยก ครั้นถึงแล้วประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์ที่เขาจัดถวาย ครั้นพระองค์ประทับนั่งแล้ว ได้ตรัสประทานพระพุทโธวาทแก่ภิกษุพวกยกว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธออย่าสำคัญภิกษุอันตนพึงยกเพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง ด้วยนึกว่า พวกเราเฉลียวฉลาด.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ต้องอาบัติแล้วมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าไม่เป็นอาบัติ แต่ภิกษุเหล่าอื่นมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าเป็นอาบัติ ถ้าพวกเธอรู้จักภิกษุรูปนั้นอย่างนี้ว่า

ท่านผู้นี้แลเป็นพหูสูต .... ผู้ใคร่ต่อสิกขา ถ้าพวกเราจักยกภิกษุรูปนี้ เพราะไม่เห็นอาบัติ จักทำอุโบสถร่วมกับภิกษุรูปนี้ไม่ได้ จักต้องทำอุโบสถแยกจากภิกษุรูปนี้ ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความวิวาท ความแตกแยกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ การกำหนดแห่งสงฆ์ การกระทำต่างแห่งสงฆ์ ซึ่งมีข้อนั้นเป็นเหตุ จักมีแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายผู้เกรงแต่ความแตกนั้น ไม่พึงยกภิกษุนั้น เพราะไม่เห็นอาบัติ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ต้องอาบัติแล้วมีความเห็นในอาบัตินั้นว่า ไม่เป็นอาบัติ แต่ภิกษุเหล่าอื่นมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าเป็นอาบัติ ถ้าพวกเธอรู้จักภิกษุรูปนั้น อย่างนี้ว่า ท่านผู้นี้แลเป็นพหูสูต .... ผู้ใคร่ต่อสิกขา ถ้าพวกเราจักยกภิกษุรูปนี้เพราะไม่เห็นอาบัติ จักปวารณาร่วมกับภิกษุรูปนี้ไม่ได้ จักต้องปวารณาแยกจากภิกษุรูปนี้ จักทำสังฆกรรมร่วมกับภิกษุรูปนี้ไม่ได้ จักต้องทำสังฆกรรมแยกภิกษุรูปนี้ จักนั่งบนอาสนะร่วมกับภิกษุรูปนี้ไม่ได้ จักต้องนั่งบนอาสนะแยกจากภิกษุรูปนี้ จักนั่งในสถานที่ดื่มยาคูร่วมกับภิกษุรูปนี้ไม่ได้ จักต้องนั่งในสถานที่ดื่มยาคูแยกจากภิกษุรูปนี้ จักนั่งในโรงภัตรร่วมกับภิกษุรูปนี้ไม่ได้ จักต้องนั่งในโรงภัตรแยกจากภิกษุรูปนี้ จักอยู่ในที่มุงที่บังอันเดียวกันร่วมกับภิกษุรูปนี้ไม่ได้ จักต้องอยู่ในที่มุงที่บังอันเดียวกันแยกจากภิกษุรูปนี้ จักทำอภิวาทต้อนรับ อัญชลีกรรม สามีจิกรรม ตามลำดับผู้แก่พรรษาร่วมกับภิกษุรูปนี้ไม่ได้ จักต้องทำอภิวาท ต้อนรับ อัญชลีกรรม สามีจิกรรม ตามลำดับผู้แก่พรรษาแยกจากภิกษุรูปนี้ ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความวิวาท ความแตกแยกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ การกำหนดแห่งสงฆ์ การกระทำต่างแห่งสงฆ์ ซึ่งมีข้อนั้นเป็นเหตุ จักมีแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลาย ผู้เกรงแต่ความแตกกัน ไม่พึงยกภิกษุรูปนั้น เพราะไม่เห็นอาบัติ.

ครั้นพระผู้มีพระภาคตรัสข้อความนั้นแก่ภิกษุพวกยกแล้ว ทรงลุกจากที่ประทับเสด็จพระพุทธดำเนินเข้าไปทางภิกษุพวกที่สนับสนุนผู้ถูกยก แล้วประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์ที่เขาจัดถวาย ครั้นพระองค์ประทับนั่งแล้ว ได้ตรัสประทานพระพุทโธวาทแก่ภิกษุพวกที่สนับสนุนผู้ถูกยกว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอต้องอาบัติแล้ว อย่าสำคัญอาบัติว่าไม่ต้องทำคืน ด้วยเข้าใจว่า พวกเราไม่ต้องอาบัติ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ต้องอาบัติแล้ว มีความเห็นในอาบัตินั้นว่าไม่เป็นอาบัติ แต่ภิกษุเหล่าอื่นมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าเป็นอาบัติ ถ้าเธอรู้จักภิกษุเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ท่านเหล่านี้แลเป็นพหูสูต .... ผู้ใคร่ต่อสิกขา คงจะไม่ถึงฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยาคติ เพราะเหตุแห่งเรา หรือเพราะเหตุแห่งภิกษุเหล่าอื่น ถ้าภิกษุเหล่านี้จักยกเรา เพราะไม่เห็นอาบัติ พวกเธอจักทำอุโบสถร่วมกับเราไม่ได้ จักต้องทำอุโบสถแยกจากเรา ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความวิวาท ความแตกแยกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ ความกำหนดแห่งสงฆ์ การกระทำต่างแห่งสงฆ์ ซึ่งมีข้อนั้นเป็นเหตุ จักมีแก่สงฆ์ ภิกษุผู้เกรงแต่ความแตกกัน พึงยอมแสดงอาบัตินั้นเสีย แม้ด้วยความเชื่อผู้อื่น.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ต้องอาบัติแล้ว มีความเห็นในอาบัตินั้นว่าไม่เป็นอาบัติ แต่ภิกษุเหล่าอื่นมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าเป็นอาบัติ ถ้าเธอรู้จักภิกษุเหล่านั้นอย่างนี้ว่า ท่านเหล่านี้แลเป็นพหูสูต .... ผู้ใคร่ต่อสิกขา คงจะไม่ถึงฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยาคติ เพราะเหตุแห่งเรา หรือเพราะเหตุแห่งภิกษุอื่น ถ้าภิกษุเหล่านี้ จักยกเราเพราะไม่เห็นอาบัติ จักปวารณาร่วมกับเราไม่ได้ จักต้องปวารณาแยกจากเรา จักทำสังฆกรรมร่วมกับเราไม่ได้ จักต้องทำสังฆกรรมแยกจากเรา จักนั่งเหนืออาสนะร่วมกับเราไม่ได้ จักต้องนั่งเหนืออาสนะแยกจากเรา จักนั่งในสถานที่ดื่มยาคูร่วมกับเราไม่ได้ จักต้องนั่งในสถานที่ดื่มยาคูแยกจากเรา จักนั่งในโรงภัตรร่วมกับเราไม่ได้ จักต้องนั่งในโรงภัตรแยกจากเรา จักอยู่ในที่มุงที่บังอันเดียวร่วมกับเราไม่ได้ จักต้องอยู่ในที่มุงที่บังอันเดียวแยกจากเรา จักทำอภิวาท ต้อนรับ อัญชลีกรรม สามีจิกรรม ตามลำดับผู้แก่พรรษากับเราไม่ได้ จักต้องทำอภิวาท ต้อนรับ อัญชลีกรรม สามีจิกรรม ตามลำดับผู้แก่พรรษาเว้นจากเรา ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความวิวาท ความแตกแยกแห่งสงฆ์ ความกำหนดแห่งสงฆ์ การกระทำต่างแห่งสงฆ์ ซึ่งมีข้อนั้นเป็นเหตุ จักมีแก่สงฆ์ ภิกษุผู้เกรงแต่ความแตกกัน พึงยอมแสดงอาบัตินั้นเสีย แม้ด้วยความเชื่อผู้อื่น.

ครั้นพระผู้มีพระภาคตรัสข้อความนั้นแก่ภิกษุพวกที่สนับสนุนผู้ถูกยกแล้ว ทรงลุกจากที่ประทับเสด็จกลับ.

แยกกันทำอุโบสถในสีมาเป็นต้น

[๒๔๐] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุพวกที่สนับสนุนผู้ถูกยก ทำอุโบสถทำสังฆกรรม ภายในสีมานั้นเอง ส่วนภิกษุพวกยกไปทำอุโบสถ ทำสังฆกรรมนอกสีมา กาลต่อมา ภิกษุผู้ยกรูปหนึ่ง เข้าไปพุทธสำนัก ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค นั่ง ณ ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุพวกสนับสนุนผู้ถูกยกนั้น ทำอุโบสถทำสังฆกรรม ภายในสีมานั้นเอง ส่วนพวกข้าพระพุทธเจ้า เป็นภิกษุพวกยกต้องไปทำอุโบสถทำสังฆกรรมนอกสีมา พระพุทธเจ้าข้า.

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า ดูกรภิกษุ ถ้าภิกษุพวกที่สนับสนุนผู้ถูกยกนั้น จักทำอุโบสถทำสังฆกรรม ภายในสีมานั้นเอง ถูกตามญัตติและอนุสาวนาที่เราบัญญัติไว้ กรรมของพวกเธอนั้นเป็นธรรม ไม่กำเริบ ควรแก่ฐานะ ถ้าพวกเธอเป็นภิกษุพวกยกจักทำอุโบสถ ทำสังฆกรรมภายในสีมานั้นเอง ถูกตามญัตติและอนุสาวนา ที่เราบัญญัติไว้ แม้กรรมของพวกเธอนั้น ก็เป็นธรรม ไม่กำเริบ ควรแก่ฐานะ ข้อนั้นเป็นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุพวกนั้นมีสังวาสต่างจากพวกเธอ และพวกเธอก็มีสังวาสต่างจากภิกษุพวกนั้น.

นานาสังวาสภูมิ ๒ อย่าง

ดูกรภิกษุ ภูมิของภิกษุนานาสังวาสนี้มี ๒ อย่าง คือ ภิกษุทำตนเป็นนานาสังวาสด้วยตน ๑ สงฆ์พร้อมเพรียงกันยกภิกษุนั้น เพราะไม่เห็นอาบัติ เพราะไม่ทำคืนอาบัติ หรือเพราะไม่สละทิฏฐิบาป ๑ ดูกรภิกษุ ภูมิของภิกษุนานาสังวาส ๒ อย่างนี้แล.

สมานสังวาสภูมิ ๒ อย่าง

ดูกรภิกษุ ภูมิของภิกษุสมานสังวาสนี้มี ๒ อย่าง คือ ภิกษุทำตนให้เป็นสมานสังวาสด้วยตน ๑ สงฆ์พร้อมเพรียงกันรับภิกษุนั้นผู้ถูกยก เพราะไม่เห็นอาบัติ เพราะไม่ทำคืนอาบัติ หรือเพราะไม่สละทิฏฐิบาป เข้าหมู่ ๑ ดูกรภิกษุ ภูมิของภิกษุสมานสังวาส ๒ อย่างนี้แล.

เรื่องความบาดหมางกันเป็นต้น

[๒๔๑] ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายเกิดความบาดหมาง เกิดความทะเลาะ ถึงการวิวาทกัน ย่อมแสดงกายกรรม วจีกรรม อันไม่สมควรต่อกันและกัน ทำปรามาสกันด้วยมือ

ในโรงภัตร ในละแวกบ้าน คนทั้งหลายเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรทั้งหลาย จึงได้เกิดความบาดหมาง เกิดความทะเลาะ ถึงการวิวาท แสดงกายกรรม วจีกรรม อันไม่สมควรต่อกันและกัน ทำปรามาสกันด้วยมือ ในโรงภัตร ในละแวกบ้านเล่า ภิกษุทั้งหลายได้ยินคนพวกนั้นเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาอยู่ บรรดาที่เป็นผู้มักน้อย .... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนภิกษุทั้งหลาย จึงได้เกิดความบาดหมาง .... ทำปรามาสกันด้วยมือ ในโรงภัตร ในละแวกบ้านเล่า แล้วได้กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค.

ทรงสอบถาม

พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่าภิกษุทั้งหลายเกิดความบาดหมาง .... ทำปรามาสกันด้วยมือ ในโรงภัตร ในละแวกบ้าน จริงหรือ?

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า.

ทรงติเตียนแล้วทรงห้าม

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียน .... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อสงฆ์แตกกันแล้ว แต่ยังทำกิจอันเป็นธรรม เมื่อถ้อยคำไม่ชวนให้ชื่นชมต่อกันเป็นไปอยู่ พวกเธอพึงนั่งเหนืออาสนะ โดยนึกในใจว่า ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พวกเราจักไม่แสดงกายกรรม วจีกรรม อันไม่สมควรต่อกันและกัน จักไม่ทำปรามาสกันด้วยมือ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อสงฆ์แตกกันแล้วแต่ยังทำกิจที่เป็นธรรม เมื่อถ้อยคำอันชวนให้ชื่นชมต่อกันเป็นไปอยู่ พวกเธอพึงนั่งในแถวมีอาสนะอันหนึ่งคั่นในระหว่าง.

[๒๔๒] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายเกิดความบาดหมาง เกิดความทะเลาะถึงการวิวาทกัน ย่อมทิ่มแทงกันด้วยหอก คือ ปาก ในท่ามกลางสงฆ์อยู่ ภิกษุเหล่านั้นไม่อาจระงับอธิกรณ์นั้นได้

ครั้งนั้น มีภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปในพุทธสำนัก ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ภิกษุรูปนั้นยืนเฝ้าเรียบร้อยแล้ว ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุทั้งหลายในวัดโฆสิตารามนี้ เกิดความบาดหมาง เกิดความทะเลาะ ถึงการวิวาทกัน ย่อมทิ่มแทงกันด้วยหอกคือ ปาก ในท่ามกลางสงฆ์อยู่ ภิกษุเหล่านั้นไม่อาจระงับอธิกรณ์นั้นได้ ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงโปรดอาศัยความ

อนุเคราะห์เสด็จเข้าไปหาภิกษุเหล่านั้นด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนาด้วยอาการดุษณี ครั้นแล้วได้เสด็จเข้าไปหาภิกษุนั้น ประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์ที่เขาจัดถวาย ประทับนั่งแล้วได้ตรัสคำนี้แก่ภิกษุเหล่านั้นว่า อย่าเลย ภิกษุทั้งหลายพวกเธออย่าบาดหมาง อย่าทะเลาะ อย่าแก่งแย่ง อย่าวิวาทกันเลย เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุอธรรมวาทีรูปหนึ่งได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า ขอพระผู้มีพระภาคผู้เป็นเจ้าของแห่งธรรม จงทรงพระกรุณารอก่อน ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงมีความขวนขวายน้อย ประกอบสุขวิหารธรรมในปัจจุบันอยู่เถิด พวกข้าพระพุทธเจ้าจักปรากฏ ด้วยความบาดหมาง ด้วยความทะเลาะ ด้วยความแก่งแย่ง ด้วยการวิวาทนั้น พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสคำนี้แก่ภิกษุเหล่านั้นเป็นคำรบสองว่า อย่าเลยภิกษุทั้งหลายพวกเธออย่าบาดหมาง อย่าทะเลาะ อย่าแก่งแย่ง อย่าวิวาทกันเลย

ภิกษุอธรรมวาทีนั้น ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเป็นคำรบสองว่า ขอพระผู้มีพระภาคผู้เป็นเจ้าของแห่งธรรม จงทรงพระกรุณารอก่อน ขอพระผู้มีพระภาค จงทรงมีความขวนขวายน้อย ประกอบสุขวิหารธรรมในปัจจุบันอยู่เถิด พวกข้าพระองค์จักปรากฏ ด้วยความบาดหมาง ด้วยความทะเลาะ ด้วยความแก่งแย่ง ด้วยการวิวาทนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

[๒๔๓] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลาย ว่าดังนี้:-

เรื่องทีฆาวุกุมาร

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ในพระนครพาราณสี ได้มีพระเจ้ากาสีพระนามว่าพรหมทัต ทรงเป็นกษัตริย์มั่งคั่ง มีพระราชทรัพย์มาก มีพระราชสมบัติมาก มีรี้พลมาก มีพระราชพาหนะมาก มีพระราชอาณาจักรใหญ่ มีคลังศัสตราวุธยุทธภัณฑ์ และคลังธัญญาหารบริบูรณ์ ส่วนพระเจ้าโกศลพระนามทีฆีติ ทรงเป็นกษัตริย์ขัดสน มีพระราชทรัพย์น้อย มีพระราชสมบัติน้อย มีรี้พลน้อย มีพระราชพาหนะน้อย มีพระราชอาณาจักรเล็ก มีคลังศัสตราวุธ-ยุทธภัณฑ์และคลังธัญญาหารไม่สู้จะบริบูรณ์

ครั้งนั้น พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราช เสด็จกรีธาจาตุรงคเสนาไปโจมตีพระเจ้าทีฆีติ-โกศลราช พระเจ้าทีฆีติโกศลราชได้ทรงสดับข่าวว่า พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชเสด็จกรีธา-

จาตุรงคเสนามาโจมตีพระองค์ จึงทราบพระราชดำริว่า พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชทรงเป็นกษัตริย์มั่งคั่ง มีพระราชทรัพย์มาก มีพระราชสมบัติมาก มีรี้พลมาก มีพระราชพาหนะมาก มีพระราชอาณาจักรใหญ่ มีคลังศัสตราวุธยุทธภัณฑ์และคลังธัญญาหารบริบูรณ์ ส่วนเราเป็นกษัตริย์ขัดสน มีพระราชทรัพย์น้อย มีพระราชสมบัติน้อย มีรี้พลน้อย มีพระราชพาหนะน้อย มีพระราชอาณาจักรเล็ก มีคลังศัสตราวุธยุทธภัณฑ์และคลังธัญญาหารไม่สู้จะบริบูรณ์ เราไม่สามารถจะต่อยุทธกับพระเจ้าพรหมทัตกาสิกราช แม้แต่เพียงศึกเดียว ถ้ากระไร เราพึงรีบหนีออกจากพระนครไปเสียก่อนดีกว่า ครั้นแล้วทรงพาพระมเหสีเสด็จหนีออกจากพระนครไปเสียก่อน ฝ่ายพระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชทรงยึดรี้พลพาหนะ ชนบท คลังศัตราวุธยุทธภัณฑ์และคลังธัญญาหาร ของพระเจ้าทีฆีติโกศลราชไว้ได้แล้วเสด็จเข้าครอบครองแทน.

ครั้งนั้น พระเจ้าทีฆีติโกศลราช พร้อมกับพระมเหสีได้เสด็จหนีไปทางพระนครพาราณสี เสด็จบทจรโดยลำดับมรรคถึงพระนครพาราณสีแล้ว ข่าวว่าท้าวเธอพร้อมกับมเหสี ทรงปลอมแปลงพระองค์มิให้ใครรู้จัก ทรงนุ่งห่มเยี่ยงปริพาชก เสด็จอาศัยอยู่ในบ้านของช่างหม้อ ซึ่งตั้งอยู่ชายแดนแห่งหนึ่งเขตพระนครพาราณสีนั้น ครั้นต่อมาไม่นานเท่าไรนัก พระมเหสีของพระเจ้าทีฆีติโกศลทรงตั้งพระครรภ์ พระนางเธอนั้นทรงแพ้พระครรภ์เห็นปานนี้คือ เมื่อยามรุ่งอรุณทรงปรารถนาจะทอดพระเนตรจตุรงคเสนา ผู้ผูกสอดสรวมเกราะยืนอยู่ในสนามรบ และจะทรงเสวยน้ำล้างพระแสงขรรค์ จึงกราบทูลคำนี้แด่พระราชสามีในทันทีว่า ขอเดชะ หม่อมฉันมีครรภ์ได้แพ้ครรภ์เห็นปานนี้คือ เมื่อยามรุ่งอรุณ หม่อมฉันปรารถนาจะดูจตุรงคเสนา ผู้ผูกสอดสรวมเกราะยืนอยู่ในสนามรบ และจะดื่มน้ำล้างพระแสงขรรค์ พระพุทธเจ้าข้า

พระราชารับสั่งว่า แม่เทวี เราทั้งสองกำลังตกยาก จะได้จตุรงคเสนาผู้ผูกสอดสรวมเกราะยืนอยู่ในสนามรบ และน้ำล้างพระแสงขรรค์มาแต่ไหน

พระราชเทวีกราบทูลว่า ถ้าหม่อมฉันไม่ได้ คงตายแน่ พระพุทธเจ้าข้า.

ก็สมัยนั้น พราหมณ์ปุโรหิตของพระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชเป็นสหายของพระเจ้าทีฆีติ-โกศลราช จึงพระเจ้าทีฆีติโกศลราช เสด็จเข้าไปหาพราหมณ์ปุโรหิตของพระเจ้าพรหมทัตกาสิกราช ครั้นถึงแล้วได้ตรัสคำนี้แก่ท่านพราหมณ์ว่า เกลอเอ๋ย เพื่อนหญิงของเพื่อนมีครรภ์ นางแพ้ท้องมีอาการเห็นปานนี้คือ เมื่อยามรุ่งอรุณ นางปรารถนาจะดูจตุรงคเสนา ผู้ผูกสอดสรวมเกราะยืนอยู่ในสนามรบ และจะดื่มน้ำล้างพระแสงขรรค์

พราหมณ์ปุโรหิตกราบทูลว่า ขอเดชะ ถ้ากระนั้น หม่อมฉันจะขอเฝ้าพระเทวีก่อน

ลำดับนั้น พระมเหสีของพระเจ้าทีฆีติโกศลราช ได้เสด็จเข้าไปหาพราหมณ์ปุโรหิตของเจ้าพรหมทัตกาสิกราช พราหมณ์ปุโรหิตของพระเจ้าพรหมทัตกาสิกราช ได้แลเห็นพระมเหสีของพระเจ้าทีฆีติโกศลราช กำลังเสด็จมาแต่ไกลเทียว ครั้นแล้วลุกจากที่นั่งห่มผ้าเฉวียงบ่าประนมมือไปทางพระมเหสีของพระเจ้าทีฆีติโกศลราช แล้วเปล่งอุทานขึ้น ๓ ครั้งว่า ท่านผู้เจริญพระเจ้าโกศลประทับอยู่ในพระอุทรแน่แล้ว พระเจ้าโกศลประทับอยู่ในพระอุทรแน่แล้ว พระเจ้าโกศลประทับอยู่ในพระอุทรแน่แล้ว เพราะฉะนั้น พระเทวีอย่าได้เสียพระทัย เมื่อยามรุ่งอรุณจักได้ทอดพระเนตรจตุรงคเสนา ผู้ผูกสอดสรวมเกราะยืนอยู่ในสนามรบ และจักได้ทรงเสวยน้ำล้างพระแสงขรรค์เป็นแน่

จึงพราหมณ์ปุโรหิตของพระเจ้าพรหมทัตกาสิกราช เข้าไปในพระราชสำนัก ครั้งถึงแล้วได้กราบทูลพระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชว่า ขอเดชะ นิมิตทั้งหลายปรากฏตามกำหนดวิธีการ คือในเวลารุ่งอรุณพรุ่งนี้ จตุรงคเสนาจะผูกสอดสรวมเกราะยืนอยู่ในสนามรบ และเจ้าพนักงานจะเอาน้ำล้างพระแสงขรรค์ด้วย พระพุทธเจ้าข้า

ลำดับนั้น พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชจึงมีพระบรมราชโองการสั่งเจ้าพนักงานทั้งหลายว่าดูกรพนาย พราหมณ์ปุโรหิตสั่งการอย่างใด พวกเจ้าจงทำอย่างนั้น

พระมเหสีของพระเจ้าทีฆีติโกศลราชได้ทอดพระเนตรจตุรงคเสนา ผู้ผูกสอดสรวมเกราะยืนอยู่ในสนามรบ และได้เสวยน้ำล้างพระแสงขรรค์ในเวลารุ่งอรุณ สมความปรารถนา ครั้นต่อมาทรงอาศัยความแก่แห่งพระครรภ์นั้น ได้ประสูติพระราชโอรส พระชนกชนนีได้ขนานพระนามพระราชโอรสนั้นว่า ทีฆาวุ และต่อมาไม่ช้านานเท่าไร ทีฆาวุราชกุมารก็ถึงความเป็นผู้รู้เดียงสา ครั้งนั้น พระเจ้าทีฆีติโกศลราชดำริว่า พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชนี้ ก่อความพินาศให้แก่พวกเรามากมาย ได้ช่วงชิงเอารี้พล พาหนะ ชนบท คลังศัสตราวุธยุทธภัณฑ์ และคลังธัญญาหารของพวกเราไป ถ้าท้าวเธอจักสืบทราบถึงพวกเรา คงสั่งให้ประหารชีวิตหมดทั้งสามคน ถ้ากระไรเราพึงให้พ่อทีฆาวุกุมารหลบอยู่นอกพระนคร ครั้นแล้วได้ให้ทีฆาวุราชกุมารหลบอยู่นอกพระนคร ครั้นทีฆาวุราชกุมารหลบอยู่นอกพระนคร ไม่นานเท่าไรนัก ก็ได้ศึกษาศิลปะสำเร็จทุกสาขา.

พระเจ้าโกศลและพระมเหสีถูกจับ

[๒๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สมัยนั้น นายช่างกัลบกของพระเจ้าทีฆีติโกศลราชได้สวามิภักดิ์อยู่ในพระเจ้าพรหมทัตกาสิกราช เขาได้เห็นพระเจ้าทีฆีติโกศลราช พร้อมกับมเหสีทรงปลอมแปลงพระกายมิให้ใครรู้จัก ทรงนุ่งห่มเยี่ยงปริพาชก เสด็จอาศัยอยู่ในบ้านของช่างหม้อซึ่งตั้งอยู่ ณ ชายแดนแห่งหนึ่ง เขตพระนครพาราณสี ครั้นแล้วจึงเข้าไปเฝ้าพระเจ้าพรหมทัต-กาสิกราชได้กราบทูลว่า ขอเดชะ พระเจ้าทีฆีติโกศลราชพร้อมกับมเหสีทรงปลอมแปลงพระกายมิให้ใครรู้จัก ทรงนุ่งห่มเยี่ยงปริพาชก เสด็จอาศัยอยู่ในบ้านของช่างหม้อ ซึ่งตั้งอยู่ ณ ชายแดนแห่งหนึ่ง เขตพระนครพาราณสี พระพุทธเจ้าข้า

ครั้งนั้น พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราช จึงมีพระบรมราชโองการสั่งเจ้าพนักงานทั้งหลายว่า ดูกรพนาย ถ้ากระนั้น พวกเจ้าจงไปจับพระเจ้าทีฆีติโกศลราชพร้อมกับพระมเหสี

พวกเขาทูลรับสนองพระบรมราชโองการว่า เป็นดังกระแสรับสั่ง พระพุทธเจ้าข้า ดังนั้น แล้วไปจับพระเจ้าทีฆีติโกศลราชพร้อมพระมเหสีมาถวาย

พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราช จึงพระบรมราชโองการสั่งเจ้าพนักงานทั้งหลายว่า ดูกรพนาย ถ้ากระนั้น พวกเจ้าจงเอาเชือกที่เหนียวๆ มัดพระเจ้าทีฆีติโกศลราชพร้อมกับพระมเหสี มัดให้แน่น ให้มีพระพาหาไพล่หลัง กล้อนพระเศียร แล้วนำตระเวนไปตามถนน ตามตรอกทุกแห่งด้วยวัชฌเภรีมีสำเนียงอันคมคาย แล้วให้ออกไปทางประตูด้านทักษิณ บั่นตัวออกเป็น ๔ ท่อนวางเรียงไว้ในหลุม ๔ ทิศ ทางด้านทักษิณแห่งพระนคร

พวกเขาทูลรับสนองพระบรมราชโองการว่า เป็นดังพระกระแสรับสั่ง พระพุทธเจ้าข้า ดังนั้นแล้ว ได้เอาเชือกอย่างเหนียวมัดพระเจ้าทีฆีติโกศลราชพร้อมกับมเหสี มัดให้แน่นให้มีพระพาหาไพล่หลัง กล้อนพระเศียรแล้วนำตระเวนไปตามถนน ตามตรอกทั่วทุกแห่งด้วยวัชฌเภรีมีสำเนียงคมคาย

ครั้งนั้น ทีฆาวุราชกุมารได้ทรงดำริดังนี้ว่า นานมาแล้วที่เราได้เยี่ยมพระชนกชนนี ถ้ากระไร เราพึงไปเฝ้าเยี่ยมพระชนกชนนี ครั้นแล้วเข้าไปสู่พระนครพาราณสี ได้ทอดพระเนตรเห็นเจ้าพนักงานทั้งหลาย เอาเชือกอย่างเหนียวๆ มัดพระชนกชนนีจนแน่น ให้มีพระพาหาไพล่หลัง กล้อนพระเศียรแล้ว นำตระเวนไปตามตรอก ด้วยวัชฌเภรีมีสำเนียงอันคมคาย ครั้นแล้วเสด็จพระดำเนินเข้าไปใกล้พระชนกชนนี.

พระราโชวาทของพระเจ้าทีฆีติโกศลราช

พระเจ้าทีฆีติโกศลราช ได้ทอดพระเนตรเห็นทีฆาวุกุมารเสด็จพระดำเนินมาแต่ไกลเทียว ครั้นแล้วได้ตรัสพระบรมราชโอวาทนี้แก่ทีฆาวุกุมารว่า พ่อทีฆาวุ เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว เจ้าอย่าเห็นแก่สั้น เวรทั้งหลายย่อมไม่ระงับเพราะเวรเลย แต่ย่อมระงับได้เพราะไม่จองเวร

เมื่อท้าวเธอตรัสอย่างนี้แล้ว เจ้าพนักงานเหล่านั้นได้ทูลคำนี้แด่ท้าวเธอว่า พระเจ้าทีฆีติโกศลราชนี้เป็นผู้วิกลจริตจึงบ่นเพ้ออยู่ ทีฆาวุของพระองค์คือใคร พระองค์ตรัสอย่างนี้กะใครว่า พ่อทีฆาวุ เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว เจ้าอย่าเห็นแก่สั้น เวรทั้งหลายย่อมไม่ระงับเพราะเวรเลย แต่ย่อมระงับได้เพราะไม่จองเวร

พระเจ้าทีฆีติโกศลราชตรัสว่า พนาย เราไม่ได้เสียจริตบ่นเพ้ออยู่ แต่ผู้ใดรู้เรื่อง ผู้นั้นจักเข้าใจ

พระเจ้าทีฆีติโกศลราช ได้ตรัสพระบรมราโชวาทนี้แก่ทีฆาวุราชกุมารเป็นคำรบสองว่า ....

พระเจ้าทีฆีติโกศลราช ได้ตรัสพระบรมราโชวาทนี้แก่ทีฆาวุราชกุมารเป็นคำรบที่สามว่า พ่อทีฆาวุ เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว เจ้าอย่าเห็นแก่สั้น เวรทั้งหลายย่อมไม่ระงับเพราะเวรเลย แต่ย่อมระงับได้เพราะไม่จองเวร

เจ้าพนักงานเหล่านั้น ได้ทูลคำนี้แด่พระเจ้าทีฆีติโกศลราชเป็นคำรบสามว่า เจ้าทีฆีติโกศลราชนี้เป็นผู้วิกลจริต จึงบ่นเพ้ออยู่ ทีฆาวุของพระองค์คือใคร พระองค์ตรัสกะใครอย่างนี้ว่า เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว เจ้าอย่าเห็นแก่สั้น เวรทั้งหลายย่อมไม่ระงับเพราะเวรเลย แต่ย่อมระงับได้เพราะไม่จองเวร

พระเจ้าทีฆีติโกศลราชตรัสว่า พนาย เราไม่ได้เสียจริตบ่นเพ้ออยู่ แต่ผู้ใดรู้เรื่อง ผู้นั้นจักเข้าใจ

จึงพนักงานเหล่านั้น ได้นำพระเจ้าทีฆีติโกศลราชพร้อมกับพระมเหสีไปตามถนนตามตรอกทั่วทุกแห่ง แล้วให้ออกไปทางประตูด้านทักษิณ บั่นพระกายเป็น ๔ ท่อน วางเรียงไว้ในหลุม ๔ ทิศ ด้านทักษิณแห่งพระนคร วางยามคอยระวังเหตุการณ์ไว้แล้วกลับไป ครั้งนั้นทีฆาวุราชกุมาร เข้าไปสู่พระนครพาราณสี นำสุรามาเลี้ยงพวกเจ้าหน้าที่อยู่ยาม เมื่อเวลาที่คนเหล่านั้นเมาฟุบลง ทีฆาวุราชกุมารจึงจัดหาฟืนมาวางเรียงกันไว้ ยกพระบรมศพของพระชนกชนนี

ขึ้นสู่พระจิตกาธาร ถวายพระเพลิง แล้วประนมพระหัตถ์ทำประทักษิณพระจิตกาธาร ๓ รอบ ขณะนั้น พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราช ประทับอยู่ชั้นบนแห่งปราสาทอันประเสริฐได้ทอดพระเนตรเห็นทีฆาวุราชกุมาร กำลังทรงประนมพระหัตถ์ทำประทักษิณพระจิตกาธาร ๓ รอบ ครั้นแล้วได้ทรงพระดำริแน่ในพระทัยว่า เจ้าคนนั้นคงเป็นญาติหรือสายโลหิต ของพระเจ้าทีฆีติโกศลราชแน่นอน น่ากลัวจะก่อความฉิบหายแก่เรา ช่างไม่มีใครบอกเราเลย.

ครั้งนั้น ทีฆาวุราชกุมารเสด็จหลบเข้าป่าไป ทรงกันแสงร่ำไห้ จนพอแก่เหตุ ทรงซับน้ำพระเนตร แล้วเสด็จเข้าพระนครพาราณสี ไปถึงโรงช้างใกล้พระบรมมหาราชวัง แล้วได้ตรัสคำนี้แก่นายหัตถาจารย์ว่า ท่านอาจารย์ ข้าพเจ้าปรารถนาจะศึกษาศิลปะ

นายหัตถาจารย์ตอบว่า ถ้ากระนั้น เชิญมาศึกษาเถิดพ่อหนุ่มน้อย อยู่มาวันหนึ่ง ทีฆาวุราชกุมาร ทรงตื่นบรรทมตอนปัจจุสสมัยแห่งราตรีแล้วทรงขับร้องและดีดพิณคลอเสียงเจื้อยแจ้วอยู่ที่โรงช้าง.

พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราช ทรงตื่นบรรทมเวลาปัจจุสสมัยแห่งราตรี ได้ทรงสดับเสียงเพลงและเสียงพิณที่ดีดคลอเสียงอันเจื้อยแจ้วดังแว่วมาทางโรงมงคลหัตถี จึงมีพระดำรัสถามพวกมหาดเล็กว่า แน่พนาย ใครตื่นในเวลาเช้ามืดแห่งราตรีแล้ว ขับร้องและดีดพิณแว่วมาทางโรงช้าง?

พวกมหาดเล็กกราบทูลว่า ขอเดชะ ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม ชายหนุ่มศิษย์ของนายหัตถาจารย์ชื่อโน้น ตื่นในเวลาเช้ามืดแห่งราตรีแล้ว ขับร้องและดีดพิณคลอเสียงอันเจื้อยแจ้วดังที่โรงช้าง พระพุทธเจ้าข้า.

พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชตรัสว่า พนาย ถ้ากระนั้น จงพาชายหนุ่มมาเฝ้า พวกเขาทูลรับสนองพระบรมราชโองการแล้ว พาทีฆาวุราชกุมารมาเฝ้า จึงพระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชได้ตรัสถามทีฆาวุราชกุมารว่า พ่อนายชายหนุ่ม เจ้าตื่นในเวลาเช้าแห่งราตรีแล้ว ขับร้องและดีดพิณคลอเสียงอันเจื้อยแจ้วดังทางโรงช้างหรือ?

ทีฆาวุราชกุมารทูลรับว่า เป็นดังพระกระแสรับสั่ง พระพุทธเจ้าข้า.

พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชตรัสว่า พ่อนายชายหนุ่ม ถ้าเช่นนั้น เจ้าจงขับร้องและดีดพิณไป

ทีฆาวุราชกุมารทูลรับสนองพระบรมราชโองการว่า เป็นดังพระกระแสรับสั่ง พระพุทธเจ้าข้า ดังนั้น แล้วประสงค์จะให้ทรงโปรดปราน จึงขับร้องและดีดพิณด้วยเสียงอันไพเราะ

ทีนั้น พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชตรัสว่า พ่อนายชายหนุ่ม เจ้าจงอยู่รับใช้เราเถิด

ทีฆาวุราชกุมารทูลรับสนองพระบรมราชโองการว่า เป็นดังพระกระแสรับสั่ง พระพุทธเจ้าข้า ดังนั้น แล้วจึงประพฤติทำนองตื่นก่อนนอนทีหลัง คอยเฝ้าฟังพระราชดำรัสใช้ ประพฤติให้ถูกพระอัธยาศัย เจรจาถ้อยคำไพเราะ ต่อพระเจ้าพรหมทัตกาสิกราช ครั้นต่อมาไม่นานนัก ท้าวเธอทรงแต่งตั้งทีฆาวุราชกุมาร ไว้ในตำแหน่งผู้ไว้วางพระราชหฤทัย ใกล้ชิดสนิทภายใน อยู่มาวันหนึ่ง ท้าวเธอได้ตรัสคำนี้แก่ทีฆาวุราชกุมารว่า พ่อนายชายหนุ่ม ถ้ากระนั้น เจ้าจงเทียมรถ พวกเราจักไปล่าเนื้อ

ทีฆาวุราชกุมารทูลรับสนองพระบรมราชโองการว่า เป็นดังพระราชกระแสรับสั่ง พระพุทธเจ้าข้า แล้วจัดเทียมรถไว้เสร็จ ได้กราบทูลคำนี้แด่พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชว่า ขอเดชะ รถพระที่นั่งเทียมเสร็จแล้ว พระพุทธเจ้าข้า บัดนี้ ขอจงทรงพระกรุณาโปรดทราบกาลอันควรเถิด พระพุทธเจ้าข้า.

ลำดับนั้น พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราช เสด็จขึ้นราชรถ ทีฆาวุราชกุมารขับราชรถไป แต่ขับราชรถไปโดยวิธีที่หมู่เสนาได้แยกไปทางหนึ่ง ราชรถได้แยกไปทางหนึ่ง ครั้งนั้น พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชเสด็จไปไกล แล้วได้ตรัสคำนี้แก่ทีฆาวุราชกุมารว่า พ่อนายชายหนุ่ม ถ้ากระนั้น เจ้าจงจอดรถ เราเหนื่อยอ่อนจักนอนพัก.

ทีฆาวุราชกุมารทูลรับสนองพระบรมราชโองการว่า เป็นดังพระราชกระแสรับสั่ง พระพุทธเจ้าข้า ดังนั้นแล้วจอดราชรถนั่งขัดสมาธิอยู่ที่พื้นดิน จึงพระเจ้าพรหมทัตกาสิกราช ทรงพาดพระเศียรบรรทมอยู่บนตักของทีฆาวุราชกุมาร เมื่อท้าวเธอทรงเหน็ดเหนื่อยมา เพียงครู่เดียวก็บรรทมหลับ.

ขณะนั้น ทีฆาวุราชกุมารคิดถึงความหลังว่า พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชนี้แล ทรงก่อความฉิบหายแก่พวกเรามากมาย ท้าวเธอทรงช่วงชิงรี้พล ราชพาหนะชนบท คลังศัสตราวุธ

ยุทธภัณฑ์และคลังธัญญาหารของพวกเราไป และยังได้ปลงพระชนมชีพพระชนกชนนีของเราเสียด้วย เวลานี้เป็นเวลาที่เราพบคู่เวร ดังนี้จึงชักพระแสงขรรค์ออกจากฝัก แต่เจ้าชายได้ทรงยั้งพระทัยไว้ได้ในทันทีว่า พระชนกได้ทรงสั่งเราไว้เมื่อใกล้สวรรคตว่า พ่อทีฆาวุ เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว เจ้าอย่าเห็นแก่สั้น เวรทั้งหลายย่อมไม่ระงับเพราะเวรเลย แต่ย่อมระงับได้เพราะไม่จองเวร การที่เราจะละเมิดพระดำรัสสั่งของพระชนกนั้น ไม่สมควรแก่เราเลย ดังนี้ แล้วสอดพระขรรค์เข้าไว้ในฝัก

ทีฆาวุราชกุมาร ได้ทรงคิดถึงความหลังเป็นคำรบสองว่า ....

ทีฆาวุราชกุมาร ได้ทรงคิดถึงความหลังเป็นคำรบสามว่า พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชนี้แลทรงก่อความฉิบหายแก่พวกเรามากมาย ท้าวเธอทรงช่วงชิงรี้พลราชพาหนะ ชนบท คลังศัสตราวุธยุทธภัณฑ์และคลังธัญญาหารของพวกเราไป และยังได้ปลงพระชนมชีพพระชนกชนนีของเราเสียด้วย เวลานี้เป็นเวลาที่เราพบคู่เวร ดังนี้ จึงชักพระแสงขรรค์ออกจากฝัก แต่ก็ทรงยั้งพระทัยไว้ได้ทันที เป็นคำรบสามว่า พระชนกได้ตรัสสั่งไว้เมื่อใกล้สวรรคตว่า พ่อทีฆาวุ เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว เจ้าอย่าเห็นแก่สั้น เวรทั้งหลายย่อมไม่ระงับเพราะเวรเลย แต่ย่อมระงับได้เพราะไม่จองเวร การที่เราจะละเมิดพระดำรัสสั่งของพระชนกนั้น ไม่สมควรแก่เราเลย ดังนี้ แล้วทรงสอดพระแสงขรรค์เข้าไว้ในฝักตามเดิม.

ขณะนั้น พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราช ทรงกลัว หวั่นหวาด สะดุ้งพระทัยรีบเสด็จลุกขึ้น ทีฆาวุราชกุมารได้กราบทูลคำนี้แด่พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชในทันทีว่า ขอเดชะ เพราะอะไรหรือพระองค์จึงทรงกลัว หวั่นหวาด สะดุ้งพระทัยรีบเสด็จลุกขึ้นพระพุทธเจ้าข้า

พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชตรัสตอบว่า พ่อนายชายหนุ่ม ฉันฝันว่าทีฆาวุราชกุมารโอรสของพระเจ้าทีฆีติโกศลราชฟาดฟันฉันด้วยพระแสงขรรค์ ณ ที่นี้ เพราะเหตุนั้น ฉันจึงกลัวหวั่นหวาด ตกใจรีบลุกขึ้น

ทันใดนั้น ทีฆาวุราชกุมารจับพระเศียรของพระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชด้วยพระหัตถ์ซ้ายชักพระแสงขรรค์ด้วยพระหัตถ์ขวา แล้วได้กล่าวคำขู่แก่พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชว่า ขอเดชะข้าพระพุทธเจ้า คือ ทีฆาวุราชกุมาร โอรสของพระเจ้าทีฆีติโกศลราชคนนั้น พระองค์ทรงก่อความ

ฉิบหายแก่พวกข้าพระพุทธเจ้ามากมาย คือ ทรงช่วงชิงรี้พล ราชพาหนะ ชนบท คลังศัสตราวุธ ยุทธภัณฑ์ และคลังธัญญาหาร ของข้าพระพุทธเจ้าไป มิหนำซ้ำยังปลงพระชนมชีพพระชนกชนนี ของข้าพระพุทธเจ้าเสียด้วย เวลานี้เป็นเวลาที่ข้าพระพุทธเจ้าพบคู่เวรละ

จึงพระเจ้าพรหมทัตกาสิกราช ซบพระเศียรลงแทบยุคลบาทของทีฆาวุราชกุมาร แล้วได้ตรัสคำวิงวอนแก่เจ้าชายว่า พ่อทีฆาวุ พ่อจงให้ชีวิตแก่ฉัน พ่อทีฆาวุ พ่อจงให้ชีวิตแก่ฉันด้วยเถิด

เจ้าชายกราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้าหรือจะเอื้อมอาจทูลเกล้าถวายชีวิตแก่พระองค์ พระองค์ต่างหากควรพระราชทานชีวิตแก่พระพุทธเจ้า

พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชตรัสว่า พ่อทีฆาวุ ถ้าเช่นนั้นพ่อจงให้ชีวิตแก่ฉัน และฉันก็ให้ชีวิตแก่พ่อ.

ครั้งนั้น พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราช และทีฆาวุราชกุมาร ต่างได้ให้ชีวิตแก่กันและกัน ได้จับพระหัตถ์กัน และได้ทำการสบถ เพื่อไม่ทำร้ายกัน จึงพระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชได้ตรัสคำนี้แก่ทีฆาวุราชกุมารว่า พ่อทีฆาวุ ถ้ากระนั้นพ่อจงเทียมรถไปกันเถอะ.

ทีฆาวุราชกุมารทูลรับสนองพระบรมราชโองการว่า เป็นดังพระกระแสรับสั่ง พระพุทธเจ้าข้า ดังนั้น แล้วเทียมรถ ได้กราบทูลพระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชว่า รถพระที่นั่งเทียมเสร็จแล้ว พระพุทธเจ้าข้า บัดนี้ ขอพระองค์โปรดทรงทราบกาลอันควรเถิด พระพุทธเจ้าข้า.

จึงพระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชเสด็จขึ้นรถทรงแล้ว ทีฆาวุราชกุมารขับรถไป ได้ขับรถไปโดยวิธีไม่นานนักก็มาพบกองทหาร ครั้นพระเจ้าพรหมทัตกาสิกราช เสด็จเข้าสู่พระนครพาราณสีแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดให้เรียกประชุมหมู่อำมาตย์ราชบริษัท ได้ตรัสถามความเห็นข้อนี้ว่า พ่อนายทั้งหลาย ถ้าพวกท่านพบทีฆาวุราชกุมาร โอรสของพระเจ้าทีฆีติโกศลราช จะพึงทำอะไรแก่เขา.

อำมาตย์บางพวกกราบทูลอย่างนี้ว่า ขอเดชะ พวกข้าพระพุทธเจ้า จะพึงตัดมือ จะพึงตัดเท้า จะพึงตัดทั้งมือและเท้า จะพึงตัดหู จะพึงตัดจมูก จะพึงตัดทั้งหูและจมูก จะพึงตัดศีรษะ พระพุทธเจ้าข้า.

พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชตรัสว่า พ่อนายทั้งหลาย ชายหนุ่มผู้นี้แล คือ ทีฆาวุราชกุมาร โอรสของพระเจ้าทีฆีติโกศลราชคนนั้น ชายหนุ่มผู้นี้ใครๆ จะทำอะไรไม่ได้ เพราะชายหนุ่มผู้นี้ได้ให้ชีวิตแก่เรา และเราก็ได้ให้ชีวิตแก่ชายหนุ่มผู้นี้ ครั้นแล้วได้ตรัสถามความข้อนี้แก่ทีฆาวุ-ราชกุมารว่า พ่อทีฆาวุ พระชนกของเธอได้ตรัสคำใดไว้ เมื่อใกล้จะสวรรคตว่า พ่อทีฆาวุ เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว เจ้าอย่าเห็นแก่สั้น เวรทั้งหลายย่อมไม่ระงับได้ เพราะไม่จองเวร ดังนี้ พระชนกของเธอได้ตรัสคำนั้น หมายความว่าอย่างไร?

ทีฆาวุราชกุมารกราบทูลว่า ขอเดชะ พระชนกของข้าพระพุทธเจ้าได้ตรัสพระบรมราโชวาทอันใดแลไว้เมื่อใกล้จะสวรรคตว่า เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว ดังนี้หมายความว่า เจ้าอย่าได้จองเวรให้ยืดเยื้อ เพราะฉะนั้น พระชนกของข้าพระพุทธเจ้า จึงได้ตรัสพระบรมราโชวาทวันนี้แลไว้เมื่อใกล้จะสวรรคตว่า เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว พระชนกของข้าพระพุทธเจ้า ได้ตรัสพระบรมราโชวาทอันใดแลไว้เมื่อใกล้จะสวรรคตว่า เจ้าอย่าเห็นแก่สั้น ดังนี้ หมายความว่า เจ้าอย่าแตกร้าวจากมิตรเร็วนัก เพราะฉะนั้น พระชนกของข้าพระพุทธเจ้า จึงได้ตรัสพระบรมราโชวาทอันนี้แลไว้เมื่อใกล้จะสวรรคตว่า เจ้าอย่าเห็นแก่สั้น พระชนกของข้าพระพุทธเจ้าได้ตรัสพระบรมราโชวาทอันใดแลไว้ เมื่อใกล้จะสวรรคตว่า พ่อทีฆาวุ เวรทั้งหลายย่อมไม่ระงับเพราะเวรเลย แต่ย่อมระงับได้เพราะไม่จองเวร ดังนี้ หมายความว่า พระชนกชนนีของข้าพระพุทธเจ้า ถูกพระองค์ปลงพระชนชีพเสีย ถ้าข้าพระพุทธเจ้า จะพึงปลงพระชนชีพของพระองค์เสียบ้าง คนเหล่าใดใคร่ความเจริญแก่พระองค์ คนเหล่านั้นจะพึงปลงชีวิตข้าพระพุทธเจ้า คนเหล่าใดใคร่ความเจริญแก่ข้าพระพุทธเจ้า คนเหล่านั้นจะพึงปลงชีวิตคนเหล่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ เวรนั้นไม่พึงระงับเพราะเวร แต่มาบัดนี้ พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานชีวิตแก่ข้าพระพุทธเจ้า และข้าพระพุทธเจ้าก็ได้ทูลถวายพระชนมชีพแก่พระองค์ เป็นอันว่าเวรนั้นระงับแล้วเพราะไม่จองเวร พระชนกของข้าพระพุทธเจ้า จึงได้ตรัสพระบรมราโชวาทอันนี้แลไว้เมื่อใกล้จะสวรรคตว่า พ่อทีฆาวุ เวรทั้งหลายย่อมไม่ระงับเพราะเวรเลย แต่ย่อมระงับได้เพราะไม่จองเวร พระพุทธเจ้าข้า.

ลำดับนั้น พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชตรัสว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย น่าอัศจรรย์นัก ไม่เคยมีเลย ทีฆาวุราชกุมารนี้เป็นบัณฑิต จึงได้เข้าใจความแห่งภาษิต อันพระชนกตรัสแล้วโดยย่อได้โดยพิสดาร แล้วทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานคืนรี้พล ราชพาหนะ ชนบท คลังศัสตราวุธ-

ยุทธภัณฑ์และคลังธัญญาหารอันเป็นพระราชสมบัติของพระชนก และได้พระราชทานพระราชธิดาอภิเษกสมรสด้วย

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ขันติ โสรัจจะ เห็นปานนี้ ได้มีแล้วแก่พระราชาเหล่านั้น ผู้ถืออาชญา ผู้ถือศัสตราวุธ ก็การที่พวกเธอบวชในธรรมวินัย อันเรากล่าวดีแล้วอย่างนี้ จะพึงอดทนและสงบเสงี่ยมนั้น ก็จะพึงงามในธรรมวินัยนี้แน่.

[๒๔๕] พระผู้มีพระภาค ได้ตรัสพระโอวาทแก่ภิกษุเหล่านั้นเป็นคำรบสามว่า อย่าเลยภิกษุทั้งหลาย อย่าบาดหมางกัน อย่าทะเลาะกัน อย่าแก่งแย่งกัน อย่าวิวาทกันเลย อธรรมวาทีภิกษุรูปนั้น ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเป็นคำรบสาม พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคผู้เป็นเจ้าของแห่งธรรมได้โปรดทรงยับยั้งเถิด ขอพระผู้มีพระภาค ได้โปรดทรงมีความขวนขวายน้อย ประกอบสุขวิหารธรรมในปัจจุบันอยู่เถิด พวกข้าพระพุทธเจ้าจักปรากฏด้วยความบาดหมางความทะเลาะ ความแก่งแย่ง การวิวาทนั้น จึงพระผู้มีพระภาคทรงดำริว่า โมฆบุรุษเหล่านี้หัวดื้อนักแล เราจะให้โมฆบุรุษเหล่านี้เข้าใจกัน ทำไม่ได้ง่ายเลย ดังนี้ แล้วเสด็จลุกจากพระพุทธอาสน์กลับไป.

ทีฆาวุภาณวาร ที่ ๑ จบ.

---

[๒๔๖] ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสกแล้ว ทรงถือบาตรจีวรเสด็จเข้าพระนครโกสัมพีเพื่อบิณฑบาต เสด็จเที่ยวบิณฑบาตในพระนครโกสัมพีแล้ว ครั้นเวลาบ่าย เสด็จกลับจากบิณฑบาต ทรงเก็บเสนาสนะถือบาตรจีวร ประทับยืนท่ามกลางพระสงฆ์ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ ว่าดังนี้:-

เวรุปสมคาถา

[๒๔๗] ภิกษุมีเสียงดังเป็นเสียงเดียวกัน จะได้สำคัญตัวว่า
เป็นพาล ไม่มีเลยสักรูปเดียว ยิ่งเมื่อสงฆ์แตกกัน ก็ไม่ได้
สำคัญเหตุอื่น ภิกษุทั้งหลายลืมสติ สำคัญตัวว่าเป็นบัณฑิต
ช่างพูด เจ้าคารม พูดไปตามที่ตนปรารถนา จะยื่นปากพูด
ไม่รู้สึกว่าความทะเลาะเป็นเหตุชักพาไป

ก็คนเหล่าใดจองเวรไว้ว่า คนโน้นด่าเรา ตีเรา ชนะเรา
ได้ลักสิ่งของของเราไป เวรของคนเหล่านั้นย่อมไม่สงบ
ส่วนคนเหล่าใดไม่จองเวรไว้ว่า คนโน้นด่าเรา ตีเรา ชนะเรา
ได้ลักสิ่งของของเราไป เวรของคนเหล่านั้นย่อมสงบ

แต่ไหนแต่ไรมา เวรทั้งหลายในโลกนี้ย่อมไม่ระงับ
เพราะเวรเลย แต่ย่อมระงับ เพราะไม่จองเวร ธรรมนี้
เป็นของเก่า

ก็คนเหล่าอื่นไม่รู้สึกว่า พวกเรากำลังยับเยิน ณ ท่าม
กลางสงฆ์นี้ ส่วนคนเหล่าใดในท่ามกลางสงฆ์นั้น รู้สึก
เพราะความรู้สึกของคนเหล่านั้น ความหมายมั่นย่อมระงับ

คนเหล่าใดบั่นกระดูก ผลาญชีวิต ลักทรัพย์ คือ โค
และม้า คนเหล่านั้นถึงช่วงชิงแว่นแคว้นกัน ก็ยังคบหา
สมาคมกันได้ เหตุไฉนพวกเธอจึงคบหาสมาคมกันไม่ได้เล่า

ถ้าบุคคลพึงได้สหายมีปัญญา เที่ยวไปด้วยกัน เป็น-
นักปราชญ์คอยช่วยเหลือกัน เขาครอบงำอันตรายทั้งปวง
เสียได้ พึงพอใจ มีสติเที่ยวไปกับสหายนั้น ถ้าไม่ได้
สหายมีปัญญา เที่ยวไปด้วยกัน เป็นนักปราชญ์คอยช่วย
เหลือกัน พึงเที่ยวไปคนเดียว ดุจพระราชาทรงสละแว่น-
แคว้น คือราชอาณาจักร และดุจช้างมาตังคะ ละฝูงเที่ยวไป
ในป่า ฉะนั้น การเที่ยวไปคนเดียวดีกว่า เพราะคุณเครื่อง
เป็นสหายไม่มีในคนพาล พึงเที่ยวไปคนเดียว และไม่พึง
ทำบาป ดุจช้างมาตังคะ มีความขวนขวายน้อย เที่ยวไป
ในป่าแต่ลำพัง ฉะนั้น.

เสด็จพาลกโลณการกคาม

[๒๔๘] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคกำลังประทับอยู่ท่ามกลางสงฆ์ตรัสพระคาถาเหล่านี้
แล้วเสด็จพระพุทธดำเนินไปทางบ้านพาลกโลณการกคาม ก็สมัยนั้นท่านพระภคุพักอยู่ที่บ้าน

พาลกโลณการกคาม ได้แลเห็นพระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จพระพุทธดำเนินมาแต่ไกลเทียว ครั้นแล้วได้จัดที่ประทับ ตั้งน้ำล้างพระบาท ตั่งรองพระบาท กระเบื้องเช็ดพระบาท ไปรับเสด็จรับบาตรจีวร พระผู้มีพระภาคประทับนั่งเหนือพุทธอาสน์ที่จัดไว้ ครั้นแล้วให้ล้างพระบาทยุคล ฝ่ายท่านพระภคุถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคได้ตรัสคำนี้แก่ท่านพระภคุผู้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า ดูกรภิกษุ เธอยังพอทนได้หรือยังพอให้อัตภาพเป็นไปได้หรือ เธอไม่ลำบากด้วยอาหารบิณฑบาตหรือ?

ท่านพระภคุกราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้า ยังพอทนได้ ยังพอให้อัตภาพเป็นไปได้ และข้าพระพุทธเจ้าก็ไม่ลำบากด้วยอาหารบิณฑบาต พระพุทธเจ้าข้า.

จึงพระผู้มีพระภาค ทรงชี้แจงให้ท่านพระภคุเห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมีกถา แล้วเสด็จลุกจากที่ประทับ เสด็จพุทธดำเนินไปทางปราจีนวังสทายวัน

ก็สมัยนั้น ท่านพระอนุรุทธะ ท่านพระนันทิยะ และท่านพระกิมพิละ พักอยู่ที่ปราจีนวังสทายวัน คนเฝ้าสวนได้แลเห็นพระผู้มีพระภาคมาแต่ไกลเทียว ครั้นแล้วได้ทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระสมณะ พระองค์อย่าเสด็จเข้ามาสู่สวนนี้ เพราะในสวนนี้มีกุลบุตรอยู่ ๓ ท่าน ต่างกำลังมุ่งประโยชน์ของตนอยู่ พระองค์อย่าได้ทำความไม่สำราญแก่พวกนั้นเลย

ท่านพระอนุรุทธะได้ยินเสียงคนเฝ้าสวน กำลังโต้ตอบอยู่กับพระผู้มีพระภาค จึงได้บอกคนเฝ้าสวนว่า นายทายบาล ท่านอย่าห้ามพระผู้มีพระภาคเลย พระองค์เป็นศาสดาของพวกเราเสด็จมาถึงแล้วโดยลำดับ ครั้นแล้วเข้าไปหาท่านพระนันทิยะ และท่านพระกิมพิละ ได้แจ้งความข้อนี้แก่ท่านทั้งสองว่า จงรีบออกไปเถิด พวกท่าน จงรีบออกไปเถิด พวกท่าน พระผู้มีพระภาคผู้เป็นศาสดาของพวกเราเสด็จมาถึงแล้ว โดยลำดับ จึงท่านพระอนุรุทธะ ท่านพระนันทิยะ และท่านพระกิมพิละ พากันลุกไปรับเสด็จพระผู้มีพระภาค รูปหนึ่งรับบาตรจีวรของพระผู้มีพระภาค รูปหนึ่งปูอาสนะ รูปหนึ่งตั้งน้ำล้างพระบาท ตั่งรองพระบาท กระเบื้องเช็ดพระบาท พระผู้มีพระภาคประทับนั่งเหนือพระพุทธอาสน์ที่จัดไว้ ครั้นแล้วให้ล้างพระบาทยุคล ท่านเหล่านั้นก็ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ท่านพระอนุรุทธะนั่งเรียบร้อยแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า อนุรุทธะพวกเธอยังพอทนได้หรือ ยังพอให้อัตภาพเป็นไปได้หรือ ไม่ลำบากด้วยอาหารบิณฑบาตหรือ?

พวกท่านพระอนุรุทธะกราบทูลว่า พวกข้าพระพุทธเจ้า ยังพอทนได้ ยังพอให้อัตภาพเป็นไปได้ และพวกข้าพระพุทธเจ้า ไม่ลำบากด้วยอาหารบิณฑบาตพระพุทธเจ้าข้า

ภ. ดูกรพวกอนุรุทธะ ก็พวกเธอยังพร้อมเพรียงกัน ยังปรองดองกัน ไม่วิวาทกัน เป็นดุจน้ำนมสดกับน้ำ มองดูกันด้วยดวงตาอันเป็นที่รักอยู่หรือ?

อ. ข้าพระพุทธเจ้าเหล่านั้นยังพร้อมเพรียงกัน ยังปรองดองกัน ไม่วิวาทกัน เป็นดุจน้ำนมสดกับน้ำ มองดูกันด้วยดวงตาอันเป็นที่รักอยู่ โดยส่วนเดียว พระพุทธเจ้าข้า

ภ. ดูกรพวกอนุรุทธะ พวกเธอพร้อมเพรียงกัน ปรองดองกัน ไม่วิวาทกัน เป็นดุจน้ำนมสดกับน้ำ มองดูกันด้วยดวงตาอันเป็นที่รักอยู่ ด้วยวิธีอย่างไรเล่า?

สามัคคีธรรม

อ. พระพุทธเจ้าข้า ในข้อนี้ข้าพระพุทธเจ้ามีความคิดอย่างนี้ว่า เป็นลาภของเราหนอ เราได้ดีแล้ว ที่เราได้อยู่ร่วมกับเพื่อนสพรหมจารีเห็นปานนี้ ข้าพระพุทธเจ้านั้น ได้เข้าไปตั้งเมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรมไว้ในท่านเหล่านี้ ทั้งในที่แจ้งและที่ลับ ข้าพระพุทธเจ้านั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า ไฉนหนอ เราพึงวางจิตของตนให้เป็นไปตามอำนาจจิตของท่านเหล่านี้เท่านั้น ดังนี้ แล้ววางจิตของตนให้เป็นไปตามอำนาจจิตของท่านเหล่านี้แหละ กายของพวกข้าพระพุทธเจ้าต่างกันก็จริงแล แต่จิตเป็นเหมือนดวงเดียวกัน พระพุทธเจ้าข้า

ฝ่ายท่านพระนันทิยะและท่านกิมพิละ ต่างได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า แม้ข้าพระพุทธเจ้าก็มีความคิดอย่างนี้ว่า เป็นลาภของเราหนอ เราได้ดีแล้วหนอ ที่เราได้อยู่ร่วมกับเพื่อนสพรหมจารีเห็นปานนี้ ข้าพระพุทธเจ้านั้นได้เข้าไปตั้งเมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม ไว้ในท่านเหล่านี้ ทั้งในที่แจ้งและที่ลับ ข้าพระพุทธเจ้านั้นมีความคิดอย่างนี้ว่าไฉนหนอ เราพึงวางจิตของตนให้เป็นไปตามอำนาจจิตของท่านเหล่านี้เท่านั้น ดังนี้ แล้ววางจิตของตนให้เป็นไปตามอำนาจจิตของท่านเหล่านี้แหละ กายของพวกข้าพระพุทธเจ้าต่างกันก็จริงแล แต่จิตเป็นเหมือนดวงเดียวกัน พระพุทธเจ้าข้า พวกข้าพระพุทธเจ้าเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ยังปรองดองกัน ไม่วิวาทกัน เป็นดุจน้ำนมสดกับน้ำ มองดูกันด้วยดวงตาอันเป็นที่รักอยู่ ด้วยวิธีอย่างนี้แล พระพุทธเจ้าข้า

พ. ดูกรพวกอนุรุทธะ ก็พวกเธอเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปอยู่หรือ?

อ. พวกข้าพระพุทธเจ้าเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปอยู่โดยส่วนเดียว พระพุทธเจ้าข้า

พ. ดูกรพวกอนุรุทธะ พวกเธอเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปอยู่ด้วยวิธีอย่างไรเล่า?

อ. พระพุทธเจ้า ในข้อนี้ บรรดาพวกข้าพระพุทธเจ้า รูปใดบิณฑบาตกลับจากบ้านก่อน รูปนั้นก็ปูอาสนะ ตั้งน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้าไว้ ล้างสำรับกับข้าวแล้วตั้งไว้ ตั้งน้ำฉันน้ำใช้ไว้ รูปใดบิณฑบาตกลับจากบ้านทีหลัง ถ้ามีอาหารที่ฉันแล้วเหลืออยู่ ถ้าต้องการก็ฉัน ถ้าไม่ต้องการ ก็เททิ้งในที่ปราศจากของเขียวสด หรือล้างเสียในน้ำที่ไม่มีตัวสัตว์ รูปนั้นรื้ออาสนะเก็บน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ล้างสำรับกับข้าวแล้วเก็บไว้ เก็บน้ำฉันน้ำใช้ กวาดโรงฉัน รูปใดเห็นหม้อน้ำฉัน หม้อน้ำใช้ หรือหม้อน้ำในวัจจกุฎีว่างเปล่า รูปนั้นก็ตักน้ำตั้งไว้ ถ้ารูปนั้นไม่สามารถ พวกข้าพระพุทธเจ้าก็กวักมือเรียกเพื่อนมา แล้วช่วยกันตักยกเข้าไปตั้งไว้ แต่พวกข้าพระพุทธเจ้ามิได้บ่นว่า เพราะข้อนั้นเป็นเหตุเลย และพวกข้าพระพุทธเจ้านั่งประชุมกันด้วยธรรมมีกถาตลอดคืนยันรุ่งทุกๆ ๕ วัน พวกข้าพระพุทธเจ้าเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปอยู่ ด้วยวิธีอย่างนี้แล พระพุทธเจ้าข้า

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ทรงชี้แจง ให้ท่านพระอนุรุทธะ ท่านพระนันทิยะ และท่านพระกิมพิละ เห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมีกถา แล้วทรงลุกจากที่ประทับเสด็จพระพุทธดำเนินไปทางตำบลบ้านปาริไลยกะ เสด็จจาริกโดยลำดับ ถึงตำบลบ้านปาริไลยกะ ทราบว่าพระองค์ประทับอยู่ที่โคนไม้รังใหญ่ ในไพรสณฑ์รักขิตวัน เขตตำบลบ้านปาริไลยกะนั้น.

เรื่องช้างใหญ่ปาริไลยกะ

[๒๔๘] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จไปในที่สงัดทรงหลีกเร้นอยู่ ได้มีความปริวิตกแห่งพระทัยเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า เมื่อก่อนเราวุ่นด้วยภิกษุชาวเมืองโกสัมพี ที่ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์เหล่านั้น อยู่ไม่สำราญเลย เดี๋ยวนี้ เราว่างเว้นจากภิกษุชาวเมืองโกสัมพี ที่ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์เหล่านั้น อยู่คนเดียว ไม่มีเพื่อน เป็นสุขสำราญดี

แม้ช้างใหญ่เชือกหนึ่งก็ยุ่งอยู่ด้วยช้างพลาย ช้างพัง ลูกช้างใหญ่ ลูกช้างเล็ก ได้กินแต่หญ้ายอดด้วน ส่วนกิ่งไม้ที่พระยาช้างนั้นหักลงมากองไว้ ช้างเหล่านั้นก็กินหมด ได้ดื่มแต่น้ำขุ่นๆ เมื่อพระยาช้างนั้นลงและขึ้นจากท่า ช้างพังก็เดินเสียดสีกายไป ต่อมาพระยาช้างนั้นได้มีความปริวิตกดังนี้ว่า เรายุ่งอยู่ด้วยช้างพลาย ช้างพัง ลูกช้างใหญ่ ลูกช้างเล็ก ได้กินแต่หญ้ายอดด้วน ส่วนกิ่งไม้ที่เราหักลงมากองไว้ช้างเหล่านั้นก็กินหมด ได้ดื่มแต่น้ำขุ่นๆ เมื่อเราลงและขึ้นจากท่า ช้างพังก็เดินเสียดสีกายไป ไฉนหนอ เราพึงหลีกออกจากโขลงอยู่แต่ผู้เดียว ครั้นแล้วได้หลีกออกจากโขลงเดินไปทางบ้านปาริไลยกะไพรสณฑ์รักขิตวันควงไม้รังใหญ่ เข้าไปหาพระผู้มีพระภาค แล้วใช้งวงตักน้ำฉันน้ำใช้เข้าไปตั้งไว้เพื่อพระผู้มีพระภาค และปราบสถานที่ให้ปราศจากของเขียวสด ครั้นกาลต่อมา พระยาช้างนั้นได้คำนึงว่า เมื่อก่อนเรายุ่งด้วยช้างพลาย ช้างพัง ลูกช้างใหญ่ ลูกช้างเล็ก อยู่ไม่ผาสุกเลย ได้กินแต่หญ้ายอดด้วน ส่วนกิ่งไม้ที่เราหักลงมากองไว้ ช้างเหล่านั้นก็กินหมด ได้ดื่มแต่น้ำขุ่นๆ เมื่อเราลงและขึ้นจากท่า ช้างพังก็เดินเสียดสีกายไป เดี๋ยวนี้ เราว่างเว้นจากช้างพลาย ช้างพัง ลูกช้างใหญ่ ลูกช้างเล็ก อยู่แต่ผู้เดียวไม่มีเพื่อน เป็นสุขสำราญดี.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบความเงียบสงัดของพระองค์ และทรงทราบความปริวิตกแห่งจิตของพระยาช้างนั้นด้วยพระทัย จึงทรงเปล่งอุทานนี้ขึ้นในเวลานั้น ว่าดังนี้:-

จิตของพระยาช้างผู้มีงางามดุจงอนรถนั้นเสมอด้วยจิตของ
ท่านผู้ประเสริฐ เพราะเป็นผู้เดียวยินดีในป่าเหมือนกัน.

[๒๕๐] ครั้นพระผู้มีพระภาค ประทับอยู่ที่ตำบลบ้านปาริไลยกะ ตามพระพุทธาภิรมย์แล้วเสด็จพระพุทธดำเนินไปทางพระนครสาวัตถี เสด็จจาริกโดยลำดับ ถึงพระนครสาวัตถีแล้ว ทราบว่าพระองค์ประทับอยู่ที่พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกคหบดี เขตพระนครสาวัตถีนั้น.

อุบาสกอุบาสิกรชาวพระนครโกสัมพีไม่อภิวาท

[๒๕๑] ครั้งนั้น อุบาสกอุบาสิกาชาวพระนครโกสัมพีได้หารือกันดังนี้ว่า พระคุณเจ้าเหล่าภิกษุชาวพระนครโกสัมพีนี้ ทำความพินาศใหญ่โตให้พวกเรา พระผู้มีพระภาคถูกท่านเหล่านี้รบกวนจึงเสด็จหลีกไปเสีย เอาละ พวกเราไม่ต้องอภิวาท ไม่ต้องลุกรับ ไม่ต้องทำอัญชลีกรรม สามีจิกรรม ไม่ต้องทำสักการะ ไม่ต้องเคารพ ไม่ต้องนับถือ ไม่ต้องบูชาซึ่งพระคุณเจ้าเหล่าภิกษุ

ชาวพระนครโกสัมพี แม้เข้ามาบิณฑบาต ก็ไม่ต้องถวายบิณฑบาต ท่านเหล่านี้ถูกพวกเราไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่บูชา เป็นผู้ไม่มีสักการะอย่างนี้ จักหลีกไปเสีย หรือจักสึกเสีย หรือจักให้พระผู้มีพระภาคทรงโปรด ครั้นแล้วไม่อภิวาท ไม่ลุกรับ ไม่ทำอัญชลีกรรม สามีจิกรรม ไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่บูชา ซึ่งพวกภิกษุชาวพระนครโกสัมพี แม้เข้ามาบิณฑบาตก็ไม่ถวายบิณฑบาต.

ครั้งนั้น พวกภิกษุชาวพระนครโกสัมพี ถูกอุบาสกอุบาสิกาชาวพระนครโกสัมพี ไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่บูชา เป็นผู้ไม่มีสักการะ จึงพูดกันอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย มิฉะนั้น พวกเราพึงไปพระนครสาวัตถี แล้วระงับอธิกรณ์นี้ในสำนักพระผู้มีพระภาค ครั้นแล้ว เก็บงำเสนาสนะ ถือบาตรจีวรพากันเดินทางไปพระนครสาวัตถี.

พระสารีบุตรเข้าเฝ้าทูลถามข้อปฏิบัติ

[๒๕๒] ท่านพระสารีบุตรได้สดับข่าวว่า ภิกษุชาวพระนครโกสัมพี ผู้ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เหล่านั้น พากันมาสู่พระนครสาวัตถี จึงเข้าไปในพระพุทธสำนัก ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรนั่งเรียบร้อยแล้ว ได้ทูลถามข้อปฏิบัตินี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ได้ข่าวมาว่า ภิกษุชาวพระนครโกสัมพีที่ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์เหล่านั้น พากันมาพระนครสาวัตถี ข้าพระพุทธเจ้าจะปฏิบัติในภิกษุเหล่านั้นอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สารีบุตร ถ้าเช่นนั้น เธอจงดำรงอยู่ตามธรรม

สา. ข้าพระพุทธเจ้าจะพึงทราบธรรมหรือธรรมอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า?

วัตถุสำหรับอธรรมวาที ๑๘ ประการ

พ. สารีบุตร เธอพึงทราบอธรรมวาทีภิกษุ ด้วยวัตถุ ๑๘ ประการ คือภิกษุในธรรมวินัยนี้:-

๑. แสดงสิ่งที่ไม่เป็นธรรม ว่าเป็นธรรม

๒. แสดงสิ่งที่เป็นธรรม ว่าไม่เป็นธรรม

๓. แสดงสิ่งที่ไม่เป็นวินัย ว่าเป็นวินัย

๔. แสดงสิ่งที่เป็นวินัย ว่าไม่เป็นวินัย

๕. แสดงสิ่งที่พระตถาคตมิได้ทรงภาษิตไว้ มิได้ตรัสไว้ว่าพระตถาคตทรงภาษิตไว้ ตรัสไว้

๖. แสดงสิ่งที่พระตถาคตทรงภาษิตไว้ ตรัสไว้ว่าพระตถาคตมิได้ทรงภาษิตไว้ ตรัสไว้

๗. แสดงมรรยาทอันพระตถาคตมิได้ทรงประพฤติมา ว่าพระตถาคตทรงประพฤติมา

๘. แสดงมรรยาทอันพระตถาคตทรงประพฤติมาแล้ว ว่าพระตถาคตมิได้ทรงประพฤติมา

๙. แสดงสิ่งที่พระตถาคตมิได้ทรงบัญญัติไว้ ว่าอันพระตถาคตทรงบัญญัติไว้

๑๐. แสดงสิ่งที่พระตถาคตทรงบัญญัติไว้ ว่าพระตถาคตมิได้ทรงบัญญัติไว้

๑๑. แสดงสิ่งที่มิใช่อาบัติ ว่าเป็นอาบัติ

๑๒. แสดงอาบัติ ว่าเป็นสิ่งมิใช่อาบัติ

๑๓. แสดงอาบัติเบา ว่าเป็นอาบัติหนัก

๑๔. แสดงอาบัติหนัก ว่าเป็นอาบัติเบา

๑๕. แสดงอาบัติมีส่วนเหลือ ว่าเป็นอาบัติหาส่วนเหลือมิได้

๑๖. แสดงอาบัติหาส่วนเหลือมิได้ ว่าเป็นอาบัติมีส่วนเหลือ

๑๗. แสดงอาบัติชั่วหยาบ ว่าเป็นอาบัติไม่ชั่วหยาบ

๑๘. แสดงอาบัติไม่ชั่วหยาบ ว่าเป็นอาบัติชั่วหยาบ

สารีบุตร เธอพึงทราบอธรรมวาทีภิกษุ ด้วยวัตถุ ๑๘ ประการนี้แล.

วัตถุสำหรับธรรมวาที ๑๘ ประการ

สารีบุตร และพึงทราบธรรมวาทีภิกษุ ด้วยวัตถุ ๑๘ ประการ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. แสดงสิ่งที่ไม่เป็นธรรม ว่าไม่เป็นธรรม

๒. แสดงสิ่งที่เป็นธรรม ว่าเป็นธรรม

๓. แสดงสิ่งที่ไม่เป็นวินัย ว่าไม่เป็นวินัย

๔. แสดงสิ่งที่เป็นวินัย ว่าเป็นวินัย

๕. แสดงสิ่งที่พระตถาคตมิได้ทรงภาษิตไว้ มิได้ตรัสไว้ ว่าพระตถาคตมิได้ทรงภาษิตไว้ มิได้ตรัสไว้

๖. แสดงสิ่งที่พระตถาคตทรงภาษิตไว้ ตรัสไว้ว่าพระตถาคตทรงภาษิตไว้ ตรัสไว้

๗. แสดงมรรยาทอันพระตถาคตมิได้ทรงประพฤติมา ว่าพระตถาคตมิได้ทรงประพฤติมา

๘. แสดงมรรยาทอันพระตถาคตทรงประพฤติมา ว่าพระตถาคตทรงประพฤติมา

๙. แสดงสิ่งที่พระตถาคตมิได้ทรงบัญญัติไว้ ว่าพระตถาคตมิได้ทรงบัญญัติไว้

๑๐. แสดงสิ่งที่พระตถาคตทรงบัญญัติไว้ ว่าพระตถาคตทรงบัญญัติไว้

๑๑. แสดงสิ่งมิใช่อาบัติ ว่าเป็นสิ่งมิใช่อาบัติ

๑๒. แสดงอาบัติ ว่าเป็นอาบัติ

๑๓. แสดงอาบัติเบา ว่าเป็นอาบัติเบา

๑๔. แสดงอาบัติหนัก ว่าเป็นอาบัติหนัก

๑๕. แสดงอาบัติมีส่วนเหลือ ว่าเป็นอาบัติมีส่วนเหลือ

๑๖. แสดงอาบัติหาส่วนเหลือมิได้ ว่าเป็นอาบัติหาส่วนเหลือมิได้

๑๗. แสดงอาบัติชั่วหยาบ ว่าเป็นอาบัติชั่วหยาบ

๑๘. แสดงอาบัติไม่ชั่วหยาบ ว่าเป็นอาบัติไม่ชั่วหยาบ

สารีบุตร เธอพึงทราบธรรมวาทีภิกษุ ด้วยวัตถุ ๑๘ ประการนี้แล.

พระเถรานุเถระเข้าเฝ้าทูลถามข้อปฏิบัติ

[๒๕๓] ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้สดับข่าว ....

ท่านพระมหากัสสปะได้สดับข่าว ....

ท่านพระมหากัจจนะได้สดับข่าว ....

ท่านพระมหาโกฏฐิตะได้สดับข่าว ....

ท่านพระมหากัปปินะได้สดับข่าว ....

ท่านพระมหาจุนทะได้สดับข่าว ....

ท่านพระอนุรุทธะได้สดับข่าว ....

ท่านพระเรวตะได้สดับข่าว ....

ท่านพระอุบาลีได้สดับข่าว ....

ท่านพระอานนท์ได้สดับข่าว ....

ท่านพระราหุลได้สดับข่าวว่า ภิกษุชาวเมืองโกสัมพีที่ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เหล่านั้น พากันมาสู่พระนครสาวัตถี จึงเข้าไป

ในพุทธสำนัก ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วนั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ท่านพระราหุลนั่งเรียบร้อยแล้ว ได้ทูลถามข้อปฏิบัติแด่พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้า ได้ข่าวมาว่า ภิกษุชาวเมืองโกสัมพีที่ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เหล่านั้น พากันมาสู่พระนครสาวัตถี ข้าพระพุทธเจ้าจะปฏิบัติในภิกษุเหล่านั้นอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ราหุล ถ้าเช่นนั้น เธอจงดำรงอยู่ตามธรรม

รา. ข้าพระพุทธเจ้าจะพึงทราบธรรมหรืออธรรมอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า?

พ. ราหุล เธอพึงทราบ อธรรมวาทีภิกษุ ด้วยวัตถุ ๑๘ ประการ ....

ราหุล เธอพึงทราบอธรรมวาทีภิกษุ ด้วยวัตถุ ๑๘ ประการนี้แล.

ราหุล และพึงทราบธรรมวาทีภิกษุ ด้วยวัตถุ ๑๘ ประการ ....

ราหุล เธอพึงทราบธรรมวาทีภิกษุ ด้วยวัตถุ ๑๘ ประการนี้แล.

พระมหาปชาบดีโคตมีเถรีเข้าเฝ้าทูลถามข้อปฏิบัติ

[๒๕๔] พระเถรีมหาปชาบดีโคตมี ได้สดับข่าวว่า ภิกษุชาวเมืองโกสัมพีที่ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เหล่านั้น พากันมาสู่พระนครสาวัตถี จึงเข้าไปในพุทธสำนัก ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้ยืนเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระเถรีมหาปชาบดีโคตมียืนเฝ้าเรียบร้อยแล้ว ทูลถามข้อปฏิบัตินี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ได้ข่าวมาว่า ภิกษุชาวเมืองโกสัมพี ที่ก่อความบาดหมางก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เหล่านั้น พากันมาสู่พระนครสาวัตถี หม่อมฉันจะปฏิบัติในภิกษุเหล่านั้นอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า โคตมี ถ้าเช่นนั้น เธอจงฟังธรรมในภิกษุสองฝ่าย ครั้นฟังธรรมในสองฝ่ายแล้ว ภิกษุเหล่าใดในสองฝ่ายนั้นเป็นธรรมวาที เธอจงพอใจความเห็น ความถูกใจ ความชอบใจ และความเชื่อถือ ของภิกษุฝ่ายธรรมวาทีนั้น อนึ่ง วัตรอย่างหนึ่งอย่างใดอันภิกษุณีสงฆ์พึงหวังแต่ภิกษุสงฆ์ วัตรนั้นทั้งหมด อันเธอพึงหวังแต่ธรรมวาทีภิกษุฝ่ายเดียว.

อนาถบิณฑิกคหบดีเข้าเฝ้าทูลถามข้อปฏิบัติ

[๒๕๕] อนาถบิณฑิกคหบดีได้สดับข่าวว่า ภิกษุชาวเมืองโกสัมพีที่ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เหล่านั้น พากันมาสู่พระนคร

สาวัตถี จึงเข้าไปในพุทธสำนัก ครั้นแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาค นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง อนาถบิณฑิกคหบดีนั่งเฝ้าเรียบร้อยแล้ว ได้ทูลถามข้อปฏิบัตินี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ได้ยินข่าวมาว่า ภิกษุชาวเมืองโกสัมพีที่ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เหล่านั้น พากันมาสู่พระนครสาวัตถี ข้าพระพุทธเจ้าจะปฏิบัติในภิกษุเหล่านั้นอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า คหบดี ถ้ากระนั้น ท่านจงถวายทานในภิกษุสองฝ่าย ครั้นถวายทานในภิกษุสองฝ่ายแล้ว จงฟังธรรมในสองฝ่าย ครั้นฟังธรรมในสองฝ่ายแล้ว ภิกษุเหล่าใดในสองฝ่ายนั้น เป็นธรรมวาที ท่านจงพอใจในความเห็น ความถูกใจ ความชอบใจ และความเชื่อถือ ของภิกษุฝ่ายธรรมวาทีนั้น.

นางวิสาขามิคารมาตาเข้าเฝ้าทูลถามข้อปฏิบัติ

[๒๕๖] นางวิสาขามิคารมาตาได้สดับข่าวว่า ภิกษุชาวเมืองโกสัมพีที่ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เหล่านั้น พากันมาสู่พระนครสาวัตถี จึงเข้าไปในพุทธสำนัก ครั้นแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาค นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง นางวิสาขามิคารมาตานั่งเฝ้าเรียบร้อยแล้ว ได้ทูลถามข้อปฏิบัตินี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ได้ข่าวมาว่า ภิกษุชาวเมืองโกสัมพี ที่ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ เหล่านั้น พากันมาสู่พระนครสาวัตถี หม่อมฉันจะปฏิบัติในภิกษุเหล่านั้นอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า วิสาขา ถ้ากระนั้น เธอจงถวายทานในภิกษุสองฝ่าย ครั้นถวายทานในสองฝ่ายแล้ว จงฟังธรรมในสองฝ่าย ครั้นฟังธรรมในสองฝ่ายแล้ว ภิกษุเหล่าใดในสองฝ่ายนั้นเป็นธรรมวาที เธอจงพอใจในความเห็น ความถูกใจ ความชอบและความเชื่อถือของภิกษุฝ่ายธรรมวาทีนั้น.

[๒๕๗] ครั้งนั้น พวกชาวเมืองโกสัมพี ได้ไปถึงพระนครสาวัตถีโดยลำดับ จึงท่านพระสารีบุตรเข้าไปในพุทธสำนัก ครั้นแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาค นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้ทูลถามข้อปฏิบัตินี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ได้ข่าวมาว่า ภิกษุชาวเมืองโกสัมพีที่ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ทำความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์

ในสงฆ์ เหล่านั้นพากันมาถึงพระนครสาวัตถีแล้วโดยลำดับ ข้าพระพุทธเจ้า จะพึงจัดเสนาสนะสำหรับภิกษุเหล่านั้นอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สารีบุตร ถ้ากระนั้น เธอพึงให้เสนาสนะที่ว่าง

สา. ก็ถ้าเสนาสนะว่างไม่มี จะพึงปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า?

พ. สารีบุตร ถ้ากระนั้น พึงทำเสนาสนะให้ว่างแล้วให้ แต่เราไม่ได้กล่าวว่า พึงห้ามเสนาสนะแก่ภิกษุผู้แก่พรรษา โดยปริยายอะไรๆ หามิได้เลย รูปใดห้าม ต้องอาบัติทุกกฏ.

สา. ในอามิสเล่า จะพึงปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า?

พ. สารีบุตร พึงแบ่งอามิสให้ภิกษุทั้งหมดเท่าๆ กัน.

รับภิกษุผู้ถูกยกเข้าหมู่

[๒๕๘] ครั้งนั้น ภิกษุผู้ถูกยกรูปนั้น พิจารณาถึงธรรมและวินัยอยู่ ได้สำนึกข้อนี้ว่า นั่นเป็นอาบัติ นั่นไม่เป็นอาบัติหามิได้ เราเป็นผู้ต้องอาบัติแล้ว ไม่เป็นผู้ต้องอาบัติหามิได้ เราเป็นผู้ถูกยกแล้ว ไม่เป็นผู้ถูกยกหามิได้ เราเป็นผู้ถูกยกแล้วด้วยกรรมเป็นธรรม ไม่กำเริบ ควรแก่ฐานะ ครั้นแล้วเข้าไปหาภิกษุพวกที่สนับสนุนภิกษุผู้ถูกยก แล้วได้กล่าวคำนี้แก่ภิกษุพวกนั้นว่า อาวุโสทั้งหลาย นั่นเป็นอาบัติ นั่นไม่เป็นอาบัติหามิได้ ผมเป็นผู้ต้องอาบัติแล้ว ไม่เป็นผู้ต้องอาบัติหามิได้ ผมเป็นผู้ถูกยกแล้ว ไม่เป็นผู้ถูกยกหามิได้ ผมถูกยกด้วยกรรมเป็นธรรม ไม่กำเริบ ควรแก่ฐานะ มาเถิดท่านทั้งหลาย ขอได้กรุณารับผมเข้าหมู่ด้วยเถิด ขอรับ.

ลำดับนั้น ภิกษุพวกที่สนับสนุนภิกษุผู้ถูกยกเหล่านั้น พาภิกษุผู้ถูกยกรูปนั้น เข้าไปในพุทธสำนัก ครั้นถึงแล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคนั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุผู้ถูกยกรูปนี้ กล่าวอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย นั่นเป็นอาบัติ นั่นไม่เป็นอาบัติหามิได้ ผมเป็นผู้ต้องอาบัติแล้ว ไม่เป็นผู้ต้องอาบัติหามิได้ ผมเป็นผู้ถูกยกแล้ว ไม่เป็นผู้ถูกยกหามิได้ ผมเป็นผู้ถูกยกแล้วด้วยกรรมเป็นธรรม ไม่กำเริบ ควรแก่ฐานะ มาเถิด ท่านทั้งหลาย ขอได้กรุณารับผมเข้าหมู่ด้วยเถิด ขอรับ ดังนี้ พวกข้าพระพุทธเจ้าจะพึงปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย นั่นเป็นอาบัติ นั่นไม่เป็นอาบัติหามิได้ ภิกษุนั่นต้องอาบัติแล้ว ภิกษุนั่นไม่ต้องอาบัติหามิได้ ภิกษุนั่นถูกยกแล้ว ภิกษุนั่นไม่ถูกยก

หามิได้ ภิกษุนั่นถูกยกแล้วด้วยกรรมเป็นธรรม ไม่กำเริบ ควรแก่ฐานะ เพราะภิกษุนั้นต้องอาบัติ ถูกยกแล้ว และเห็นอาบัติ ฉะนั้น พวกเธอจงรับภิกษุนั้นเข้าหมู่

จึงภิกษุพวกที่สนับสนุนภิกษุผู้ถูกยกเหล่านั้น รับภิกษุผู้ถูกยกรูปนั้นเข้าหมู่แล้ว เข้าไปหาภิกษุพวกยกถึงที่อยู่ ได้กล่าวคำนี้แก่ภิกษุพวกยกว่า อาวุโสทั้งหลาย ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง การวิวาทแห่งสงฆ์ ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ การถือต่างกันแห่งสงฆ์ การทำต่างกันแห่งสงฆ์ ได้มีแล้วเพราะเรื่องใด ภิกษุนั่นนั้น ต้องอาบัติแล้ว ถูกยกแล้วเห็นอาบัติ และสงฆ์รับเข้าหมู่แล้ว เอาละ พวกเราจะทำสังฆสามัคคี เพื่อระงับเรื่องนั้น.

จึงภิกษุพวกยกเหล่านั้น เข้าไปในพุทธสำนัก ครั้นแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาค นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุพวกที่สนับสนุนภิกษุผู้ถูกยกเหล่านั้น กล่าวอย่างนี้ว่า อาวุโสทั้งหลาย ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง การวิวาทแห่งสงฆ์ ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ การถือต่างกันแห่งสงฆ์ การทำต่างกันแห่งสงฆ์ ได้มีแล้ว เพราะเรื่องใด ภิกษุนั่นนั้นต้องอาบัติแล้ว ถูกยกแล้ว เห็นอาบัติแล้ว และสงฆ์รับเข้าหมู่แล้ว เอาละ พวกเราจะทำสังฆสามัคคี เพื่อระงับเรื่องนั้น ดังนี้ พวกข้าพระพุทธเจ้าจะพึงปฏิบัติอย่างไรหนอ พระพุทธเจ้าข้า?

พระพุทธานุญาตให้ทำสังฆสามัคคี

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะภิกษุนั้นต้องอาบัติแล้วถูกยกแล้ว เห็นอาบัติแล้ว และสงฆ์เข้ารับหมู่แล้ว ถ้าเช่นนั้น สงฆ์จงทำสังฆสามัคคี เพื่อระงับเรื่องนั้น.

วิธีทำสังฆสามัคคี

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แลสังฆสามัคคีพึงทำอย่างนี้ คือภิกษุทั้งหลาย ทั้งที่อาพาธ ทั้งที่ไม่อาพาธ พึงประชุมพร้อมกันทุกๆ รูป รูปไหนจะให้ฉันทะไม่ได้ ครั้นประชุมกันแล้ว ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบ ด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา ว่าดังนี้:-

กรรมวาจาทำสังฆสามัคคี

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความวิวาทแห่งสงฆ์ ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ การถือต่างกันแห่งสงฆ์ การทำต่างกันแห่งสงฆ์ ได้มีแล้วเพราะเรื่องใด ภิกษุนั่นนั้นต้องอาบัติแล้ว ถูกยกแล้ว

เห็นอาบัติแล้ว และสงฆ์เรียกเข้าหมู่แล้ว ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงทำสังฆสามัคคีเพื่อระงับเรื่องนั้น นี่เป็นญัตติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความวิวาทแห่งสงฆ์ ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ การถือต่างกันแห่งสงฆ์ การทำต่างกันแห่งสงฆ์ ได้มีแล้วเพราะเรื่องใด ภิกษุนั่นนั้นต้องอาบัติแล้ว ถูกยกแล้ว เห็นอาบัติแล้ว และสงฆ์เรียกเข้าหมู่แล้ว สงฆ์ทำสังฆสามัคคีเพื่อระงับเรื่องนั้น การทำสังฆสามัคคีเพื่อระงับเรื่องนั้น ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด

สงฆ์ทำสังฆสามัคคีเพื่อระงับเรื่องนั้นแล้ว ความแตกแห่งสงฆ์ ถูกกำจัดแล้ว ความร้าวรานแห่งสงฆ์ถูกกำจัดแล้ว การถือต่างกันแห่งสงฆ์ถูกกำจัดแล้ว การทำต่างกันแห่งสงฆ์ถูกกำจัดแล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ ไว้ด้วยอย่างนี้.

สงฆ์พึงทำอุโบสถ พึงสวดปาติโมกข์ ในขณะนั้นเทียว.

สังฆสามัคคี ๒ อย่าง

[๒๕๘] ครั้งนั้น ท่านพระอุบาลี เข้าไปในพุทธสำนัก ครั้นแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาค นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความวิวาทแห่งสงฆ์ ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ การถือต่างกันแห่งสงฆ์ การทำต่างกันแห่งสงฆ์ ย่อมมีเพราะเรื่องใด สงฆ์ยังไม่ทันวินิจฉัยเรื่องนั้น ยังไม่ทันสาวเข้าไปถึงมูลเหตุจากมูลเหตุ แล้วทำสังฆสามัคคี สังฆสามัคคีนั้น เป็นธรรมหรือหนอ พระพุทธเจ้าข้า?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า อุบาลี ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความวิวาทแห่งสงฆ์ ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ การถือต่างกันแห่งสงฆ์ การทำต่างกันแห่งสงฆ์ ย่อมมีเพราะเรื่องใด สงฆ์ยังไม่ทันวินิจฉัยเรื่องนั้น ยังไม่ทันสาวเข้าไปถึงมูลเหตุจากมูลเหตุ แล้วทำสังฆสามัคคีนั้น ไม่เป็นธรรม.

อุ. พระพุทธเจ้าข้า ก็ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความวิวาทแห่งสงฆ์ ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ การถือต่างกันแห่งสงฆ์ การทำต่างกันแห่งสงฆ์ ย่อมมีเพราะเรื่องใด สงฆ์วินิจฉัยเรื่องนั้นสาวเข้าไปถึงมูลเหตุ จากมูลเหตุ แล้วทำสังฆสามัคคี สังฆสามัคคีนั้น เป็นธรรมหรือหนอ พระพุทธเจ้าข้า?

พ. อุบาลี ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความวิวาทแห่งสงฆ์ ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ การถือต่างกันแห่งสงฆ์ การทำต่างกันแห่งสงฆ์ ย่อมมีเพราะเรื่องใด สงฆ์วินิจฉัยเรื่องนั้น สาวเข้าไปถึงมูลเหตุ จากมูลเหตุ แล้วทำสังฆสามัคคี สังฆสามัคคีนั้นเป็นธรรม.

อ. สังฆสามัคคีมีเท่าไร พระพุทธเจ้า?

พ. อุบาลี สังฆสามัคคีมี ๒ อย่าง คือ สังฆสามัคคีเสียอรรถ แต่ได้พยัญชนะ ๑ สังฆสามัคคีได้ทั้งอรรถได้ทั้งพยัญชนะ ๑

๑. อุบาลี สังฆสามัคคีเสียอรรถ แต่ได้พยัญชนะเป็นไฉนเล่า?

ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความวิวาทแห่งสงฆ์ ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ การถือต่างกันแห่งสงฆ์ การทำต่างกันแห่งสงฆ์ ย่อมมีเพราะเรื่องใด สงฆ์ยังไม่ทันวินิจฉัยเรื่องนั้น ยังไม่ทันสาวเข้าไปถึงมูลเหตุจากมูลเหตุ แล้วทำสังฆสามัคคี นี้เรียกว่าสังฆสามัคคีเสียอรรถ แต่ได้พยัญชนะ.

๒. อุบาลี สังฆสามัคคี ได้ทั้งอรรถได้ทั้งพยัญชนะเป็นไฉนเล่า?

ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความวิวาทแห่งสงฆ์ ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ การถือต่างกันแห่งสงฆ์ การทำต่างกันแห่งสงฆ์ ย่อมมีเพราะเรื่องใด สงฆ์วินิจฉัยเรื่องนั้น สาวเข้าไปถึงมูลเหตุ จากมูลเหตุ แล้วทำสังฆสามัคคี นี้เรียกว่า สังฆสามัคคีที่ได้ทั้งอรรถ ได้ทั้งพยัญชนะ อุบาลี สังฆสามัคคี ๒ อย่างนี้แล.

ลำดับนั้น ท่านพระอุบาลีลุกจากอาสน์ ห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า ประนมมือไปทางพระผู้มีพระภาค แล้วกราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถา ว่าดังนี้:-

อุบาลีคาถา

[๒๖๐] อุ. เมื่อกิจของสงฆ์ การปรึกษาวินัย การตีความ
วินัย และการวินิจฉัยความแห่งวินัยเกิดขึ้นแล้ว ภิกษุใน
ธรรมวินัยนี้ เป็นคนชนิดไร จึงมีอุปการะมาก เป็นคน
ชนิดไร จึงควรยกย่อง ในพระธรรมวินัยนี้
พ. เบื้องต้น ภิกษุไม่ถูกตำหนิโดยศีล หมั่นตรวจตรา
มารยาท และสำรวมอินทรีย์เรียบร้อย ศัตรูติเตียนไม่ได้
โดยธรรม เพราะเธอไม่มีความผิดที่ฝ่ายศัตรูจะพึงกล่าวถึง

เธอผู้เช่นนั้น ตั้งอยู่ในศีลวิสุทธิ เป็นผู้แกล้วกล้า พูดจาฉาดฉาน เข้าที่ประชุมไม่สะดุ้ง ไม่ประหม่า กล่าวถ้อยคำมีเหตุ ไม่ให้เสียความ ถึงถูกถามปัญหาในที่ประชุมก็เช่นนั้นเหมือนกัน ย่อมไม่นิ่งอั้น ไม่เก้อ เธอเป็นผู้เชี่ยวชาญ กล่าวถ้อยคำถูกกาล เหมาะแก่การพยากรณ์ ย่อมยังหมู่วิญญูชนให้พอใจ มีความเคารพในภิกษุทั้งหลายที่แก่พรรษากว่า เป็นผู้แกล้วกล้าในอาจริยวาทของตน สามารถเพื่อจะวิจารณ์ ชำนาญในถ้อยคำที่จะพึงกล่าว ฉลาดจับข้อพิรุธของฝ่ายศัตรู เป็นเหตุให้ฝ่ายศัตรูถึงความถูกปราบ และมหาชนก็ยินยอม อนึ่ง ภิกษุนี้ย่อมไม่ลบล้างลัทธิเป็นที่เชื่อถือ คืออาจริยวาทของตน แก้ปัญหาได้ไม่ติดขัด สามารถในหน้าที่ทูต และยอมรับทำกิจของสงฆ์ ดุจรับบิณฑบาตของที่เขานำมาบูชาฉะนั้น ถูกคณะภิกษุส่งไปให้ทำหน้าที่เจรจา ก็ไม่ทะนงตัวว่า ตนทำได้ เพราะการทำหน้าที่เจรจานั้น ภิกษุต้องอาบัติเพราะวัตถุมีประมาณเท่าใด และการออกจากอาบัติย่อมมีด้วยวิธีใด วิภังค์ทั้งสองนั้นมาแล้วด้วยดีแก่ภิกษุนั้น ภิกษุนั้นเป็นผู้ฉลาดในวิธีการออกจากอาบัติ อนึ่ง ภิกษุทำกรรมมีก่อความบาดหมางเป็นต้นเหล่าใด ย่อมถึงการขับออก และถูกขับออก ด้วยเรื่องเช่นใด เธอฉลาดในวิภังค์ ย่อมเข้าใจวิธีการรับเข้าหมู่ แม้นั้น ที่ควรทำแก่ภิกษุผู้ประพฤติวัตรนั้นเสร็จแล้ว มีความเคารพในพระผู้เจริญกว่า คือที่เป็นผู้ใหญ่ ปานกลาง และผู้ใหม่ เป็นบัณฑิต ประพฤติประโยชน์แก่มหาชนในโลกนี้ ภิกษุผู้เช่นนั้นนั่น จึงควรยกย่องในธรรมวินัยนี้แล.

โกสัมพิขันธกะ ที่ ๑๐ จบ.

หัวข้อประจำขันธกะ

[๒๖๑] เรื่องสมเด็จพระชินวรประทับในพระนครโกสัมพี ภิกษุวิวาทกันเพราะไม่เห็นอาบัติ และยกกันเพราะเหตุเล็กน้อย เรื่องทรงแนะนำให้ภิกษุแสดงอาบัติ เรื่องภิกษุผู้สนับสนุนฝ่ายถูกยกทำอุโบสถภายในสีมานั้นเอง เรื่องบ้านพาลกโลณการกคาม เรื่องเสด็จพระพุทธดำเนินสู่ปราจีนวังสทายวัน เรื่องเสด็จพระพุทธดำเนินสู่ป่าปาริไลยกะ เรื่องเสด็จพระพุทธดำเนินสู่พระนครสาวัตถี เรื่องพระสารีบุตร พระมหาโมคคัลลานะ พระโกลิตะ พระมหากัสสปะ พระมหากัจจานะ พระมหาโกฏฐิตะ พระมหากัปปินะ พระมหาจุนทะ พระอนุรุทธะ พระเรวตะ พระอุบาลี พระอานนท์ พระราหุล พระมหาปชาบดีโคตมีเถรี อนาถบิณฑิกคหบดี และนางวิสาขามิคารมาตาเข้าเฝ้าทูลถามข้อปฏิบัติ เรื่องเสนาสนะว่าง เรื่องจัดเสนาสนะให้ว่าง เรื่องแบ่งอามิสให้เท่าๆ กัน เรื่องทำสังฆสามัคคีภิกษุรูปไรจะให้ฉันทะไม่ได้ เรื่องพระอุบาลีเข้าเฝ้าทูลถามสังฆสามัคคีในศาสนาของพระชินเจ้า เรื่องไม่ถูกตำหนิโดยศีล.

มหาวรรค ภาค ๒ จบ.
